

Rudolf
STEINER

A szellem-
tudomány
körvonalai

GENIUS

EGY KORSZERŰ VILÁGSZEMLÉLET ALAPELEMEI

RUDOLF STEINER,

a filozófia doktora, 1861-ben született Kraljevecben (akkor Ausztria-Magyarország) és 1925-ben halt meg Dornachban (Svájc). Bécsben folytat tanulmányokat (természettudományok, matematika, történelem, irodalom, filozófia). Mint Goethe természettudományos műveinek kiadója, író, újságszerkesztő és oktató Bécsben; Weimarban, Berlinben és Európa különböző országaiban gazdag kulturális tevékenységet fejt ki, melyet a századforduló után mindinkább az általa megteremtett antropozófiai irányultságú szellemtudomány határoz meg. A Basel melletti Dornachban felépült „Goetheanum” lesz működésének központja.

Az ANTROPOZÓFIA

a XX. század kereső embere előtt új szellemi világ- és emberképet tár föl; kapcsolódik az emberiség ősi bölcsességéhez, azonban a keleti tradíciókkal ellentétben a nyugati szellemi életben gyökerezik és centrumában a Krisztus-esemény áll. Így iskolázási módszere is – az ember morális fejlesztése mellett – a nyugati gondolkodásból sarjad. A gondolkodás világprincípium, teremtő erő, melynek realitása van. Steiner szellemtudományos kutatási eredményeinek korlatlan az élet számos területén mutatkozik meg. Így például a nevelésben (Waldorf-iskolák), a gyógyászatban és gyógypedagógiában, a művészetben (építészet, festészet, eurhythmia, beszédformálás stb.) éppúgy, mint a mezőgazdaságban (biodinamikus metódus) és a társadalmi élet területén (a szociális organizmus hármas tagozódása).

A mű eredeti címe: Geheimwissenschaft im Umriss
A fordítás a Dornachban 1988-ban megjelent kiadás
alapján készült (GA 13)

Fordította: Dr. Szilágyi Jenőné

A fordítást átdolgozta: Dr. Dalmai Zoltán

A négy előszót fordította: Göröntsér Márton

Lektorálta: Drahos Sándor és Urbán Ferencné

Felelős kiadó
a Magyar Antropozófiai Társaság vezetője
Dr. Szilágyi Péter

© Magyar Antropozófiai Társaság

Minden jog fenntartva

Első kiadás

ISBN 963 04 4923 4

Nyomdai előkészítés i&i KFT, Budapest
Készült a VEL Kft. nyomdájában, Budakeszin

Tartalom: ~~ÍRÁSOK~~

Előszó	5
A szellemtudomány jellege	26
Az ember lénye	42
Alvás és halál	63
A világ fejlődés és az ember	107. 87
A magasabb világok megismerése	224
A világ és az ember fejlődésének jelene és jövője	295
Egyes részletek a szellemtudomány területéről	310
Az ember éterteste	310
Az asztrális világ	312
A szellemi világ magasabb régiói	313
Az ember halál utáni életéről	314
Az ember életútja	316
Az ember lényének részei	317
Az álom-állapot	318
Az érzékfeletti megismerés eléréséhez	319
A szellemi világ egyes eseményeinek és lényének a megfigyelése	319
Egyes megjegyzések	321

ELŐSZÓ AZ 1. KIADÁSHOZ

Ha valaki nyilvánosságra hoz egy effajta könyvet, mint az előttünk lévő, higgadtan szembe kell néznie a fejtegetéseit érő, mindenféle jelenleg lehetséges és elképzelhető bírálattal. Mert lehet, hogy olyasvalaki olvassa például a dolgokat, amelyeket leírt a könyvben, aki tudományos kutatásai alapján alkot róluk véleményyt. Bírálatát a következőképpen is megfogalmazhatja az illető. „Döbbenetes, hogy korunkban hogyan állíthatnak ilyen dolgokat! A legelemibb természettudományos fogalmakkal úgy packáznak, hogy arra kell következtetnünk: érthetetlen, hogyan lehetnek ismeretlenek a szerző előtt a legelemibb ismeretek is. Úgy használja a fogalmakat, – például a „hő” fogalmát, – ahogyan az képes csak rá, akiben a fizika mai, modern gondolkodásmódja még csak nyomot sem hagyott. Bárki meg tudná mutatni neki – még akkor is, ha a fizika tudományának az illető csak a legelemibb dolgaival van tisztában – hogy a mondottakkal nem szolgál rá még a ‘dilettantizmus’ kifejezésre sem, állításaira csak egy kifejezés illik, – az ‘abszolút tudatlanság’-é.” Az efféle, mindenképpen lehetséges bírálatokból még sok hasonló mondatot írhatnánk le. Az előbbi kijelentések alapján elképzelhető még ez a következtetés is: „Aki már elolvasott ebből a könyvből néhány oldalt, vérmérséklete szerint nevetve, vagy felháborodva teszi félre, mondván, hogy mégis csak furcsa, hogyan lehetnek ilyen kinövései ma a feje tetejére állított gondolkodásnak! A legjobb ezeket a fejtegetéseket is félretenni a ma megtalálható többi csudabogár közé.” – De mit mond a könyv szerzője, amikor valóban effajta bírálat éri? Saját szemszövegéből nézve, bírálóját nem kellene-e ítéletalkotásra képtelen olvasónak, vagy olyan embernek tartania, akiből az ésszerű ítéletalkotáshoz szükséges kellő jó-

akarát hiányzik? Adjunk a kérdésre választ. *Nem*, ez a szerző semmiképpen nem jár el így. El tudja képzelni, hogy bírálója nagyon okos ember, sőt, alapos tudós is lehet, vagy olyasvalaki, aki nagyon is alaposan alakítja ki a bírálatát, lelkiismeretesen. Mert a szerző olyan helyzetben van, hogy bele tudja képzelni magát egy efféle ember lelkületébe és a leírt bírálatához vezetőkaiába is. Általában véve sok esetben nem tartja illendőnek a szerző, hogy személyes dolgairól legyen szó, de éppen ebben a könyvben mégis nyomós oka van rá, hogy észre lehessen venni, amit mond. De személyes vonatkozásban nem fog előhozakodni semmivel, ami független elhatározásától, hogy ezt a könyvet megírja. Ha egy effajta könyvnek csak személyes jellege lenne, bizonyára nem lenne létjogosultsága.

Olyan leírásokat *kell* tartalmaznia, amelyekhez eljuthat *mindenki* és a dolgokat úgy kell elmondania, hogy amennyire lehetséges egyáltalán, semmiféle személyes színezetet ne lehessen észrevenni rajtuk. Ebben a vonatkozásban tehát el sem képzelhető személyes jelleg. Arra utal tehát csupán, hogy a fejtegetéseit ért és előbb leírt bírálatokat hogyan találhatja érthetőeknek és hogyan írhatta meg a könyvet ellenükre is. Kétségtelenül lenne valami, ami fölöslegessé tenné a személyes jellegű dolgok emlegetését. Nem kellene a szerzőnek személyes dolgaival előhozakodnia, ha az összes részleteket, amelyek valóban meg is mutatják, hogy a könyv leírásai hogyan egyeznek a tudomány jelenlegi haladásával, kimerítően tárgyalhatná. De ez esetben könyvünkhöz kétségtelenül több kötetes bevezetésre lenne szükség. Mivel ez pillanatnyilag lehetetlennek tűnik, arra van szükség, hogy a szerző elmondja, milyen körülmények szerint tűnik igazoltnak, hogy megfelelő módon lehetségesnek tartja az említett egyezéseket. – Ha nem vallhatná, hogy 30 évig olyan helyzetben volt, hogy különféle tudományos területekre szétágazó tanulmányokat folytathasson a fizika területén, egészen biztosan nem hozta volna nyilvánosságra sohasem, amit könyvében például a hőfolyamatokról ír. Annak idején

például tanulmányai középpontjában a hőjelenségek terén az ún. „mechanikus hőelmélethez” fűződő magyarázatok álltak. A szerzőt különleges mértékben érdekelte ez az elmélet. Folytonosan az akkoriban Július Robert Mayer, Helmholtz, Joule, Clausius nevéhez fűződő, megfelelő magyarázatokat tanulmányozta, történeti fejlődésük tekintetében. Így teremtette meg tanulmányai közben a szükséges alapokat és a lehetőséget, hogy mindmáig követni tudja a fizikai hőelmélet terén történő tényleges haladást és hogy ne ütközzön akadályokba, ha megpróbál elmélyedni mindabba, amit a tudomány e téren teljesít. A szerzőnek akkor lett volna oka rá, hogy a könyvében leírtakat ne mondja ki és ne írja le, ha be kellett volna vallania, hogy erre képtelen. Valóban alaptételévé tette, hogy csak olyan dolgokról szóljon és írjon a szellemtudomány területén, amelyeknél szerinte elégségesnek látszó módon elmondhatja, hogy jelenleg a tudomány tudhat róluk. De egyáltalán nem állítunk ezzel olyasmit, hogy alaptételünk minden ember számára érvényes, általános követelmény kell hogy legyen. Bárkit szorongathat az az érzés, hogy olyasmit is közöljön és nyilvánosságra is hozzon, amire ítélőképesége és érzése, egészséges igazságérzete hajtja még akkor is, ha nem tudja, hogy a szóban forgó dolgokról a kortárs tudománynak saját szemszögéből nézve mi az álláspontja. A könyv szerzője viszont előbb kifejtett alapelveihez kívánja tartani magát. Például a könyvben található néhány mondatot az ember mirigy- és idegrendszeréről nem mondaná el, ha nem lenne abban a helyzetben, hogy olyan formában próbálhat beszélni ezekről a dolgokról, ahogyan egy mai természettudós beszél róluk, a tudomány álláspontja szerint. – Ennek ellenére lehetséges tehát a bírálat, hogy aki a „hőről” úgy beszél, mint ahogyan ez a könyvben áll, a fizika mai alapvető fogalmairól semmit sem tud. De a könyv szerzője mégis teljesen jogosnak tartja, amit tett, *azért*, mert valóban arra törekedett, hogy a jelenlegi kutatásokat megismerje és ne kelljen róluk úgy beszélnie, mintha előtte idegenek lennének. Tudja, hogy alaptétele

kimondásakor olyan motívumból indult ki, amit a szerénytelenséggel nagyon könnyű összetéveszteni. De könyvével kapcsolatban mégis ki kell mondania alaptételét, hogy a szerző igazi motívuma ne legyen összetéveszthető egy teljesen másfajta dologgal. Mert még sokkal rosszabbul is járhat, ha *mással* tévesztik össze, mintha szerénytelennek tartják.

De a könyv bírálható filozófus-szempontból is és öltheti a következő alakot is. A könyvet olvasva, a filozófus megkérdezheti: „Átaludta talán a szerző jelenkorunk egész ismeretelméleti jellegű munkásságát? Nem hallott róla talán sohasem, hogy Kant élt és hogy Kant után ilyen dolgokkal előhozakodnia a filozófia szempontjából egyszerűen megengedhetetlen?” Még fokozni is lehetne az ilyen irányultságú kérdéseket; elhangozhat még ilyesfajta bírálat is: „A filozófusoknak elviselhetetlen egy efféle naiv, kritikátlan, laikus fércmunka, tovább foglalkoznunk vele csak időfecsérlés lenne.” – Az előbb említett motívum alapján most is személyes ügyével kell a szerzőnek előhozakodnia, a hozzáfűzhető félreértések lehetőségének ellenére is. Kantot 16 éves korában kezdte tanulmányozni és ma valóban úgy véli, hogy amit könyvében előadott, azt Kant álláspontja szemszögéből nézve teljesen tárgyilagosan tudja megítélni. Erről az oldalról nézve szintén lett volna oka rá, hogy könyvét ne írja meg, ha nem tudta volna, hogy mi készíti majd arra a filozófusokat, hogy naivnak találják, ha lerakták már a jelenkor kritikai mércéjét. De lehet, hogy valóban tudja valaki, hogy a könyv a megismerés lehetséges határait Kant szellemében túllépi, valóban tudja, hogyan tudná Herbart megtalálni a „naiv realizmust”, amely a „fogalom feldolgozásához” nem jut el, sőt, lehet, hogy még azt is tudja, hogy James, Schiller és a többiek modern pragmatizmusa hogyan jutna túl az „igazi képzetek” határán, amelyeket „érvényesíteni, hatékonyá tenni és még igazolni is hajlamosak vagyunk”, – tekintetbe vehette talán és tanulmányozhatta a bergsonizmus „mintha lenne”-filozófiáját és a „A nyelv bírálatát” is, – és lehet, hogy valóban tudja

valaki mindezt és könyvünk fejtegetéseit jogosultnak tarthatja ennek ellenére is, sőt, *éppen ezért*. A könyv szerzője a filozofikus gondolkodás áramlataival alaposan foglalkozott „A Goethe-féle világszemlélet ismeretelmélete”, „Valóság és tudomány”, „A szabadság filozófiája”, „Goethe világnézete”, „A XIX. század világnézete és életfelfogása” és „A filozófia rejtélye” című írásműveiben.

Sokféle fajtáját sorolhatnánk még a lehetséges bírálatoknak. Szó lehet például valakiről, aki olvasta a szerző valamelyik korábbi munkáját, mondjuk „A XIX. sz. világnézete és életfelfogása” címűt, esetleg valamelyik kisebb tanulmányát, talán a „Haeckel és ellenfelei”-t. Mondhatja, hogy „Egyenesen érthetetlen, hogyan írhatta *ezeket* az írásokat is ugyanaz az ember, mint a már korábban megjelent ‘Theosophie’-t, vagy a jelen kötetet! Hogyan lehet kiállni egyszer Haeckel mellett, másszor viszont arcul ütni mindenkit a kutatásaiból következő józan monizmussal? Hogyan lehet megérteni, hogy ‘A szellemtudomány körvonalai’ szerzője Haeckel ellen tűzzel-vassal hadakozik, holott pont ő vette védelmébe, sőt, egyenesen neki ajánlotta ‘A XIX. sz. világnézete és életfelfogása’ című írásművét? Ez az elképzelhető legszörnyűbb dolog! Ha Haeckel tudta volna, hogy ajánlója egykor majd olyasmit fog elkövetni, mint ‘A szellemtudomány körvonalai’, ezt a több mint vaskos dualizmust tartalmazó könyvet, az ajánlást ‘félreérthetetlen elutasítással’ köszönte volna meg. – A könyv szerzője úgy véli, Haeckelt nagyon jól meg lehet érteni, de nem kell azt hinni, hogy csak akkor érthető jól, ha az ember ostobaságnak tart mindent, ami nem Haeckel saját elképzeléséből és fejtegetéseiből fakad. Továbbá az a véleménye, hogy Haeckelt nem akkor érti meg az ember, ha „tűzzel-vassal hadakozik” ellene, hanem ha elfogadja, amit a tudománynak nyújtott. A legkevésbé a szerző hiszi, hogy Haeckel ellenfeleinek van igaza, hiszen „Haeckel és ellenfelei” című tanulmányában Haeckelt védelmébe is vette, mint a természet nagy gondolkodóját és éppen velük szemben. Valóban nem

szükségszerű, hogy az írásmű szerzőjének Haeckel ellenfeleivel azonos véleménye legyen, amikor Haeckel feltevésein túllépve, a pusztán csak a természethez igazodó Haeckel mellé odaállítja a világról alkotott saját szellemi szemléletét. Ha veszi valaki magának a fáradságot, hogy a megfelelő módon szemlélje az ügyet, észreveheti, hogy a szerző jelen írásműve az előzőkkel is összhangban van.

A szerző teljesen megérti azt a bírálóját is, aki teljes általánosságban, minden további indokolás nélkül is az elszabadult fantázia kitörésének, vagy álmodozó gondolatjátéknak tartja a könyv fejtegetéseit. De a könyvben mégis benne van mindaz, ami ilyen vonatkozásban elmondható. A szerző könyvében kimutatta, hogy az ésszerű gondolkodás teljes mértékben a leírt dolgok próbaköve lehet, sőt, azt kívánja, hogy *az is legyen*. Az tudja csak eldönteni majd, hogy mit mond az ész az értelemnek megfelelő felülvizsgálatok alkalmával, aki az ész útján történő ellenőrzést a könyv tartalmára ugyanúgy alkalmazza, ahogyan például a természettudomány tényeire is szakszerűn szokták alkalmazni.

Miután ennyit beszéltünk már személyes jellegű dolgokról, amelyek következtében félreérthetik a könyvet, szóljunk most néhány szót azokról is, akik egyetértenek vele. Számukra a leglényegesebb dolgokat az első fejezet, „A szellemtudomány jellege” tartalmazza. Azért néhány dolgot említünk még meg. Jóllehet az érzékelhető világhoz kötött ész segítségével ki nem kutatható kutatásokkal foglalkozik a könyv, mégsem tartalmaz semmi olyat, amit nem érhetne el bárki elfogulatlan gondolkodással és egészséges igazságérzettel, amennyiben az embernek adományozott ilyen képességeket az illető fel is akarja használni. Így a szerző minden kertelesség nélkül kimondja, hogy mindenekelőtt olyan olvasót szeretne, aki az előadottakat nem hajlandó vak hit alapján állva befogadni magába, hanem fáradozik azon, hogy amit közöl vele a könyv, azt saját lelke ismeretein és saját élettapasztalatain vizsgálja meg. – Most *nem csupán* az érzékfeletti kutatás módszereivel végzett

szellemtudományos vizsgálatokra gondolunk, hanem elsősorban az egészséges, előítélet-mentes gondolkodással és az emberi értelemmel történő, mindenképpen lehetséges vizsgálódásokra. – A szerző *elővigyázatos* olvasót szeretne elsősorban, aki igazolásképpen csak a logikus dolgokat hagyja érvényesülni. A szerző tudja, hogyha csak a vak hitre bízna az olvasót, könyve *érték-telen* lenne. A könyv csak olyan mértékben megfelelő olvasmány, amilyen mértékben igazolja az elfogulatlan ész is. A vak hit nagyon könnyen összetéveszti az ostobaságokat és a babonát a valósággal. Vannak, akik a pusztá hittel is megelégszenek az „érzékfeletti dolgokat” illetően. Olyanok is lesznek köztük, akik majd úgy találják, hogy az észről és a gondolkodásról könyvünkben túl sokat feltételezünk. De a megadott közléseknél mégsem az a fontos, hogy közöltünk-e valamit, hanem hogy a leírás az élet megfelelő területén *igazodik-e egy bizonyos szemléletmódhoz*. A legmagasabb rendű dolgok ezen a területen annyira könnyen érintkezésbe kerülnek a lelkiismeretlen sarlatánsággal, mint a mindennapos életben az ismeretek a babonákkal és – mindekelőtt – itt nagyon könnyen össze is téveszthetők.

Aki az érzékfeletti kutatást már ismeri, jól észreveheti a könyvet olvasva, hogy az érzékfeletti ismeretek területéről jelenleg már közölhető és közlendő dolgok és a csak egy későbbi időpontban, vagy legalább is más formában közlendő dolgok között megpróbáltuk élesen megvonni a határokat.

1909. decemberében.

Rudolf Steiner

ELŐSZÓ A 4. KIADÁSHOZ

Aki a szellemtudományos kutatás eredményeinek – amelyeket könyvünkben leírtunk – bemutatására vállalkozik, mindenekelőtt számolnia kell azzal, hogy közlés-módját jelenleg lehetetlennek tartják majd a legszélesebb körökben is. A következő fejtegetések folyamán mégis olyan dolgokat mondunk majd, amelyekről a korunkban szigorúan érvényben lévő gondolkodás megállapíthatja, hogy „feltehetően nem dönthetők el sohasem az emberi intelligencia számára”. – Aki az okokat ismeri és méltányolni tudja, hogy mi az, ami még néhány komoly személyiséget is arra készíthet, hogy ilyen lehetetlenséget állítson, újból és újból szeretné megkísérelni, hogy megmutassa, mi az a félreértés, ami miatt azt hiszik, hogy az emberi megismerés el van zárva attól, hogy az érzékfeletti világ területére hatolhasson.

Mert két dologról van szó. Az egyik, hogy huzamosabb ideig nem zárkozhat el senki sem az elől a tény elől – ha jobban utána gondol –, hogy az élet értelmére és jelentőségére vonatkozó kérdéseknek válasz nélkül kellene maradniuk, ha az érzékfeletti világok az ember számára hozzáférhetetlenek lennének. Az ember elméletileg áltathatja magát ugyan e tényt illetően, de lelke mélyén az önámítás sincsen rá hatással. – Aki lelke mély rétegeire hallgatni nem akar, természetesen el is veti az érzékfeletti világokkal foglalkozó fejtegetéseket. Mégis vannak emberek – és nem is kevesen –, akik lelkük mélyének követeléseit iránt nem tudnak süketek maradni. Állandóan kopogtatniuk kell a többiek véleménye szerint „felfoghatatlan dolgokat” előlük elzáró kapun.

A másik, hogy semmiképpen sem szabad viszont lebecsülnünk a „szigorú (egzakt) gondolkodás” eredményeit. Ahol az „egzakt gondolkodás” eredményeit komolyan kell venni, ott nagyon is átérzi azok komoly voltát, aki velük foglalkozik. A könyv szerzője nem szeretné,

ha az emberi intellektus határainak megállapítására fordított hatalmas gondolati tevékenységet félvállról vevő embernek tekintenék. Ez a gondolati tevékenység nem intézhető el egyszerűen csak frázisokkal, amilyen az „iskolás bölcsesség” és a hozzá hasonló kifejezések, mert sok esetben a megismeréssel vívott valóságos küzdelem és az éles elme eredménye. – Sőt, be kell látnunk, hogy még ennél is több, fel lehet sorakoztatnunk az okokat, amelyek következtében nem hatolhat az érzékfeletti világok területére a megismerésnek az a fajtája, amit jelenleg tudományos jellegű megismerésnek neveznek és az *okok bizonyos értelemben meg sem cáfolhatók*.

Mivel ezeket az okokat minden további nélkül elismeri maga a szerző is, *lehet*, hogy nagyon furcsának tűnik, ha az érzékfeletti világokra vonatkozó fejtegetéseinek leírásához mégis nekilát. Szinte lehetetlen dolognak látszhat, hogy az érzékfeletti világok megismerhetetlen voltát valaki *bizonyos értelemben* elismerje és ennek ellenére mégis elkezdjen beszélni az érzékfeletti világokról.

De mégis megteheti. Egyúttal talán érthető is, hogy a szerző ellentmondásmentesnek érzi az eljárást. De hogy mi történik, amikor az emberi értelem segítségével közeledik valaki az érzékfeletti területekhez, ezt nem tapasztalja mindenki. Kiderül ugyanis, hogy az észbizonyítékok lehetnek ugyan *megcáfolhatatlanok* is, de *megdönthetetlen voltuk ellenére sem* okvetlenül és szükségképpen döntöek a valóság számára. Próbáljuk a dolgot mindenfajta elméleti fejtegetés helyett egy hasonlattal érthetővé tenni. Minden további nélkül elismerjük, hogy maguknak a hasonlatoknak bizonyító ereje nincsen, de ez nem akadályozza meg, hogy amit ki akarunk fejezni velük, azt ne tegyék sokszor érthetővé.

Az ember megismerőképessége tényleg úgy van megalkotva – ahogyan a mindenki életben és a közönséges tudományok terén alkalmazzuk –, hogy az érzékfeletti világokba nem tud behatolni. E tény megcáfolhatatlanul bizonyítható, de a bizonyításnak a lelki élet

bizonyos fajtája számára csak annyi értéke van, mintha arra vállalkozna valaki, hogy kimutassa, hogy az ember nem hatolhat be az élőlények apró sejtecskéibe természetadta szeme látóképességével, vagy távoli égitestek belső alkatába. Amennyire helyes és bizonyítható megállapítás, hogy közönséges látóképességgel nem hatolhatunk be az apró sejtecskébe, ugyanúgy helyes és bizonyítható a másik is, hogy az érzékfeletti világokba sem hatolhatunk be közönséges megismeréssel. A sejt kutatást illetően mégsem dönt el semmit a bizonyított tény, hogy a közönséges látóképességnek meg kell torpannia a sejteknél. Akkor viszont az érzékfeletti világok kutatásának lehetőségéről miért kellene bármit is eldöntenie annak a bizonyított ténynek, hogy közönséges megismerőképességgel nem közelíthetők meg ezek a világok?

Éreznünk kell, hogy ennél a hasonlatnál mit kell éreznünk az embereknek. Együtt is érezhetünk azokkal, akik kétségbevonják, hogy aki ilyen hasonlattal él az említett gondolati tevékenységgel kapcsolatban, az vajon egyáltalán sejti-e hogy milyen komoly munkáról van itt szó? A szerzőt pedig ennek ellenére nemcsak áthatja, hogy mennyire komoly a gondolati tevékenység, hanem még az is a véleménye, hogy ez a tevékenység az emberiség legnemesebb teljesítményei közé tartozik. Természetesen fölösleglesen kezdené bizonyígtatni, hogy fegyverzet nélkül nem láthat a sejtekbe az ember látóereje, és az egzakt gondolkodás keretei között a szellemi munkára van szüksége, hogy az ilyenfajta gondolkodás természete tudatossá váljon. Teljesen világos és érthető, hogy aki efféle munkához lát, nem veszi észre, hogy rácsáfolhat a valóság. A könyv előszavában nincs is hely rá, hogy foglalkozzunk azokkal a „cáfolatokkal”, amelyek elhangzottak az első kiadásban olyan személyek részéről, akiknek értelmezése a mi törekvéseinktől eltér, vagy a szerző személye ellen irányítanak valótlan támadásokat. Viszont igen erőteljesen kívánjuk hangsúlyozni, hogy a könyvről csak az feltételezheti, hogy lebecsüli a komoly, tudományos gondolati munkát, aki *él akar zárkózni* fejtegetéseinek szelleme elől.

Az emberi megismerőképesség ugyanúgy fokozható, erősíthető, mint szemünk látóképessége. Csupán a megismerőképesség erősítésére szellemi természetű eszközökre van szükség és ezek belső, lelki teendők. Abból állnak, amit meditációnak, koncentrációnak (kontemplációnak) neveztünk és írtunk le a könyvben. A közönséges lelki élet hozzá van kötve a testhez, mint szerszámhoz, végrehajtó-szervéhez; a megerősített lelki élet megszabadítja magát tőle. A jelenkorban vannak a gondolkodásnak olyan áramlatai, amelyeknek előbbi megállapításunkat teljesen értelmetlennek kell tartania, szerintük ugyanis csak önámítás lehet a megállapítás alapja. Saját nézőpontukból könnyen megtalálják a módját, hogyan bizonyítsák, hogy „mindenféle lelki élet” az idegrendszerhez van kötve. Az efféle bizonyítást nagyon is megérti, akinek az álláspontja az, amelynek alapján a szerző a könyvét megírta. Megérti azokat, akik azt mondják, hogy a felületesség kérdését veti fel, ha megállapítja valaki, hogy az ember testétől függetlenül élhet lelki életet. Aki viszont teljesen meg van róla győződve, hogy az efféle lelki élmények és az idegek élete között valóban összefüggés áll fenn, az csupán nem lát túl a „szellemtudományos dilettantizmuson”.

E téren a gondolkodás bizonyos, mindenképpen érthető megszokottságai annyira élesen állnak szemben azzal, amit bemutatunk majd a könyvben, hogy jelenleg sokan vannak még, akikkel teljesen lehetetlen és kilátástalan dolog, hogy megértessük. Éppen arra a pontra érkezünk, ahol kívánságunkat ki kell fejeznünk: ma már ne az feleljen meg a szellemi életnek, hogy azonnal fantasztikumnak, álmodozásnak, vagy eretnekségnek kiáltjuk ki, ha a kutatás valamelyik irányzata élesen eltér a magunkétól. – De másfelől mégis előttünk áll már jelenleg is a tény, hogy az érzékfeletti kutatás könyvünkben is leírt módját számosan fogadják megértéssel. Olyan emberekről van szó, akik belátják, hogy nem a lélekre és önmagunkra vonatkozó általános szólamokkal lepleződik le az élet értelme, hanem csak akkor, ha az érzékfeletti kutatás eredményét valóban

elfogadják. S könyv szerzője nem szerénytelensége, hanem örömteljes megelégedettsége folytán érzi mélyen át, hogy viszonylag rövid idő elteltével könyve negyedik kiadására is szükség van.

A szerző már csak azért sem szerénytelenségből hangsúlyozza mindezt, mert nagyon is világosan látja, hogy még könyve negyedik kiadása is csak milyen kevéssé felel meg annak, aminek „Az érzékfeletti világszemlélet körvonalai”-nak valójában lennie kellene. Az új kiadás alkalmából még egyszer átdolgozta az egész könyvet, sok kiegészítést is fűzve a fontos helyekhez. Műve világosabbá tételére törekedett. Számos helyen mégis érezte, mennyire mereveknek mutatkoznak a leírásokhoz a rendelkezésére álló eszközök ahhoz képest, hogy az érzékfeletti kutatás milyen képet mutat. Így például aligha lehetne egynél több utat is bemutatni, hogyan képzelhető el az, amit a könyv megad a Szaturnusz-, a Nap-, és a Hold-fejlődést illetően. Ebben a kiadásban ezen a területen is rövidre fogva, új formában tárgyaltunk meg egy fontos szempontot. Az efféle dolgokra vonatkozó élmények azonban az érzékelhető világ területének minden élményétől annyira elütnek, hogy bemutatásuk a csak valamennyire is megfelelőnek látszó kifejezések felkutatását illetően állandó küzdelmet jelent. Aki hajlik rá, hogy elmélyedjen a leírásokban, amelyekkel könyvünkben megpróbálkoztunk, talán majd észreveszi, hogy arra törekedtünk, hogy egyes dolgokat – amelyeket nem lehet kifejezni száraz szavakkal – a leírás *módjával* fejezzünk ki. Más a leírás *módja* a Szaturnusz- és a Nap-fejlődés esetében és más a többi esetben is.

A szerző sok szerinte fontos és „a magasabb világok megismerésével” foglalkozó kiegészítést és bővítést fűzött könyve új kiadásának második részéhez. Arra törekedett, hogy szemléletesen mutassa be a lélek belső folyamatait, amelyek segítségével a megismerés megszabadul az érzékelhető világban meglévő határaitól és az érzékfeletti világok átélésére alkalmassá válik. Megpróbálta kimutatni, hogy az ilyenfajta átélésnek nem

csupán az őket kiharcoló egyes emberek számára van szubjektív jelentősége, annak ellenére sem, hogy csakis teljesen belső eszközökkel és belső úton lehet elérni őket. Ki kell derülnie a leírásból, hogy a lelki területen *belül* a rész-dolgokat és a személyes jelleget le kell vetnünk, ha olyan élményhez jutunk, amely minden embernek egyformán sajátja, amikor fejlődését saját, személyes élményeiből kiindulva megfelelő módon alakítja ki. Akkor tudjuk csak az érzékfeletti világokban szerzett ismereteket megkülönböztetni a pusztán szubjektív misztikából származó minden más élménytől, ha így értelmezzük „az érzékfeletti világok megismerését”. A misztikáról valóban elmondható, hogy többé-kevésbé mégiscsak a misztikus szubjektív ügye. A lélek szellemtudományos iskolázása azonban olyan tárgyilagos élményekre törekszik – ahogyan szó van róla a könyvben –, amelyek valóságos voltát teljesen belső úton ismerjük fel ugyan, de mégis – és éppen emiatt – át tudjuk tekinteni általánosan érvényes voltukat. – Ismét egy olyan ponthoz értünk, amelyet valóban nehéz körünk begyepesedett gondolkodásával megértetnünk.

Végezetül meg szeretné jegyezni a könyv szerzője, hogy a jó szándékú olvasó se tekintse fejtegetéseit annak, aminek tartalma miatt látszik. Sokfelé találkozhatunk ma olyan törekvésekkel, hogy különféle régi neveket adjanak a különböző szellemi irányzatoknak. Közülük néhány a neve miatt tűnik említésre méltónak. De meg kell kérdeznünk, hogy a könyv fejtegetései mit nyernének vele, ha „rózsakeresztéseknek” hívnák őket, vagy valami másoknak? Itt arról van szó, hogy a lélek fejlődésének jelenlegi szakaszában lehetséges betekinteni az érzékfeletti világokba és az ahhoz mért eszközök segítségével ezt meg is próbáljuk és hogy ebből a szempontból nézve kövessük és szemléljük az ember sorsának és létének rejtélyét a születésén és a halálán túl is. A valóság megismerésére való törekvéstről van itt szó és nem egy olyan törekvéstről, amelynek valamiféle neve van.

Másrészt viszont a könyvben leírt világnézetre már ellenséges szándékkal is használtak elnevezéseket. Eltekintve attól, hogy abszurd és tárgyilagosan valótlan dolgokkal a legnehezebb eltalálni vagy diszkreditálni a szerzőt. Mi sem jellemzőbb az efféle megjelölések méltatlan voltára, mint az, hogy nem ítéletet akarnak alkotni egy valóság irányába mutató *teljesen független* törekvésről, hanem hozzá akarnak fűzni valami egyebet – nem saját magából kiindulva ítélik meg, hanem a névadók egy saját maguktól kitalált, vagy valamelyik más irányzattól alaptalanul átvett és továbbra is ráruházott függő viszonyt csatolnak hozzá. Bár erre a néhány szóra a szerzőt ért támadások miatt van szükség, mégis idegenkedik tőle, hogy *ezen a helyen* a dologgal továbbra is foglalkozzon.

1913. júliusában.

Rudolf Steiner

ELŐSZÓ A 7.-15. KIADÁSHOZ

Csaknem teljes egészében véve átdolgoztam „A szellemtudomány körvonalai” című könyvem jelen újabb kiadásának „A szellemtudomány jellege” című fejezetét. Remélem, kevesebb alkalmat nyújt most már a félreértésekre, mint amennyit a fejezet előző megfogalmazása váltott ki. Sokfelől volt alkalmam hallani, hogy más tudományok bizonyítanak, de ami a könyvben tudomány alakjában jelenik meg, egyszerűen állítja csak, hogy „ezt és ezt állapítja meg a szellemtudomány”. Természetes, hogy megjelenik az ilyenfajta előítélet, hiszen amit az érzékfeletti megismerést illetően be kellene bizonyítanunk, nem mutathatjuk be olyan kézzelfogható módon, mint amikor az érzékelhető valóság összefüggéseit mutatjuk be. Könyvem első fejezetének

átdolgozásával világosabbá akartam tenni, mint ahogy – úgy látszik – az előző kiadásokban sikerült, hogy itt félreértésről van szó. – A könyv többi részében úgy próbáltam meg az előadott dolgok néhány részletét pontosabban kimunkálni, hogy kiegészítettem a tartalmát. Az egész könyvben a tartalom kifejezőmódján próbáltam számos helyen változtatni. A közölt dolgok újbóli átélése miatt éreztem ennek szükségét.

Berlin, 1890 májusában.

Rudolf Steiner

ELŐSZÓ A 16.-20. KIADÁSHOZ

Legyen szabad most, a könyv első megjelenését követő 15 év elteltével elmondanom néhány dolgot a nyilvánosság előtt arról a lelkiállapotról, amelyből létrejött.

Eredetileg úgy terveztem, hogy lényegi tartalmát a már sokkal előbb megjelent „Theosophie” című könyvemhez csatolom, mint annak utolsó fejezetét. De ez nem ment. Annak idején, amikor befejeztem a „Theosophie”-t, ez a tartalom bennem nem úgy alakult ki, mint a „Theosophie”. Az egyes ember szellemi lényé lelkem előtt állt ugyan imaginációimban és le is tudtam írni, de akkoriban nem álltak még lelkem előtt „A szellemtudomány körvonalai”-ban lefektetett kozmikus összefüggések. Részleteiben ugyan előttem álltak már, de összkép alakjában még nem.

Úgy döntöttem ezért, hogy a „Theosophie” jelenjen meg azzal a tartalommal, amilyennek az ember lényét láttam élete közben, „A szellemtudomány körvonalai”-t pedig teljes nyugalomban befejezem majd a következő idők folyamán.

Akkori lelki beállítottságomnak megfelelően olyan gondolatok formájában kellett megadnom a könyv tartalmát, amelyek a szellemi tényezők ábrázolására alkalmas továbbfejlesztései voltak a természettudományok területén használt gondolatoknak. Az első kiadás itt is közölt „Előszavából” is észrevehető, hogy mindennel kapcsolatban, amit annak idején leírtam a szellemi megismerésről, milyen erős felelősséget éreztem a természettudományok irányában.

De ami a szellemi látás számára szellemi világgént megnyilvánul, azt nem lehet pusztán gondolatokkal ábrázolni, mert a pusztán csak gondolati tartalomba az ilyenfajta megnyilatkozások „nem férnek bele”. Aki az ilyen megnyilatkozások mivoltát élményei alapján ismeri, tudja, hogy a közönséges tudat gondolatai csak az érzékekkel észlelt dolgok kifejezésére alkalmasak, a szellemi úton észlelt dolgokat nem tudják kifejezni.

A szellemi úton észlelt élmények tartalmát képek (imaginációk) adhatják vissza csupán, rajtuk keresztül inspirációk szólalnak meg, amelyek intuitív úton megélt szellemi lényektől származnak. (Az imagináció, az inspiráció és az intuíció mivoltához szükséges tudnivalók megtalálhatók jelen könyvemben is, továbbá egy másik, „Hogyan juthatunk a magasabb világok megismeréséhez?” című könyvemben.)

De aki leírja a szellemi világból származó imaginációkat, az jelenleg nem tudja egyenesen az emberek elé állítani őket. Olyasmit szemléltetne velük, ami korunk megismerésének tartalma mellé egy teljesen más tudattartalmat állítana anélkül, hogy azzal kapcsolatban lenne. A jelenlegi tudatot tehát meg kell töltenie azzal, amit csak egy másfajta, a szellemi világba betekintő tudat ismerhet meg. Így lesz csak tartalmává a szellemi világ leírása, de olyan gondolatok formájában jelenik meg, amelyekbe bele is árad ez a tartalom. Ezen az úton válik teljesen érthetővé a közönséges tudat számára is, amely gondolkodik ugyan a mai értelemben véve, de még nem tekint bele a szellemi világba.

Az érthetőség csak akkor szenved csorbát, ha mi magunk akadályozzuk meg, hogy érthető legyen. Például, ha az idők folyamán „a megismerés határaitól” a helytelenül értelmezett természetszemlélet alapján kialakult előítéletet valljuk magunkénak.

A szellemi megismerés folyamán az intim lelki élményekbe merül bele minden. Nemcsak maga a szellemi szemlélet, hanem még a nem-látó, a közönséges tudatot a látó eredményeivel szembeállító értés is.

Erről az intimitásról sejtelve sincs annak, aki diletáns módon arról beszél, hogy aki azt hiszi, hogy meg is érti a szellemi élményeit, az csupán „beszuggesterül magának”.

A dolog úgy áll, hogy abból, ami a fizikai világ ésszel való felfogásán belül mint valóság, vagy mint tévedés, csupán fogalmakban él, a szellemi világgal való viszonylatában élmény lesz.

Akinek ítéletére akár csak halvány hatással is van az a megállapítás, hogy a közönséges, még nem-látó tudattal – mivel ennek határai vannak – nem érthetők meg a szellemi úton meglátott tényezők, ez az érzés-szerű ítélet sötét fellegként borítja be felfogóképességét és valóban nem tudja megérteni őket.

De az elfogulatlan nem-látó tudat számára a látottak teljes mértékben érthetők, ha maga a látó önti őket gondolatformákba. Világos, hogy ha elkészült már a festő képe, érthető azoknak is, akik nem festők. Ezen kívül a szellemi világ megértése a természet megismeréséhez nem úgy viszonyul, mint a műalkotásoknál meglévő művészi, vagyis az érzéseknek megfelelő tényezők, hanem mint a gondolkodásnak megfelelő tényezők.

De a szellemi úton látottak bemutatójának a látottakat megfelelő gondolatformákba kell öntenie, hogy ilyen módon tegye lehetővé megértésüket anélkül, hogy a gondolatformákban elvesztenék imagináció-jellegüket.

Amikor „A szellemtudomány körvonalai” című könyvemben dolgoztam, mindez lelki szemeim előtt állt. 1909-ben azután úgy éreztem, hogy ilyen előfeltételek mellett a könyvet meg tudnám írni. Egyfelől szellemi látásom

tartalmát illetően eljutottam – gondolatformákba öntve – egy bizonyos, de mindenekelőtt megfelelő fokra, másfelől közléseimet megértheti mindenki, aki gondolkodik és saját maga nem gördít akadályt elébe.

Ezt ugyan ma mondom, de annak idején – 1909-ben – merész dolognak tartottam, hogy a könyv a nyilvánosság elé kerüljön. Egyúttal kijelentem ezt is. Mert nagyon is tudtam, hogy éppen azok *nem tehetnek szert* a megkövetelt elfogulatlanságra, akik hivatásuk szerint foglalkoznak természettudományokkal és még számos más személyiség sem tehet szert rá, mert ítéletalkotásuk a természettudományoktól függ.

Éppen azt láttam azonban magam előtt, mint tény, hogy a szellemi világokra vonatkozó közlésekre éppen abban a korban van a legsürgősebben szükség, amikor az emberiség tudata a legmesszebbre távolodott el a szellemi világtól.

Számoltam vele, hogy vannak olyan emberek is, akik életük nagyon nehéz akadályoztatásának érzik, hogy mindenfajta szellemiségtől többé-kevésbé eltávolodva, belső vágytól hajtva nyúlnak majd a szellemi világokból eredő közlések után.

A rákövetkező évek véleményemet teljes mértékben megerősítették. A „Teosophie” és „A szellemtudomány körvonalai”, mint olyan könyvek, amelyek a nehéz stílusbeli problémák leküzdéséhez szükséges jóakaratot feltételezik az olvasóról, igen elterjedtek lettek.

Teljesen tudatosan törekedtem arra, hogy ne adjak „népszerű” leírásokat, hanem amelyek szükségessé teszik, hogy csak igazi felfokozott gondolkodásbeli állapotban lehessen hozzáférni a tartalomhoz. Könyveimet ezzel olyan jellegűvé ötvöztem, hogy maga az olvasásuk is már a szellemi iskolázás kezdete. Mert olvasásukhoz a gondolkodás nyugalomban történő, megfontolt felfokozására van szükség, ami az életerőket erősíti és ezen az úton alkalmassá válnak rá az olvasók, hogy a szellemi világ közelébe kerüljenek.

Egyúttal már félreértésekre is alkalmat adott, hogy könyvemnek, „A rejtett dolgok tudománya”* címet adtam. Elhangzott több oldalról, hogy ami „tudomány” kíván lenni, az nem lehet „rejtett”. Milyen kevéssé gondolták át ezt az ellenvetést! Mintha „rejtegetés” lenne nyilvánosságra hozni valamilyen tartalmat! Az egész kötet arról tanúskodik, hogy semmit sem jelöl meg „rejtett dolognak”, ellenkezőleg, mindent olyan formába kíván önteni, hogy ugyanúgy meg lehessen érteni, mint bármely „tudományt”. Vagy amikor valaki a „természettudomány” szót használja, nem arra kíván talán rámutatni, hogy a „természetre” vonatkozó ismeretekről van szó? „A rejtett dolgok tudománya” olyan dolgok tudománya, amelyek csak annyiban játszódnak le „rejtve”, hogy kint, a természetben nem észlelhetők, hanem csupán ott, ahová a lélek akkor igazodik, ha a szellem felé irányítja belső világát.

„A rejtett dolgok tudománya” a „természettudomány” ellentéte.

Újból és újból azt állították a szellemi világban történő észleléseimmel szemben, hogy azt adják csupán vissza átalakított formában, ami a régebbi korok folyamán szerepelt már az embereknek a szellemi világról alkotott elképzelései között. Olvastam egyet és más talán, felvettem öntudatlanul magamba és leírtam, abban a hiszemben, mintha saját meglátásomból származna. Mintha leírásaimat gnosztikus tanításokból, keleti bölcselő-költevényekből nyertem volna.

Egészen felszínesen gondolkodott, aki ezt állapította meg.

A szellemi világokra vonatkozó ismereteim saját látásom eredményei, amelyeknek teljesen tudatában vagyok. Mindenkor, minden részlet tekintetében és minden nagy áttekintés alkalmával, szigorúan megvizsgáltam magam, hogy amikor látásom előbbre haladt,

*A könyv eredeti címének (Geheimwissenschaft) szó szerinti fordítása.

minden egyes lépést úgy tegyek meg, hogy teljesen józan és megfontolt tudattal kísérjem a megtett lépést. A szellemi látásnak úgy kell objektív imaginációról objektív imaginációra haladnia – mondtam magamnak –, hogy a tiszta, átgondolt tudat tartalmán kívül ne éljen a lélekben még valami más is, úgy, ahogyan a matematikus anélkül halad gondolatról-gondolatra, hogy tudatlanság, autoszugesztio, vagy valami hasonló dolog szerepet játszana benne.

Egészséges, belső átéléssel az ember eljut oda, hogy az imaginációról tudja, hogy nem egy szubjektív kép csupán, hanem egy objektív szellemi tartalom kép útján történő tükrözése. Szellemi és lelki úton jut el ide, miként az egészséges szervezet meg tudja különböztetni az érzékelés területén a valóság észlelésétől a képzelt dolgokat.

Látásom eredményei így vannak előttem. Mindenekelőtt nevek nélkül élő „szemlélések” voltak.

Ha közölnöm kell őket, meg kell jelölnöm nevekkal. Elnevezésüket a szellemi dolgok régebbi leírásaiából csak *ezt követően, később* kerestem ki, hogy szavakkal fejezhessek ki szavakkal nem illelhető dolgokat. A szóképeket szabadon alkalmaztam, de úgy, hogy ahogyan én használtam őket, közülük aligha vág *egy is* össze azzal, ami ott volt, ahol rátaláltam.

De a lehetőség után, hogy ki tudjam magam fejezni, *mindig csak azt követően* kutattam, ha saját látásom tartalma előttem már megjelent.

Kutatásra irányuló saját észleléseim alkalmával az előbb leírt tudatállapot segítségével mindig ki tudtam oltani azt, amit *már előzőleg olvastam*.

Kifejezéseim között lehet találni olyanokat amelyek összecsengenek a régi fogalmakkal. Vannak, akik ezekhez a kifejezésekhez anélkül is ragaszkodnak, hogy érdekelné őket a tartalmuk. Beszélek az ember asztráltestében lévő „lótuszvirágokról” is. Bizonyítékot láttak benne, hogy megismételek indus tanításokat, amelyekben megtalálható volt ez a kifejezés. Ha az „asztráltest” szót pusztán csak megemlítettem, már a középkori

írásművekből származónak tartották. Egyszerűen csak felújítottam a keresztény gnózis fogalmait, amikor az angyalok, archangyalok, stb. kifejezéseket használtam.

Minduntalan találkoztam az efféle, teljesen felszínes gondolkodással.

Ma, „A rejtett dolgok tudománya” újramegjelenése alkalmából, rá akartam mutatni erre a tényre is. A könyv ugyanis az antropozófia, mint egységes egész körvonalait tartalmazza. Kiváltképpen olyan félreértések érik tehát, amelyeknek az antropozófia van kitéve.

Megszakítás nélkül művelem a kutató jellegű szellemi észlelést az emberben, az emberiség történelmi fejlődése területén, a kozmoszban és még más területeken is, azóta is, amióta a könyvben leírt imaginációk lelkemben együttes képbe áramlottak össze és a részleteket illetően mindig újabb és újabb eredményekre jutok. De abban, amit megadtam „A rejtett dolgok tudományában” 15 évvel ezelőtt, nem tapasztalok semmiféle változást. Minden, amit azóta mondhattam, a könyv megfelelő helyére besorolva, csupán az akkori vázlat további kifejtésének tűnik.

Goetheanum, 1925. január 10.

Rudolf Steiner

A SZELLEMTUDOMÁNY JELLEGE

Könyvünk tartalmát a „szellemtudomány” vagy „titkos tudomány” szóval, ezzel a régi kifejezéssel adjuk meg. Ez a szó elég ahhoz, hogy a mai kor embereiben a legellentétebb érzéseket keltse fel. Sokan valami elrettentőt találnak benne; gúnyt, szánakozó mosolyt, esetleg megvetést vált ki belőlük. Úgy képzelik, hogy annak a gondolkodásmódnak, amely a „szellemtudomány” vagy „titkos tudomány” szóval jelöli meg magát, csak henye álmodozás, képzelgés lehet az alapja és hogy az ilyen „állítólagos” tudomány mögött tulajdonképpen csak a különféle babonák felújítására irányuló törekvés húzódhat meg. Márpedig ezeket a babonákat joggal kerüli az, aki tudja, hogy mit nevezhetünk „igazi tudománynak”, mit nevezhetünk helyes „megismerési törekvésnek”. Másokra viszont úgy hat ez a szó, hogy érzik: ami e szó mögött rejlik, az ad valamit, ami semmilyen más úton nem szerezhető meg, és ami felé adottságaiknak, képességeiknek megfelelően mély benső megismerési vágy, vagy kifinomodott lelki kíváncsiság hajtja őket.

E két egymással szöges ellentétben álló vélemény között még igen sok közbülső foka van a szellemtudomány elutasításának vagy elfogadásának, aszerint, hogy az egyik vagy másik ember mit ért „szellemtudományon” vagy „titkos tudományon”. – Kétségtelen azonban, hogy némely emberre azért hat ilyen varázslatosan ez a szó, mert a szellemtudománnyal kielégíteni véli azt a lelkében végzetesen gyökerező erős vágyat, amely az „ismeretlen” a „titokzatos” a homályos természetszerű úton meg nem szerezhető megismerése felé hajtja. Mert sokan a lelkük mélyén élő vágyaikat nem azzal akarják kielégíteni, ami világosan felismerhető. Meggyőződésük

szerint, azon kívül, ami megismerhető a világban, kell, hogy legyen még valami, ami nem ismerhető meg. Sajátságos ellenkezéssel, amit ők maguk észre sem vesznek, a legmélyebb megismerési vágyakat akarva kielégíteni, elutasítanak mindent, ami „ismert” és csakis azt akarják érvényesnek elfogadni, amiről igazán nem mondható, hogy természettudományos kutatással meg lehet ismerni. Aki „szellemtudományról” beszél, jól teszi, ha szem előtt tartja, hogy ilyen félreértésekkel áll szemben és az ilyen félreértések az ilyen fajta „tudomány” védelmezőitől származnak; olyan védelmezőktől, akik tulajdonképpen nem tudásra, hanem az ellenkezőjére törekuszenek.

Fejtegetéseink ahhoz az olvasóhoz szólnak, aki meg tudja őrizni elfogulatlanságát és nem befolyásolja az, hogy egy szó a különböző körülmények miatt előítéleteket hív életre. Könyvünkben nem beszélünk olyan tudásról, amely valamilyen vonatkozásban is „titkosnak” akar látszani és csak a sors kegyeltjeinek való. Aki azt tartja szem előtt, amire Goethe gondol, amikor a világjelenségek „nyilvánvaló titkairól” beszél, az megérti, hogy mit értünk „titkos tudományon” és helyesli majd ennek a kifejezésnek a használatát. Az érzékfeletti megismerés a kozmikus jelenségeknek azzal a részével foglalkozik, amely érzékszerveink és azok működéséhez kötött értelmünk előtt nem nyilatkozik meg, „titkos” marad.

Előfordult, hogy a „titkos tudomány” kifejezést – ahogyan a szerző már előbbi kiadványaiban is használta – éppen azzal az indokolással utasították el, hogy valamely tudomány senki számára nem lehet „titkos”. Ha a „titkos” szót így értelmeztük volna, valóban igazuk lenne. Csakhogy nem így van a dolog. Mint ahogy a természettudományt sem nevezhetjük olyan értelemben „természetes” tudománynak, hogy az mindenkinek természetes módon sajátja, úgy „titkos tudományon” sem ért a szerző „titokzatos” tudományt, hanem olyat, ami a kozmikus jelenségekben nem nyilvánvaló, hanem titkos, azok rejtett részére vonatkozik és az átlagos

megismerési móddal nem közelíthető meg. Ez a tudomány tehát a titkok, „a nyilvánvaló titkok” tudománya, de nem lehet titok azok számára, akik a megismerést ennek a tudománynak az útján keresik.

Aki csak azt nevezi tudománynak, ami az érzékeknek és az érzékeket szolgáló értelemnek nyilatkozik meg, annak természetesen nem tudomány az, amit mi „titkos szellemtudományon” értünk. Az ilyen embernek azonban, ha önmagát meg akarja érteni, el kellene ismernie, hogy nem a helyes belátás, hanem a tisztán személyes érzéseiből fakadó hatalmi szó alapján utasítja el a „szellemtudományt”. Hogy ez így van azt látjuk akkor, ha megfontoljuk: hogyan keletkezik a tudomány és mi a jelentősége az emberi életben. A tudományt mivoltánál fogva nem a tárgyáról ismerhetjük fel, amellyel foglalkozik, hanem arról a tevékenységi módról, amellyel tudományos törekvés közben megnyilatkozik. Az a fontos, hogy milyen a lélek magatartása tudományos munkássága közben. Ha valaki megszokta, hogy ezt a tevékenységi módot csak akkor alkalmazza, amikor fizikailag érzékelhető vagy egyszerűen fizikai megnyilatkozásokról van szó, akkor könnyen azt hiheti, hogy a fizikai megnyilatkozás a lényeges és nem azt tartja szem előtt, hogy az emberi lélek egy bizonyos sajátosságos magatartást tanúsít ezúttal éppen a fizikai megnyilatkozások területén. Tevékenységünk korlátozottságán azonban, – hogy t.i. csak a fizikaiakkal foglalkozunk – felül emelkedhetünk. Ne arra gondoljunk, hogy tevékenységünket az egyes esetekben hogyan alkalmazzuk, hanem arra, hogy a tudományos tevékenységnek mi a jellege. Ilyen alapon beszélhetünk a világ nem fizikai tartalmának megismeréséről mint „tudományos” megismerésről. A világ nem fizikai tartalmával akarunk emberi gondolkodásunk segítségével foglalkozni, mint ahogy más esetekben a természettudományos világtartalommal foglalkoznak. A szellemtudomány a természettudományos kutatási módot és érzületet, amely a maga területén a fizikai tények összefüggéséhez és folyamatához igazodik, el akarja oldani tárgyá-

tól, de gondolkodását és egyéb sajátosságait meg akarja tartani. A természettudomány ezzel a kutatás- és gondolkodásmóddal megáll a fizikainál, a szellemtudomány azonban a természet területén folytatott lelki munkát az önnevelés egy bizonyos módjának tekinti és eredményeit nem a fizikai jelenségek területén akarja alkalmazni. Nem beszél a fizikai jelenségekről mint fizikaiakról, hanem a világ nem-fizikai tartalmáról úgy, ahogy a természetkutató a fizikai világ tartalmáról beszél. A természettudományos kutatási módból éppen azt tartja meg, ami a természeti megismerést tudománnyá emeli: a természettudományos kutatáshoz szükséges érzületet. Ezért nevezheti magát tudománynak.

Aki gondolkodik arról, hogy mi a jelentősége a természettudománynak az emberi életben, az látja, hogy a természettudomány jelentősége nem csak az, hogy általa természeti ismereteket sajátítunk el. Mert a természeti ismeretek sohasem vezethetnek máshoz, csak annak az átéléséhez, ami *nem* tartozik az emberi lélekhez. Az emberi lélek nem abban él, amit a természetben megismer, hanem a megismerés folyamatában. A lélek a természettel kapcsolatos tevékenységében önmagát éli át. S amit az ember ezzel az *életteljes* tevékenységgel kivív magának, az nem csak az, hogy magáról a természetről tud valamit, hanem még valami más is: a természeti megismerés következtében én-je fejlődik ki. Ezt a nyereséget: az énteljesedés nyereségét akarja a szellemtudomány olyan területen foglalkoztatni, amely túlterjed a pusztá természet határain. A szellemtudomány követője nem becsüli le, hanem még magánál a természettudósnál is magasabbra értékeli a természettudományt és tudja, hogy szigorúan következetes természettudományos gondolkodásmód nélkül nem hozhat létre tudományt. De tudja azt is, hogy ha a következetességet elérte azzal, hogy valóban behatolt a természettudományos gondolkodás szellemébe, akkor azt lelkének erejével megtarthatja és más területeken is érvényesítheti.

Mindenesetre meggondolandó a következő: a nem-fizikai világtartalom területén nincs olyan vezetettség, mint a természet szemlélése közben. A természetben szemlélt tárgy sokkal erősebben irányítja és vezeti az emberi lelket, mint a nem-fizikai világtartalom, amelynek területén fokozottabb mértékben és tisztán belső impulzusok alapján kell az emberi léleknek a tudományos gondolkodásmód képességét megtartania. Mivel igen sokan – nem tudatosan – azt hiszik, hogy a természettudományos gondolkodásmódot csak a természeti jelenségek vezető-fonalán lehet megtartani, igen hajlamosak arra, hogy hatalmi szóval eldöntsék: mihelyt a lélek eltér ettől a vezérfonaltól, tudományos munkásságával légüres térben tapogatózik, botorkál. Az ilyen emberek nem tudatosították magukban, hogy mi a tudományos eljárások sajátossága; azoknak az eltévelyedéseknek az alapján alkotják ítéleteiket, amelyek szükségképpen jönnek létre, ha valaki tudományos érzületét a természeti jelenségek megfigyelése közben még nem erősítette meg eléggé és mégis a világ nem-fizikai területeit akarja már megismerni. Az ilyen ember természetesen sok mindent mond a világ nem fizikai tartalmáról, ami nem tudományos. De nem azért, mert az érzékfeletti világról mivoltánál fogva nem lehet tudományosan beszélni, hanem azért, mert a természeti szemlélet segítségével elért tudományos önnevelése hiányos volt.

Aki a szellemtudományról akar beszélni, annak éppen az elmondottakra való tekintettel éber tudattal kell észrevennie mindazt a lidércfényszerűséget, ami akkor jön létre, ha a világ „nyilvánvaló titkairól” tudományos érzület nélkül állapítanak meg valamit. Nem vezetne azonban üdvös eredményre, ha itt, szellemtudományos fejtegetéseinknek mindjárt az elején, azokról a legkülönbözőbb eltévelyedésekről beszélénk, amelyek miatt az előítéletes emberek lelkében minden ilyen irányú kutatással szemben megvetés keletkezik. Azt hiszik ugyanis, hogy mert valóban számos eltévelyedés van, tehát az egész törekvés jogosulatlan. Mivel azon-

ban a tudománnyal foglalkozók vagy tudományos felfogás alapján ítélkezők legtöbbször mégis csak a fent említett hatalmi szóval utasítják el a szellemtudományt és hivatkozásuk az eltévelyedésekre, sokszor nem tudatosan, de mégis csak ürügy, ezért egyelőre nincs értelme, hogy az ilyen ellenfelekkel vitatkozzunk. Hiszen teljes joggal hozhatják fel azt az ellenvetést, hogy *előre* semmiképpen sem állapítható meg, hogy aki másokról azt hiszi, hogy tévedésekben él, az maga valóban helyes és szilárd alapokon áll-e. Ezért a szellemtudományos törekvésű ember nem tehet egyebet, minthogy egyszerűen csak elmondja azt, amit elmondhatónak vél. Az elmondottak jogosultságáról pedig csak azok ítélkezhetnek, akik a hatalmi szót elvetik és helyesnek tartják azt a módot, ahogyan a szellemtudomány a kozmikus történések nyilvánvaló titkairól beszél. A szellemtudomány követőjének pedig az a kötelessége, hogy megmutassa: miképpen viszonylik a szellemtudomány a tudomány és az élet más viszonyaihoz, milyen támadások lehetőségei és mennyiben igazolja a közvetlen, külső, fizikai élet valósága az ő megfigyeléseit. Sohasem szabad azonban arra törekednie, hogy leírásában a tartalom rovására, az ő rábeszélő képessége érvényesüljön.

Sokszor hangzik el a szellemtudományos fejtegetésekkel szemben az az ellenvetés, hogy: ezek nem bizonyítják, amit mondanak; hanem egyszerűen kijelentik, hogy ez a szellemtudomány megállapítása. Az itt következő fejtegetéseket azonban félreismeri, aki azt hiszi, hogy bármi is van bennük, ami ezt az ellenvetést jogosulttá teszi. A szellemtudomány arra törekszik, hogy ami az emberi lélekben a természeti ismeretek elsajátításának eredményeképpen kibontakozott, az saját mivoltának megfelelően fejlődjék tovább, és felhívja a figyelmet arra, hogy a lélek, ha ilyen fejlődésen ment keresztül, érzékfeletti tényekre bukkan. Feltételezzük, hogy minden olvasó, aki a mondottakat magáévá tudja tenni, szükségképpen érzékfeletti tényekbe ütközik. Mihelyt a szellemtudomány területére lépünk egy nagy különbséget veszünk észre a természettudományos és a

szellemtudományos szemlélet között. A természettudományban a tények a fizikai síkon vannak és a természettudós főképpen a fizikai tények összefüggéseivel és folyamataival foglalkozik és csak másodsorban a lelki tevékenységgel; a szellemtudománynak pedig a lelki tevékenységet kell előtérbe helyezni. Az olvasó csak akkor jut el az érzékfeletti tényekhez, ha ezt a lelki tevékenységet a helyes módon sajátítja el. Az érzékfeletti tények nincsenek megadva észlelésünk számára *anélkül*, hogy lelkileg tevékenykednénk mint – ha értetlenül is – a természettudomány tényei; hanem éppen lelki tevékenységünk *következtében* válnak észlelhetőkké. Aki tehát a szellemtudományról ír, feltételezi, hogy az olvasó vele együtt *keresi* az érzékfeletti tényeket. Írásban *elmondja* miként talál rá ezekre a tényekre és előadásmódjában nem a személyes önkény, hanem a természettudományon nevelődött tudományos érzület uralkodik. Beszélni kell azonban azokról az eszközökről is, amelyekkel a nem-fizikaiak, – vagyis érzékfelettiak – szemléletéhez eljuthatunk. Aki magáévá teszi a szellemtudományról elmondottakat, csakhamar belátja, hogy ezzel olyan fogalmakat és eszméket sajátított el, amilyen fogalmi és eszméi azelőtt soha nem voltak. És így azután másként gondolkodik arról is, amit azelőtt a „bizonyítás” lényegének hitt. Felismeri, hogy a természettudományos ábrázolás területén a „bizonyítás” olyasvalami, ami mintegy kívülről kerül bele a természettudományba. A szellemtudományos gondolkodásban azonban már a tények keresésében megnyilatkozik az a lelki tevékenység, amely a természettudományos gondolkodás területén csak bizonyításban jut kifejezésre, mert az érzékfeletti tényeket csak akkor találjuk meg, ha már maga a hozzájuk vezető út is *bizonyító* erejű. Aki ezen az úton végighaladt, a bizonyítást is átélte már; és semmit sem ér el azzal, ha a tapasztalathoz kívülről akarja hozzáfűzni a bizonyítékot. Sok félreértésnek éppen az az alapja, hogy a szellemtudománynak ezt a jellegzetes vonását nem ismerik fel.

Minden szellemtudománynak két gondolatból kell kiindulnia és ez a két gondolat mindenkiben meggyökeresedhet. Aki ennek a könyvnek az értelmében foglalkozik a szellemtudománnyal, az tudja, hogy ezek a gondolatok olyan tényeket fejeznek ki, amelyeknek az átéléséhez csak a helyes eszközök alkalmazásával juthatunk el. Sokan már ezeket a gondolatokat is olyan megállapításnak tartják, amelyeknek a megtámadhatósága kétségtelen s amelyekről sokat lehet vitatkozni, ha ugyan nem tartják olyasvalaminek, aminek a képtelenségét be lehet „bizonyítani”.

Az a két gondolat, amelyből a szellemtudománynak ki kell indulnia, a következő: a látható világ mögött van egy olyan világ, amely jelenleg az érzékszervek és az azokhoz kötött gondolkodás előtt *rejtve* van; és megvan a lehetőség arra, hogy az ember a benne szunnyadó képességek kifejlesztésével ebbe a rejtett világba behatoljon.

Ilyen rejtett világ nincs is, mondja ellenfeleink közül az egyik. Az a világ, melyet érzékeinkkel észlelünk, az egyedüli: rejtélyei pedig belőle magából megoldhatók. És ha jelenleg még messze is vagyunk attól, hogy a lét összes kérdéseire válaszoljunk, elkövetkezik majd az az idő, amikor az érzékelésen alapuló tapasztalat és az erre a tapasztalatra alapozott tudomány választ ad mindenre. Nem mondhatjuk ki, hogy nincs egy rejtett világ a látható világ mögött, – így szól a másik – az ember megismerési ereje azonban nem hatolhat be ebbe a rejtett világba, mert megismerési erőinknek áthághatatlan határai vannak. Meneküljön bár ebbe a világba az akinek „hitre” van szüksége, az igazi, biztos tényekre támaszkodó tudomány ilyen rejtett világgal nem foglalkozhat.

A harmadik párt vakmerőségnek tartja, hogy az ember megismerési munkájával arra a területre akar lépni, amelyre vonatkozóan a tudásról le kell mondania és a „hittel” kell megelégednie. Akik ezt a véleményt vallják a magukénak, szinte jogtalanságnak érzik, ha a gyöngé ember abba a világba akar felemelkedni, amely

kizárólag csak a vallásos élethez tartozik. Azt is felhozzák a szellemtudomány ellen, hogy a fizikai világ tényeinek általános megismeréséhez minden ember eljuthat, az érzékfeletti világra vonatkozóan azonban az egyes ember személyes véleménye jöhet csak számításba, és hogy az érzékfelettiekkel kapcsolatban általános érvényű bizonyosságról szó sem lehet.

Vannak még mások is, akik még más érveket hoznak fel a szellemtudomány ellen.

Világossá válhat azonban előttünk, hogy a látható világ szemlélése közben talányokra bukkanunk s hogy ezek pusztán a látható világ alapján nem oldhatók meg, még akkor sem, ha majd a látható tények tudománya a legmagasabb fokra fejlődik. Mert a látható tények saját belső mivoltuknál fogva világosan mutatják egy rejtett világ létezését. Aki ezt nem látja be, az elzárkózik az elől, hogy a fizikai világ tényeiből a mindenütt és világosan megmutatkozó rejtélyeket meglássa. Nem akar bizonyos kérdéseket és rejtélyeket észrevenni, ezért hiszi azt, hogy minden kérdésre a fizikai tények adják meg a választ. Amit pedig kérdezni akar, arra valóban felelnek azok a tények, amelyeket az ő reményei szerint a jövőben fel fognak fedezni. Ez ellen semmiféle ellenvetésünk nem lehet. Másrészt azonban miért várjon bizonyos kérdésekre feleletet az, akiben fel sem merülnek ezek a kérdések.

A szellemtudományos törekvésű ember nem mond egyebet csak annyit, hogy az ő számára ezek a kérdések természetszerűen adódnak és el kell ismernünk, hogy teljes joggal tartjuk ezeket a kérdéseket az emberi lélek kifejeződésének. A tudományt nem szabad határok közé szorítanunk azzal, hogy megtiltjuk az elfogulatlan kérdést.

Ahhoz a véleményhez, hogy megismerésünknek áthághatatlan határai vannak s ezért kénytelenek vagyunk megállni a láthatatlan világ kapuja előtt, csak annyit akarok hozzáfűzni: kétségtelen, hogy azzal a megismerési móddal, amelyre ez a vélemény épül, nem hatolhatunk be a láthatatlan világba. Aki egyedül ezt a

megismerési módot tartja lehetségesnek, az nem is juthat más nézethez, csak ahhoz, hogy az ember nem érheti el a talán mégis létező magasabb világot. De azt is mondhatjuk, hogy ha egy *másfajta* megismerési módot tudunk kifejleszteni, az mégis elvezethet az érzékfeletti világba. Aki lehetetlennek tartja ennek a megismerési módnak a kifejlesztését, az olyan nézőponthoz jut, amely szerint minden beszéd az érzékfeletti világról merő ostobaságnak látszik. Hogy ilyen – az elfogulatlan ítélettel szembehelyezkedő – véleménye van valakinek, annak nem lehet más oka, csak az, hogy nem ismeri azt a bizonyos másik megismerési módot. De hogyan ítélkezhet az ember egyáltalán valamiről, amiről saját megállapítása szerint nem tud semmit? Elfogulatlan gondolkodással el kell ismernünk annak a mondásnak a helyességét, hogy mindenki csak arról beszélhet, *amit ismer* és, hogy senki sem állapíthat meg arról valamit, amit *nem* ismer. Az elfogulatlan gondolkodás szerint joga van valakinek elmondani tapasztalatait, de nincs joga ahhoz, hogy lehetetlenségnek nyilvánítsa azt, amit nem tud, vagy nem akar tudni. Kétségtelen, hogy mindenkinek meg van a joga ahhoz, hogy az érzékfeletti világgal ne törődjék; de sohasem lehet igazán indokolt, hogy valaki mértékadónak tartsa magát nemcsak abban, hogy ő maga mit tudhat, hanem abban is, hogy „az ember” mit *nem* tudhat.

Sokan vakmerőnek tartják, hogy az ember be akar hatolni az érzékfeletti területekre; pedig a szellemtudományos szemléleti mód nyilvánvalóvá teszi, hogy ez lehetséges és, hogy vétkezünk a nekünk adott képességek ellen, ha ezeket parlagon hevertetjük ahelyett, hogy fejlesztenénk és felhasználnánk őket.

Aki azt hiszi, hogy az érzékfeletti világról alkotott nézetek teljesen a személyes vélemények és érzések körébe tartoznak, az megtagadja a minden emberi lélekben meglévő közös alaptulajdonságot. Bizonyos, hogy az érzékfelettség tapasztalásához mindenkinek magának kell eljutnia; és tény az is, hogy *mindazoknak* a tapasztalatai, akik ezen a téren elég messze jutottak, meg-

egyeznek, nem különböznek egymástól. Különbözőség csak addig van, amíg az emberek nem a tudomány biztos útján, hanem személyes önkénnyel akarnak a legmagasabb igazságokhoz közeledni. Mindenképpen be kell azonban látnunk, hogy csak az ismerheti el a szellemtudományos út helyességét, aki annak sajátosságához igazodik.

Aki a nyilvánvaló világ ismeretéből megtudja, vagy esetleg csak gyanítja, sejti, hogy a rejtett világ létezik, hogy a megismerési erők fejlődőképeseek, aki megérzi azt is, hogy a rejtett világ lelepleződhet előtte, az – a megfelelő időpontban – a szellemtudományhoz vezető utat is megtalálja. Aki ilyen lelki élmények útján jut a szellemtudományhoz, annak nemcsak arra van reménye, hogy a megismerési vágyból fakadó bizonyos kérdésekre megkapja a választ, hanem még arra is, hogy legyőzze mindazt, ami gátolja és gyengíti életét. Magasabb értelemben az élet gyengülését, sőt a lelki halált jelenti, ha az ember arra kényszerül, hogy elforduljon az érzékfelettitől, vagy megtagadja azt. Sőt bizonyos feltételek mellett annak a reménynek az elvesztése, hogy a rejtett világ nyilvánvalóvá válhat, a kétségbeesésbe kergetheti az embert. Ez a különböző formában megjelenő lelki halál és kétségbeesés egyúttal benső, lelki ellenfele is a szellemtudományos törekvésnek és akkor következik be, ha az ember benső ereje elenyészik. Ha valakinek elvész az életereje; azt már csak kívülről pótolhatja, feltéve, hogy egyáltalán szó lehet ilyesmiről. De ha ez megtörténik, akkor azokat a tárgyakat, lényeket és folyamatokat észleli és választja szét értelmével, amelyek érzékei elé kerülnek. Ezek örömet és fájdalmat okoznak neki; az örömök és fájdalmak pedig a képességeinek megfelelő cselekvésekre indítják. Ezt egy ideig így folytathatja, de egyszer mégiscsak el kell jutnia ahhoz a ponthoz, amikor bensőleg elhal. Mert amit az ember így a világból megszerezhet, az végül is kimerül. Ez a megállapítás nem személyes tapasztalatból, hanem az összes emberéletek elfogulatlan szemléletéből származik. Csak a nyilvánvaló jelen-

ségek mélyén rejtőző világ az, ami kimeríthetetlen. Ha elhal az emberben az az erő, amellyel ezekbe a mélységekbe alá tud szállni, hogy mindig új és új életerőt hozzon fel magának, akkor végül is a nyilvánvaló világ külső oldalával való kapcsolat már nem adhat neki életerőt.

Természetesen szó sem lehet arról, hogy mindez csak az egyes ember személyes jólétének és bajának a körébe tartozik. Mert éppen az igazi szellemtudományos szemlélettel szerzi meg az ember a bizonyosságot arról, hogy az egyes ember jóléte és fájdalma magasabb nézőpontból bensőségesen összefügg az egész világ üdvével vagy bajával. Megvan a mód arra, hogy belássuk: ha saját erőnket helytelenül fejlesztjük ki, kárt okozunk az egész világnak és összes lényének. Ha életünket az érzékfelettséggel való kapcsolat elvesztésével leromboljuk, nemcsak a saját belső világunkban pusztítunk el valamit, aminek az elhalása végül is a kétségbeesésbe kergethet bennünket, hanem gyengeségünkkel gátat emelünk az egész világ fejlődése elé, melyben élünk.

Az ember azonban tévedhet is. Hiheti, hogy nincs semmi, ami el volna rejtve előle, s hogy abban, ami érzékszervei és értelme számára adódik már benne van mindaz, ami egyáltalán létezhet. Ez a tévedés azonban csak a tudat felszínén jöhet létre s nem a mélységeiben. De az érzés és vágy nem igazodik ehhez az ámitó hithez, valamilyen módon mindig újra és újra keresi azt, ami el van rejtve előle s ha nem találhatja meg, vágyai kételkedésbe, bizonytalanságba sőt kétségbeesésbe kergetik az embert. Az a megismerés, amely felfedi a rejtett világot, legyőz minden reménytelenséget, bizonytalanságot és kétségbeesést, röviden mindent, ami gyengíti az életet és megfosztja attól a képességtől, hogy a világ egészének a szükséges szolgálatokat megtegye.

A szellemtudományos megismerés szép eredménye, hogy nemcsak a tudásszomjat elégíti ki, hanem életerőt és életbiztonságot ad. Az a forrás amelyből a szellemtudományos megismerés erőt merít munkájához és bizalmat az élet számára, kimeríthetetlen. Aki csak *egyszer*

is valóban merített ebből a forrásból és ismét ennél keres menedéket, nem távozhat el tőle, hogy újra erőt ne merítsen belőle.

Vannak emberek akik tudni sem akarnak az ilyen megismerésről, mert már abban is valami egészségte- lent látnak, amit az imént elmondottunk. Ami az élet felszínét, külső oldalát illeti: teljesen igazuk van. Nem akarják megrontva látni azt, amit az élet az ún. valóságban nyújt. Gyengeségnek tartják, ha az ember elfordul a valóságtól és üdvét egy rejtett világban keresi, amelyet ők a fantasztikus álomvilággal egyenértékűnek hisznek. Ha nem akarunk szellemtudományos kutatásaink közben beteges álmodozás és gyengeség áldozatául esni, akkor el kell ismernünk, hogy az ilyen ellenvetések részben jogosultak, mert egészséges ítéleten alapulnak, amely csak azért nem vezet egész, hanem csak fél igazsághoz, mert nem hatol a dolgok mélyére, hanem a felszínen marad. – Ha az érzékfeletti megismerés olyan volna, hogy gyengitené az életet és az embert elfordítaná az igaz valóságtól, akkor ezek az ellenvetések elég erősek volnának ahhoz, hogy kirántsák a talajt ez alól a szellemi irányzat alól.

A szellemtudományos törekvés azonban nem képviselné a helyes álláspontot az ellentétes véleményekkel szemben és nem járna helyes úton, ha a szó hétköznapi értelmében akarna „védekezni”. A szellemtudomány nem így védekezik, hanem úgy, hogy beszélnek helyette azok az értékek, amelyeket minden elfogulatlan ember – aki helyesen éli a szellemtudományt – fellelhet benne, mert éreznie kell, hogy szellemtudományos munkássága növeli életerőit. A szellemtudományos törekvés nem idegeníti el az embert a világtól és nem teszi őt álmodozóvá, hanem erőt ad neki azokból az életforrásokból, amelyekből saját szellemi-lelki része is származik.

Némely embernél, amikor kezd részt venni a szellemtudományos törekvésekben, még más akadálya is van annak, hogy a szellemtudományt megértse. Alapvetően helyes ugyanis, hogy az olvasó a szellemtudományos művekben megtalálja azoknak a lelki élményeknek

a leírását, amelyeknek a követésével az érzékfeletti világtartalmakat meg tudja közelíteni. A gyakorlatban azonban ez mégis csak egyelőre mint ideál lebeg előtte. Az olvasónak először az érzékfeletti tapasztalatokról szóló közlések nagyobb mennyiségét kell felvennie, ő maga azonban ezeket még nem éli át közvetlenül. Ez nem lehet másképp s ezzel a könyvvel kapcsolatban is így lesz. A szerző leírja benne azt, amit az ember lényéről és arról tud, hogy az embernek milyen a magatartása a születés, a halál és a testtől független lét állapotában, amikor a szellemi világban tartózkodik, leírja továbbá a Föld és az emberiség fejlődését is. A látszat szerint a szellemtudományos tanulmányok előfeltétele, hogy a megismerések egy bizonyos mennyiségét mint dogmát adják elő és azt követelik, hogy az olvasó a tekintélytisztelet alapján mindezeket el is higgye. De mégis így. A szellemtudományos íróban ugyanis mint eleven lelki tartalom benne él az, ami az érzékfeletti világtartalmakról megtudható s ha az olvasó ebbe a lelki tartalomba beleéli magát, akkor ezáltal saját lelkében gyűjtja fel azokat az impulzusokat, amelyek a megfelelő érzékfeletti tényekhez vezetnek. Ha szellemtudományos megismerésekről olvasunk, azokat másképp éljük át, mint a fizikai tényekről szóló közléseket. Ha a fizikai világról szóló közléseket olvassuk, róluk olvasunk, ha azonban helyes módon olvassuk az érzékfeletti tényekről szóló közléseket, akkor benne élünk a szellemi lét áramában. A szellemtudomány eredményeinek felvételével egyúttal megindulunk saját belső fejlődésünk útján is. Valóban igaz, hogy amire most gondolunk, azt az olvasó kezdetben észre sem veszi, mert a szellemi világba való belépést a fizikai élményhez hasonlónak képzelem, s ezért amit olvasás közben a szellemi világból átél, az túlságosan gondolatszerű. Ha azonban az igazi gondolkodás útján vesz fel az ember valamit, akkor már benne is van a szellemi világban s csak tudatosítania kell magában azt, hogy észrevétlenül átélte, amit pusztán csak gondolati közlésnek tartott. Az így átélt élmények igazi természetét csak akkor ismerjük

meg egész világosan, ha gyakorlati módon keresztül-visszük azt, amit második (utolsó) részében könyvünk az érzékfeletti megismeréshez vezető „útról” ír. Könnyen hihetné valaki, hogy ennek a fordítottja a helyes: először kellene a megismeréshez vezető utat ecsetelni. De nem így van. Aki azért, hogy beléphessen az érzékfeletti világba, „gyakorlatokat” végez, de lelki tekintetét nem tudja az érzékfeletti világ tényeire irányítani, mert nem is hallott róluk, annak számára ez a világ meghatározhatatlan, zavaros káosz marad. Az ember azzal, hogy értesülést szerez bizonyos tényekről, megtanulja, hogy mintegy naívan beleélje magát az érzékfeletti világba és azután a naivitást elhagyva számot adjon magának arról, hogy miként jut teljes tudatossággal ő maga is olyan élmények átéléséhez, amelyekről a hallott közlések szólnak. Ha belemélyedünk a szellemtudományos leírásokba, meggyőződünk arról, hogy mégiscsak a szellemtudomány a biztos út az érzékfeletti megismeréshez és, hogy az a vélemény, amely szerint az érzékfeletti megismerések mint dogmák, mintegy szuggesztív erővel hatnak, teljesen alaptalan. Mert ezeknek a megismeréseknek a tartalmát olyan lelki életben szerzi meg az ember, amely megfosztja őt minden szuggesztív hatalmától és csak azt a lehetőséget adja meg neki, hogy a másik emberhez ugyanolyan módon beszélhessen, ahogy a józan ítéletre apelláló összes igazságok szólnak öhozzá. Hogy a másik egyelőre nem veszi észre, hogy a szellemi világban él, ennek az olvasás közben átéltek finomsága és szokatlansága az oka és nem az, hogy minden józanság nélkül szuggesztív hatás alatt vette fel a szellemtudományos tartalmakat. Amikor a könyvünk első részében leírt első szellemtudományos közléseket vesszük fel, nem önállóan, hanem a szerzővel *együtt haladva* ismerjük meg a szellemi világot; a második részben megadott lelki gyakorlatok elvégzésével pedig önállóan ismerjük meg azt.

Ha könyvünk szellemét és valódi értelmét vizsgáljuk, ilyen vonatkozásban az igazi tudós nem találhat

ellentétet tudománya és az érzékfeletti világ kutatásainak módja között. Mert ő is bizonyos eszközök és módok segítségével dolgozik, feldolgozza azt, amit a „természet” nyújt neki, s ennek alapján állítja elő eszközeit. Az érzékfeletti megismerési módnak is megvan az eszköze, csak hogy ez az eszköz maga az ember, s ezt az eszközt először alkalmassá kell tennünk a magasabb kutatás számára. A nem az általunk kifejlesztett hanem a természet-adta képességeket és erőket kell magasabb képességekké és erőkké átváltoztatnunk. Így az ember saját magát az érzékfeletti világ kikutatásának eszkövé alakíthatja.

AZ EMBER LÉNYE

Ha az embert az érzékeletti megismerés nézőpontjából szemléljük, rögtön érvényre jut ennek a megismerési módnak általános jellegzetessége, hogy t.i. az ember lényében lévő „nyilvánvaló titkok” elismerésén alapszik. Az érzékszervek és az azokra támaszkodó értelem az érzékeletti megismeréssel megismert embernek csak egy részét: a *fizikai testet* közelíti meg. Hogy ennek a fizikai testnek a fogalmát megvilágosíthassuk, először a nagy rejtélyekről, a minden életszemléletben szereplő fontos jelenségekről, a halálról és a halállal kapcsolatban az ún. élettelen természetről és a halált mindig magában hordozó ásványi világról kell beszélnünk. Ezzel olyan dolgokra utalunk, amelyek teljes tisztázása csak az érzékeletti megismerés segítségével lehetséges. Könyvünk egyik fontos részét kell ezeknek a tényeknek szentelnünk. Itt azonban először tájékoztató végett csak néhány fogalmat adunk.

Van olyan részünk, amely a fizikai érzékek előtt megnyilvánuló világban jelenik meg és az ásványvilág anyagával azonos: a fizikai test. Ezzel szemben nem nevezhető fizikai testnek az, ami az embert az ásványtól megkülönbözteti. Az elfogulatlan szemlélet számára mindenek előtt az a tény fontos, hogy a halál az ember lényétől elválasztja a fizikai testet, azt a részt, amely, ha a halál bekövetkezett, ugyanolyan ásványi anyaggá válik, mint az ásványvilág többi része. Az emberi holttest az ásványvilágban működő folyamatoknak van alávetve. Hangsúlyoznunk kell, hogy a holttestben, az ember lényének ebben a részében ugyanazok az anyagok és erők működnek, mint az ásványvilág területén; nem kevésbé kell azonban hangsúlyoznunk azt is, hogy a halál következtében a fizikai test feloszlik. Igaz ugyan, hogy a fizikai emberi testben ugyanazok az

anyagok és erők működnek, mint az ásványban, de működésük az élet folyamán magasabb cél szolgáltatásban áll és csak akkor működnek úgy, mint az ásványvilágban, ha a halál bekövetkezett. A halál után úgy viselkednek, ahogy saját mivoltuknak megfelelően kell viselkedniük vagyis felosztatják a fizikai testi formát.

Így az emberben élesen meg kell egymástól különböztetnünk azt, ami nyilvánvaló, attól ami rejtett. Valami ami elrejtőzik előlünk, az élet folyamán állandó harcot kell, hogy vívjon az ásványi anyagokkal és erőkkel a fizikai testen belül. Ha ez a harc megszűnik, az ásványiság megkezdí működését.

Ezzel elérkeztünk arra a pontra, ahol az érzékelettséggel foglalkozó tudománynak kell átvennie a szót; neki kell megtalálnia a rejtetten harcolót, mert a fizikai érzékszervek megfigyelése elől elrejtőzik és csak az érzékeletti megfigyelés közelítheti meg. Hogy miként érzük el azt, hogy ami eddig „rejtve” volt előttünk, ugyanolyan nyilvánvalóvá váljék, mint a fizikai szemünk számára a fizikai jelenségek, erről könyvünk egy későbbi részében beszélünk. Itt az érzékeletti megfigyelés eredményét írjuk le.

Mondtuk már, hogy a magasabb látás eléréséhez szükséges útmutatásokat csak akkor tudjuk kellőképpen felhasználni, ha először felvesszük magunkba azt, amit az érzékeletti kutatás eredményeiről elmondanak nekünk (az érzékeletti kutatás eredményeinek leírásával). Mert ezen a téren *megértjük* azt is, amit még nem tudunk *megfigyelni*. A legjobb út a magasabb látás eléréséhez a megértésből indul ki.

Bár azt a rejtett erőt, amely a fizikai testben a feloszlás ellen harcol, csak magasabb látással figyelhetjük meg, *hatásai* alapján azonban megközelíthetjük azzal az ítélőerővel is, amelyet a fizikai érzékek előtt megnyilvánuló jelenségek megfigyelésére alkalmazunk. Ezek a hatások abban a *formában*, abban az alakban fejeződnek ki, amely formává az élet folyamán a fizikai test ásványi anyagai és erői rendeződnek. Ez a forma a halál után megsemmisül és a fizikai test az ásványi

világ részévé válik. Érzékfeletti látással azonban megfigyelhetjük az ember lényének azt az önálló részét, amely a földi élet folyamán megakadályozza a fizikai anyagokat és erőket abban, hogy saját útjukon haladva a fizikai testet feloszlassák. Az ember lényének ezt az önálló részét „étertestnek” vagy „élettestnek” nevezzük. – Nehogy kezdettől fogva fejtegetésünkbe valamilyen félreértés csúszék, az ember e második részének elnevezésével kapcsolatban két dologra hívjuk fel a figyelmet. Az „éter” szót egészen más értelemben használjuk, mint a mai fizika, amely pl. a fény hordozóját nevezi éternek. Mi ezt a szót abban az értelemben használjuk, ahogy ezt a fentebb mondottakkal körülhatároltuk, tehát azt értjük ezen, amit csak érzékfeletti látással közelíthetünk meg és ami a fizikai érzékelés számára csak hatásában, tehát abban ismerhető meg, hogy a fizikai test ásványi anyagait és erőit egy bizonyos formává tudja alakítani. A „test” szót sem szabad félreértenünk. A lét magasabbrendű jelenségeinek megjelölésére a mindennapi nyelv szavait kell használnunk; ezek pedig csak a fizikaiakat fejezik ki és csak a fizikai megfigyelés számára.

Az „étertest” testiségnek egyáltalában nem nevezhető, fizikai értelemben bármilyen finom alkotásúnak képelnénk is el. Hogy az „étertest”, „élettest” kifejezés használata nem jelenti a régi és már idejét múlt természettudományos „életerő”-elmélet felújítását, a szerző már a „Világ és az Ember” c. könyvében is megmondta.

Az „étertest” vagy „élettest” leírásával az érzékfeletti ábrázolásában már elértük azt a pontot, ahol szükségképpen ellentétbe kerülünk a most uralkodó nézetekkel. Az emberi szellem ugyanis fejlődésében odáig jutott, hogy tudománytalan eljárásnak minősíti, ha valaki az ember lényének ilyen érzékfeletti részéről beszél. A materialista szemléleti mód oda jutott, hogy az élő testet csak az élettelen testben, vagyis az ásványban is megtalálható fizikai anyagok és erők összeilleszkedésének tekinti. Szerinte a különbség csak annyi, hogy a fizikai anyagok és erők összeilleszkedése az élő

testben bonyolultabb mint az élettelenben. Pedig nem is olyan régen még az általánosan elismert tudománynak is más nézete volt. A XIX. század első felében nem egy olyan tudóst találunk, akinek a műveiből kiviláglik, hogy az „igazi természettudósok” is tudatában voltak annak, hogy az eleven testben még egyéb is van, mint az élettelen ásványban. Akkor „életerőről” beszéltek és bár az „életerőt” nem úgy képelték el mint amilyenek mi az „étertestet” leírtuk, de az „életerő” fogalmának mégis csak az a sejtelem volt az alapja, hogy ilyesvalami létezik és úgy képelték, hogy az „életerő” az eleven testben olyanféle módon csatlakozik a fizikai anyagokhoz és erőkhez mint a mágneses erő a mágnesvashoz. Azután elkövetkezett az az idő, amikor az „életerő” fogalmát a tudományból kiküszöbölték, és mindent pusztán fizikai és kémiai okokra akartak visszavezetni. Ma néhány természettudományos gondolkodó ismét visszatért a régi elképzeléshez, és elismeri, hogy mégsem ostobaság elfogadnunk, hogy létezik „életerő” vagy valami hasonló. De még az „életerő” elfogadásához leereszkedő „tudós” sem akar egyetérteni az „élettestre” vonatkozó fenti nézetünkkel. Nem vezet azonban célhoz, ha az érzékfeletti megismerés nézőpontjából vitatkozunk az ellentétes nézetekkel, hanem inkább elismerjük, hogy a materialista szemléleti mód korunk nagy természettudományos haladásának szükséges kísérő jelensége. Ez a haladás az érzékszervi megfigyelés eszközeinek nagymértékű kifinomodásán alapszik. Az ember lényében rejlik, hogy a fejlődés folyamán egyes képességek más képességek rovására érnek el egy bizonyos tökéletességi fokot. A természettudomány jelentős mértékben kifejlesztette a pontos érzékszervi megfigyelést. Ezzel szükségképpen háttérbe szorította azokat az emberi képességeket, amelyek a „rejtett” világokba vezetnek. Most azonban már olyan időket élünk, amikor a „rejtett” világ megismerésére alkalmas képesség kifejlesztésére szükség van. És ha azt akarjuk, hogy a rejtett világ létezését elismerjük, akkor nem azok ellen a vélemények ellen kell küzdenünk, amelyek a rejtett

világ tagadásából logikusan következnek, hanem magát a rejtett világot kell helyes megvilágításba helyeznünk és azután majd elismerik azok, akiknek „az ideje elérkezett”.

Mindezt el kellett mondanom, nehogy az olvasó feltételezze, hogy miközben az étertestről beszélek, amelyet bizonyos körök szükségképpen fantasztikus valaminek tartanak, nem ismerem a természettudományos nézőpontokat.

Az étertest tehát az ember lényének második része. Érzékfeletti megismeréssel úgy látjuk, hogy az étertest magasabb fokú valóság, mint a fizikai test, de hogy milyenek látjuk az étertestet azt majd csak később írjuk le, ha már nyilvánvalóvá válik, hogy az ilyen leírásokat, hogyan kell értelmezni. Egyelőre elégedjünk meg annyival, hogy az étertest a fizikai testet mindenütt áthatja, szinte építész a fizikai testnek. Szerveinket a maguk formájában, alakjában az étertest mozgásai és áramlásai tartják fenn. A fizikai szívnek, az „éterszív”, a fizikai agynak az „éteragy” az alapja. Az étertest ugyanis éppen úgy tagozódik, mint a fizikai test, csak ez még bonyolultabban történik: az étertestben minden elevenen áramlik egymáson keresztül, a fizikai testben viszont az egyes részek elkülönülnek.

Az étertest közös eleme az embernek és a növényvilágnak, mint ahogy közös elem az ember és az ásványvilág között a fizikai test. Minden élőnek van éterteste.

Érzékfeletti megfigyeléssel most az étertesttől az ember lényének egy további részéhez emelkedünk és hogy elképzelhessük lényünknek ezt a részét, az alvás jelenségével kell foglalkoznunk, mint ahogy az étertest mivoltát és működését a halállal kapcsolatban világítottuk meg. – Az érzékszervek számára megnyilvánuló világban minden emberi alkotás az éber állapotban folytatott tevékenységen alapszik. Ez a tevékenység azonban csak akkor lehetséges, ha alvásunkból mindig új erőt merítünk az elhasznált erők pótlására. A cselekvés és a gondolkodás megszűnik az alvás alatt, minden fájdalom, minden öröm eltűnik tudatos életünkéből. Az

alvás tudattalanjából mint valamilyen rejtett, titokzatos kútból felébredéskor tudatos erők kerülnek felszínre. Elalváskor ugyanaz a tudat merül a sötét mélységbe, mint ami felébredéskor ismét felszínre kerül. Az érzékfeletti megismerés értelmében a tudatos életet a tudattalanság állapotából mindig újra az ember lényének harmadik része ébreszti fel. Ezt a harmadik részt asztráltestnek nevezhetjük. Mint ahogy a fizikai testet, hogy formája megmaradjon, át kell hogy hassa az étertest, mert a fizikai test anyagai és erői nem képesek arra, hogy a fizikai test formáját megtartsák, az étertest sem gyűjthatja fel saját erőivel a tudat világosságát. A magára maradt étertest folytonosan az alvás állapotában lenne. Azt is mondhatjuk, hogy az étertest a fizikai testben csak növényi létformát tudna fenntartani. Az étertest éberségét az asztráltest kelti fel. Ha az ember elalszik, az asztráltest hatása eltűnik fizikai megfigyelésünk elől, de az érzékfeletti megfigyelés számára nem tűnik el, csak az étertesttől különváltan vagy abból kiemelkedve jelenik meg. A fizikai megfigyelés ugyanis nem magát az asztráltestet szemléli, hanem csak működésének hatását, külső megnyilatkozását. Az alvás alatt pedig az asztráltestnek nincs ilyen közvetlen külső megnyilatkozása. Az ásványvilággal közös a fizikai testünk, a növényvilággal közös az étertestünk, az állatvilággal közös az asztráltestünk. A növények állandóan alvó állapotban vannak. Aki felületesen ítél, könnyen tévedhet és azt hiheti, hogy a növényeknek olyanféle tudatuk van, mint az állatoknak és embereknek éber állapotban. Így azonban csak akkor lehet tévedni, ha nincs pontos fogalmunk arról, hogy mi a tudat. A növények tudatával kapcsolatban azt a példát szokták felhozni, hogy a növény külső ingerre az állathoz hasonlóan bizonyos mozgással felel. Egyes növények *érzékenységéről* beszélnek, ezek pl. bizonyos külső hatásokra összehúzzák leveleiket. A tudatosságra azonban nem az a jellemző, hogy valamely lény egy bizonyos hatásra ellenhatással felel, hanem, hogy belső világában olyasvalamit él át, ami pusztán ellenhatáson felül

mint új elem jelenik meg. Különben tudatról beszélhetnénk akkor is, amikor a vas térfogata a hő hatására kiterjed. Tudatról csak akkor lehet szó, ha pl. valamely lény a hő hatására belsőleg fájdalmat él át.

Érzékfeletti megismeréssel meg kell állapítanunk, hogy az ember lényének van még egy negyedik része is, amelynek azonban a fizikai érzékek számára megnyilatkozó világgal már semmiféle közös eleme nincs. Az embert éppen az különbözteti meg a társteremtényektől, ami őt a teremtés koronájává teszi. Az érzékfeletti megismerés képet ad az embernek erről a negyedik részéről, és kimutatja, hogy az ember éber tudatban átélt élményei és a társteremtények élményei között is lényeges különbség van. A különbség szembeötlő, ha megfigyeljük, hogy az ember éber állapotában egyrészt folytonosan olyan élmények között él, amelyek keletkeznek, de el is múlnak, másrészt vannak olyan élményei is, amelyek nem múlnak el. Ez különösen szembetűnő, ha az ember élményeit az állatéval hasonlítjuk össze. Az állat a külső világ hatását pontos szabályossággal éli át, a melegnek, hidegnek, fájdalommak és élvezetnek a testében szabályosan lejátszódó folyamatai hatására tudatossá válik benne az éhség és a szomjúság. Az ember élete az ilyesfajta élményekkel nem merül ki. Olyan kívánságokat és vágyakat hoz létre, amelyek túlhaladják az állat vágyéletét. Az állatnál, ha elég messzire tudnánk követni cselekedeteinek vagy érzéseinek keletkezését, mindig ki lehetne mutatni, hogy mi volt az testében, vagy testén kívül, ami cselekvésre vagy érzésre indította. Az embernél ez egyáltalán nincs így. Olyan vágyakat és kívánságokat tud létrehozni, amelyeknek a felkeltéséhez sem a testében, sem a testén kívül keletkező indítékok nem elegendők. Ezeknek a vágyaknak és kívánságoknak külön forrása kell, hogy legyen. Az érzékfeletti tudomány értelmében e vágyak forrása: az ember én-je. Az én-t tehát az ember negyedik részének tekinthetjük. Ha az asztráltest magára maradna: élvezet, fájdalom, éhség és szomjúság érzése élne benne; de nem jöhetne létre az az érzés, hogy min-

denben *van valami maradandó is*. Nem magát a maradandót nevezzük én-nek, hanem azt ami ezt a maradandót átéli. Ezen a téren egészen éles és pontos fogalmakkal kell dolgoznunk, mert különben félreértések keletkeznek. Az én-ézés akkor kezd derengeni az emberben, ha a belső élmények változása közben már észreveszi azt, ami maradandó. Az éhség érzése pl. semmilyen lénynek sem okozhat én-ézés, mert az éhség akkor következik be, amikor az éhséghez szükséges megújuló indítékok érvényesülnek és éppen azért veti rá magát az állat a táplálékra, mert ezek az indítékok megújultak. Az én-ézés csak akkor gyullad fel, ha nem csak ezek a megújuló indítékok hajtanak a táplálékhoz, hanem ha egy előzetes jóllakottság következtében élvezet keletkezett és az élvezet tudata megmaradt, úgy hogy nem csak az éhség jelenlegi átélése, hanem a múltbeli élvezet is hajt a táplálékoz. – A fizikai test feloszlana, ha az étertest nem tartaná össze; az étertest tudatnélküliségbe süllyedne, ha az asztráltest nem világítaná át a tudat világosságával, az asztráltest pedig az elmúltat mindig újra feledésbe merítené, ha az én nem mentené át a jelenbe. Az asztráltest számára a felejtés ugyanaz, mint az étertest számára az alvás, és a fizikai test számára a halál. Úgy is mondhatjuk: az étertestnek az élet, az asztráltestnek a tudat, az én-nek az emlékezés a jellegzetessége.

Tévesen azt hihetné valaki, hogy a növénynek tudata van, de még könnyebben eshetne abba a tévedésbe, hogy az állat emlékezik. Természetes, hogy emlékezésre gondolunk, ha a kutya felismeri a gazdáját, akit talán hosszabb ideje nem látott. A valóságban azonban ennek a felismerésnek nem az emlékezés, hanem valami egészen más az alapja. A kutya vonzódik gazdájához, mert annak lényéből vonzerő árad feléje. A kutyának a gazda jelenléte élvezetet okoz. Valahányszor tehát megjelenik a gazda, ez mindig indíték arra, hogy az élvezet megújuljon. Emlékezésnek azonban csak azt nevezzük, ha valamely lény nem csak a jelen élményeit érzékeli, hanem megőrzi az elmúltakat is. Előfordulhat, hogy

valaki ezt elismeri és mégis tévesen azt hiszi, hogy a kutyanak van emlékezése. Felhozhatná pl. ennek bizonyítására azt, hogy a kutya gyászolja az urát, tehát emlékezik rá. Ez azonban helytelen megítélésen alapszik. A kutyanál, mivel együtt élt gazdájával, a gazda jelenléte szükségletté vált, és távollétét úgy éli át mint az éhséget. Aki nem különbözteti így meg egymástól az egyes jelenségeket, az nem tud fényt deríteni az életben ténylegesen fennálló körülményekre.

Bizonyos előítéletek alapján ellenvetésül felhozhatná valaki, hogy mégsem tudhatjuk, hogy az állatban nincs-e valami, amit össze lehetne hasonlítani az emberi emlékezéssel. Az ilyen ellenvetés azonban a nem kellő iskolázottságon alapszik. Aki valóban észszerűen figyel meg, hogy az állat miként viselkedik élményeivel kapcsolatban, az észreveszi a különbséget az állat és az ember magatartása között és világosan látja, hogy az állat az emlékezőképesség hiányának megfelelően viselkedik. Az érzékfeletti megfigyelés számára ez nyomban kiviláglik. De amit az érzékfeletti megfigyelés eredményeképpen megtudunk, azt *hatásában* a fizikai téren fizikai észleléssel és a fizikai észlelést átható gondolkodással is felismerhetjük. Azt is mondják, hogy az ember azért tud a *saját* emlékezéséről, mert lelkét belsőleg megfigyeli, de az állatnál nem teheti meg ugyanezt. Ennek az állításnak azonban egy végzetes tévedés az alapja. Amit az ember a saját emlékezőképességéről mondani tud, azt nem a megfigyelés, hanem csakis az átélés alapján mondhatja; csakis annak alapján, amit a külvilággal való kapcsolatból átél, annak megfelelően, hogy milyen a magatartása a külvilág jelenségeivel és folyamataival szemben. Ezeket az élményeket épp úgy éli át, mint a másik ember vagy akár az állat. És ha azt hiszi, hogy csak belső megfigyeléssel tudja megállapítani, hogy van-e emlékezése, akkor nyilvánvaló, hogy a látszat szerint ítél. Azt az erőt, amely az emlékezés alapja, jogosan nevezzük belső erőnek, az ítélőképességet azonban, amellyel ennek az erőnek a jelenlétét akár saját magunknál, akár másnál megállapíthatjuk, csak

a külvilággal való érintkezésben és csak úgy szerezhethetjük meg, hogy megfigyeljük az élettel való összefüggést. És ezt az összefüggést éppen úgy állapítjuk meg önmagunknál, mint az állatnál. Az ilyen dolgokkal kapcsolatban a szokásos pszichológia a maga pontatlanságával és iskolázatlanságával sok megfigyelési hibát követ el és ezért fogalmai megtévesztők.

Az én-nek az emlékezés és a felejtés hasonló valami, mint az asztráltestnek az ébrenlét és az alvás. Az alvás eltörli a nap gondjait és aggodalmait, a felejtés pedig fátyolt borít az élet kellemetlen tapasztalataira és így a múltnak egy részét kioltja tudatunkból. Az alvás a kimerült életerő pótlásához szükséges, múltunk egy részét pedig azért kell kioltanunk tudatunkból, hogy szabadon és elfogulatlanul fogadhassuk új élményeinket. Éppen a feledésből merítünk erőt az új jelenségek észleléséhez. Gondoljunk az olyan tényekre, mint pl. az írás-tanulás. Mindazok a részletek, amelyeket a gyermeknek át kell élnie, hogy megtanulhasson írni, feledésbe merülnek és csak az írás képessége marad meg. Hogy tudna az ember írni, ha mindannyiszor, valahányszor a tollat a papíroshoz érinti, az írástanulás közben átélt élmények emlékezőként mind felmerülnének lelkében.

Az emlékezésnek különböző fokozatai vannak. Legegyszerűbb formája már az is, ha az ember egy tárgyat észlel és azután elfordulva a tárgytól a tárgy képzetét fel tudja kelteni magában. Ezt a képzetet a tárgy észlelése közben alkotta meg, úgy, hogy asztrálteste és én-je között bizonyos folyamat játszódott le. Az asztráltest a tárgy külső hatását tudatossá tette. Ez a tudás azonban, ha az én nem venné fel magába és nem venné birtokába, csak addig tartana, amíg a tárgy *előtte* van. Az érzékfeletti szemlélet szerint a tudatosítás folyamatának már ezt a fokát is csak úgy magyarázhatjuk meg, ha megkülönböztetjük a testiséget a lelkeségtől. Az előttünk lévő tárgyról az asztráltest segítségével veszünk tudomást. Ezt a tudást a *lélek* teszi maradandóvá. Ebből mindjárt az is látható, hogy az asztráltest

milyen szoros kapcsolatban van a léleknek azzal a részével, amely a tudást maradandóvá teszi. E kettő szoros kapcsolatban van egymással, szinte az ember lényének egyik tagjává válik. Tulajdonképpen a két eggyé vált részt nevezük asztráltestnek. Ha azonban pontos megjelölésre törekszünk, az ember asztráltestét *lélektestnek*, a léleknek a lélektesttel egyesült részét pedig *ézőléleknek* is nevezhetjük.

Az én, amikor tevékenységét arra irányítja, amit a tárgyak észleléséből származó tudásból birtokába vett, mivoltának magasabb fokára emelkedik. Ez az a tevékenység, amelynek segítségével az én egyre jobban eloldja magát az észlelés tárgyától, hogy abban munkálkodjék, ami már saját birtoka. A léleknek azt a részét, amelyben ez a tevékenység lejátszódik *értelmi* vagy *kedélyléleknek* nevezzük. – Mind az ézőlélekre, mind az értelmilélekre jellemző, hogy abban munkálkodnak, amit az érzékszervekkel észlelt tárgyak hatásából merítenek és amit ebből az emlékezetben megőriznek. A lélek ezen a fokon egészen átadja magát annak, ami az ő számára a külvilág. Hiszen azt is kívülről kapta, amit az emlékezet révén a saját tulajdonává tett. De mind ezen felülemelkedhet. A lélek nem csak éző- és értelmilélek. Az érzékfeletti szemlélet számára erről a felülemelkedésről a legkönnyebben úgy kapunk képet, ha egy egyszerű, de átfogó jelentőségű tényre hívjuk fel a figyelmet. Egész nyelvünkben csak egyetlen olyan név van, amely lényegénél fogva minden más névtől különbözik és ez az: „én”. A többi nevet mindenki alkalmazhatja más lény vagy tárgy megjelölésére. Az én szóval való megjelölésnek azonban csak akkor van értelme, ha az, aki az én szót alkalmazza, ezzel önmagát jelöli meg. Sohasem hallhatja valaki kívülről az én szót a saját megjelölésére; csak valamely lény maga illetheti önmagát ezzel a névvel. Én csak a magam számára vagyok „én”, mindenki másnak „te” vagyok és mindenki más „te” az én számomra. Ez a tény egy mély jelentőségű igazság kifejeződése. Az én tulajdonképpeni mivolta mindentől független, ami rajta kívül van; ezért nem

lehet őt kívülről néven nevezni és ezért nevezik azok a vallások, amelyek tudatosan tartották fenn a kapcsolatot az érzékfeletti szemlélettel, az én-t „Isten kimondhatatlan nevének”. Ennek a kifejezésnek a használatával éppen azt akarták hangsúlyozni, amit az én-ről mondtunk. Az emberi léleknek ebbe a részébe az én-be nem hatolhat be kívülről semmi. Az én a lélek „rejtett szentélye”. Csak az a lény nyer bebocsátást ebbe a „szentélybe”, aki a lélekkel egynemű. „Ha a lélek felismeri én-voltát: Isten szólal meg benne, aki az emberben lakik”. Az ézőlélek és az értelmi lélek a külső világban él, a léleknek egy harmadik része pedig – ha az emberi lélek már észlelni tudja a saját lényét – az isteni világba merül.

Mindezekből könnyen azt hihetné valaki, hogy az ilyen szemléleti mód szerint az én Istennel egy. Ez azonban tévedés. Mert nem arról van szó, hogy az én Isten, hanem csak arról, hogy egynemű, egylényegű azzal ami isteni. Ha valaki a tengernek egy cseppjéről megállapítja, hogy ugyanolyan lényegű és anyagú, mint a tenger, ezzel még nem mondta azt, hogy a tenger egy cseppje azonos a tengerrel. Ha ragaszkodunk az összehasonlításhoz, azt mondhatjuk: mint ahogy a csepp a tengerhez, úgy viszonylik az én az Istenhez. Az ember találhat önmagában valamit ami isteni, mert őseredeti lénye az istenségből származik. A külvilágról az asztráltest révén szerez tudomást az ember, azzal pedig, hogy belső tudást szerez önmagáról, lelkének harmadik részét fejleszti ki. Mivel lelkének harmadik részével saját lényét tudatosítja, ezért a szellemtudomány ezt a lelki részt *tudati léleknek* nevezi. A lelki működés szempontjából a lelkiség három részre oszlik: éző, értelmi és tudati lélekre, mint ahogy a testiségnek is három része van: fizikai, éter- és asztráltest.

Mondtuk már, hogy a pszichológia megfigyelési hibái megnehezítik az emlékezőképesség megítélését, de ehhez hasonlóan az én mivoltának helyes megismerése elé is akadályokat gördít. Előfordulhat, hogy valaki, aki már bizonyos megismeréshez vélt jutni, azt hiszi, hogy

megismerése megcáfolja az előbbi tételt, holott a valóságban igazolja azt. Ilyesmíró van pl. szó Eduard V. Hartmannnál is, aki „Grundriss der Psychologie” c. könyvének 55. oldalán az „én”-ről a következőket mondja: Az éntudat régibb, mint az „én” szó. A személyes névmás a nyelv fejlődésének meglehetősen késői terméke és nyelvbeli értéke csak annyi, hogy rövidítésként szerepel. Az én szó a beszélő tulajdonnévnek rövid helyettesítése, de olyan, amelyet minden beszélő önmagára alkalmaz, függetlenül attól, hogy mások milyen tulajdonnévvel illetik. Az éntudat állatoknál és iskolázatlan, süket-néma embereknél is igen magas fokra fejlődhet, anélkül, hogy valamiféle tulajdonnévhez kapcsolódna. A tulajdonnév tudata tökéletesen pótolja az én szó használatának hiányát. Ha ezt belátjuk, eltűnik az a mágikus nimbusz, amellyel sokan az én szócskát felruházzák; az éntudat fogalmát az én szó semmivel sem gyarapítja, sőt egész tartalmát az éntudattól kapja”. Nincs akadályja annak, hogy az ilyen nézetekkel egyetértsünk és az én szócskát megfosszuk nimbuszától, amely csak zavarja a helyes szemléletet. A dolog lényegére vonatkozóan azonban nem az a döntő, hogy a *szó-megjelölés* hogyan jött fokozatosan létre, hanem az, hogy az én valóságos léte az éntudatban „régibb mint az én szó”. Az ember arra kényszerül, hogy ezt a jellegzetes és csakis erre a szóra jellemző sajátosságokkal felruházott szócskát annak a megjelölésére használja, amit a külvilággal való kölcsönös kapcsolatban másképp él-át, mint az állat. Mint ahogy a háromszög lényegét sem ismerhetjük meg azzal, hogy a „háromszög” szó kialakulásának történetét írjuk le, úgy az én lényegére vonatkozóan se döntő, hogy mit tudunk az én szó kialakulásáról, vagyis arról hogy a nyelvek fejlődésében hogyan alakult ki az én szó használata a másféle szóhasználatból.

Az én igazi természete a tudati lélekben nyilvánul meg. Mert ha a lélek az érzésben és az értelemben él, nem önmagába merül, hanem másban vész el, tudati lélekként azonban saját lényét ragadja meg. Ezért az

én-t a tudati lélek segítségével csakis bizonyos belső tevékenység eredményeképpen érzékelhetjük. A külső tárgyokról, aszerint ahogy azok elénk kerülnek és ismét eltűnnek, állandóan képzeteket alkotunk. Ezek a képzetek tovább dolgoznak értelmünkben. Ahhoz azonban, hogy az én önmagát észlelje, nem elég, hogy csak átadja magát önmagának, hanem előbb belső tevékenységgel kell saját mívoltát önmagából felszínre hoznia, hogy azután tudata legyen róla. Az én észlelésével – az önmagára eszméléssel – kezdődik meg az én belső tevékenysége. Ennek a tevékenységnek, hogy t.i. az én önmagát észleli a tudati lélekben, egészen más jelentősége van az ember számára, mint mindazoknak a megfigyeléseknek, amelyeket a testiség három része és a lelkiesség két része nyújt számára. Az az erő, amely az én-t a tudati lélekben megnyilatkoztatja, ugyanaz, mint amelyik az egész világban mindenütt megnyilatkozik. Csak hogy a testben és a lélek alacsonyabbrendű részeiben nem közvetlenül nyilvánul meg, hanem hatásában és fokozatos erősséggel. A fizikai testen keresztül nyilvánul meg a legalacsonyabbrendű módon, de annak megfelelően, ahogy az ember lényének magasabb részeihez emelkedik, vagyis az étertestet, az asztrálestet majd az értelmi lelket tölti be, megnyilatkozása is egyre magasabbrendűvé válik. Azt mondhatjuk, hogy emelkedésének minden fokán a rejtett erőről egy-egy fátol hull le. És végül a tudati lélekben még csak egy cseppje a mindent átható szellemiség tengerének. De az embernek a szellemiséget itt a tudati lélekben kell megragadnia és saját magában megismernie, hogy azután megtalálhassa megnyilatkozásaiban is.

A szellemtudomány azt, ami ilyen „csepp”-ként hatol a tudati lélekbe, *szellemnek* nevezi. A tudati lélek tehát kapcsolatban van a szellemmel, amely minden nyilvánvaló jelenségben, mint *rejtett erő* működik. Ha tehát az ember a szellemet minden megnyilatkozásában meg akarja ismerni, akkor ennek ugyanolyan módon kell történnie, mint ahogy az én-t ragadta meg a tudati lélekben. Azt a tevékenységet, amely őt az én észlelésé-

hez vezette, a nyilvánvaló világra kell alkalmaznia. Ezáltal pedig lényé fejlődésének magasabb fokára emelkedik, vagyis testének s lelkének már kifejlesztett részei mellé új részeket iktat. Miután a tudati lélekben megismerte én-jét, tevékenységében tovább halad s meghódítja magának azt, ami lelkének alacsonyabb részében rejtőzik. Ez pedig úgy történik, hogy én-jével dolgozik lelkiségén. Hogy ennek a munkának mi a lényege az látható abból, ha összehasonlítjuk az alacsonyrendű vágyaknak és az ún. érzéki örömöknek élő embert a nemes idealistával. Az érzéki örömöknek élő ember nemes idealistává válik, ha bizonyos alacsonyrendű hajlamokat legyőz magában s a magasrendűek felé fordul. Így az *énjéből kiinduló tevékenységgel* nemesítően és átszellemítően hatott lelkére. Énje urrá lett egész lelki élete felett s az én hatalma oly nagyra nőhet, hogy minden vágy és minden öröm tőle várja bebosszátatását a lélekbe. Ilyen módon aztán az egész lélek az én megnyilatkozásává válik, holott azelőtt az én csak a tudati lélekben nyilatkozott meg. Alapjában véve az ember a maga kulturális életével és minden szellemi törekvésével egy cél elérésén fáradozik, azon, hogy az én-t uralomra juttassa. Minden *ma* élő ember, akár akarja, akár nem, akár tud róla, akár nem részt vesz ebben a munkában.

Ezzel a munkával az ember magasabb fejlődési fokokat ér el és lényének új részeit fejleszti ki. Lényének újonnan kifejlesztett részei eddig mint rejtett erők húzódtak meg amögött, ami számára nyilvánvaló. Az ember azonban én-erőivel nemcsak úgy munkálkodhat önmagán, hogy urrá válik lelkisége felett – amely ennek eredményeképpen abból ami nyilvánvaló felszínre hozza azt, ami e mögött rejtőzik – hanem munkáját kiterjesztheti még más területekre, pl. az asztráltestre is. Ezáltal az én egyesül az asztráltest rejtett mivoltával és urrá lesz az asztráltest felett. Ezt az én által meghódított és átalakított asztráltestet „szellemén”-nek nevezzük. (Ez ugyanaz, mint amit hivatkozással a keleti bölcsességre „manas”-nak neveznek.) A szellemén az ember lényének

magasabbrendű része s eredetileg csak mint csíra van meg benne. Ha azonban az ember saját továbbfejlesztésén dolgozik: a szellemén egyre jobban kibontakozik.

Asztráltestünket tehát meghódíthatjuk úgy, hogy a mögötte lévő rejtett erőkhöz nyúlunk és ugyanezt megtehetjük étertestünkkel is. Étertestünkön azonban intenzívebben kell munkálkodnunk, hogy ezt a célt elérhessük, mint ahogy asztráltestünkön dolgoztunk, mert az asztráltest rejtett erőit csak egy fátyol takarja el előlünk, az étertestet pedig kettő. Hogy az asztráltesti és az étertesti munka közötti különbségről némi fogalmunk legyen bizonyos olyan változásokra hívjuk fel a figyelmet, amelyek az emberben, fejlődése folyamán bekövetkezhetnek. Gondoljunk arra, hogy ha énünkkel lelkünkön dolgozunk, bizonyos lelki tulajdonságaink kifejlődnek. Élvezeteink és vágyaink, örömeink és bánataink megváltozhatnak. Gondoljunk csak gyermekkorunkra. Mi volt az, ami örömet vagy fájdalmat okozott? Mi mindent tanultunk meg ahhoz, amit akkor tudtunk? Mindez pedig csak kifejeződése annak, hogy én-ünk uralomra jutott asztráltestünk fölött. Mert hiszen az asztráltest a hordozója az élvezetnek és a fájdalomnak, az örömeink és a bánatnak. S most figyeljük meg, hogy ehhez a változáshoz viszonyítva másféle tulajdonságaink pl. vérmeérsékletünk, jellemünk mélyebben gyökerelő sajátosságai, az idők folyamán milyen kevésbé változnak meg. Az olyan ember, aki gyermekkorában hirtelen haragú volt, rendszerint fejlődése későbbi korszakában is megtartja ennek a tulajdonságnak bizonyos jellegzetességeit. Ez a tény annyira feltűnő, hogy akadnak olyan gondolkodók, akik kétségbevonják még a lehetőséget is annak, hogy az ember jellemének az alapvonásai megváltozhatnak, s feltételezik, hogy a jellembeli alapvonások az egész életen át megmaradnak, legfeljebb különböző esetekben különbözőképpen nyilatkoznak meg. Az ilyen megállapítás azonban hiányos, pontatlan megfigyelésen alapszik. Mert akinek van érzéke az ilyen tények megfigyeléséhez, az világosan látja, hogy az ember vérmeérséklete és jelleme is megváltozik az én

munkájának a hatására. Ez a változás mindenesetre az asztráltest tulajdonságainak a változásához viszonyítva sokkal lassabban következik be. E két változás úgy aránylik egymáshoz, mint az óra kismutatójának (étertest) mozgása a nagymutató (asztráltest) mozgásához. A jellemet, a vérmérsékletet átalakító erők az étertest fejlett területére valók. Ezek ugyanolyan jellegű erők, mint amilyenek az élet világában, a növekedésben és szaporodásban uralkodnak. Mindezt további fejtegetéseink közben majd még jobban és helyesebben világítjuk meg. – Ha csak átadjuk magunkat élvezeteinknek és bánatunknak, örömeinknek és fájdalomunknak, akkor nem dolgozunk önünkkel asztráltestünkön; az én asztráltesti munkája abból látszik, hogy ezeknek a lelki tulajdonságoknak a sajátosságai megváltoznak. Ha az én a jellembeli és vérmérsékletbeli tulajdonságokat is megváltoztatja, ezzel kiterjeszti tevékenységét az étertestre is. S akár tudatosan, akár nem, de ma már minden ember dolgozik étertestének átalakításán is. A hétköznapi életben a vallásos impulzusok dolgoznak bennünk a legerősebben étertestünk alakításában. Ha az én a vallásos indítékok hatását mindig újra magába fogadja, ezek a vallásos impulzusok olyan hatalommá válnak benne, amely az étertestben működik és azt átalakítja, mint ahogy az élet gyengébb indítékai is átalakítják az asztráltestet. Az asztráltestet átalakító impulzusok, amelyek tanulásban, elmélkedésben, az érzések megnevelésében stb. fejtik ki hatásukat, sokféle változásnak vannak alávetve; a vallásos érzések azonban a gondolkodást, érzést és akaratot bizonyos egységbe vonják, kiterjesztik egységes fényüket az egész lelki életre. Az ember, a legkülönbözőbb indítékok ösztönzésére, ma így, holnap úgy gondolkodik. Aki azonban, legyenek bár akármilyen fajta vallásos érzései, ezeknek a vallásos érzéseknek az alapján megsejt valamit abból, ami minden változáson keresztülvonul, az nemcsak mai érzéseit és gondolatait hozza kapcsolatba alapérzéseivel, hanem holt napi élményeit is. A vallásos érzésnek a lelki életben ilyen átható szerepe van; folyo-

nosan ismétlődő hatásának ereje az idők folyamán állandóan fokozódik. Ezért válhat a vallásos érzés olyan hatalmassá, hogy az étertestre is tud hatni. Hasonló módon hat az igazi művészet is az emberre. Amikor képzeletével és érzéseivel a külső formán, színen vagy hangon keresztül eljut valamely műrekek szellemi forrásának átéléséhez, akkor az énjébe ilyen módon befogadott impulzusok valóban egészen az étertestig hatnak. Ha végiggondoljuk ezt a gondolatot, megítélhetjük, hogy milyen mérhetetlen nagy jelentősége van a művészetnek a mindenkori emberi fejlődésben. Sok minden van az emberi életben, ami az ént arra ösztökéli, hogy hatásait kiterjessze az étertestre is. A fentiekkel csak példákat emeltünk ki. Életünkben azonban olyan hatások is érvényesülnek, amelyek nem figyelhetők meg, ilyen világosan. De a fenti példából is látható, hogy az emberben a már felsoroltakon kívül lényének még egy része van elrejtve s ezt az én a maga munkájával egyre jobban kifejleszti. Így alakul ki az emberben szellemiségének második része, amelyet *életszellemnek* nevezünk. (Ez ugyanaz, mint amit a keleti bölcsesség alapján „buddhi”-nak szoktak nevezni.) Az életszellem kifejezés azért találó, mert abban, akire ez a kifejezés vonatkozik, ugyanazok az erők működnek, mint az életttestben; ha az életttestben nyilatkoznak meg, ebben a munkájukban az én nem vesz részt; ha azonban az életszellemben nyilvánulnak meg, áthatja őket az én tevékenysége.

Az intellektuális fejlődésnek az érzések és akaratú megnyilvánulások megtisztulásának és megnevelésének a foka mutatja, hogy az asztráltest milyen mértékben vált szelleménné. A vallásos élmény pedig – és még sok másféle tapasztalat is – az étertestbe vésődik és azt életszellemmé alakítja. A hétköznapi életben ez többé-kevésbé öntudatlanul történik; az ún. *beavatásnak* viszont éppen az a lényege, hogy az érzékfeletti megismerés kifejlesztésével megadja azokat az eszközöket, amelyeknek segítségével az ember egészen tudatosan munkálkodhat a szellemében és életszellemében és ezt a

tevékenységét önmaga irányíthatja. Ezekről az eszközről könyvünknek egy későbbi fejezetében még beszélünk. Egyelőre azt akarjuk nyilvánvalóvá tenni, hogy az emberben a lelki és testi erőkön kívül a szellem is működik. A továbbiakból majd még az is kitűnik, hogy a szellem, a múlandó testtel ellentétben ahhoz tartozik, ami az emberben örökkévaló.

Az én munkája azonban nem merül ki az asztráltesti és étertesti tevékenységgel, hanem kiterjed a fizikai testre is! Hogy az én hat a fizikai testre, annak csekély nyomát abból is láthatjuk, hogy bizonyos élmények következtében pl. elpirul vagy elsápad az ember. Ekkor valóban az én az elindítója egy fizikai-testi folyamatnak. Ha az én tevékenységének a hatására az ember fizikai testében változások következnek be, akkor ez azt mutatja, hogy az én valóban egyesült a fizikai test rejtett erőivel, azokkal az erőkkel, amelyek a fizikai test fizikai folyamatait idézik elő. S ha ez bekövetkezik, azt mondhatjuk, hogy az én ezzel a tevékenységével a fizikai testen dolgozik. Ne értsük félre ezt a kifejezést. Arra gondolnunk sem szabad, hogy valami durván materiális tevékenységről van szó. Ami a fizikai testből durván materiális módon megjelenik, az csak egy része a fizikai testnek, mégpedig az a része, amely a fizikai érzékek előtt nyilvánvaló. A fizikai test nyilvánvalósága mögött rejtőznek azonban lényének rejtett erői és ezek az erők szellemiek. A fizikai test materiálisan jelenik meg, az én azonban a fizikai testnek nem materiális mivoltában dolgozik, hanem szellemileg munkálkodik azokon a láthatatlan erőkön, amelyek a fizikai test létrejöttét majd romlását előidézik. A hétköznapi életben az énnel a fizikai testtel kapcsolatos munkája csak igen kevéssé válhat világossá tudatunkban. Teljesen világossá csak akkor válik, ha az érzékfeletti megismerés hatására ezt a munkát mi magunk tudatosan irányítjuk. Akkor azután kiviláglik az is, hogy az ember szellemiségének még egy harmadik része is van s ezt mint a fizikai ember ellentétét *szellemembernek* nevez-

hetjük. (A keleti bölcsesség a *szellemembert* „atmá”-nak nevezi.)

A szellememberre vonatkozóan könnyen tévedésbe ejthet bennünket az, hogy a fizikai testet az ember legalacsonyabb részének tartjuk és nehezen barátokunk meg azzal a gondolattal, hogy a fizikai testet átalakító munkával lényünk legmagasabbrendű részét fejlesztjük ki. De éppen azért mert a fizikai test a benne működő szellemet három fátyol mögé rejti, a legmagasabbrendű emberi munka kell ahhoz, hogy az én a fizikai test rejtett szellemével egyesüljön.

Az ember lényének tehát a szellemtudomány szerint különböző részei vannak. A testiséghez tartozik: a fizikai, az éter- és az asztráltest. A lelki részek: az érző, az értelmi és a tudati lélek. Az én a lélekben terjeszti ki fényét. Szellemiek: a szellemén, az életszellem és a szellemember. Fejtegetéseinkből következik, hogy az érzőlélek és az asztráltest szoros kapcsolatban vannak egymással és bizonyos vonatkozásban egységet alkotnak. Hasonlóképpen a tudati lélek és a szellemén is egységnek tekinthető, mert a tudati lélekben gyullad fel a szellem fénye és innen sugározza be emberi természetünk többi területét. Eszerint az embert a következő részekre is oszthatjuk: az asztráltestet az érzőlélekkel, a tudati lelket pedig a szelleménnel fogjuk egységbe, az értelmi lelket – mivel az én természetéhez hozzátartozik s bizonyos vonatkozásban már ő az „én”, csak éppen nincs tudatában szellemi mivoltának – röviden „én”-nek nevezhetjük s így az embert hét részre oszthatjuk:

1. Fizikai test;
2. Étertest vagy életttest;
3. Asztráltest;
4. Én;
5. Szellemén;
6. Életszellem;
7. Szellemember.

Még a materialista fogalmakhoz szokott emberek sem találnák ezt a hetes szám szerinti felosztást olyan „homályosan varázslatosnak”, mint amilyenek sokszor

hiszik, ha pontosan fenti fejtegetéseink értelméhez igazodnának és nem ők maguk ruháznák fel már eleve könyvünket ezzel a „varázslatosság”-gal. Az ember hét részéről semmilyen más módon nem szabad beszélni, csak a magasabbrendű világszemlélet nézőpontjából, mint ahogy a fény hét színéről, a hangsor hét hangjáról (az oktávot az alaphang ismétlésének tekintjük) is így beszélünk. Mint ahogy a fény hét színben, a hang hét fokozatban, úgy jelenik meg az *egységes* emberi természet is az előbb ismertetett hét részben. S mint ahogy a hetes szám a hangok és a színek felosztásánál sem jelent valami „babonát”, úgy nem babona az ember felosztásával kapcsolatban sem. (Egy alkalommal, mikor mindezeket élőszóval adtam elő, valaki azt mondta, hogy hasonlatom mégsem jó, mert a „vörösön” és az „ibolyán” túl is vannak még fizikai szemmel nem észlelhető színek. Hasonlatunk még így is, ezt az ellenvetést figyelembevéve is helytálló, mert az ember lénye is egyik oldalon a fizikai testen túl, másik oldalon pedig a szellemi emberen túl folytatódik; csak éppen szellemi megfigyelésünk eszközei előtt ezek a folytatások „szellemileg láthatatlanok”, mint ahogy a vörösön és az ibolyán túli színek is láthatatlanok fizikai szemünk számára.

Ezt a megjegyzést meg kellett tennem, mert különben igen könnyen az a vélemény alakulhatna ki, hogy az érzékfeletti szemlélet a természettudományos gondolkodás területén csak dilettáns és nem elég lelkiismeretes. Aki azonban helyesen értelmezi a mondottakat, az látja, hogy szellemtudományos fejtegetéseink a valóságban sehol sincsenek ellentétben az igazi természettudománnyal; sem akkor, ha a szemléltetés kedvéért természettudományos tényeket hozunk fel, sem pedig akkor, ha kijelentéseinkkel a természeti kutatás és a szellemtudomány közötti közvetlen kapcsolatokra hívjuk fel a figyelmet.

ALVÁS ÉS HALÁL

Az éber tudat tulajdonképpeni lényegét nem ismerhetjük meg másképp, csak ha megfigyeljük azt az állapotot is, amelyet az ember alvás alatt él át; ha az élet rejtélyét meg akarjuk oldani, figyelembe kell vennünk a halált is. Aki nem érzi, hogy az érzékfeletti megismerésnek milyen nagy jelentősége van, abban már az a mód is kételyeket ébreszt, ahogyan a szellemtudomány az alvásról és a halálról beszél, az alvást és a halált szemléli. A kételyek keletkezését pedig indokolja az a megismerés, amely ezeknek a kételyeknek a forrása és amely szerint nagyon is érthető, ha valaki azt mondja, hogy az ember azért van a világon, hogy termékenyen éljen és alkotóképességének is az az odaadás az alapja, amellyel az életben tevékenykedik. Aki pedig az alvás és a halál állapotának a szemlélésébe mélyed el, az renyhe álmodozó és álmodozása minden alap nélküli ábrándképekhez vezet. Igen könnyen megtörténhet, hogy az ilyen „ábrándozás” elutasítását az egészséges lélek megnyilvánulásának tartják és beteges hajlamnak azt, ha valaki átadja magát az ilyenféle „renyhe álmodásnak” amely csak annak való, akiben nincs életerő, életöröm és képtelen „igazi alkotásra”. Nem volna igazságos, ha az ilyen ítékezést minden meggondolás nélkül helytelennek minősítenénk, mert a magja igaz, de csak negyed igazság, amelyet a hozzátartozó háromnegyeddal ki kell egészíteni, és ha síkra szállunk a negyedigazság ellen, bizalmatlanságot keltünk abban, aki a negyedigazságot nagyon jól belátja, de sejtelve sincs a másik háromnegyedről. – Ugyanis feltétlenül el kell ismernünk, hogy annak a vizsgálata, ami az alvás és a halál mögött rejtőzik néha valóban beteges dologgá fajul: gyengíti az életerőt és elfordítja az embert a való

életől. És a legkevésbé sem helyeselhetjük, hogy sok mindennek, ami már régtől fogva szellemtudományként szerepel a világban és jelenleg is ilyen címen űzi játékaikat, egészségtelen, a való élettel ellentétes jellege van. Ez az egészségtelen elem azonban semmiképpen sem származik az igazi érzékfeletti megismerésből. Az igazi tényállás ugyanis a következő. Az ember nem nélkülözheti azt, amit az érzékfeletti adnak egész élete folyamán, hogy életviszonyait és körülményeit kellőképpen élhesse át. Mint ahogy nem nélkülözheti az alvást sem, nem lehet állandóan ébren. Az élet az alvás alatt folytatódik és az ébrenlét alatt munkálkodó és alkotó erők erősítést és felfrissülést merítenek az alvásból. Így van ez azzal is, amit az ember a fizikai érzékek előtt nyilvánvaló világban meg tud figyelni. A világ nagyobb, mint ennek a megfigyelésnek a területe. És amit az ember a láthatóság világában megismer, azt ki kell egészítenie, meg kell termékenyítenie azzal, amit a láthatatlan világról megtudhat. Aki nem merít mindig újra erőt a lankadó erők pótlására, az életét a pusztulásba viszi, és az olyan világszemlélet is amely nem termékenyül meg azzal, ami a rejtett világról megtudható, pusztulásba vezet. Hasonlóképpen mint ahogy a külső megismerés változik az érzékfeletti megismeréssel, hasonlóképpen változik az élet is a halállal. Az élőlényeket elpusztítja a halál, hogy új élet keletkezhesék. Éppen az érzékfeletti megismerés világítja meg legjobban Goethe szép mondását: „A természet feltalálta a halált, hogy sok élete legyen.” Mint ahogy hétköznapi értelemben véve nincs élet halál nélkül, úgy a látható világot sem ismerhetjük meg igazán az érzékfeletti világba való betekintés nélkül. A láthatóról szerzett minden ismeretnek mindig újra és újra alá kell merülnie a láthatatlanba, hogy fejlődhessék. Így kiviláglik, hogy a külső tudás életlehetőségét az érzékfelettiségről szóló tudomány adja meg, amely – ha igazi alakjában kerül felszínre – sohasem gyengíti az életet. Az érzékfeletti tudomány az életet – amely magáraulaltságában

önmagát teszi beteggé, önmagát gyengíti – megerősíti, újra és újra felfrissíti és egészségét helyrehozza.

Ha az ember a mély alvás állapotába merül, a részei között fennálló összefüggés megváltozik. Az alvó emberből a fizikai test és az étertest a nyughelyen marad, de az asztrálest és az én, nem. Mivel az étertest az alvás alatt kapcsolatban marad a fizikai testtel, az életfolyamatok folytatódnak. Abban a pillanatban ugyanis, amikor a fizikai test magára marad, megindul az oszlási folyamat. Az alvás alatt kialszanak a képzetek, megszűnik a szenvedés és az élvezet, az öröm és a bánat, a tudatos akarat megnyilvánulásának a képessége és még sok más hasonló ténye az életnek. Mindennek azonban az asztrálest a hordozója. Ha elfogulatlanul akarunk ítélni, természetesen eszünkbe sem juthat, hogy az alvás alatt az asztrálest minden örömeivel és fájdalommal, egész képzet- és akaratvilágával együtt elpusztul. Nem pusztul el, csak éppen állapota változik meg. Hogy az emberi én és az asztrálest ne csak éppen telítve legyen örömmel és fájdalommal s mindazzal, amit az előbb felsoroltunk, hanem ezeket tudatosan észlelhesse is, ahhoz az asztrálestnek a fizikai testtel és az étertesttel kell összekapcsolódnia. Ébrenlét alatt az asztrálest összekapcsolódik a fizikai és étertesttel, de alvás alatt nem. Elalváskor az asztrálest kihúzódik a fizikai és étertestből. Más létformát vesz fel, nem olyat, amilyen a fizikai testtel és az étertesttel való összekapcsolódásából adódik. Az érzékfeletti megismerés feladata, hogy ezt a másféle létformát az asztrálestben megfigyelje, megvizsgálja. Az asztrálest az alvás alatt eltűnik a külső megfigyelés elől, érzékfeletti szemlélettel kell létének további menetét követnünk mindaddig, míg felébredéskor a fizikai testet és az étertestet újra birtokába nem veszi. Mint ahogy a világ rejtett jelenségeinek és folyamatainak a megismeréséhez mindenkor érzékfeletti megfigyelés kell, úgy érzékfeletti megfigyelés kell ahhoz is, hogy az alvásbeli állapot tényeit leplezetlenségükben megtalálhassuk. Ha azonban már

elmondja valaki amit érzékfeletti megfigyeléssel tapasztalt, ezt valóban elfogulatlan gondolkozással akadálytalanul mindenki megértheti. Mert a rejtett világ folyamatainak hatása megmutatkozik a fizikai érzékek előtt nyilvánvaló világban. Ha belátjuk, hogy az érzékfeletti megfigyelés megállapításai érthetővé teszik a fizikai folyamatokat, akkor maga az élet igazolja a szellemtudományt s így megkapjuk azt a bizonyítékot, amelynél erősebbet érzékfeletti megállapításokra vonatkozóan nem is kívánhatunk. Aki az érzékfeletti megfigyelés eléréséhez szükséges módszereket – amelyekről könyvünk egy későbbi részében beszélünk – nem akarja alkalmazni, vagyis nem akar szellemi látó lenni, az a külső tapasztalás útján is igazolhatja a szellemtudomány megállapításait, mégpedig úgy, hogy az érzékfeletti megismerésből származó közléseket a nyilvánvaló világban tapasztalt jelenségekre alkalmazza, és akkor meggyőződik arról, hogy a szellemtudományos igazságok az életet világossá és érthetővé teszik. És ez a meggyőződése annál erősebb lesz, minél pontosabban, minél behatóbban vizsgálja a hétköznapi életet.

Bár az asztráltest az alvás alatt nem él át képzeteket, sem élvezetet, fájdalmat, vagy hasonlót, mégsem marad tétlenül, sőt éppen az alvás alatt kell eleven tevékenységet kifejtenie. Ezt a tevékenységet, miután egy ideig a fizikai és étertesttel egységben munkálkodott, ritmikus időközökben folytatnia kell. Mint az óra ingája, amelyet a középhelyzet elérése után a balra lendítéssel gyűjtött erő jobbra lendít, úgy kell az asztráltestnek és az asztráltest ölen nyugvó énnel is, miután egy ideig a fizikai testben és az étertestben tevékenykedtek, az ezt követő időben, az étertesti és fizikai testi tevékenység eredményeként, tevékenységüket egy szellemi-lelki környezetben kifejteniük. Az átlagos tudatú ember akkor, amikor az asztráltest és az én testtől független állapotba kerül, tudattalanává válik, mert ez a testtől független tudatállapot az ébrenlétnek – vagyis a fizikai és az étertesttel való együttlétben kifejlesztett

tudatnak – az ellentéte, ahogy az inga balra lendülése is ellentéte a jobbra lendülésnek. A tudattalanba merülés szükségességét az ember lelki-szellemi része fáradtságnak érzi. Ez a fáradtság annak a kifejeződése, hogy az asztráltest és az én az alvás alatt felkészülnek arra, hogy a következő ébrenlét folyamán a fizikai testben és étertestben visszaállítsák azt a tisztára organikus, az ember számára nem-tudatos alakító tevékenységet, amely a fizikai és az étertestben a szellemiségtől és lelkeségtől független állapotban keletkezett. Ez a nem-tudatos alakító tevékenység ellentéte annak, ami az emberben a tudatosság alatt és az által történik. Ennek a két ellentétes állapotnak ritmikusan kell váltakoznia. – A fizikai testnek az ember számára megfelelő formáját és alakját csak az étertest tudja megadni; de csak az olyan étertest, amelynek az asztráltest adja a megfelelő erőket. Az étertest szobrása vagy építésze a fizikai testnek, de csak akkor alakíthatja helyesen a fizikai testet, ha tevékenységéhez az asztráltest adja az indítékokat. Az asztráltestben vannak a mintaképek, amelyek szerint az étertest a fizikai test alakját megformálja. Az ébrenlét alatt az asztráltestet vagy egyáltalán nem, vagy csak bizonyos mértékig töltik ki a fizikai test mintaképei. Mert éber állapotban a lélek a saját képeit helyezi a mintaképek helyére. Ha az ember érzékszerveit környezetére irányítja, akkor észlelésével képzeteiben olyan képeket hoz létre, amelyek az őt környező világ képmásai. Ezek a képmások megzavarják azokat a képeket, amelyek az étertestet a fizikai test fenntartására ösztönzik. Ez a zavarás csak akkor volna elkerülhető, ha az ember saját tevékenységével tudná az asztráltestnek azokat a képeket megadni, amelyek az étertestet a helyes tevékenységre ösztönzik. Az ember életében azonban éppen ez a rendzavarás igen fontos szerepet játszik, ami abban jut kifejezésre, hogy az ébrenlét alatt a mintaképek – amelyek szerint az étertest a fizikai testben dolgozik – nem hatnak teljes erővel. Az asztráltest az ébrenlét alatti tevékenységét a

fizikai testben végzi, alvás alatt pedig kívülről dolgozik a fizikai testen.*

Mint ahogyan a fizikai testnek szüksége van a táplálék felvétele miatt a külvilágra, amellyel azonos anyagú, úgy az asztrálestnek is szüksége van a vele azonos szubsztanciájú világra. Képzeljük el, hogy egy emberi fizikai test messze van az öt körülvevő világtól: el fog pusztulni. Ebből látható, hogy az emberi fizikai test nem tud megenni fizikai környezete nélkül. Az egész Földnek olyannak kell lennie, mint amilyen, hogy emberi fizikai testek lehessenek rajta. A valóságban ugyanis az egész emberi test csak egy része a Földnek, vagyis tágabb értelemben az egész fizikai világmindenségnek. Az emberi fizikai test úgy viszonylik az egész fizikai világhoz, mint pl. egy ujj az egész emberi testhez. A kéztől elválasztott ujj, nem ujj többé: elszárad. Így járna az emberi test is, ha elválasztanák attól a testtől, amelynek egy része, ha elválasztanák azoktól az életfeltételektől, amelyeket a Föld ad a számára. Ha felvisszük az emberi testet bizonyos magasságba a Föld felszíne fölé: elpusztul, mint ahogy a kézről levágott ujj is elpusztul. Hogy az ember ezt a tényt fizikai testével kapcsolatban kevésbé veszi figyelembe mint ujjára vonatkozóan, ennek csak az az oka, hogy ujjja nem sétál-gathat a testén úgy, mint ő a Földön, tehát ujjának függőse szembeötlőbb.

Mint ahogy a fizikai test bele van ágyazva a fizikai világba, amelyhez tartozik, úgy van beleágyazva az asztrálest is a saját világába. Az ébrenlét azonban kiszakítja ebből a világból. Ezt a folyamatot egy hasonlattal szemléltethetjük. Képzeljünk el egy vízzel telt edényt. Egy csepp az egész víztömegben belül nem elkülönült valami. Ha azonban egy kis szivaccsal egy vízcseppet a víztömegeből felszívunk, a cseppet elkülönítet-

*A fáradtság mivoltára vonatkozóan lásd e könyv végéhez csatolt részt: „Egyes tudnivalók a szellemtudomány területéről”.

tük. Ilyesmi történik felébredéskor az emberi asztrálesttel is. Alvás alatt az asztrálest egy vele azonos világban van, egy ehhez a világhoz tartozó részt alkot. Felébredéskor felszívja a fizikai és étertest, megtöltik vele magukat. A fizikai és étertestben vannak azok a szervek, amelyekkel az asztrálest a külső világot észleli. Az asztrálestnek azonban, hogy ilyen észleléshez juthasson, saját világából ki kell szakadnia. Ebből a világból csak a mintaképeket kaphatja, amelyekre az étertest számára szüksége van. – Mint ahogy a fizikai test a maga környezetéből veszi a táplálékot, úgy veszi fel az asztrálest is alvás alatt a körülötte lévő világ képeit. Ilyenkor valóban a fizikai és étertesten kívül, a világmindenségben van; ugyanabban a világmindenségben, amelyből az egész ember született. Ebben a világmindenségben van a forrása azoknak a képeknek, amelyek által az ember megkapja alakját. Az ember harmonikusan illeszkedik bele a világmindenségbe, de éber állapotában kiszakítja magát ebből az átfogó harmoniából, hogy külső észleléshez juthasson. Alvás alatt asztrálestte visszatér a világmindenség harmoniájába és felébredéskor annyi erőt hoz innen fizikai és étertestébe, hogy a harmoniában való időzést egy ideig nélkülözni tudja. Az asztrálest az alvás alatt visszatér saját világába és felébredéskor megújult erőket hoz magával az életbe. Az egészséges alvás adta felfrissülés a külső kifejeződése annak, amit az asztrálest magával hoz felébredéskor. A szellemtudomány további magyarázataiból majd kitűnik, hogy az asztrálest világa átfogóbb, mint az, ami a fizikai világból szorosan véve a fizikai testhez tartozik. Míg az ember mint fizikai lény, egy része a Földnek, asztrálestte olyan világhoz tartozik, amelyhez Földünkön kívül még más kozmikus testek is tartoznak. Így tehát az alvás alatt – ez mint mondtuk további fejtegetéseinkből majd kiviláglik – egy olyan világba kerül, amelyhez még más világok is tartoznak, nem csak a Föld.

Szinte fölöslegesnek látszik, de a mi korunkban, amikor különböző materialista gondolkodásmódok ural-

kodnak, mégsem szükségtelen, hogy rámutassunk egy bizonyos félreértésre, amely az elmondott tényekre vonatkozóan könnyen létrejöhet. Materialista oldalról természetesen mondhatná valaki, hogy csak az lehet tudományos eljárás, ha olyasvalamit, mint az alvás, fizikai feltételei szerint kutatunk ki, és bár a tudósok az alvás fizikai okaira vonatkozólag még nem egyeztek meg, az mégis kétségtelen, hogy bizonyos fizikai folyamatokat kell e jelenség alapjául elfogadnunk. Csak látnák már be végre a materialista gondolkodók, hogy az érzékfeletti megismerés egyáltalán nincs ellentétben ezzel a megállapítással! Elismeri, amit materialista oldalról mondanak, mint ahogy el kell ismernie azt is, hogy egy ház fizikai felépítéséhez egyik téglát a másikra kell rakni és ha a ház már kész, formáját és összeállítását tisztán mechanikai törvények szerint meg lehet magyarázni. Hogy azonban a ház létrejöhessen, ahhoz az építész gondolatára van szükség. Őt nem találjuk meg, ha csak a fizikai törvényeket vizsgáljuk. – Mint ahogy azok mögött a fizikai törvények mögött, amelyek a házat érthetővé teszik, ott van az építész gondolata, úgy a fizikai tudomány feltétlenül helyes megállapításai mögött is ott van az, amiről csak az érzékfeletti megismerés alapján beszélhetünk. Bizonyos, hogy ez a hasonlat, mivel igen sokszor alkalmazzák a világ szellemi háttérének igazolására, szinte triviálisnak mondható. De a szellemtudományban nemcsak az a fontos, hogy bizonyos fogalmakat ismerjünk, hanem az is, hogy kellő súlyt adjunk nekik, amikor indokolásra használjuk fel őket. Ebben megakadályozhat bennünket egyszerűen az a tény, hogy a szellemtudománnyal ellentétes képzeteknek ma túl nagy a hatalmuk az emberi ítélőerő felett és ezért legtöbbször nem tudják kellőképpen átérezni, hogy milyen súllyal mondunk valamit.

Az álmodás közbülső állapot az ébrenlét és az alvás között. Az álomélményeket – ha így elmélkedve vizsgáljuk őket – tarka össze-visszaságban hullámzó képek világának látjuk. E képvilág azonban mégis bizonyos szabályokat és törvényeket rejt magában, bár sokszor

nem látszik egyébnek, mint zavaros egymást követő képek hullámozásának. Az ember áloméletében megsza- badul éber tudatának törvényeitől, amelyek őt az ér- zé- kek észleléséhez és ítélőerejének szabályaihoz kötik. És mégis az álomban él, van valami azokból a titokzatos törvényekből, amelyeket sejtelveinkben varázslatosak- nak és vonzóaknak érzünk és amelyek mélyebb okai annak, hogy a fantázia szép játékát – a művészi átélés alapját – mindig szívesen hasonlítjuk az „álmodás”-hoz. Csak néhány jellegzetes álomra kell emlékeznünk és már be is igazolódik, amit most mondunk. Valaki pl. azt álmodja, hogy egy rátámadó kutyát kerget el. Felébred és látja, hogy öntudatlanul a takarónak azt a részét, amelyik szokatlan helyen símult testéhez és ezért ter- hessé vált, letolja magáról. Látjuk mivé alakítja az álomélet a fizikailag észlelhető eseményt. Amit az ér- zé- kek éber állapotban észlelnek, azt az alvás teljes tudat- talanban hagyja, de megtart valami lényegeset, azt a tényt, hogy az ember el akar valamit háritani magától és az álom e köré szövi a képszerű folyamatot. Ezek a képek utóhangjai az éber nappali életnek, de a módban, ahogyan az álom a képeket a nappali életből kiemeli, van valami önkényesség. Mindenkinek olyan érzése van, hogy az álom ugyanarra a külső indítékra más képeket is varázsolhatna elébe. De bármilyenek is az álomképek, mindenképpen jelképesen azt az érzést fejezik ki, hogy az embernek valamit el kell háritania. Az álom jelképeket teremt, vagyis szimbolista. Nemcsak külső, hanem belső események is válhatnak álomszim- bóllummá. Valaki azt álmodja, hogy tűz lobog mellette, álmában látja a lángokat. Felébred és érzi, hogy nagyon betakarózott és túl melege lett. A túl nagy meleg érzése jelképesen ilyen képben fejeződik ki. Egész drámai élmények játszódnak le az álomban. Valaki pl. azt ál- modja, hogy egy szakadék közelében áll és látja, hogy egy gyermek a szakadék felé szalad. Álmában átéli minden kínját annak a gondolatnak, hogy a gyermek figyelmetlen és a mélységbe fog zuhanni; aztán látja, hogy lezuhan és hallja a gyermek testének tompa puffa-

nását. Felébred és észleli, hogy a falon egy tárgy meglazult és leesve ilyen tompa hangot adott. Ezt az egyszerű eseményt az álomélet érdekfeszítő képekben lejátszódó eseménnyel fejezi ki. Egyelőre ne foglalkozzunk azzal, hogy az utóbbi példában a tárgy tompa zuhanásának a pillanatában hogyan játszódhat le olyan események sorozata, amelyeknek a lezajlásához hosszabb időre van szükség; most csak azt tartsuk szem előtt, hogy az álom azt, amit érzékszerveinkkel észlelnénk, képpé változtatja.

Láthatjuk tehát: mihelyt az érzékszervek beszüntetik tevékenységüket, bizonyos alkotó tevékenység kezdődik. Ez az az alkotó tevékenység, amely a mély, vagyis az álomtalan alvásban is jelen van és ami az éber lelkiállapottal ellentétes lelkiállapotot idézi elő. Hogy az álomtalan alvás bekövetkezzék, az asztráltestnek az étertestből és a fizikai testből ki kell húzódnia. Az álomás alatt viszont az asztráltest csak annyira van a fizikai testtől elválasztva, hogy nincs már kapcsolata a fizikai test érzékszerveivel, az étertesttel azonban van még bizonyos kapcsolata. Ez a kapcsolat teszi lehetővé, hogy az asztráltest folyamatai képekben észlelhetők. Abban a pillanatban amikor az asztráltestnek az étertesttel való kapcsolata is megszűnik, a képek az öntudatlanság sötétségébe süllyednek és az álomtalan alvás következik be. Az álomképek önkényességének és sokszor képtelen voltának az az oka, hogy az asztráltest, mivel elvált a fizikai test érzékszerveitől, képeit nem tudja a külső környezet megfelelő tárgyaira és eseményeire vonatkoztatni. Ezt a tényt különösképpen megvilágítja, ha egy olyan álmot vizsgálunk meg, amelyben én-hasadás következik be. Valaki pl. azt álmodja, hogy mint tanuló nem tud a tanító kérdéseire felelni és a feleletet nyomban a tanító adja meg. Mivel az álmodó fizikai testének észlelőszerveit nem tudja használni, arra sem képes, hogy a két eseményt önmagára vagyis ugyanarra a személyre vonatkoztassa. Tehát még ahhoz is, hogy az ember önmagát mint ént ismerje fel, elsősorban az szükséges, hogy külső észlelőszervei legyenek; az

ént a fizikai testen kívül csak akkor tudja észlelni, ha megvan az a képessége, hogy énjét más módon, vagyis nem a külső észlelőszervek segítségével tudatosítsa. Ezt a képességet az érzékfeletti tudat fejleszti ki bennünk. Könyvünkben még majd beszélünk azokról az eszközökről, amelyeknek a használata ennek a képességnek az eléréséhez vezet.

A halál is – éppen úgy, mint az álom és a mély alvás – úgy következik be, hogy az ember lényének részei között megváltozik az összefüggés. A külső, nyilvánvaló világ hatásában még az is látható, amit az érzékfeletti megfigyelés a halálra vonatkozóan megállapít, és az elfogulatlan ítélőerő a külső élet megfigyelésének az eredményeivel igazolja is az érzékfeletti megismerés közléseit. Mégis az ilyen tényekkel (mint a halál) kapcsolatos láthatatlan erőknél a láthatóságban való kifejeződése kevésbé nyilvánvaló és nagy nehézségekbe ütközik, ha az ember teljes súlyával át akarja érezni azt, ami a külső élet területén igazolja az érzékfeletti megismerés közléseit. Aki elzárkózik annak megismerése elől, hogy a fizikai világ maga is utal az érzékfelettiekre és hogy ez érzékelhető a fizikai világban, az már eddig is talált könyvünkben olyan részeket, amelyeket a fantázia szüleményének tarthatott, de az imént mondtak még inkább alkalmasak erre.

Amikor alvásba merülünk, asztráltestünk eloldódik az étertesttől és a fizikai testtől, de az utóbbi kettő kapcsolatban marad egymással; a halál beálltakor a fizikai test az étertesttől is elszakad és csak saját erőire van utalva, ezért mint holttest fel kell oszlania. Az étertest számára azonban a halál olyan állapotot teremt, amilyenben az étertest a születés és halál közötti időben, egyes kivételes esetektől eltekintve, sohasem volt. (Ezekről a kivételes esetekről még beszélni fogunk.) A halál után ugyanis az étertest együtt marad az asztráltesttel, de a fizikai test nélkül. Mert az étertest és az asztráltest nem közvetlenül a halál beállta után válik el egymástól. Egy ideig még együtt vannak. Ezt az összetartást elősegíti egy bizonyos erő, amelynek

a jelenléte okvetlenül szükséges és érthető is, hogy szükséges, mert ha nem lenne jelen, az étertest egyáltalán nem tudna a fizikai testtől eloldódni. Az étertestet a fizikai testtel egy erő tartja össze; ezt világosan mutatja az alvás, amelynek a tartama alatt az asztrálest nem tudja az embernek ezt a két részét egymástól elszakítani. Ez az erő a halál beálltával működni kezd. Eloldja az étertestet a fizikai testtől, úgy, hogy most az étertest az asztrálesttel van kapcsolatban. Az érzékfeletti megfigyelés azt mutatja, hogy ez a halál utáni kapcsolat az étertest és az asztrálest között a különböző embereknél különböző tartamú, és néhány napig tart. Erről az időtartamról nem beszélünk bővebben, csak éppen megemlítjük. – Később azután az asztrálest a hozzátartozó étertestből is kioldódik és nélküle folytatja útját. Amíg ez a két test (étertest és asztrálest) együtt van, az ember észlelni tudja asztrálestének élményeit. Amíg a fizikai testtel is együtt vannak, az asztrálest arra kényszerül, hogy a fizikai testtől eloldódva (alvás alatt) rögtön megkezdje regeneráló munkáját és kívülről dolgozzon az elhasználódott szervek fel-frissítésén. Az az erő, amelyet az asztrálest az alvás folyamán így használ fel, megmarad a halál után is és ekkor másra fordítható. A halál után ez a regeneráló erő az asztrálest saját folyamatait teszi észlelhetőkké.

Aki az életet csak külsőlegesen szemléli, azt mondhatja, hogy ezeket a megállapításokat csak az érti meg, aki maga is rendelkezik az érzékfeletti látás képességeivel, a többi embernek viszont nincs lehetősége ezeknek a megállapításoknak az igazságát megközelíteni. De ez nem így van. Bármit állapít is meg az érzékfeletti megismerés, a mindennapi szemlélet területétől távol eső területeken: ha már megállapította, az átlagos emberi ítélőerő is fel tudja azt fogni. Csak az a fontos, hogy ítélőerőnk a kellő megvilágításba helyezze a nyilvánvalóan megtalálható összefüggéseket. A képzetalkotás, az érzés és akarat olyan viszonyban vannak egymással és a külvilággal való érintkezésből származó emberi élményekkel, hogy ha nyilvánvaló működési módjukat nem

tekintjük nem-nyilvánvaló működésük kifejezésének: érthetetlenek maradnak. Ez a nyilvánvaló működés csak akkor válik világossá számunkra, ha a „nem fizikaiak” eredményének tudjuk tekinteni és látjuk, hogy a képzetalkotás, érzés és akarat működési menete (az emberi életben) egy olyan törvényszerűségnek az eredménye, amely az érzékfeletti megismerés megállapítása szerint a „nem-fizikaiakra” vonatkozik. Érzékfeletti megismerés nélkül e működéssel kapcsolatban úgy érezzük magunkat, mint egy vak a sötét szobában. Mint ahogy környezetünk fizikai tárgyait is csak a fény teszi láthatóvá, úgy azt is ami az ember lelki életében játszódik le, csak az érzékfeletti megismerés fénye teheti világossá.

Amíg az ember fizikai testében van, a külvilág képekben jut tudatába; fizikai testének levetése után észlelhetővé válik az, amit az asztrálest él át, mikor már nincsenek fizikai érzékszervei, amelyek összekötnek őt a külvilággal. Új élményei ilyenkor még nincsenek. Az étertesttel való kapcsolata megakadályozza őt abban, hogy valami újat élhessen át. De még van emlékezése elmúlt életére. Elmúlt életét a még meglévő étertest mint átfogó, életteljes festményt jeleníti meg. Ez az első élmény a halál után és úgy játszódik le, hogy az ember a születés és halál között lefolyt életét mint kiterített képek sorozatát látja. A születés és halál között csak éber tudatállapotban tud az ember emlékezni, amikor kapcsolatban van fizikai testével és csak olyan mértékben emlékezik, amilyen mértékben ezt fizikai teste lehetővé teszi. A lélek semmit sem veszít el abból, ami az életben hatással van rá. Ha a fizikai test erre alkalmas, tökéletes eszköz lenne, egész múltunkat az élet bármely pillanatában lelkünk elé tudnánk varázsolni. De fizikai testünk nem alkalmas erre és ezért megakadályozza a tökéletes emlékezést. A halál beálltával azonban levetjük fizikai testünket, és így megszűnik ez az akadály és mindaddig, amíg az ember étertestével együtt van, az emlékezés bizonyos mértékig tökéletes. Azután az emlékezés olyan mértékben tűnik el, amilyen

mértékben az étertest elveszíti azt a fizikai testhez hasonló formát, amelyben élt, amíg a fizikai testben tartózkodott. Egyébként ez a forma-elvesztés az oka annak, hogy egy idő múlva az asztrálest is elválik az étertesttől, mert csak addig maradhat az étertesttel, amíg az megtartja a fizikai testnek megfelelő formát. – A születés és a halál közötti időben az étertest csak kivételes esetben és csak rövid időre válik el a fizikai testtől. Előfordulhat, hogy amikor pl. egyik végtagunkra túlságosan ránehezedik valami, étertestünk egy része elválik a fizikai testtől. Ilyenkor azt mondjuk erről a bizonyos végtagról, hogy „elaludt”. Az a sajátos érzés amelyet ilyenkor érzünk, az étertest eloldódásától származik. (A materialista gondolkodásmód természetesen itt is tagadhatja a láthatóban lévő láthatatlant, és azt mondhatja, hogy a végtag „elalvását” a nyomás által okozott fizikai zavar idézi elő.) Érzékfeletti megfigyeléssel láthatjuk, hogy ilyen esetben az étertest megfelelő része mintegy kilép a fizikai testből. Ha valaki szokatlanul nagy ijedséget vagy hasonló megrázó élményt él át, akkor megtörténhet, hogy rövid időre testének nagy részéből szakad ki az étertest. Ez olyankor következik be, amikor az ember valamilyen oknál fogva hirtelen közel érzi magát a halálhoz, ha pl. a vízbe fúlás vagy a szakadékba zuhanás veszélye fenyegeti. Amit elmondanak azok, akik ilyen élményen átestek, az közel jár az igazsághoz és az érzékfeletti megfigyelés eredményeivel igazolható. A sok példa közül amelyeket felhozhatnánk, csak egyet akarunk kiemelni, mert olyan valakitől származik, aki gondolkozásmódjánál fogva az elmondottakat hiú képzelgésnek kell, hogy tartsa. Igen hasznos ugyanis azok számára, akik csak néhány lépést tettek az érzékfeletti megfigyelés területén, ha megismerkednek olyan embereknek a megállapításaival, akik a szellemtudományt képzelgésnek tartják. (A szellemtudomány művelői igen sokat tanulhatnak azoktól, akik a szellemtudományos törekvéseket ostobaságnak tartják. És nem szabad, hogy megtévessze őket az a tény, hogy azok, akik szerint a szellemtudomány ostobaság, nem viszo-

nozzák érdeklődésüket. Magának az érzékfeletti megfigyelésnek sincs szüksége erre, még eredményeinek az igazolása céljából sem. A példa felhasználásával nem is bizonyítani akar, hanem megmagyarázni.) Moritz Benedikt a kiváló bűnügyi antropológus, aki a természetkutatás más területein is jelentős kutatónak bizonyult, visszaemlékezéseiben elmond egy esetet, amelyet ő maga élt át, amikor fürdés közben közel volt a vízbefulladásához és egész életét egyetlen emlékképben látta maga előtt. – Nincs ellentétben az előbb elmondottakkal az sem, ha mások a hasonló esetben átélt képeket másképp, sőt úgy írják le, hogy ezeknek a képeknek látszólag igen kevés közük van a múlt eseményeihez, mert a képek a fizikai test különválásakor, tehát ebben az egészen szokatlan állapotban jönnek létre és vonatkozásuk az élethez néha nem egykönnyen magyarázható meg; de aki helyesen szemléli ezt a folyamatot az mindig felismeri, hogy a képek mire vonatkoznak. Az sem számít ellenvetésnek, ha valaki pl. egyszer közel állt a vízbefúláshoz és mégsem volt ilyen képélménye. Gondoljunk arra, hogy ez a képélmény csak akkor jöhet létre, ha az étertest valóban elszakadt már a fizikai testtől, de az asztrálesttel még kapcsolatban maradt. Ha az ijedség az étertest és az asztrálest közötti kapcsolatot is meglazítja, az emlékkép-élmény elmarad, mert akkor, ahogy az álomtalan alvásban, teljes tudatnélküliség következik be.

A halál utáni első időben a múlt, amelyet átéltünk, egy emlékképben összefogva jelenik meg. Azután az asztrálest az étertesttől is elválik és most már étertest nélkül egyedül folytatja további útját. Nem nehéz belátunk, hogy az asztrálestben megmarad mindaz, amit a fizikai testben való tartózkodás során a saját tevékenységével magának megszerzett. Az én bizonyos mértékben dolgozott a szellemén, életszellem és szellemember kialakításán. Ezek létüket – amennyiben már kifejlődtek – az éntől kapják és nem a testi szervektől. És éppen az Én az amelynek az észleléshez nincs szüksége külső szervekre. De ahhoz sem kellene neki külső

szervek, hogy megtartsa azt, amit önmagával már egyesített. Ellenvetésül feltehetően valaki a kérdést vajon az alvás alatt miért nem észleljük azt, ami a szelleméből, életszellemből és szellem-emberből már kifejlődött?

Azért nem észleljük, mert az én a születés és a halál közötti időben a fizikai testhez van láncolva és bár az alvás alatt az asztrálesttel együtt a fizikai testen kívül tartózkodik, mégis szoros kapcsolatban marad a fizikai testtel, mert asztrálestének tevékenysége a fizikai testre irányul. Így az én a maga észlelésével a külső fizikai világra van utalva és nem tudja a szellemiek megnyilatkozását közvetlenül felfogni. Csak a halál beálltával nyilatkozik meg a szellemiség közvetlenül az én előtt, mert a halál megszabadítja az ént a fizikai és étertest kapcsolatától. Abban a pillanatban, amikor az emberi lélek eltávozott a fizikai világból, amely a földi életben a lélek tevékenységét magához láncolja, a lélek előtt egy másik világ fénylik fel. – Annak is meg van az oka, hogy ebben az időpontban nem szakad meg az emberi léleknek minden kapcsolata a külső fizikai világgal. Ugyanis bizonyos vágyak megmaradnak a léleken és ezek tartják a kapcsolatot a fizikai világgal. Vannak olyan vágyak, amelyeket az ember éppen azért hoz létre, hogy énjében, lényének negyedik tagjában, tudatos. Azok a vágyak és kívánságok amelyek a három test mivoltából származnak, csak a külső világban hathatnak, és amikor ezt a három testiséget levetettük, a belőlük származó vágyak is megszűnnek. Az éhséget a külső testiség hozza létre; rögtön megszűnik, mihelyt ez a külső testiség nincs összekötve az énnel. Ha az énnel nem volna más vágya, csak olyan, amely az ő saját szellemi mivoltából ered, akkor a halál beálltával teljes kielégülést meríthetne a szellemi világból, ahová most készül. De az élet még más vágyakat is juttatott neki: vágyódást keltett benne olyan élvezetek után, amelyeket csak fizikai szervekkel lehet kielégíteni, annak ellenére, hogy maguk a vágyak nem is származnak ezeknek a szerveknek a mivoltából, természetéből. Nemcsak a három test (fizikai, éter- és asztrálest)

kívánja azt a kielégülést, amelyet csak a fizikai világ adhat meg, hanem maga az én is talál a fizikai világban olyan élvezetet, amelyhez a szellemi világban nem juthat, mert a szellemi világban egyáltalán nincs meg ennek a kielégülésnek a tárgya. Az én a földi életben kétféle kívánságot élhet át. Olyan kívánságokat amelyek a testiségből származnak; ezeket természetesen a testiségben kell kielégíteni. Ezek a vágyak a három test feloszlása után megszűnnek. Azután az én átélhet olyan vágyakat is, amelyek saját szellemi természetéből származnak. Amíg az én a hármastestiségben él, ezeket a vágyakat is a testi szervekkel elégíti ki. Mert a testi szervek megnyilatkozásában a rejtett szellemiség működik és az érzékek mindabból, amit észlelnek egyúttal szellemiséget is fogadnak magukba. Ez a szellemiség, bár más formában, de megvan a halál után is. Mindaz, amit az én a fizikai világban eltöltött életek alatt a szellemiekből megkíván, megmarad számára akkor is, amikor már nincsenek érzékei. Ha e kétféle kívánságon kívül nem volna még egy harmadik fajta: a halál csak átmenetet jelentene az érzékekkel kielégíthető és a szellemi világ megnyilatkozásaival beteljesedő vágyak között. – A harmadik fajtahoz tartoznak azok a kívánságok, amelyeket az én a fizikai világban folytatott élete alatt hoz létre azért, mert kedve telik bennük, kedve telik még abban is, ami bennük nem a szellemiség megnyilatkozása. – A legalacsonyabbrendű élvezetek is lehetnek a szellem megnyilatkozásai. A kielégülés, amelyet az éhező lény számára a táplálék felvétele tesz lehetővé: a szellem megnyilatkozása. A táplálék felvételével létrejön valami, ami nélkül a szellemiség bizonyos vonatkozású fejlődése nem következhet be. Az én azonban túlhaladhat az élvezetnek azon a mértékén, amely szükségképpen ebből a tényből adódik. Vágyódhat az ízletes étel után, teljesen függetlenül attól, hogy a táplálék felvétele milyen szolgálatot tesz a szellemnek. Ilyen módon vágyódhat a fizikai világ által nyújtott másfajta élvezetekre is. Így megszületnek azok a vágyak, amelyek a fizikai világban sohasem kerültek

volna napfényre, ha az emberi én nem sorakozott volna a fizikai világ lényei közé. De ezek a vágyak nem származnak az Én szellemi mivoltából sem. Kell, hogy az ének, amíg a testben él, fizikai élvezete legyen, még ha ő maga szellemi is; mert a fizikaiban megnyilatkozik a szellem; és az én a szellemet élvezi, nem mást, amikor a fizikai világban átadja magát annak, amin áttör a szellem fénysugara. És az én megmarad ennek a fénynek élvezetében akkor is, amikor a fizikai valóság már nem alkalmas eszköz arra, hogy átengedje magán a szellem fénysugarát. Az olyan kívánságok azonban, amelyek nem az élő szellemet szomjazzák már itt a fizikai világban is, nem teljesedhetnek a szellemi világban. A halál után az ilyen vágyak számára megszűnik a lehetősége annak, hogy az élvezetet elérhessék. Az ízletes ételt csak azért élvezhetjük, mert fizikai szerveink vannak, amelyeket a táplálék felvételekor használunk: nyelvünk, nyelvünk, stb. A fizikai test levetése után nincsenek már fizikai szerveink. Ha azonban az én még mindig kívánja az ilyen élvezetet, akkor kívánsága kielégítetlen kell, hogy maradjon. Ha az élvezet a szellemhez igazodik, akkor csak addig van meg az élvezet vágya, amíg az ember fizikai szervei is megvannak. Ha azonban az élvezetet az én létrehozta anélkül, hogy ezzel a szellemet akarta volna szolgálni, a halál után megmarad az élvezet utáni vágy, amely hiába szomjazza a kielégülést.

Ami ilyenkor az emberben lejátszódik, arról csak úgy tudunk fogalmat alkotni, ha elképzeljük, hogy valaki égő szomjúságot érez és körülötte sem közelben sem távolban sehol sincs víz. Így jár az én, ha a halál után még nem aludtak el benne a külső világ élvezetei utáni vágyak, de nincsenek szervei, amelyekkel kielégíthetné őket. Természetesen az égő szomjúságot, az én halál utáni állapotát, úgy kell elképzelnünk, hogy az mérhetetlen erősségűvé fokozódik és kiterjed az összes olyan még meglévő vágyakra, amelyeknek a teljesítésére a halál után semmiféle lehetőség nincs. Ez az állapot az ént most már arra ösztönzi, hogy megszabadítsa

magát a külső világ vonzerejétől. Meg kell, hogy tisztítsa, meg kell, hogy szabadítsa magát. Ki kell irtania magából mindazokat a kívánságokat, amelyek a fizikai testben születtek és amelyeknek a szellemi világban nincs létjogosultságuk. – Mint ahogy valamely tárgy, ha a tűz belekapott és elégette, úgy oszlik fel és szűnik meg a halál után ez a vágy-élet is; megszűnésével láthatóvá válik az a világ, amelyet az érzékfeletti megismerés alapján „a szellem emésztő tűzének” lehet nevezni. Ez a tűz ragadja meg azt az érzéki vágyat, amely nem kifejeződése a szellemnek. Az a kép, amelyet az érzékfeletti megismerésnek ezekről a folyamatokról adnia kell, vigasztalannak és félelmesnek látszhat. Ijesztőnek látszhat, hogy a remény, amelynek teljesüléséhez fizikai szervek kellene, a halál után reménytelenséggé, a kívánság, amelyet csak a fizikai világ tud kielégíteni, égető nélkülözéssé kell, hogy váljék. De csak addig lehet ez a véleményünk, amíg meg nem gondoljuk, hogy mindazok a kívánságok és vágyak, amelyek a halál után „az emésztő tűz” martalékává válnak, magasabb értelemben nem jótékony, hanem pusztító erőket képviselnek az életben. Az ilyen erők révén az én szorosabban kapcsolódik a fizikai világhoz, semmint szükséges volna, hogy felvegye belőle mindazt, ami hasznára van. A fizikai világ a mögötte lévő szellemisség megnyilatkozása. Az én sohasem élvezhetné abban a formában a szellemet, ahogyan az csak az érzékeken keresztül nyilatkozhat meg, ha nem akarná felhasználni az érzékeket a szellemisség fizikai világbeli élvezésére. Viszont olyan mértékben távolodik el az én a világ igazi szellemi valóságától, amilyen mértékben vágyakozik a fizikaiakra, anélkül, hogy vágyakozásában a szellem szava is szólna. Az a fizikai élvezet, amely a szellem kifejeződése, felemelkedést, fejlődést jelent az Én számára, az pedig, amely nem kifejeződése a szellemnek, elszegényíti, pusztítja az ént. Ha ki is elégül az ilyen vágy a fizikai világban, pusztító hatása mégis érvényesül, csak hogy ez a pusztító hatás a halál előtt az én számára nem látható. Ezért van az, hogy az élvezet, kielé-

gülése új, hasonló kívánságokat kelt életre. És az ember nem is veszi észre, hogy ő maga viszi az „emésztő tűzbe” magát. A halál után csak láthatóvá válik az, ami már életében is üdvös, jótékony következményében jelen van. Ha valakit szeret az ember, nem csak az vonzza őt a másikhoz, amit fizikai szerveivel érzékel rajta. Mert ez az ami a halál után nem érzékelhető, amit a fizikai érzékek nem érzékelhetnek. A halál után éppen az válik láthatóvá a szeretett emberen, aminek észleléséhez a fizikai szervek csak eszközül szolgáltak. Az egyetlen, ami ezt a teljes láthatóságot akadályozza, ha vannak még olyan vágyak, amelyeket csakis fizikai szervek segítségével elégíthetünk ki. Ha ez a vágy nincs kiírva belőlünk, be sem következhet a halál után, hogy tudatosan észleljük azt, akit szeretünk. Ilyen szemszögből nézve, a halál utáni élmények egész más színben tűnnek fel, az érzékfeletti megismerés szükségképpen úgy írja le a halál utáni állapotot, hogy az rettenetesnek, vígasztalannak látszhat; de ha megismerjük a halál utáni állapot összefüggéseit azt mélyen megnyugtatónak és vígasztalónak tartjuk.

A halál utáni legelső élmények nemcsak a vágyak nézőpontjából, hanem még más vonatkozásban is igen különböznek földi életünk élményeitől. A megtisztulás folyamán az ember mintegy „visszafelé” él. Végigéli mégegyszer mindazt, amit életében, születésétől kezdve tapasztalt. Kezdi azokkal az eseményekkel, amelyek közvetlenül a halál előtt játszódtak le és mégegyszer átél mindent sorrendben visszafelé, egészen a gyermekkorig. Eközben szellemi módon eléje kerül mindaz, ami az élet folyamán az énnel nem a szellemi természetéből származott, csakhogy ezt most bizonyos értelemben, fordítva éli át. Ha valaki pl. hatvanadik életévében halt meg és negyvenedik évében haragtól felhevülten egy másik embernek testi vagy lelki fájdalmat okozott, ezt mégegyszer átéli, amikor a halál után visszafelé menve élete során negyvenedik évéhez érkezik. Csakhogy most nem azt a kielégülést érzi át, amelyet akkor érzett, amikor a földi életben a másik embert megbántotta,

hanem annak fájdalmát éli át. Ebből egyszersmind az is nyilvánvaló, hogy az ilyen eseményben csak azt érezzük szenvedést okozónak a halál után, ami az énnel olyan vágyából eredt, amely teljesen a külső világból származik. A valóságban ugyanis az én ilyenfajta vágyának kielégítésével, nemcsak a másik embernek árt, hanem önmagának is; csakhogy az élet folyamán a saját magának okozott ártalom láthatatlan marad. A halál után azonban az egész ártalmat okozó vágy-világ az én számára láthatóvá válik. Az én vonzódik mindazokhoz a lényekhez és tárgyakhoz, amelyek ilyen vágyat keltenek benne, hogy azután az „emésztő tűzben” a vágy ugyanúgy kiégjen belőle, mint ahogy keletkezett. Csak amikor az ember visszafelé vándorlásában születésének időpontjához érkezik, akkor ment már át minden ilyen vágya a tisztító tűzön. Ettől az időponttól kezdve semmi sem akadályozza őt abban, hogy teljesen átadja magát a szellemi világnak. A lét új fokára emelkedik. Mint ahogy a halál beálltával fizikai teste, majd nemsokára étertteste, úgy oszlik fel most asztráltestének az a része, mely csak a külső fizikai világról való tudatban tud élni. Az érzékfeletti megismerés szerint tehát az embernek három holtteste van: a fizikai, éter- és asztráltest. Az időpontot is megjelölhetjük amikor az ember leveti asztráltestét: a megtisztulás kb. ugyanannyi ideig tart, mint a születés és halál közötti élet egyharmada. Hogy ennek mi az oka, az majd akkor válik világossá, ha a szellemtudomány alapján az ember egész pályafutásával foglalkozunk. Érzékfeletti megfigyeléssel észlelhetjük, hogy az ember környezetében állandóan vannak olyan levetett asztrálholttestek, amelyeket olyan emberek vetettek le, akik a megtisztulás állapotát elhagyva magasabb létre emelkedtek. Mint ahogy a fizikai világban, ahol emberek élnek folytonosan fizikailag észlelhetően fizikai holttestek keletkeznek, úgy az asztrális világban is ugyanez történik az asztráltestre vonatkozóan.

A megtisztulás után az én egy számára teljesen újszerű tudatállapotba kerül. A halál előtt a külső észle-

lésnek kellett feléje áramlania, hogy azt a tudat fényével megvilágítsa, most pedig mintegy belőle áramlik kifelé egy új világ, melynek tudatára jut. Az én a születés és halál közti időben is benne él ebben a világban, csak hogy ilyenkor ez a világ, az érzékek megnyilatkozásába öltözik, és csak akkor jelentkezik közvetlen formában és nem a fizikaiság fátyolán keresztül, ha az én minden fizikai észlelés kizárásával saját lényének „legbensőbb szentélyében” észleli önmagát. Az észlelés a halál előtt az én belső világában történik, a halál és a tisztulás után pedig a szellemi világ a maga gazdagságában az Én belső világából kifelé nyilatkozik meg. A szellemi világ tulajdonképpen már nyomban az étertest levetése után így nyilatkozik meg, de sötét felhőként eltakarják azok a vágyak, amelyek még a külső világ felé fordulnak. Olyan ez, mintha a szellemi átélés boldogító világába belevegyülnének azok a fekete démoni árnyak, amelyek a „tűzben önmagukat felemésztő” vágyakból keletkeznek. De ezek a vágyak nem is csak árnyak, hanem valóságos lények; ez rögtön kitűnik akkor, amikor az ének már nincsenek fizikai szervei és ezért észlelheti azt, ami szellemi. Ezek a vágy-lények a halál után úgy jelennek meg, hogy torzképei, karikatúrái annak, amit az ember azelőtt a fizikai észlelés útján ismert meg. Az érzékfeletti megfigyelés alapján el kell mondani, hogy a tisztító tűz világát olyan lények lakják, akiknek a látása borzalmat és fájdalmat kelt, szenvedélyük a gonoszságnak olyan fokára vágyik, amelyhez viszonyítva a fizikai világban megnyilvánuló gonoszság jelentéktelennek tűnik. Azokat az alacsonyrendű vágyakat, amelyeket az ember az érzékfeletti világba magával visz, ezek a lények mintegy táplálékuknak tekintik, és ez hatalmukat csak erősíti. A fizikai érzékekkel nem észlelhető világról vázolt kép talán kevésbé látszik hihetetlennek, ha elfogulatlanul figyeljük meg az állatvilágot. Szellemi nézőpontból mi tulajdonképpen a kegyetlenül portyázó farkas? Mi nyilatkozik meg abban, amit az érzékekkel rajta észlelni lehet? Nem más, mint egy olyan lélek, amely a vágyban él és amelyet a vágy

készítet cselekvésre. A farkas külső alakját vágyai megtestesülésének nevezhetjük. És az embernek még akkor is el kellene ismernie a farkas jellegű lény létezését, ha nem volna szerve a farkas alakjának az észlelésére és a farkasvágyak hatásukban láthatatlanul mutatkoznának, vagyis egy számára láthatatlan hatalom hajtaná végre kóborlásaiban azt, amit egyébként a látható farkas cselekszik. És bár a tisztító tűz lényeit csak az érzékfeletti tudat észleli, a fizikai tudat nem, hatásuk mégis nyilvánvaló és abban áll, hogy elpusztítják az én-t ha az táplálékot ad nekik. Ez a hatás világosan látható, ha az egyébként indokolt élvezet mértéktelenséggé és kicsapongássá fajul. Mert az én-ben a fizikailag észlelhető jelenségek csak olyan mértékű vágyat ébresztenek, amilyen mértékű élvezet az én mivolta szerint indokolt. Az állatot csak az a külvilági jelenség készíti sóvárgásra, amelyre három testisége vágyik. Az embernek vannak magasabbrendű élvezetei is, mert a három testi részen kívül egy negyedik része is van: az én. Ha azonban az Én olyan kielégülésre vágyik, amely nem a lénye fenntartására és hasznára, hanem annak ártalmára van, akkor az ilyen vágyódás nem lehet sem hármas testiségének, sem a saját természetének, hanem azoknak a lényeknek a hatása, akiknek igazi alakja rejtve marad érzékeink előtt és akik éppen az én magasabb természetét tudják megközelíteni és olyan vágyakra gerjeszteni, amelyek nincsenek összefüggésben a fizikai valósággal, de csakis fizikailag elégíthetők ki.

Vannak olyan lények, amelyek azokkal a vágyakkal és szenvedélyekkel táplálkoznak, amelyek rosszabbak mint az állati szenvedélyek és vágyak, mert ezek a lények nem a fizikaiakban élnek ki magukat, hanem a szellemet ragadják meg és húzzák le a fizikai síkra. Ezeket a lényeket azért látja szellemi látásunk csúnyábbnak és borzalmasabbnak a legvadabb állatokénál is, mert a vadállatok csak a fizikai világ szerinti szenvedélyek megtestesülései, a tisztító tűz lényei a romboló erői viszont mérhetetlenül felülmúlják mindazt a pusztítást és dühöt, amely a fizikailag észlelhető állat-

világban szerepel. Az érzékfeletti megismerés ilyen módon ki kell, hogy terjessze az ember látókörét a tisztítóüz lényeinek világára, amely bizonyos vonatkozásban alacsonyabbrendű a pusztítást okozó, fizikailag látható állatvilágnál.

Ha az ember a halál után a tisztítóüzön átment, egy másik világ van előtte, amely szellemiséget tartalmaz. Ez a világ csak olyan vágyat kelt életre benne, amely a szellemiséggel elégtel ki. De az ember itt is megkülönbözteti azt, ami saját énjéhez tartozik, attól ami énjének környezete, – vagy úgy is mondhatjuk: külvilága. Csak mindaz, amit környezetében átél, úgy áramlik hozzá, mint testi léte során saját énjének észlelése, vagyis ahogy énjét észleli. A születés és a halál közötti életben környezete a testi szerveken keresztül szól az emberhez, míg az összes testek levétele után az új környezet szava közvetlenül az én „legbensőbb szentélyébe” hatol. Az egész környezet most tele van olyan lényekkel, akik ugyanolyanok, mint az ő énje, mert ént csak én közelíthet meg.

A fizikai világban az embert ásványok, növények és állatok veszik körül és maga a fizikai világ is ásványokból, növényekből és állatokból áll, a halál után viszont olyan világ van az ember körül, amely szellemi lényekből áll. – Az ember azonban ebbe a világba hoz magával valamit, ami nem ebből a szellemi környezetből való és ez nem más, mint az én fizikai világban átélt élményeinek az eredménye. Ezeknek az élményeknek az összessége először közvetlenül a halál után, amikor az étertest még kapcsolatban van az én-nel, mint átfogó emlékkép jelenik meg. Bár magát az étertertestet leveti az ember, de az én-ben az emlékképből örök tulajdonaként megmarad valami. Olyan ez, ami így megmarad az énben, mintha az ember a születés és halál között szerzett összes élményeiből és tapasztalataiból egy extraktumot, kivonatot készített volna. Ez az élet szellemi termése, gyümölcse. Az élmények és tapasztalatok kivonata tehát szellemi természetű és magába foglalja mindazt a szellemiséget, ami az érzékeken keresztül nyilvánul

meg, de fizikai élet nélkül nem jöhet létre. A halál után az én a fizikai világnak ezt a gyümölcset saját belső világának érzi és így lépi át annak a világnak a küszöbét, amelynek lényei úgy nyilatkoznak meg, ahogy csak maga az én tud benső mivoltának legmélyén megnyilatkozni. Mint ahogy a növényi csíra az egész növénynek az extraktuma, de csak akkor fejlődik ki, ha egy másik világba: a földbe kerül, úgy bontakozhatik most ki csírként az is, amit az én a fizikai világból magával hozott, mert hat rá a szellemi környezet, amely most már felvette magába. Az érzékfeletti foglalkozó tudomány, amikor le kell írnia, hogy mi megy végbe ebben a „szellemvilágban”, csak képeket adhat róla; de ezek a képek az érzékfeletti tudat előtt, ha az követi a megfelelő és fizikai szemmel nem látható eseményeket, igaz valóságnak mutatkoznak. Amit a szellemtudománynak erről a „szellemvilágról” el kell mondania, azt a fizikai világból vett hasonlatok segítségével teheti szemléltethetővé. Mert annak ellenére, hogy ez a világ teljesen szellemi, mégis bizonyos vonatkozásban hasonlít a fizikai világhoz. A fizikai világban pl. egy tárgy úgy hat szemünkre, hogy egy bizonyos színélményt idéz elő, a szellemi világban pedig valamely lény úgy hathat az énrre, hogy annak a színélményhez hasonló élménye van. Ennek a szellemi élménynek a keletkezését azonban olyan módon idézheti csak elő az ember, mint a születés és halál közötti életben az én benső érzékelését. Tehát ez az élmény nem úgy következik be, mintha kívülről érné az embert a fény, hanem úgy, mintha egy másik lény közvetlenül hatna az énrre és arra ösztönözné, hogy ezt a hatást egy színképben állítsa maga elé. Így az én szellemi környezetének összes lényei egy sugárzó színvilágban fejeződnek ki. Mivel a szellemi színélmények másképp keletkeznek, mint a fizikaiak, a szellemi világ színeinek jellege is más, mint a fizikai színeké. Hasonlót kell mondanunk a fizikai világbeli többi hatásra vonatkozóan is. A fizikai világban észlelhető tényezők közül a hang viselkedése hasonlít legjobban a szellemi hang szerepéhez. És minél inkább benne él az ember a

szellemi világban, annál inkább észleli a szellemi világ önmagában mozgalmos életét, amely a fizikai világ hangjaival és a hangok harmoniájával hasonlítható össze. Csakhogy a szellemi világban a hangot nem kívülről közeledőnek érzi, hanem olyan hatalomnak, amely az ő énjén keresztül áramlik ki a világba. Úgy érzi a hangot, mint a fizikai világban saját beszédét vagy énekét; csakhogy a szellemi világban tudja, hogy a belőle kiáramló hangok olyan más lényeknek a kiáramlásai, akik rajta keresztül áradnak ki a világba. És még magasabb rendű híradást közvetít a hang a szellemi világban, amikor „szellemi szóvá” válik. Ilyenkor nemcsak valamely szellemi lény eleven élete árad az énen keresztül, hanem a másik szellemi lény beszédét saját belső világáról az ének. Ha az én-t így áthatja a szellemi szó, a két lény szinte egymásban él, anélkül, hogy olyan válaszfal lenne közöttük, mint két lény együttlétekor a fizikai világban. A halál után így él együtt az én más szellemi lényekkel.

Az érzékfeletti tudat a szellemi világban három területet különböztet meg. Ez a három terület a fizikai világ három területével hasonlítható össze. Az első mintegy „szilárd talaja”, a második „tengere és folyamvilága”, a harmadik „légköre” a szellemi világnak. – Ami a földön fizikai szervekkel észlelhető formát ölt, azt szellemi mivoltának megfelelően a „szellemi világ” első területén észlelhetjük. Pl. itt észlelhetjük azt az erőt, amely a kristályformát hozza létre. Csakhogy az, ami a szellemi világnak ezen a területén nyilatkozik meg, mintegy ellentéte annak, amit a fizikai világban tapasztalunk. Azt a teret, amelyet a fizikai világban a kő tömege tölt ki, szellemi látással mintegy ürességnek látjuk, de az üresség körül észleljük azt az erőt, amely a kő formáját kialakítja. De pl. a kő fizikai világbeli színe úgy jelenik meg a szellemi világban, hogy a fizikai szín kiegészítő színét éljük át. A vörös követ tehát a szellemi világban zöldesnek látjuk, a zöldet vörösnek, stb. Más tulajdonságok is ellentétjükben jelennek meg. Mint ahogy a fizikai világ szilárd talaja – kontinentális

területe – kövekből és földtömegekből áll, úgy alkotják a szellemi világ „szilárd talaját” a fent leírt jelenségek. – Ami a fizikai érzékelhetőség világában élet, az a szellemi világban tenger. Fizikai látásunkkal a növény- és állatvilágban és az emberek világában nem magát az életet, hanem csak működését, hatását látjuk.

Szellemi szemünkkel látjuk az élet áramló világát, amely úgy szövi át a szellemi világot, mint a szárazföldet a folyók és a tengerek. De még jobb, ha a szellemi világban áramló életet a test véráramlásával hasonlítjuk össze, mert a folyók és tengerek eloszlása a fizikai világban nem rendszeres, az áramló élet eloszlása viszont – mint a testben a vér – a szellemi világban bizonyos rendszerességgel történik. Éppen ez az „áramló élet” az, amit egyszersmind szellemi hangzásként észlelünk. A szellemi világ harmadik területe a „légköre”. Ami a fizikai világban mint érzés jelenik meg, az úgy hat át mindent a szellemi területen, mint ahogy a levegő hat át mindent a Földön. Képzeljük el az áramló érzések tengerét. Bánat és fájdalom, öröm és elragadtatás úgy áramlanak ezen a területen, mint szél és vihar a fizikai világ légkörében. Gondoljunk egy csatára, amely a Földön zajlik le. Nemcsak fizikai szemmel látható emberek állnak egymással szemben, hanem érzések és szenvedélyek is; a fájdalom éppúgy betölti a csatateret, mint az emberi alakok tömege. A szellemi érzések számára tudatossá válik, hogy a szenvedélyek, a fájdalom és a győzelmi mámor nemcsak fizikailag észlelhető hatásában él, hanem a szellemi világban is, mint a szellemi világ légkörében lejátszódó folyamat. Az ilyen esemény szellemi megnyilatkozása viharhoz hasonlítható; észlelése pedig a szavak hallásához. Azt mondhatjuk: ahogy a levegő körülveszi és áthatja a földi lényeket, úgy veszik körül és hatják át a „szellemi szavak” a szellemi világ lényeit és folyamatait.

A szellemi világban még további észlelések is lehetségesek. Megvan itt az is, ami a fizikai világban a hóhoz és fényhez hasonlítható. Ami a szellemi világban mindent áthat – mint a hó a földi tárgyakat és lényeket

– az maga a gondolatvilág. Csakhogy ezeket a szellemi-világbeli gondolatokat élő, önálló lényeknek kell elképzelnünk. A fizikai világbeli gondolatok csak árnyképei a szellemi világban élő gondolati lényeknek. Ha elképzeljük az emberi gondolatot az emberből kiemelve mint tevékeny, cselekvő lényt, akinek saját belső élete van, akkor halvány képünk van arról, ami a szellemi világ negyedik régióját betölti. Amit gondolatként a fizikai világban a születés és halál közötti időben észlelünk, az csak megnyilatkozása a gondolat-világnak, ahogyan az a testiségen keresztül kialakulhat. Azok a gondolatok, amelyek gazdagítják a fizikai világot, ebből a régióból származnak. Ezzel kapcsolatban nem kell okvetlenül a nagy feltalálók, lángeszű emberek eszméire gondolnunk, mert majd minden embernek van olyan „ötlete”, amelyet nem a külvilágnak köszönhet, hanem amellyel éppen magát a külvilágot alakítja át. Azok az érzések, szenvedélyek stb. amelyek a külvilág hatására jönnek létre, a szellemi világ harmadik régiójába tartoznak, de ami úgy él az emberben, hogy az ember „alkotóvá” válik és átalakítóan megtermékenyítően hat környezetére, az őseredeti, lényyszerű alakjában a szellemi világ negyedik régiójából származik. – Az ötödik régió tartalma a fizikai fényhez hasonlítható, és őseredeti alakjában az önmagát megnyilatkoztató bölcsesség. Ehhez a régióhoz tartoznak azok a lények, akik úgy árasztják a bölcsességet környezetükre, mint a Nap a fényt a fizikai lényekre. És amit a bölcsesség besugároz, az igazi értelme és igazi jelentősége szerint úgy mutatkozik meg, mint valamely fizikai lény, amikor a ráeső fény hatására színeiben jelenik meg. A szellemi világnak vannak még magasabb területei is, ezekkel majd könyvünk egy későbbi részében foglalkozunk.

Az én a halál után mindazzal, amit eredményként a fizikai világból magával hozott belemerül a szellemi világba. Ez az eredmény még együtt van az asztráltestnek azzal a részével, amelyet az én a megtisztulás folyamatának a végén nem vetett le magáról. Mert csak az a rész válik le, amely a halál után a maga kívánsá-

gaival és vágyaival a fizikai élet felé fordult. Mint a mag a földre, úgy merül bele az én is – azzal együtt amit a fizikai világban magáévá tett – a szellemi világba. És mint ahogy a mag magához vonzza környezetének anyagait és erőit, hogy új növényé fejlődhessen, úgy tölti be a szellemi világba merült én egész mivoltát a növekedés és fejlődés folyamata. – Abban, amit egy szerv észlel, benne van az az erő is, amely ezt a szervet kialakítja. A szem észleli a fényt, de fény nélkül nem volna szem. Sötétben élő lények nem fejlesztenek ki látószervet. Így az egész testi embert a test szerveivel észlelt jelenségek rejtett erői építik fel. A fizikai testet a fizikai világ erői, az étertestet az életvilág erői, az asztráltestet pedig az asztrális világ erői építik fel. Amikor az én a szellemi világba kerül, olyan erőkkel találkozik, amelyek a fizikai észlelés előtt rejtve maradnak. A szellemi világ első régiójában azokkal a szellemi lényekkel találkozik, akik állandóan körülötte vannak és akik fizikai testét is felépítették. A fizikai világban tehát csak azoknak a szellemi erőknek megnyilatkozásait észleli, amelyek az ő testét is felépítették. A halál után pedig maguknak a felépítő erőknek a világában él, amelyek most megmutatják neki igazi, rejtett alakjukat. A második régióban azoknak az erőknek a világában él, amelyek étertestét alkotják. A harmadik régióban azok az erők áramlanak feléje, amelyekből asztrálteste kialakult. A szellemi világ magasabb régiói is feléje árasztják azokat az erőket, amelyek a születés és halál közötti életét felépítették.

A szellemi világ lényei együttműködnek azzal, amit az ember előző életének gyümölcseként magával hozott és ami most csíra lesz. Ez az együttműködés újra felépíti az embert, egyelőre mint szellemi lényt. Az alvás alatt a fizikai és étertest együttmarad, az asztráltest és az én bár kívül van a fizikai és étertesten, de még kapcsolatban van velük. Amit az asztráltest és az én az alvás állapotában a szellemi világból felvesz, az csak az ébrenlét alatt elhasználódott erők pótlására szolgál. Amikor azonban az én már levetette a fizikai és étertes-

tet, sőt levetette a megtisztulás után az asztrálestnek azt a részét is, amely vágyaival a fizikai világhoz kapcsolódik, akkor az énbé áradó szellemi világbeli erők már nemcsak helyrehozhatók és javíthatók, hanem újjáteremtők. És bizonyos idő múlva (erről az időszakról könyvünk egy későbbi részében még beszélünk) az én körül egy olyan asztrálest alakul ki, amely létezni tud az ember születés és halál közötti éter és fizikai testében. Az ember újra megszülethet és megújult, az előbbi földi élet gyümölcset magában hordozó földi létben jelenhet meg. Az ember mindaddig, amíg asztrálesté újjáalakítására nem kerül a sor – tanuja a saját újrafelépítésének. Mivel a szellemi élet hatalmai nem külső szerveken keresztül, hanem belülről nyilatkoznak meg – ahogy saját Énje az éntudatban – az ember csak addig észlelheti e szellemi lények megnyilatkozását, amíg érdeklődése nem fordul a külső világ felé. Attól a pillanattól kezdve, hogy asztrálesté újjáalakult, az ember érzésvilága a külvilág felé fordul. Az asztrálest ismét egy külső éter- és fizikai test után vágyik és ezzel elfordul belső világának megnyilatkozásától. Ezért következik be ilyenkor – a belső tudat elvesztése után és a külső tudat megszületése előtt – egy közbülső állapot, amikor az ember tudatnélküliségbe süllyed. A tudat most már csak a fizikai világban jelenik meg újra, amikor a fizikai észleléshez szükséges szervek kialakultak. Abban az időben, amikor a belső észleléssel megvilágított tudat megszűnik, akkor kezd az új étertest az asztrálesthez kapcsolódni és azután az ember ismét beköltözhet egy fizikai testbe. Ahogy a fizikai és étertest az asztrálesthez kapcsolódik, ebben tudatosan csak egy olyan én vehetne részt, amely az étertestben és fizikai testben rejtetten ható teremtő erőket, az életszellemet és a szellemembert önmagában már létrehozta. Amíg az ember nem érte el ezt a fejlődési fokot, nála fejlettebb lényeknek kell ezt a folyamatot irányítani és vezetni. Az asztrálestet ezek a magasrendű lények egy szülőpárhoz vezetik, hogy az ember megkaphassa a megfelelő étertestet és fizikai testet. – Mielőtt az étertestnek az

asztrálesthez való kapcsolódása befejeződne, az újra fizikai létbe lépő ember egy különösen jelentős eseményt él át. Előző életében az ember zavaró lényeket hívott életre, akik a halál után – mikor az érzékfeletti világban életén végigvándorolt – eléje is jöttek. Idézzük fel ismét az előbbi példát. Tegyük fel, hogy valaki előző élete negyvenedik évében dühében egy másik embernek nagy fájdalmat okozott. A halál után a másik ember fájdalma, mint saját énjének fejlődését gátló erő jelenik meg. És így van ez az előző élet minden hasonló eseményével kapcsolatban. Amikor a halál és születés közötti élet után az én ismét a fizikai életbe lép, ezek a fejlődési akadályok újra megjelennek előtte. A halál után képszerűen jelentek meg előtte, a születés előtt következő életét látja. Ismét egy festményhez hasonló jelenséget lát és ez a kép megmutatja azokat az akadályokat, amelyeket, ha fejlődésében tovább akar jutni, el kell hárítania. És amit így lát az azoknak az erőknek a kiinduló pontja, amelyeket új életében magával kell vinnie. A másik ember fájdalmának a képe erővé válik, és ez az erő az ismét földi létbe lépő én-t arra ösztönzi, hogy az általa okozott fájdalmat jóvá tegye. Így hat az előző élet a következőre. Az előbbi életben végrehajtott tettek bizonyos vonatkozásban okai az új élet tetteinek. Az előző élet törvényszerű összefüggését a későbbivel a sors törvényének nevezzük. Megszokottá vált, hogy a sors törvényét a keleti bölcsességből származó „karma” szóval fejezzük ki.

Az új testi összefüggések kiépítése nem az egyetlen tevékenység, amelyet az embernek a halál és újabb születés között végre kell hajtania. Az új testi összefüggések felépítése közben az ember a fizikai világon kívül él. A fizikai világ azonban ez alatt az idő alatt tovább fejlődik. A Föld aránylag rövid időközökben megváltoztatja arculatát. Milyen más volt néhány évezred előtt az a terület, amely most Németországhoz tartozik. Amikor új életünkben megjelenünk, a Föld általában már sohasem olyan, mint amilyen legutolsó életünk idejében volt. Mialatt nem voltunk a Földön, sok minden megválto-

zott. A Föld arculatának változásán szintén rejtett erők működnek. Ezeknek az erőknek a működése ugyanabból a világból származik, amelyekben az ember a halál után él. És az embernek magának is közre kell működnie a Föld külsejének megváltoztatásában. Ez azonban mindaddig, amíg az ember az életszellem és szellemember fejlődési fokának az elérésével világos tudatot nem szerez arról, hogy milyen összefüggés van a szellemiség és annak fizikai kifejeződése között, csak a magasabb lények vezetésével történhet. Az ember azonban mégis részt vesz abban a tevékenységben, amely a földi körülményeket megváltoztatja. Azt mondhatjuk, hogy az emberek a halál és születés közötti időben úgy alakítják át a Földet, hogy a földi viszonyok ahhoz igazodjanak, ami időközben magukban az emberekben kifejlődött. Ha a Földnek egy bizonyos pontját egyszer megfigyeltük, hosszú idő múlva ezt a földdarabot teljesen megváltozottak látjuk. Azok az erők, amelyek ezt a változást előidézték a halottak erői. Ilyen módon az ember a halál és az újabb születés közötti időben is kapcsolatban van a Földdel. Az érzékeletti tudat tapasztalata szerint minden fizikai lét valamely rejtett szellemiségnek a megnyilatkozása. A fizikai megfigyelés szerint a Föld átalakulását a nap fénye, az éghajlat megváltozása stb. idézi elő. Az érzékeletti megfigyelés számára pedig tudatossá válik, hogy a fénysugár, a növényt éltető napfény, a halott emberek erői. Tudatossá válik, hogy az emberi lelkek hogyan lengik körül a növényt, hogyan változtatják meg a Föld talaját és még sok hasonló jelenség. Az ember a halál után nemcsak önmaga felé fordul, nemcsak a saját új földi létét készíti elő, hanem arra van hivatva, hogy szellemi módon munkálkodjék a külső világon, amelyen a születés és halál közötti életében – rendeltetése szerint – fizikai módon munkálkodott.

De nemcsak az ember szellemi-világbeli élete hat a fizikai világ körülményeire, hanem megfordítva: a fizikai létben folytatott tevékenységnek is megvan a hatása a szellemi világban. Egy példával szemléltetjük, hogy

ebben a vonatkozásban mi történik. A szeretet kötelék anyja és gyermeke között. Kettőjük vonzalmából alakul ki. Ennek a vonzalomnak a fizikai világban gyökerező erő az alapja. Ez a szeretet azonban idővel megváltozik. A fizikai kötelék egyre szellemibbé válik, és ezt a szellemi köteléket nemcsak a fizikai világ számára fonták, hanem a szellemi világ számára is. Amit a fizikai világban a szellemi lények szőttek, az megmarad a szellemi világban is. Azok a barátok, akik a földi életben bensőségesen kapcsolódtak egymáshoz: a szellemi világban is összetartoznak és testük levetése után sokkal bensőségesebb közösségben élnek, mint a fizikai életben, mert szellemi lények módjára nyilatkoznak meg, közvetlenül élik át egymás belső világát. És ha két ember között ilyen kapcsolat áll fenn, ez összehozza őket az új földi életben is. Tehát a szó igazi értelmében beszélhetünk arról, hogy van találkozás a halál után.

A születéstől a halálig és a haláltól az újabb születésig lejátszódó folyamat egyre ismétlődik. Az ember ismételten visszatér a Földre, ha fizikai életének gyümölcsei megértek a szellemi világban. Az ismétlődés azonban nem végnélküli: kezdete és vége van. Az ember valamikor más létformák közül került azokba az életformákba, amelyeknek az élete a fent leírt módon folyik le és a jövőben ismét más létformák közé kerül. Az átmeneti fokozatokat meg fogjuk ismerni, ha majd az érzékeletti tudattal a világmindenségnek az emberrel kapcsolatos fejlődésével foglalkozunk.

A halál és az újabb születés közötti folyamatok a külső fizikai megfigyelés elől természetesen még jobban rejtve vannak, mint a születés és halál közötti életünk szellemi alapjai. Az érzékszervi megfigyelés fizikai létünk szellemi alapjait is csak ott észleli, ahol a rejtett világ földi létünkkel összefüggő része hatásában fizikailag megnyilatkozik. A kérdés az, hogy az ember, aki a születéssel a földi életbe lép, hoz-e magával valamit, ami az érzékeletti megismerés értelmében az előző halál és a mostani születés között zajlott le. Még ha nyoma sincs annak, hogy az üres csigaházban valaha

egy állat lakott, akkor is tudjuk, hogy egy állat tevékenysége hozta létre, és nem hisszük, hogy pusztán fizikai erők összeilleszkedéséből keletkezett. Így figyelhetjük meg az embert is fizikai életében és ha találunk valamit, ami nem származhat a mostani életből, ésszerűen el kell ismernünk – feltéve, hogy ezáltal világossá válik, ami egyébként megmagyarázhatatlan – hogy onnan ered, amiről az érzékfeletti dolgok tudománya beszél. Az érzékszervi megfigyelés tehát a látható hatásokból megérthetné a láthatatlan okokat is. És aki elfogulatlanul szemléli az életet, az minden újabb megfigyelés alkalmával egyre jobban belátja ennek a megállapításnak a helyességét. Csak a helyes nézőpontot kell megtalálnunk, hogy az érzékfeletti folyamatok hatásait a földi életben megfigyelhessük. Hol találhatjuk meg pl. azoknak a folyamatoknak a hatásait, amelyeket az érzékfeletti megismerés mint megtisztulási folyamatokat ír le? Hogyan jelentkeznek azoknak az élményeknek a hatása, amelyeket az embernek – a szellemi kutatás szerint – a megtisztulás után a tisztán szellemi világban kell átélnie?

Minden komoly és mély életszemlélet számára ezen a területen a rejtélyek tömege tolul előtérbe. Látjuk, hogy az egyik ember nyomorba és nélkülözésbe születik és csak jelentéktelen képességekkel van felruházva, úgy, hogy a születéssel adott tények szánalmas életre kárhoztatják. A másikat élete első pillanatától kezdve gondos kezek és szívek őrzik és ápolják; ragyogó képességek bontakoznak ki benne; termékeny és minden követelménynek megfelelő életre van hivatva. Az ilyen problémákat két egymással ellentétes felfogás szerint ítélni lehet meg. Az egyik felfogás szigorúan ragaszkodik ahhoz, amit az értekek észlelnek és amit az értekekhez igazodó értelemmel fel lehet fogni. Abban, hogy az egyik ember a szerencsés, a másik a szerencsétlenségbe születik, ez a felfogás nem lát problémát és ha nem is használja a „véletlen” szót, mégsem akar arra gondolni, hogy valamilyen törvényszerű összefüggést tételezzen fel, amely az ilyen „véletlenek”-nek a létrehozója. Ez a

gondolkozásmód az adottságokkal és képességekkel kapcsolatban azt tartja mértékadónak, ami a szülőktől, nagyszülőktől és más ősektől „öröklődik” és elutasítja azt a felfogást, amely szerint az okokat azokban a szellemi folyamatokban kell keresnünk, amelyeket az ember – őseinek öröklési vonalától függetlenül – születése előtt élt át és amelyek segítségével adottságait és képességeit kialakította. A másik felfogást ez a fizikai észleléshez igazodó gondolkozásmód nem elégíti ki és azt mondja: még a fizikai világban is, ha valami egy bizonyos meghatározott helyen, vagy környezetben történik, mindig feltételezzük, hogy annak oka van. És bár igen sok esetben az okokat még nem kutatták ki, mégis fennállnak. Alföldön nem nő havasi gyopár, mert van valami a természetben, ami az alpesi tájhoz vonzza. Az embernek is kell, hogy legyen valami, aminek eredményeképpen bizonyos meghatározott körülmények közé születik. A fizikai világból származó okok erre nem adnak magyarázatot. Mélyebb gondolkodással belátjuk, hogy a fizikai világbeli okok alkalmazásával úgy járunk el, mintha azt a tényt, hogy valaki egy másik embert megütött, nem az ütéstadó érzelmeinek, hanem kezének mechanizmusával magyaráznánk. A mélyebb gondolkodást nem elégítheti ki az a magyarázat sem, amely szerint az emberi adottságnak és képességnek kizárólag az „öröklés” az alapja. Hangoztassák bár, hogy bizonyos adottságok egyes családokban folytonosan öröklődnek, lám két és fél évszázad során a Bach családban a zenei képességek öröklődtek; a Bernoulli családból nyolcan lettek matematikusok, bár többen közülük gyermekkorukban egészen másra voltak hivatva, de az „öröklött” képesség mindig a családi hivatáshoz vitte őket; hivatkozzanak bár arra is, hogy az ősek sorának a pontos kikutatásával kimutatható, hogy valakinek a képessége valamilyen módon az ősekben is megnyilvánult és most az öröklött képességek csak összegeződtek. Aki a fent leírt mélyebb felfogás alapján áll, bizonyosan nem hagyja figyelmen kívül az ilyen tényeket sem de ezek az ő számára korántsem jelentenek annyit, mint a

másik felfogás számára, amely magyarázatával csakis a fizikai világ folyamataira támaszkodik. A szellemi szemlélet követője szerint az öröklött adottságok éppoly kevésbé összegeződhetnek teljes személyiséggé, mint ahogy az óra fém-részei sem formálódnak maguktól órává. Arra az ellenvetésre, hogy a szülők együttműködése az adottságok kombinációját hozza létre, tehát ez az együttműködés lép az órás mester helyére, a szellemi felfogás követője azt válaszolja: nézzétek azt a teljesen újat, amely minden gyermek személyiségében adva van: ez nem származhat a szülőktől, egyszerűen azért, mert azokban nem is volt meg.

A homályos, nem szabatos gondolkodás ezen a téren sok zűrzavart idézhet elő. A legrosszabb az, amikor a fizikai észlelésre támaszkodók azt mondják a szellemi felfogásúakról, hogy ellenségei mindannak ami „biztos, határozott tényekre” támaszkodik; holott ezeknek eszükbe sem jut, hogy a biztos tények igaz voltát és értékét tagadják. Látják, hogy egy bizonyos szellemi adottság, sőt szellemi irányzat valamely családban „öröklődik” és, hogy ha bizonyos adottságok az utódban összegeződnek vagy kombinálódnak ez az utód jelentős személyiséggé válik. Elismerik a szellemi felfogásúak azt is, hogy a legjelentősebb személy ritkán jelenik meg a vérségi sor elején, hanem inkább a végén. De nem szabadna rossz néven venni tőlük, ha arra kényszerülnek, hogy ebből más gondolatokat szűrjenek le, mint azok, akik a fizikaiságnál meg akarnak maradni. Az előbbiek a fizikai érzékelésre támaszkodnak, azt mondják: kétségtelen, hogy az ember magán viseli elődei bélyegét, mert amikor a lelki-szellemi ember a születéssel a fizikai létbe lép, az átöröklés révén a neki járó testiséget kapja. Ez azonban még nem jelent mást, csak annyit, hogy valamely lény magán viseli annak a testnek, mint eszköznek a sajátosságait, amelybe alászállt. Kissé furcsa vagy triviális a hasonlat, de némi elfogulatlansággal találónak mondható: az hogy az ember elődei tulajdonságaiba öltözve jelenik meg, személyes tulajdonságaira vonatkozóan éppen úgy nem bizonyít

semmit mint ahogy az ember belső természetéből sem bizonyít semmit az, hogy vizes, mert vízbe esett. És ha a legjelentősebb személy a vérségi sor legvégén jelenik meg, ez csak azt mutatja, hogy a név viselőjének éppen ez a vérségi közösség kellett, hogy felépítse azt a testet, amelyre személyiségének a kibontakozása céljából szükség volt. Hogy a legjelentősebb személy a vérségi sor végén jelenik meg, ez nem bizonyíték arra, hogy maga a személyiség „öröklődik”; sőt az egészséges logika szerint ennek éppen az ellenkezőjét bizonyítja. Ha ugyanis a személyes képességek öröklődnének, akkor a vérségi sor elején kellene megjelenniük, hogy innen kiindulva származzanak át az utódokra. Mivel azonban a sor végén jelennek meg, éppen azt bizonyítják, hogy nem örökölhettek.

Tagadhatatlan, hogy akik a szellemi okokról beszélnek, azok sem járulnak kevésbé hozzá a zavarkeltéshez, mert igen sokszor csak nagy általánosságban beszélnek. Bizonyos, hogy ahhoz a megállapításhoz hasonlóan, amely szerint az ember személyisége öröklött jellegzetességek összességéből adódik, azt is mondhatná valaki, hogy a fémalkatrészek maguktól állnak össze órává. De azt is be kell látnunk, hogy a szellemi világra vonatkozó igen sok megállapítás olyan, mintha valaki azt mondaná: az óra fémalkatrészei maguktól nem tudnak úgy összeállni, hogy a mutatók előre menjenek, tehát valami szelleminek kell az órában lennie, ami a mutatók előretolásáról gondoskodik. Ennél sokkal jobb alapon áll az, aki azt mondja: nem törődöm az ilyen „misztikus” beszéddel, hogy vannak akik az óramutatót előretolják, meg akarom ismerni azokat a mechanikai összefüggéseket, amelyek a mutatók mozgását előidézik. Nem az a fontos, hogy tudjuk: a mechanikai szerkezet (pl. az óra) mögött szellemiség (az órás) van, hanem csakis annak van jelentősége, hogy megismerjük azokat a gondolatokat, amelyek az órás mester szellemiségében az órákésztést megelőzték. Ezek a gondolatok újra megtalálhatók az óra mechanizmusában.

Minden fantáziálás az érzékfelettségről csak zavart okoz, mert nem alkalmas arra, hogy megfelelő választ adjon az ellenfeleknek. Teljesen igaza van annak, aki azt mondja, hogy az ilyen általános utalás az érzékfeletti lényekre semmivel sem viszi az embert közelebb a tények megértéséhez. Kétségtelen, hogy az ilyen ellenfél ugyanazt mondhatja a szellemtudomány határozottan megfogalmazott állításaival szemben is. De akkor utalhatunk arra, hogy a rejtett szellemi okok hatása miként nyilatkozik meg a fizikai világban. Elmondhatjuk pl. a következőt: tegyük fel, hogy helyes az, amit a szellemtudomány megfigyelésének eredményeképpen megállapít, hogy t.i. az ember halála után keresztülmegy a megtisztulás folyamatain és eközben átéli, hogy valamelyik előző életében végrehajtott tette milyen akadályt jelent további fejlődésében. Miközben ezt átéli, kialakul benne a vágy, hogy tettének a következményein javítson. Ezt a vágyat magával viszi új életébe. A benne lévő vágy arra a helyre állítja, ahol régi tette következményeinek a kijavítása lehetséges. És ha az ilyen vágyak összességét vesszük figyelembe, előttünk van az okszerű alapja annak a sorsszerű környezetnek, amelybe az ember beleszületett. – Ugyanis magyarázatot adhat, ha pl. a szellemtudomány egy másik feltevéséből indulunk ki. Tegyük fel, hogy helyes az, amit a szellemtudomány mond, hogy az ember szellemi csirája felveszi magába a korábbi élet gyümölcseit és a szellemi világban azután (ahol az ember a halál és az újabb születés között van) megérnek ezek a gyümölcsök, hogy adottságokká, képességekké válva, az új életben megjelenjenek és az embert olyanná alakítsák, hogy az az előbbi élet eredményeinek a hordozójaként jelenjék meg. – Aki elfogadja a szellemtudomány megállapításait és így elfogulatlanul szemléli az életet, az látni fogja, hogy ezeknek a feltételeknek az alapján minden érzékelhető tény a maga teljes jelentőségében és igazságában elismerünk, de ugyanakkor megértjük azt is, ami egyébként pusztán a fizikai tények alapján mindig érthetetlen marad az előtt, aki felfogásával a szellemi világhoz igazodik. És

mindenekelőtt megszűnik az olyan illogikus gondolkodás, amelyről már beszéltünk és amely azt mondja, hogy mivel a legjelentősebb személy a vérségi sor végén jelenik meg, tehát viselője szükségképpen örökölte képességeit. A szellemtudomány által kikutatott érzékfeletti tények alapján logikailag érthetővé válik a földi élet.

A lelkiismeretes igazságkeresőnek, aki el akar igazodni a tények között, mielőtt még az érzékfeletti világot saját maga tapasztalná, még az a nyomós ellenvetése is lehet: nem fogadhatunk el valamely tényt csak azért, mert ezzel megmagyarázhatunk valamit, ami egyébként megmagyarázhatatlan. Aki a szóban levő tényeket saját érzékfeletti tapasztalatából ismeri, annak ez az ellenvetés bizonyosan nem jelent semmit. Könyvünk egy későbbi részében leírjuk majd az utat, amelyen járva saját élményünk alapján megismerhetjük a már ismertetett szellemi tényeken kívül a szellemi okok törvényét is. De annak is aki nem akar ezen az úton járni, jelentős lehet a fenti ellenvetés. És amit ellene fel lehet hozni, az annak is értéket jelent, aki elhatározta, hogy maga is elindul a megismerés útján. – Valóban helytelen lenne, ha valamit, aminek létéről egyébként semmit sem tudunk, csak azért fogadnánk el, mert magyarázatot ad a megmagyarázhatatlanra. A szellemi tényekre vonatkozóan azonban ez mégis másképp van. Elfogadásuknak nemcsak az az intellektuális következménye van, hogy az életet megmagyarázzák, hanem az is, hogy gondolatainkban valami egészen mást is átélünk. Képzeljük el a következő esetet: valakivel történt valami, ami igen kínos érzéseket kelt benne. Kétféleképpen viselkedhet. Átélni az eseményt úgy, hogy átadja magát a kínos érzéseknek, sőt talán egészen belemerül fájdalmába. De azt is mondhatja: a valóság az, hogy valamelyik életemben én magam hoztam létre magamban azokat az erőket, amelyek most ez elé az esemény elé állítottak; tehát én magam okoztam magamnak ezt az eseményt. És aztán felkeltheti magában mindazokat az érzéseket, amelyek az ilyen gondola-

tokból következnek. A gondolatot természetesen a legnagyobb komolysággal és a lehető legnagyobb erővel kell átélnie ahhoz, hogy meg legyen a következménye érzésvilágában. Aki ezt meg tudja csinálni, az olyasmit fog tapasztalni, amit a legjobbban egy hasonlattal szemléltethetünk: két ember – tegyük fel – pecsétviaszrudat kap a kezébe. Az egyik intellektuálisan fejtegeti a rúd „belső természetét”. Fejtegetései lehetnek nagyon okosak; de ha a pecsétviaszrúd „belső természete” nem nyilatkozik meg, nyugodtan mondhatja valaki, hogy az egész csak álmódosítás. A másik viszont megdörzsöli egy kendővel és bemutatja, hogy az kis testecskéket vonz magához. Nagy különbség van az első ember fejében megforduló és fejtegetéseit megindító gondolatok és a másik ember gondolatai között. Az első gondolatainak nincs tényekben megnyilatkozó következménye; a másik gondolatainak viszont olyan ereje van, hogy valamely tényt rejtettségéből mintegy elő tud csalni. Ilyen annak az embernek a gondolata is, aki feltételezi, hogy előbbi életében ő maga oltotta magába azt az erőt, amely őt egy bizonyos eseményhez vezeti. A pusztá képzet olyan valóságos erőt kelt benne életre, amelynek következtében egészen másképp találkozhat egy bizonyos eseménnyel, mint ha ez a képzet nem él benne. Világosan látja, hogy az esemény szükségszerű volt, amelyet egyébként csak véletlennek látna. Azután feltétlenül belátja: helyes volt a gondolata, mert megvolt benne az erő ahhoz, hogy a tényt megvilágítsa. És ha valaki ismételtelen előidézi ezeket a belső folyamatokat, akkor az erőszerezés eszközeivé válnak és így helyes voltukat termékenységükkel bizonyítják. Helyességük fokozatosan és elég erősen meg is mutatkozik. Szellemi, lelki, sőt fizikai, de minden más vonatkozásban is építően hatnak az életre. Az ember meggyőződik arról, hogy az ismétlődő földi életek gondolatának a segítségével helyes módon illeszkedik az élet összefüggéseibe, ha viszont csak a születés és halál közötti egy életet ismeri el, tévhit áldozata lesz. Lelkileg tehát erősebbé válik, ha tud az ismétlődő földi életekről. – A szellemi okok belső

bizonyítékát mindenki csak maga és csak saját belső életében tudja megszerezni. De mindenki meg is tudja szerezni. Aki nem szerezte meg, az a bizonyító erejét természetesen nem is tudja megítélni, aki pedig már megszerezte, aligha kételkedik benne. Ne csodálkozzunk azon, hogy ez így van, mert az csak természetes, hogy ami ilyen szorosan összefügg az ember személyiségével, legbensőbb mivoltával, azt kellőképpen csak a legbensőbb átélés bizonyíthatja. – Nem helytálló az az ellenvetés, hogy az ilyen dolgot, mivel belső élményen alapszik, mindenkinek önmagával kell elintéznie és nem lehet tárgya a szellemtudománynak. Bizonyos, hogy mindenki saját maga kell, hogy átélje ezt az élményt, mint ahogy egy matematikai tétel bizonyítását is mindenkinek magának kell belátnia, de az út, amelyen ezt az élményt elérhetjük – mint a matematikai tétel bizonyítási módja is – mindenki számára érvényes.

Nem tagadjuk – az érzékfeletti megfigyeléstől természetesen eltekintve –, hogy a fenti bizonyíték, mivel a megfelelő gondolatok erőt adó hatalmára támaszkodik, az egyetlen olyan bizonyíték, amely minden elfogulatlan logika előtt is megáll. Bizonyára nagyon jelentősök a másfajta mérlegelések is, de mégis van bennük valami, amiben az ellenfél támadási pontot találhat. Aki az elfogulatlanságot eléggé kifejlesztette magában, az a nevelés lehetőségében talál majd valamit, ami logikusan ható bizonyító erő arra, hogy a testi burokból egy szellemi lény küzd a maga létének megalapításáért. És ha összehasonlítja az állatot az emberrel, látja, hogy az állat jellemző tulajdonságai és képességei születésekor már meghatározottak, ami világosan mutatja, hogy az állati tulajdonságokat és képességeket az átöröklés szabja meg, és ezek majd a külvilággal való kapcsolatban bontakoznak ki. Figyeljük meg, hogy a kis csirke életműködése születésétől kezdve egy bizonyos meghatározott módon folyik le. Az embernél azonban nevelése révén valami kapcsolatba kerülhet belső életével, aminek semmi köze sincs az átörökléshez. Az ember képes arra, hogy az ilyen külső hatásokat magába fogadja.

Aki nevel az tudja, hogy az ember belső világából erőnek kell az ilyen külső hatásokkal szemben áramlania; ha ez nem következik be, az iskolázás és nevelés nem ér semmit. Az elfogulatlan nevelő élesen meg tudja vonni a határt az öröklött adottságok és azok között a belső erők között, amelyek az előbbi életekből származnak és mintegy átfénylenek az öröklött adottságokon. Az ilyesmit természetesen nem lehet olyan „nyomós okokkal” bizonyítani, mint a fizika mérhető tényeit. De hiszen éppen ezért intimitása az életnek. És akinek van érzéke hozzá, annak a nem-kézzelfogható bizonyíték is bizonyító erejű, sőt még inkább, mint a kézzelfogható valóság. Az az ellenvetés, hogy az állatokat is be lehet tanítani, hogy az állatok mintegy a nevelés következtében egyes tulajdonságokat és képességeket bizonyos mértékig elsajátítanak, ha a lényeket tartjuk szem előtt – nem helytálló. – Mert eltekintve attól, hogy mindenütt a világon vannak átmenetek, a betanítás eredményei az állatban korántsem olvadnak össze olyan módon személyes lényével, mint az emberben. Hiszen mondják is, hogy azok a képességek, amelyeket a háziállat az emberrel való együttélés révén betanul, öröklődnek, vagyis nyomban fajilag és nem személyesen hatnak. Darwin leírja, hogy kutyák apportíroznak anélkül, hogy erre valaha is tanították volna őket vagy ezt valaha is látták volna. Ki merne hasonlót állítani az emberi nevelésről?

Vannak gondolkodók, akik megfigyeléseik eredményeképpen túljutottak már azon, hogy az embert pusztán öröklött erők külső összeilleszkedésének tartsák, és felemelkednek ahhoz a gondolathoz, hogy a szellemi lény, az individualitás megvan már a testi lét előtt is és azt kialakítja. De a gondolkodók közül sokan nem tudják elfogadni, hogy ismétlődő földi életek vannak, és hogy az életek közötti közbülső létben a korábbi életek gyümölcse alakító erővé válik. Ezeknek a gondolkodóknak a sorából kiemelünk egyet. Immanuel Hermann Fichte, a nagy Fichte fia, „Antropológia” c. művében leírja azokat a megfigyeléseket, amelyek eredményét a következőkben foglalja össze: „A szülők nem létrehozók

teljes értelemben. A szerves anyagot adják, de nem csak ezt, hanem egyszersmind a középső, az érzéki-kedélybeli elemet, amely a temperamentumban, a sajátságos kedélyvilágban, a hajlamok bizonyos specifikus voltában és hasonlókban mutatkozik meg. Ezek forrása a tágabb és helyes értelmezés szerint a „fantázia”. A személyiségnek mindezekben az elemeiben a szülők lelkének keveredése és sajátságos kapcsolata félreérthetetlen; teljesen indokolt tehát, ha ezeket az elemeket tisztára a nemzés termékének tekintjük, különösen ha a nemzést lelki folyamatnak fogjuk fel, amit teszünk is. Itt azonban éppen a személyiség tulajdonképpeni és lezártóságát előidéző központja hiányzik; mert a mélyebbre ható megfigyelés során kitűnik, hogy a kedélybeli sajátságok is burók és eszköz jellegűek, amelyek az ember tulajdonképpeni ideális adottságait magukba zárják, azokat fejlődésükben előmozdítják, vagy akadályozzák, de nem képesek arra, hogy azokat magukból létrehozzák.” A továbbiakban ezt mondja: „Mindenki praeexisztál szellemi ősalakjának megfelelően, mert a szellemi szemlélet szerint egyik individuum époly kevéssé hasonlít a másikra, mint az egyik állatfajta a másikra.” J.H. Fichte gondolatai csak odáig jutnak el, hogy az ember fizikai testiségébe egy szellemi lényt helyeznek. Mivel ennek a szellemi lénynek az alakító erőit Fichte nem származtatja az előbbi életekből, tehát azt kell gondolnia, hogy valahányszor egy személyiség létrejön, egy ilyen szellemi lény az isteni ősökökből jön létre. Ilyen feltétel mellett azonban nem volna lehetőség annak a rokonságnak a megmagyarázására, amely az ember belső világából előtörő adottságok és azok között a hatások között áll fenn, amelyek a külső földi környezetből az ember belső világa felé irányulnak. Az ember belső világának, amely minden embernél az isteni ősökökből keletkezik, egészen idegenként kellene szembenállnia azzal, amivel a földi életben találkozik. Ez csak akkor nem következik be, ha az ember belső világa a külsővel már kapcsolatban volt, ha tehát nem először él benne. Az elfogulatlan nevelő pontosan tudja: a földi élet eredményeiből

átadok tanítványomnak valamit, ami az ő tisztán öröklött tulajdonságai számára idegen ugyan, de neki mégis úgy tetszik, mintha abban a munkában, amelyből ezek az eredmények származnak, már részt vett volna. Az ismétlődő földi életek összefüggése azokkal a szellemi úton kikutatott tényekkel, amelyek a földi életek közötti időben a szellemi területen lejátszódnak: csakis ez lehet az, ami a jelenlegi emberiség számára az életet kielégítően megmagyarázza. – Szándékosan és kifejezetten mondtam, hogy a „jelenlegi emberiség”. Mert a szellemi kutatás szerint az emberi életek körforgása egyszer elkezdődött és akkor az ember testi burkokba alászálló szellemi lényé más viszonyok között élt, mint ma. A következő fejezetekben az embernek erről az ősidőbeli állapotáról fogunk beszélni. És ha azután a szellemtudományos eredmények nyomán kikutattuk, hogy az ember a földfejlődéssel való összefüggésében hogyan kapta meg mai alakját, akkor még pontosabban elmondhatjuk, hogy az ember lényének magva miként száll alá az érzékfeletti világokból a testi burkokba és miképpen alakul ki a szellemi oksági törvény: „az emberi sors”.

A VILÁGFEJLŐDÉS ÉS AZ EMBER

Előbbi fejtegetéseinkből kitűnik, hogy az ember lényé négy részből épül fel, ez a négy rész: a fizikai test, az életttest, az asztráلتest és az én-hordozó. Az „én” a másik három részben dolgozik és azokat átalakítja. Ennek az átalakításnak a következtében jön létre az emberi lét alacsonyabb fokán az érzőlélek, az értelmilék és a tudatilélek. Az emberi lét magasabb fokán pedig ismét átalakulással fejlődik ki a szellem-én, az életszellel és a szellemember. Az emberi természetnek ezek a részei a legkülönbözőbb viszonyban vannak az egész világmindenséggel és fejlődésük összefügg annak fejlődésével. Ha tehát a világmindenség fejlődését vizsgáljuk, egyszersmind beletekintünk az ember lényének mélyebb titkaiba is.

Nyilvánvaló, hogy az ember élete a legkülönbözőbb módon összefügg környezetével, lakóhelyével, ahol fejlődése végbemegy. Már a külső tudomány is, az általa felfedezett tények alapján annak a véleménynek az elfogadására kényszerült, hogy a Föld, az ember lakóhelye, a legtágabb értelemben véve fejlődésen ment keresztül. Ez a tudomány a Föld létének olyan állapotairól beszél, amelyek közepette mai alkatú ember még nem létezett; kimutatja, hogy az emberiség egyszerű kultúr-állapotokból, lassan, fokozatosan fejlődött a mai állapotig. Tehát a külső tudománynak is az a véleménye, hogy összefüggés van az ember fejlődése és az ember „égítésének”, a Földnek a fejlődése között.

A szellemtudomány követi ezt az összefüggést, annak a megismerésnek a segítségével, amely a maga megállapításait a szellemi szervek működésével alátámasztott észlelésből meríti; követi az ember fejlődésének menetét visszafelé és így nyilvánvaló lesz előtte, hogy az ember tulajdonképpeni belső, szellemi lényé az

életek egész sora alatt itt járt a Földön. A szellemi kutatás így az időben visszafelé menve a távoli múltnak ahhoz a pontjához ér, amikor az ember belső szellemi lénye először lépett a mai értelemben vett külső életbe. Ebben az első földi megtestesülésben kezdett az „én” a három testiségben, az asztrálestben, élettestben és fizikai testben tevékenykedni és ennek a munkának a gyümölcsét vitte azután magával következő életébe.

Ha a szellemtudományos megismerés segítségével vizsgálódásainkban visszafelé menve az én első megtestesülésének idejéhez érünk, megállapíthatjuk, hogy az én olyan földi állapotra talál, amelyben a három test, a fizikai, éter- és asztrálest már kifejlődött és bizonyos összefüggésben van egymással. Az én először kapcsolódik ahhoz a lényhez, amely ebből a három testből áll és ettől az időponttól kezdve résztvesz e három test további fejlődésében. Azelőtt ezek a testek az emberi én nélkül fejlődtek arra a fokra, amelyre az én első megtestesülésekor rátalált.

Ha a szellemtudomány felelni akar a következő kérdésekre: hogyan érte el a három testiség a fejlődésnek azt a fokát, amelyen egy ént magába tudott fogadni, hogyan keletkezett az én maga és hogyan jutott ahhoz a képességhez, amelynél fogva ezekben a testiségekben működni tud – a kutatónak a fejlődés menetében visszafelé haladva még messzebbre kell mennie.

Ezekre a kérdésekre csak úgy kaphatunk feleletet, ha a szellemtudomány értelmében követjük magának a Földnek mint bolygónak a létesülését. Ezzel szellemtudományos kutatásunkban a Föld kezdeti állapotához érünk. Az a szemléleti mód, amely csak a fizikai érzékekkel észlelhető tényekre épít, nem juthat olyan végkövetkeztetéshez, amelynek valamiféle köze lehetne ehhez a Föld-kezdethez. Egy bizonyos felfogás, amely a fizikai tényekből következtet, arra az eredményre jut, hogy a Föld minden anyagiséga az ősködből alakult ki. Könyvünknek nem az a feladata, hogy az ilyen elképzelésekkel tüzetesebben foglalkozzék, mert a szellemi kutatás számára az a fontos, hogy ne csak a Föld anyagi folyamatait vonja vizsgálódásai körébe, hanem

mindenekelőtt az anyagiség mögött lévő szellemi okokat is. Ha valaki előttünk felemeli a kezét, ez a kézfelemelés kétféle szemléleti módot indíthat meg bennünk. Lehet, hogy megvizsgáljuk a kar és az organizmus többi részének a mechanizmusát, és így akarjuk leírni a kézfelemelés folyamatát, ahogy az fizikailag lejátszódik; de lehet az is, hogy szellemi tekintetünket arra irányítjuk, ami az ember lelkében megy végbe és lelki indíték a kézfelemelése végrehajtására. A szellemileg iskolázott kutató ehhez hasonlóan minden fiziológiailag észlelhető folyamat mögött szellemi folyamatokat lát. Az ő számára az olyan átalakulás, amely a Föld anyagiségében megy végbe, az anyagiség mögötti szellemi erők megnyilatkozása. Ha azonban a szellemi megfigyelés mind messzebbre követi a Föld életének múltját, egy olyan fejlődési ponthoz ér, ahol az anyagiség léte éppen, hogy kezdődik. Az anyagiség a szellemiségből fejlődik ki. Ezt megelőzően csak szellemiség van. A szellemi kutató észleli ezt a szellemiséget és látja, hogy a fejlődési folyamat további menetében a szellemiség részben mintegy anyagissággá sűrűsödik. Egy folyamatot lát, amely – magasabb fokon – úgy zajlik le, mint amikor a vízzel telt edényben mesterséges lehűtés következtében lassanként jégdarabok keletkeznek. Mint ahogy látható, hogy abból, ami azelőtt csak víz volt, sűrűsödés útján kiemelkedik a jég, így követhetjük szellemi megfigyeléssel azt a folyamatot is, amikor az azelőtt tisztán szellemi szubsztancia anyaggá, anyagi folyamatokká és lényekké sűrűsödik. – Így fejlődik ki a szellemi, kozmikus létformából a fizikai Földbolygó is; és mindaz, ami ezzel a Földbolygóval anyagi kapcsolatban van, abból sűrűsödött meg, ami a Földbolygóval már előbb is szellemi összefüggésben volt. Ne képzeljük azonban, hogy valamikor minden szellemi anyaggá változik; az anyag mindig csak átváltozott része az eredeti szellemiségnek.

Ezért marad a szellemiség az anyagi fejlődés korszakában is a tulajdonképpeni vezető principium.

Világos, hogy az a felfogás, amely csak a fizikailag észlelhető folyamatokhoz tartja magát és ahhoz, amit az értelem szűr le ezekből a folyamatokból, nem tud sem-

mit mondani a szellemiségről, amelyről beszéltünk. Képzeld el, hogy van olyan lény a világon, amelynek csak a jég észleléséhez való érzékszerve van, de nem tudja érzékelni a víz finomabb állapotát, amelyből a jég lehűtés következtében kiválik. Az ilyen lény számára a víz nincs is a világon; és a vízből csak akkor észlel valamit, ha annak részei jéggé változnak. Ha az ember csak annak a létezését fogadja el, ami fizikai szervekkel észlelhető, a földi folyamatok mögött lévő szellemiség rejtve marad előtte. És ha a jelenleg észlelt fizikai tényekből helyes következtetéseket von le a Föld korábbi állapotaira vonatkozólag, a fejlődésnek ahhoz a pontjához ér, amikor az eredeti szellemiség egy része anyaggá sűrűsödött. Az ilyen szemléleti mód nem látja sem az eredeti szellemiséget, sem azt a szellemiséget, amely láthatatlanul ma is az anyag mögött működik.

Csak az utolsó fejezetekben beszélhetünk majd arról az útról, amelyen haladva megszerezhetjük a Föld régebbi állapotainak szellemi észleléséhez szükséges képességet. Egyelőre csak jelezni akartam, hogy a szellemi kutatás elől még az ősrégi múlt dolgai nem tűntek el. Ha valamely lény testi létbe szállt le és testi halála bekövetkezik: anyagisága megsemmisül. Azok a szellemi erők azonban, amelyek a testszerűséget mintegy „kisarjazztják” magukból, nem „tűnnek el” ugyanilyen módon. Nyomukat, pontos képmásaikat benne hagyják a világ szellemi alapjaiban. És aki a látható világon túl a láthatatlan világ észleléséhez fel tud emelkedni, végül is meglátja azt a panorámához hasonlítható hatalmas szellemi képet, amelyre a világ összes eseményei és folyamatai „fel vannak jegyezve”. A szellemi folyamatok el nem múló nyomait „Akasa Krónikának” nevezzük; így mint Akasa-lényszerűséget jelöljük meg a világtörténetes szellemileg maradandó elemeit az események múlt formáival szemben. Ismét hangsúlyoznunk kell, hogy a lét érzékfeletti területeinek a kikutatása csak szellemi észleléssel történhet, tehát az a terület, amelyről beszélünk, csak az „Akasa Krónikában” való olvasással kutatható ki. De az „Akasa Krónikára” vonatkozóan is helytálló az, amit hasonló esetekkel kapcsolatban köny-

vünknek egy előbbi részében már mondtunk: az érzékfeletti tényeket kikutatni csak érzékfeletti észleléssel lehet; ha azonban már kikutatták azokat és az érzékfelettiokról szóló tudomány közölte is őket, az átlagos, de elfogulatlanságra törekvő közönséges gondolkozással beláthatók. Könyvünk következő részében a Föld fejlődési állapotait az érzékfeletti megismerés alapján írjuk le. Követjük majd bolygónk átalakulásait létének mai állapotáig. Ha valaki megfigyeli azt, amit jelenleg a fizikai észlelés eléje tár és azután felveszi magába azt is, amit az érzékfeletti megismerés a fizikailag tapasztalhatókról mond, hogy t.i. az ősrégi múlt óta miként fejlődött ki ez a mai állapot, akkor a valóban elfogulatlan gondolkodás alapján belátja, hogy az érzékfeletti megismerés közlései mindenképpen logikusak, és ezeknek a közléseknek az elfogadásával, megérti, miért öltöttek a jelenségek olyan formát, amilyenben ma eléje kerülnek. Ha azt mondjuk, hogy „az érzékfeletti megismerés közlései logikusak” ezzel nem mondjuk azt, hogy egyes érzékfeletti kutatások leírásában nem fordulhatnak elő logikai vonatkozásban tévedések. „Logikai helyességről” itt is olyan értelemben beszélünk, mint a hétköznapi életben. Mint ahogy a fizikai életben minden leírástól feltétlenül logikai helyességet követelünk, annak ellenére, hogy az egyes ember a tények valamilyen területének leírásában logikai tévedéseket követhet el, úgy az érzékfeletti kutatásban is fennáll a logikai helyesség követelménye. Még az is előfordulhat, hogy egy kutató közléseibe, akinek az érzékfeletti területek észleléséhez szükséges képessége megvan, logikai tévedések csúsznak és ezeket kijavítja valaki, akinek nincs ugyan érzékfeletti észlelése, de van egészséges gondolkodó képessége. Lényegében azonban az érzékfeletti kutatásban alkalmazott logikával szemben nincs helye ellenvetésnek és szinte szükségtelen hangsúlyozni, hogy magukkal a tényekkel szemben pusztán logikai érvek alapján semmit sem lehet felhozni. Mint ahogy a fizikai világban a cethal létezését sohasem lehet logikai alapon, hanem csak szemléltetéssel bizonyítani, úgy az érzékfeletti tényeket is csak szellemi észlelés útján

ismerhetjük meg. – Nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy annak, aki az érzékfeletti területeket szemlélni akarja, mielőtt saját észlelésével a szellemi világokat megközelítené, már eleve bizonyos nézeteket el kell sajátítania, egyrészt a logika segítségével, másrészt annak a tételnek az elismerésével, hogy a fizikai észlelés világa érthetőnek látszik, ha feltételezzük a szellemtudomány közléseinek helyességét. Az érzékfeletti világban átélt minden élmény bizonytalan – sőt veszélyes – tapogatózás marad, ha ezt az előkészítő utat elhagyjuk. Ezért könyvünkben is először a Föld-fejlődés érzékfeletti tényeit írjuk le, mielőtt magáról a megismerési útról beszélünk. – Azt is figyelembe kell vennünk, hogy aki tiszta gondolkodással át tudja látni azt, amit az érzékfeletti megismerés mond, egész más helyzetben van, mint az, aki egy általa nem látható fizikai eseményről szóló elbeszélést hallgat meg. Mert a tiszta gondolkodás már maga is érzékfeletti tevékenység. De maga a tiszta gondolkodás még nem vezet érzékfelettséghez. Ha azonban a tiszta gondolkodást azokra az érzékfeletti szemlélet által leírt folyamatokra alkalmazzuk, amelyekről a szellemtudomány beszél, akkor saját erejéből belenövekszik az érzékfeletti világba. Sőt egyik legjobb út az érzékfeletti világ önálló észlelésének eléréséhez, ha a szellemtudományos közléseken gondolkodva növekszünk bele a magasabb világokba. A magasabb világok ilyen módon való elérése ugyanis a legvilágosabb gondolkodással jár. Ezért a szellemtudományos kutatás egy bizonyos irányzata minden iskolázás legmegbízhatóbb első fokának ezt a gondolkodást tartja. – Az olvasónak meg kell értenie azt is, hogy amikor a szellemi módon észlelt Föld-fejlődést leírjuk, nem mutathatunk rá minden egyes részletnél arra, hogy az érzékfelettség miként igazolódik a fizikai érzékek világában. Nem is erre gondoltunk, amikor azt mondtuk, hogy a rejtett világ létezése nyilvánvaló hatásában mindenütt bizonyítható. Hanem inkább arra, hogy lépésről-lépésre haladva minden, ami élénk kerül világossá és érthetővé válhat, ha a nyilvánvaló folyamatokat a szellemtudomány megvilágításában szemléljük. A következőkben csak egyes jel-

legzetes helyeken utalunk próbaképpen a rejtett világot igazoló fizikai jelenségre, mintegy dokumentálva, hogy a gyakorlati életben is ezt mindenütt és mindenkor megtehetjük.

Ha a Föld-fejlődés menetét a szellemtudományos kutatás értelmében visszafelé követjük, bolygónk szellemi állapotához érünk. Ha azután kutatásunkat még tovább folytatjuk visszafelé, látjuk, hogy ezt a szellemi állapotot már megelőzte egy fizikai megtestesülés. Tehát egy elmúlt, fizikai planetáris állapothoz érünk, amely később szellemivé vált és azután ismételten anyagivá, Földünk ké alakult. Földünk tehát egy ősrégi bolygó újratestesülése. A szellemtudomány azonban a Föld-fejlődést még messzebbre tudja követni és megállapítja, hogy ez a folyamat még kétszer ismétlődött. Földünk tehát három előző planetáris állapoton és a planetáris állapotok között, a szellemivé válás közbülső állapotán ment keresztül. A fizikai állapot annál finomabb, minél régebbi megtestesülésbe megyünk vissza.

Érthető, ha valaki azzal szemben amit a Föld fejlődéséről fogunk mondani, ellenvetésül a következő kérdést teszi fel: egészséges ítélőerővel hogyan fogadhatjuk el a múltban olyan mérhetetlenül messze fekvő kozmikus állapotok létezését? Erre feleletként azt mondhatjuk, hogy aki meg tudja látni a fizikai érzékek számára rejtett szellemiséget a jelenben, az nem tartja lehetetlennek azt sem, hogy az ember a még oly messze fekvő fejlődési állapotokba is betekinthessen. Ez csak annak tűnik képtelenségnek, aki a jelenben létező rejtett szellemiséget sem ismeri el. Mert aki elismeri, az tudja, hogy a jelen állapotban éppen úgy megvan a régebbi állapot is, mint ahogy az ötven éves emberben is megtalálhatjuk az egy éves gyermeket. Azt mondhatná valaki, hogy az utóbbi példa már csak azért sem helytálló, mert nemcsak az ötven éves embert és az egy éves gyermeket, de még az összes közbülső állapotokat is magunk előtt láthatjuk. Ez valóban így is van; de így van arra a fejlődésre vonatkozóan is, amelyről itt beszélünk. Aki ezen a téren értelmes ítéletet tud alkotni, az belátja,

hogy a megfigyelés egész területén, amely magába foglalja a jelenlegi világot és a szellemiséget is, megmaradtak a mai fejlődési tökéletességet elért létformák mellett a múlt fejlődési állapotai is, mint ahogy az ötven éves emberen megláthatjuk az őstörténést, ha az egymásra következő fejlődési állapotokat meg tudjuk egymástól különböztetni.

Az ember mai alakjában, csak a negyedik planetáris megtestesülés folyamán, a Földön jelenik meg, és mai alakjára vonatkozóan az a lényeges, hogy négy részből áll: fizikai testből, életttestből, asztráltestből és énből. Mai alakját azonban nem érthette volna el, ha a korábbi fejlődés azt elő nem készíti. Ez az előkészítés úgy történt, hogy a megelőző planetáris megtestesülés során olyan lények fejlődtek ki, akiknek a mai ember négy része közül három már megvolt: a fizikai test, az életttest és az asztráltest. Ezeknek a lényeknek, akiket bizonyos vonatkozásban emberelődöknek nevezhetünk, még nem volt énjük, de a másik három rész és azok összefüggéseit annyira kifejlesztették, hogy érettek lettek az én későbbi felvételére. Az ember-előd tehát az előbbi planetáris megtestesülés folyamán három részének egy bizonyos érettségi állapotáig jutott. Ez az állapot szellemivé válással végződött. A szellemi állapotból azután egy új fizikai planetáris megtestesülés alakult ki: a Föld. Ebben csíráként benne voltak az érett ember-elődök. Azzal, hogy az egész bolygó szellemi állapoton ment keresztül és új alakban jelent meg, nemcsak arra adott alkalmat, hogy a benne lévő fizikai testtel, életttesttel és asztráltesttel rendelkező csírák a már előbb elért fejlődési fokra emelkedjenek, hanem lehetőséget adott nekik arra is, hogy ennek a foknak az elérése után az én felvételével felülemelkedjenek önmagukon. A Föld-fejlődés tehát két részre oszlik. Az elsőben maga a Föld az előbbi planetáris állapot újratestesüléseként jelenik meg. Az ismétlődés azonban a két megtestesülés közötti szellemi állapot következtében magasabbrendű, mint a korábbi megtestesülés. A Földben benne vannak a korábbi bolygó ember-előd-csírái. Ezek először arra a fokra fejlődnek, amelyre már az

előző planetáris megtestesülés során eljutottak. Amikor ezt elérik, vége van az első korszaknak. A Föld azonban, mivel magasabb fejlődési fokra jutott, az embercsírákat is magasabb fokra tudja emelni: képessé tudja őket tenni az én felvételére. A Föld-fejlődés második korszaka az én-fejlődés időszaka, ennek során a fizikai testen, az életttesten és asztráltestben belül kifejlődik az én.

A Föld-fejlődés tehát az embert egy fejlődési fokkal magasabbra emeli és ugyanez történt az előző planetáris megtestesülések során is, mert valami már megvolt az emberből az első megtestesülés idején is. Ezért a mai ember mivoltát akkor ismerhetjük meg, ha fejlődését az ősrégi múltba, az első planetáris megtestesülésig követjük. – Az érzékfeletti kutatás ezt az első planetáris megtestesülést Szaturnusznak, a másodikat Napnak, a harmadikat Holdnak, a negyediket Földnek nevezi. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ezeket az elnevezéseket egyelőre nem szabad semmiféle kapcsolatba hoznunk a jelenlegi naprendszerünk tagjaira alkalmazott ugyanilyen elnevezésekkel. Szaturnusz, Nap, Hold azoknak a régi fejlődési formáknak a nevei, amelyeken a Föld keresztülment. Hogy ezek az ősi világok milyen viszonyban vannak a jelenlegi naprendszerünket alkotó égitestekkel, az majd fejtegetéseink folyamán ki fog derülni, és akkor kiderül az is, hogy miért választotta a szellemtudomány éppen ezeket a neveket.

A négy planetáris megtestesülésen uralkodó viszonyokat csak vázlatosan írhatjuk le, mert a folyamatok, a lények és azok sorsa a Szaturnuszon, Napon és Holdon éppen olyan sokfélék voltak, mint magán a Földön. Ezért leírásunkban csak azokat a jellegzetességeket emeljük ki, amelyekkel a Föld állapotának az előbbi állapotokból való kialakulását szemléltethetjük. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy minél régebbi múltba megyünk vissza, ezek az állapotok annál kevésbé hasonlítanak a maiakra, mégis úgy kell leírni őket, hogy jellemzésükre a mai földi viszonyokból vett képzeteket és fogalmakat használjuk. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ha pl. ezekkel a régi álla-

potokkal kapcsolatban fényről, hőről, vagy más hasonló-ról beszélünk, nem ugyanazt értjük rajtuk, mint amit ma fénynek, hőnek stb. neveznek. És mégis helyes a régi planetáris megtestesülésekre vonatkozóan a mai elnevezések használata, mert az érzékfeletti megfigyelés a korábbi fejlődési fokon látja azt, amiből a jelenlegi fény, hő, stb. keletkezett. Aki tehát leírásunkat követi, az az összefüggésekből meg tudja állapítani, hogy milyen fogalmakat kell kialakítania ahhoz, hogy az ősrégi múltban lejátszódó folyamatokból jellemző képeket és hasonlatokat kapjon.

A leírás nehézsége még fokozódik, amikor azokról a planetáris állapotokról kell beszélnünk, amelyek megelőzik a Hold-megtestesülést. A régi Holdon ugyanis olyan körülmények uralkodtak, amelyek némiképpen még hasonlítanak a földiekre. Aki a holdbeli viszonyokat akarja leírni, az a mai állapottal való hasonlóságokban bizonyos támpontokat talál ahhoz, hogy amit az érzékfelettségben észlel, érthető képzetekben fejezzen ki. Másképpen áll azonban a dolog, ha a Szaturnusz- és a Nap-fejlődést kell leírni. Ami a szellemi megfigyelés előtt a Szaturnusz- és Nap-állapotban megjelenik, nagy mértékben különbözik azoktól a tárgyaktól és lényektől, amelyek jelenleg az ember környezetéhez tartoznak. És ez a különbség az oka annak is, hogy egyáltalán igen nehéz ezeket az ősidőbeli dolgokat az érzékfeletti tudat területére vinni. Mivel azonban az ember jelenlegi mi-voltát csak akkor érthetjük meg, ha fejlődését a Szaturnusz állapotig követjük, a Szaturnusz-állapotot mégis ismertetnünk kell. A Szaturnusz megtestesüléséről szóló ismertetést bizonyára nem fogja félreérteni az, aki szem előtt tartja, hogy milyen nehézségekbe ütközik ennek az állapotnak a leírása és, hogy sok minden, amit elmondunk, szükségképpen inkább csak célzás és utalás a szóban levő tényekre és nem pontos leírás.

Úgy látszik, mintha megállapításunk, hogy t.i. a régebbi létforma megvan a jelenlegiben is, ellentmondásban lenne azzal, amit a régi állapotokkal kapcsolatban még mondani fogunk. Azt mondhatná valaki, hogy a Föld mostani állapota mellett sehosem találunk egy

előbbi Szaturnusz-, Nap- vagy Hold-állapotot és még kevésbé olyan emberi alakot, amely a könyv leírása szerint a múltban volt. Bizonyos, hogy a földi ember mellett nem szaladgálnak úgy a Szaturnusz-, Nap- és Hold-emberek, mint az ötven éves emberek mellett a hároméves gyermekek. De a földi emberben az emberiség korábbi állapotai érzékfeletti módon észlelhetők. Ennek az elismeréséhez nem kell egyéb, csak olyan megkülönböztető képességnek az elsajátítása, amely kiterjed az életviszonyok egész területére. Mint ahogy az ötvenéves ember mellett ott van a hároméves gyermek, úgy van ott az élő, eleven földi ember mellett a holttest, az alvó és az álmodó ember. És ha ezek a megjelenési formák közvetlenül, úgy ahogy vannak, nem is látszanak az egyes fejlődési fokokkal azonosaknak, az értelmén alapuló szemlélet ezekben a formákban mégis a régi fejlődési fokokat látja.

Az ember lényének jelenlegi négy része közül a fizikai test a legrégebb és ugyanakkor a fizikai test érte el a neki megfelelő módon a legnagyobb tökéletességet. Az érzékfeletti kutatás kimutatja, hogy az embernek ez a része már a Szaturnusz-fejlődés folyamán is megvolt. Ismertetésünkben majd kitűnik, hogy a fizikai test szaturnuszi alakja igen különbözik a jelenlegi fizikai testtől. Az ember földi, fizikai teste természetének megfelelően csak úgy állhat fenn, ha kapcsolatban van – a könyvünkben már előbb leírt módon – az élettessel, az asztrálesttel és az énnel. Ilyen kapcsolat a Szaturnuszon még nem volt. Akkor a fizikai test fejlődésének első fokán állt anélkül, hogy élettessel, asztrálesttel vagy én lett volna benne. Éppen a Szaturnusz-fejlődés során érett meg annyira, hogy élettestet vehessen fel magába. Ehhez azonban még az kellett, hogy a Szaturnusz szellemivé váljék és ezután mint Nap testesüljön meg újra. A Nap-megtestesülés során újból, mint megmaradt csírából, kibontakozik az, amivé a fizikai test a Szaturnuszon lett és csak azután veheti fel magába a fizikai test az őt átható étertestet. Az étertest felvételével a fizikai test megváltoztatja jellegét; a tökéletesség felé

haladtában a második fokra emelkedik. Hasonló történt a Hold-fejlődés során is. Az ember-előd, ahogy fejlődésében a Napról a Holdra megy át, felveszi magába az asztrálestet. A fizikai test ekkor a harmadik átalakulásban megy keresztül, tökéletessé válásában a harmadik fokra emelkedik; az élettést szintén átalakul: most már a második fokon van. A Földön a fizikai testből, élettéstből és asztrálestből álló ember-elődbe beletagozódik az én, felveszi magába az ént. Ezáltal a fizikai test a negyedik, az élettést a harmadik, az asztrálest a második fokot éri el; az én létének még csak az első fokán van.

Ha elfogulatlanul szemléljük az embert, nem fog különösebb nehézséget okozni, hogy az egyes részek különböző tökéletességi fokát helyesen képzeljük el. Csak össze kell hasonlítanunk ebben a vonatkozásban a fizikai testet az asztrálesttel. Bizonyos, hogy az asztrálest mint az ember lelki része a fejlődés magasabb fokán áll, mint a fizikai test. És ha majd a jövőben tökéletesebbé válik, az ember lényének egésze számára sokkal többet fog jelenteni, mint a jelenlegi fizikai test; mégis, a fizikai test, a maga mivoltához mérten, egy bizonyos magasabb fokot ért el. Gondoljunk csak a szív csodálatos bölcsességgel felépített voltára, az agy vagy a csontrendszer részeire mint pl. a felsőcombcsont felső végének csodálatos felépítésére. Ebben a csontvégződésben a finom nyálábok szabályszerűen tagozott háló- vagy tartószerkezetté rendeződnek. Az egész úgy van megszerkesztve, hogy a legkevesebb anyag felhasználásával a legjobb eredmény mutakozzék az ízületek felületén: ilyen eredmény pl. a súrlódás legcélszerűbb elosztása és ezzel a mozgékonyabb leghelyesebb módja. Így a fizikai test egyes részeiben végtelen bölcsességet találunk. És aki még azt a harmóniát is figyelembe veszi, amely a részek együttműködésében nyilvánul meg, az bizonyára helyesnek találja, ha az ember e részének a vonatkozásában tökéletességről beszélünk. Nem érdekes, hogy a fizikai test egyes részeiben olyasmit is találunk, ami célszerűtlennek látszik, vagy hogy felépítésében és folyamataiban zavarok állhatnak elő. Sőt azt is

láthatjuk, hogy az ilyen zavarok bizonyos vonatkozásban csak szükséges árnyoldalai annak a bölcs fénynek, amely az egész fizikai organizmuson szétárad. És most hasonlítsuk össze a fizikai testtel az asztrálestet, az öröm és fájdalom, a vágyak és szenvedélyek hordozóját. Milyen bizonytalanság uralkodik benne az örömmel és fájdalommal szemben, milyen a magasabb emberi célok elérését akadályozó, sokszor értelmetlen vágyak és szenvedélyek uralkodnak el benne. Az asztrálest ugyanis éppen csak útban van annak a harmóniának és belső zártágnak az elérése felé, amely a fizikai testben már megvalósult. Ugyanígy kimutatható, hogy az élettést bár a maga mivoltának megfelelően tökéletesebb mint az asztrálest, de nem olyan tökéletes mint a fizikai test. És a helyes megfigyelés eredményeként kiderül az is, hogy az ember lényének tulajdonképpen magja, az én, jelenleg éppen csak a fejlődés kezdetén van. Mert ugyan mennyit valósított meg az én a maga feladatából, mennyire változtatta át az ember többi részét úgy, hogy azok az ő saját természetének a megnyilatkozásaivá váltak? – Amit így a külső megfigyelés is megállapít, azt a szellemtudomány követője előtt valami még élesebben kihangsúlyozza. Fel lehetne hozni pl. a fizikai test tökéletlenségére vonatkozóan, hogy a fizikai test megbetegedhet. A szellemtudomány ki tudja mutatni, hogy a betegségek nagy része onnan ered, hogy az asztrálest hibái és tevékenységei áttevéődnek az élettestre és az élettést harmoniáját megzavarják. A mélyebb összefüggést, amelyre itt csak éppen rámutathatunk és sok betegség igazi okát ugyanis az a tudományos szemlélet, amely csak a fizikailag érzékelhető tényekre szorítkozik nem találhatja meg, mert ez az összefüggés legtöbbször úgy jelentkezik, hogy az asztrálesti ártalom nem ugyanabban az életben okoz betegségi tüneteket a fizikai testben, amelyben az ártalom történt, hanem csak egy következőben. Ezért azoknak a törvényeknek a jelentőségét, amelyek ebben a folyamatban szerepelnek, csak az tudja elismerni, aki elfogadja az ismétlődő földi életeket. De még ha nem is akar valaki semmit sem tudni az ilyen mélyebb megismerésről, egyszerűen

a mindennapi élet is megmutatja, hogy ha valaki túl sok élvezetnek és váagnak adja át magát, ezek aláássák a fizikai test harmoniáját, és az élvezet, a vágy, a szenvedély, stb. nem a fizikai testben, hanem az asztrálestben gyökerezik. Az asztrálest viszont sok tekintetben még olyan tökéletlen, hogy tönkretetheti a fizikai test tökéletességét. – Itt is hangsúlyozzuk, hogy fejtegetéseinknek nem az a célja, hogy bebizonyítsuk azokat a szellemtudományos megállapításokat, amelyek az ember négy tagjának fejlődésére vonatkoznak. A bizonyítékokat a szellemi kutatás szolgáltatja, amely kimutatja, hogy a fizikai test magasabb tökéletességi fok felé haladva négy átalakuláson ment keresztül, a többi részek pedig a leírt módon kevesebb átalakulást értek meg. Csak éppen jelezni akartuk, hogy ezek a szellemi kutatásból származó közlések olyan tényekre vonatkoznak, amelyek hatásaiban a fizikai test, élettést, stb. külsőleg is megfigyelhető tökéletességi fokán is megmutatkoznak.

Ha a Szaturnusz-fejlődés viszonyairól képszerű, a valóságot megközelítő fogalmat akarunk kapni, tekintetbe kell vennünk hogy a jelenleg Földünkhöz tartozó ásvány-, növény- és állatvilág lényéből még semmi sem volt meg. E három világ lényei csak a későbbi fejlődési korszakokban alakultak ki. A mai fizikailag észlelhető földi lények közül csak az ember volt meg és az emberből is – ahogy már leírtuk – csak a fizikai teste. A Földhöz azonban, jelenleg is, nemcsak az ásvány-, növény-állatvilág és az emberek világa tartozik, hanem más lények is, akik nem jelennek meg fizikai testben. Ilyen lények a Szaturnusz-létben is voltak és az ő tevékenységük következménye az ember későbbi fejlődése.

Ha szellemi észlelőszerveinkkel nem a Szaturnusz kezdetét és végét, hanem annak középső fejlődési korszakát vizsgáljuk, olyan állapotot találunk, amely főként „hő”-ből áll. Nem találunk sem gázszerű, sem folyékony és még kevésbé szilárd alkatrészeket. Mindezek a halmazállapotok csak a későbbi megtestesülések folyamán keletkeznek. Tegyük fel, hogy egy jelenlegi

érzékszervekkel bíró ember, mint megfigyelő, ehhez a Szaturnusz-állapothoz közelednék. A hőérzeten kívül egyetlen olyan érzékszervi észlelete sem lenne, amelyre őt mai érzékszervei képessé teszik. Feltéve, hogy egy ilyen mai ember a Szaturnuszhoz közelednék, a Szaturnuszhoz érve csak azt észlelné, hogy ott más hőállapotok vannak, mint környezetében, de a Szaturnuszt magát sem érezné egyenletes hőállapotúnak, hanem melegebb és hidegebb részek legkülönbözőbb módon való váltakozásának. Bizonyos vonalak irányában sugárzó hőt észlelné, és érezné, hogy a hővonalak nem egyenesen húzódnak, hanem a hőkülönbségek szabálytalan formákat hoznak létre. Egy önmagában tagolt, váltakozó állapotokban megjelenő kozmikus lényt észlelné, amely csak hőből áll.

A mai embernek nagy nehézséget okoz, hogy olyan valamit képzeljen el, ami csak hőből áll, mert megszokta, hogy a hőt ne önálló halmazállapotnak tekintse, hanem meleg vagy hideg gázszerű, folyékony vagy szilárd testeken észlelje. Aki az újabbkori fizika fogalmiban él, az különösen ostobaságnak fogja tartani, ha a fenti módon beszélünk a „hő”-ről, mert szerinte vannak szilárd, folyékony és gázszerű testek; a hő viszont e három testiség valamelyikének az állapotát jelöli. Ha valamely gáz legkisebb részei mozgásban vannak, akkor ezt a mozgást mint hőt észleljük. Ahol nincs gáz, ott nem lehet ilyen mozgás, tehát nem lehet hő sem. – A szellemtudományos kutató másképp látja. Számára a hő olyasvalami, amiről ugyanolyan értelemben beszél, mint a gázzal, a folyékony vagy szilárd testről; csak hogy a hő még a gáznál is finomabb szubsztancia. Számára a gáz nem más, mint megsűrűsödött hő, ugyanolyan értelemben, mint ahogy a folyadék megsűrűsödött gáz, vagy a szilárd test megsűrűsödött folyadék. A szellemtudomány követője tehát éppen úgy beszél hőtestekről, mint ahogy gáz- és gőzformájú testekről. – Csak tudnunk kell, hogy amikor a szellemi kutatót erre a területre követjük, lelki észlelésről van szó. A fizikai érzékek számára adott világban a hő mindenesetre a szilárd-, folyékony- illetve gáz-forma állapotaként jelenik meg; ez az állapot

azonban csak külső oldala a hőnek, vagy a hatása. A fizikusok a hőnek csak erről a hatásáról beszélnek és nem a belső természetéről. Kísérjük meg, hogy a külső világból kapott minden hőhatástól elvonatkoztatva csupán azt a belső élményt írjuk le, amelyet akkor élünk át, amikor azt mondjuk, „melegnek érzem magam”, „hidegnek érzem magam”. Csak ez a belső élmény tud fogalmat adni arról, hogy a Szaturnusz milyen volt fejlődésének előbb leírt korszakában. Végigmehettünk volna az egész Szaturnuszon: nem találtunk volna semmilyen gázt, amely valamiféle nyomást fejthetett volna ki, semmilyen szilárd vagy folyékony testet, amely valamiféle fénytahást idézhetett volna elő bennünk. De a tér minden pontján, külső hatás nélkül, belsőleg éreztük volna: itt ilyen vagy olyan meleg van.

Az ilyen felépítésű kozmikus testben nincsenek meg a mai állati, növényi és ásványi lények létének a feltételei. (Ezért szinte fölösleges is megjegyeznünk, hogy a fenti eset sohasem következhet be. A mai ember nem figyelheti meg a régi Szaturnuszt. Megjegyzésünket csak a magyarázat kedvéért iktattuk ide.) Azok a lények, amelyeket érzékfeletti megismeréssel a Szaturnusz szemlélésekor látunk, egészen más fejlődési fokon voltak, mint a mai fizikailag észlelhető földi lények. Olyan lényeket látunk, amelyeknek nincs a mai ember fizikai testéhez hasonló testiségük. Óvakodjunk attól, hogy az ember mai fizikai testiségére gondoljunk, amikor itt „fizikai testről” van szó. Meg kell különböztetnünk a fizikai testet az ásványi testtől. Fizikai testnek azt a testet nevezzük, amelyen a mai ásványvilágban megfigyelt törvények uralkodnak. A jelenlegi fizikai emberi testre nemcsak az jellemző, hogy ilyen fizikai törvények uralkodnak rajta, hanem az is, hogy ásványi anyag hatja át. Ilyen fizikai-ásványi testekről a Szaturnuszon még nem lehet szó, ott csak olyan fizikai testiség van, amelyen fizikai törvények uralkodnak; de ezek a fizikai törvények csak hőhatásokban nyilvánulnak meg. A Szaturnusz-kori fizikai test tehát finom, éterikus hőtest. És az egész Szaturnusz ilyen hőtestekből áll. Ezek a hőtestek a jelenlegi fizikai-ásványi emberi

test első kezdeményei. A mai ásványi emberi test úgy alakult ki, hogy a hőtestbe a csak később létrejött gázszerű, folyékony és szilárd anyagok tagozódtak bele. Azok között a lények között, akiket érzékfeletti tudattal a Szaturnuszon látunk, vannak pl. olyanok, akik nem emberek és mégis Szaturnusz-lakók; ezeknek fizikai testre egyáltalán nincs szükségük. Lényük legalacsonyabb része az étertest. Viszont van még egy a mai ember részei felett álló részük. Az ember legmagasabb része a szellemember. Ezeknek a lényeknek van egy ennél magasabb részük is, de megvannak azok a részeik is, amelyek – mint ahogy már leírtuk – az étertest és a szellemember közé tagozódva az embernél is megtalálhatóak, tehát: az asztrálest, az én, a szellemén és az életszellem. Mint ahogy a Földet légköré veszi körül, úgy a Szaturnusznak is megvolt a maga „légköré”, csak-hogy ez szellemi természetű volt. A Szaturnusz légköré* tulajdonképpen a most említett lényekből és még másokból állt. Állandó kölcsönhatás volt a Szaturnusz hőtestei és a fent leírt lények között, akik lényük részeit a szaturnuszi hőtestekbe árasztották, és bár magukban a hőtestekben nem volt élet, környezetük élete bennük fejeződött ki. Ezeket a szaturnuszi hőtesteket tükrökhöz hasonlíthatjuk, csak-hogy a fent említett élőlényeknek nem a képe, hanem életük állapotai tükröződtek bennünk. Magában a Szaturnuszban tehát nem volt semmi élő, de életet keltően hatott a környező ég-

*Ha pontosan akarnánk kifejezni, amit szellemi kutatás közben belsőleg átélünk, akkor ahelyett, hogy „a Szaturnusznak is megvolt a maga légköré”, azt kellene mondanunk, „amikor az érzékfeletti megismerés számára a Szaturnusz tudatossá válik, megjelenik előtte a Szaturnusz légköré is”, vagy „más ilyen vagy olyan akaratú lények jelennek meg előtte”. A kifejezés átváltása azzá, hogy „ez vagy az ott van” szükségszerű, mert alapjában véve ez az átváltás megtörténik akkor is, amikor a fizikai észlelés következtében átélt valóságos lelki élmények kifejezésére alakul ki a nyelvhasználat.

boltra, mert visszhanghoz hasonlóan sugározta vissza az égboltra a hozzá küldött életet. Az egész Szaturnusz az égi élet tükréként jelent meg. Azokat a nagyon magasrendű lényeket, akiknek az életét a Szaturnusz visszasugározta, a „Bölcsesség szellemeinek” nevezzük. (A keresztény szellemtudományban: „Kyriotetes”, vagy „Uraságok”.) Tevékenységük nem a szaturnuszi fejlődés már előbb vázolt középső korszakában kezdődik, sőt akkor szinte már egy bizonyos módon le is zárul és mielőtt eléri azt a fokot, hogy a szaturnuszi hőtestekben tükröződő életüket, éppen a tükröződés útján tudatosan átéljék, először ezeket a hőtesteket kell a tükrözésre alkalmassá tenniük. Ezért a Bölcsesség szellemeinek tevékenysége röviddel a Szaturnusz-fejlődés megindulása után kezdődik meg. Ebben az időben a Szaturnusz-test még rendezetlen anyagiság, amely semmit sem tükrözhetett volna. Amikor ezt a rendezetlen anyagiságot szemléljük, szellemi megfigyelésünkkel a Szaturnusz-fejlődés kezdetén vagyunk. Ami itt tárul elénk, annak meg egyáltalán nincs meg a későbbi hőjellege. Ha jellemezni akarjuk, egy olyan tulajdonságról kell beszélnünk, amely az emberi akarathoz hasonlítható. Nem más, mint tiszta akarat. Itt tehát még nem fizikai, hanem lelki állapotot találunk. Ha keressük, hogy honnan jön az „akarat”, látjuk, hogy magasztos lények árasztják ki. Ezek a magasztos lények fejlődésükben – csak éppen sejthető fokozatokban – olyan magasra jutottak, hogy amikor a Szaturnusz-fejlődés megkezdődött, saját lényükből ki tudták árasztani az „akarat”-ot. Miután ez a kiárasztás egy ideig tartott, az akarathoz kapcsolódott a fent jelzett „Bölcsesség szellemeinek” tevékenysége. Ez adja a korábban tulajdonság nélküli akaratnak azt a tulajdonságot, hogy az égboltra életet sugározzon vissza. – Azokat a lényeket, akik boldogságukat abban lelték, hogy a Szaturnusz-fejlődés elején akaratot áraszsanak ki magukból az „Akarat-szellemeinek” nevezhetjük (a keresztény ezoterikában „Trónok”). – Miután az akarat az élet együttműködésével a Szaturnusz-fejlődésének egy bizonyos fokát elérte, más, szintén a Szaturnusz környezetében élő lények műkö-

dése kezdődik meg. Ezeket a „Mozgás szellemei”-nek nevezhetjük. (A keresztény ezoterikában: „Dynamis”, „Erők”.) A Mozgás szellemeinek nincs sem fizikai sem élettestük. Legalacsonyabb részük az asztráltest. Amikor a szaturnuszi testek megszerezték azt a képességet, hogy az életet visszatükrözzék, akkor ez a visszasugárzó élet fel tudta venni magába a Mozgás-szellemeinek asztráltestében gyökerező tulajdonságokat. Ennek az a következménye, hogy úgy látszik, mintha a Szaturnusz érzésmegnyilvánulásokat, érzéseket és más hasonló lelki erőket küldene az ég felé. Az egész Szaturnusz szimpátiát és antipátiát nyilvánító, lélekkel felruházott lénynek látszik. A lelki megnyilvánulások azonban nem az ő saját lelki megnyilvánulásai, hanem a Mozgás-szellemeinek lelki hatásai, amelyeket a szaturnuszi testek mintegy visszaadobnak az ég felé. – Miután ez a folyamat is tart egy bizonyos ideig, ismét más lények tevékenysége kezdődik. Ezeket „Forma-szellemei”-nek nevezzük. (A kereszténység szerint: „Exusiai”, „Hatalmasságok”) A Forma-szellemeinek legalsóbb része szintén az asztráltest, de az ő asztráltestük a fejlődésnek más fokán áll, mint a Mozgás-szellemeié. A Mozgás-szellemeinek asztráltestek csak általános érzésmegnyilvánulást ad a visszasugárzó életnek. A Forma-szellemeinek asztráltestének a hatása következtében pedig úgy látszik, mintha az érzésmegnyilvánulásokat bizonyos lények dobnák ki a kozmikus térbe. Azt mondhatnánk, hogy a Mozgás-szellemeinek a Szaturnuszt a maga egészében lélekkel áthatott lénynek látják. A Forma-szellemeinek az életet egyes élőlényekre osztják, úgy, hogy most a Szaturnusz ilyen lelki lények együttesének látszik. – Képzeljünk el – hogy képet kapjunk róla – egy *szeder* vagy *málna*-szemet, amely kis szemecskékből áll. A Szaturnuszt érzékfeletti megismeréssel ebben a korszakban olyan egyes lényekből összeállt testnek látjuk, amelyeknek nincs saját életük és saját lelkük, hanem a rajta élő lények életét és lelkét sugározzák vissza. – A Szaturnusznak ebben az állapotában ismét más lények kezdik el tevékenységüket. Legalsóbb részük szintén az asztráltest, asztráltestüket azonban a fejlődésnek olyan fokára emelték,

hogy működése olyanná vált, mint a jelenlegi én működése. Ezeken a lényeken keresztül néz az én a Szaturnusz környezetéből le a Szaturnuszra és közli természetét az egyes szaturnuszi élőlényekkel. A Szaturnusz tehát áraszt valamit a kozmikus térbe, ami olyannak látszik, mint a mai életben az emberi személyiség. Azokat a lényeket, akik ezt az „én”-működést hozzák létre „Személyiség-szellemek”-nek nevezzük. (A kereszténység „Archai”-nak, „Őskezdetek”-nek nevezi őket.) A Személyiség-szellemek a szaturnuszi testeknek a személyiség-jelleget adják. Maga a személyiség azonban nincs a Szaturnuszon, hanem csak mintegy a burka, a tükörképe. A Személyiség-szellemek igazi személyisége a Szaturnusz környezetében van. Hiszen éppen azért, hogy a Személyiség szellemek lényüket – ahogy leírtuk – a Szaturnusz-testekkel visszasugároztatják, kapják meg a Szaturnusz-testek azt a finom anyagszerűséget, amelyről mint „hő”-ről beszélünk. – Az egész Szaturnuszon nincs semmiféle bensőségeség; a Személyiség-szellemek azonban saját bensőséges mivoltuk képét, mint a Szaturnuszról feljükként áradó hőt ismerik fel.

Amikor mindez lejátszódik, a Személyiség szellemek (Archai) azon a fejlődési fokon állnak, mint a mai ember. Emberkorszakukat élik át. Ha elfogulatlanul foglalkozunk ezzel a ténnyel, el kell képzelnünk, hogy valamely lény ember lehet anélkül, hogy olyan alakja lenne, mint a mai embernek. A Személyiség-szellemek „emberek” a Szaturnuszon. Legalsóbb részük nem a fizikai test, hanem az asztráltest az énnel. Ezért nem tudják az asztráltest élményeit a fizikai testben és étertestben úgy kifejezésre juttatni, mint a mai ember; de nemcsak hogy van énjük, hanem *tudnak* is róla, mert a szaturnuszi hő ezt az ént visszasugározva, tudatosítja bennük. „Emberek” ők, csak nem földi, hanem más viszonyok között.

A Szaturnusz-fejlődés további folyamán más jellegű tények következnek, mint az eddigiek. Eddig minden csak a külső élet és érzés tükröződése volt. Most kezdődik valami, ami egyfajta belső életnek mondható. A szaturnuszi világban megindul egy itt-ott fellobbanó,

majd elsötétülő fényélet. Itt vibráló csillámlás, ott cikázó villámlás. A szaturnuszi hőtest elkezd csillámlani, fényleni, sőt sugározni. Ennek a fejlődési foknak az elérése bizonyos lényeknek lehetővé teszi, hogy kifejtsék tevékenységüket. Ezeket „Tűz-szellemek”-nek nevezhetjük. (A keresztény szóhasználat szerint: „Archangeloi” „Arkangyalok”.) Az Arkangyaloknak van ugyan asztráltestük, de fejlődésüknek ezen a fokon nem tudnak saját asztráltestüknek ösztönzést adni; nem tudnának semmilyen érzést kelteni, ha nem tudnának hatni az előbbi leírt fejlődési fokra jutott szaturnuszi hőtestekre. Ez a hatásuk megadja nekik a lehetőséget ahhoz, hogy saját létüket éppen ebben a hatásban felismerjék. Nem tudják azt mondani: „én itt vagyok” hanem kb. azt, hogy „környezetem itt éltet”. Az Arkangyalok érzékelti tudnak, észlelik a Szaturnuszon azokat a fényhatásokat, amelyekről szó volt. Ezek a fényhatások bizonyos értelemben az ő énjük és a fényhatások észlelése sajátos tudatot ébreszt bennük. Ezt a tudatot képtudatnak nevezhetjük és úgy képzelhetjük el, mint az emberi álomtudatot. Az Arkangyalok képtudata azonban sokkal elevenebb, mint az emberi álomtudat és képei nem minden alapot nélkülöző ide-oda hullámozó álomképek, hanem tényleges kapcsolatban vannak a Szaturnusz fényhatásával. – A Tűzszellemek (Arkangyalok) és a szaturnuszi hőtestek állandó egymásra hatása közben beleplántálódnak a fejlődésbe az emberi érzékszervek csirái. Finom első kezdeményeikben felviláglanak azok a szervek, amelyekkel ma a fizikai világot észleljük. Szellemi észleléssel a Szaturnuszban éppen a korszakában olyan ember-fantomokat láthatunk, akiknek az érzékszervek fény-ösképein kívül még semmilyen más szervük nincs. – Az érzékszervek tehát a Tűzszellemek (Arkangyalok) tevékenységének a gyümölcsei, létrejöttükben azonban nemcsak ezek a szellemek veszek részt. A Szaturnuszon a Tűzszellemekkel egyidejűleg más lények is színre lépnek; ezek fejlődésükben olyan messzire jutottak, hogy az érzékszerv-csirákat a szaturnuszi élet kozmikus folyamatainak a szemlélésére használják fel. A „Szeretet szellemi”-nek (a kereszténység-

ben „Szeráfok”-nak) nevezik őket. Ha a Szeráfok nem volnának a Szaturnuszon, a Tűzzellemeknek nem lenne az a tudatuk, amelyről az előbb beszéltünk. A Szeráfok a szaturnuszi folyamatokat olyan tudattal szemlélik, amely lehetővé teszi számukra, hogy ezeket a képeket átadják a Tűzzellemeknek. Ők maguk, (a Szeráfok) lemondanak a Tűzzellemek javára a Szaturnusz-folyamatok szemléléséből adódó minden előnyről, minden élvezetről és örömről. Mindezeket átadják a Tűzzellemeknek.

Ezek után egy új szaturnuszi korszak következik. A fények játékához még valami egyéb is járul. Szinte örültségnek tűnik, ha elmondjuk, hogy mi az, ami ebben a korszakban az érzékfeletti megismerés elé tárul. A Szaturnusz belseje olyan, mintha keresztül-kasul hullámzó ízek volnának benne. A legkülönbözőbb helyeken édes, keserű, savanyú, stb. ízeket észlelhetünk és kifelé az égbolt felé mindez mint hang, vagy valamiféle zene észlelhető. – Ezek a folyamatok megint alkalmat adnak arra, hogy a Szaturnuszon bizonyos lények kifejtthessék tevékenységüket. A „Félhomály fiainak”, vagy az „Élet fiai”-nak nevezik őket (a keresztény ezoterika szerint: „Angeli” „Angyalok”). Az Angyalok kölcsönhatást létesítenek saját maguk és a Szaturnusz belsejében lévő ide-oda hullámzó íz-erők között és ezáltal éter- vagy élettestük olyan tevékenységet fejt ki, amelyet egyfajta anyagcsereszerűségnek nevezhetünk. Az Angyalok életet visznek a Szaturnusz belsejébe és ezzel a Szaturnuszon táplálkozási és kiválasztási folyamatok keletkeznek. Ezeket nem közvetlenül az Angyalok idézik elő, hanem az ő működésük eredményeképpen közvetve jönnek létre. Ez a belső élet teszi lehetővé, hogy más lények is megjelenjenek a Szaturnusz színterén: a „Harmonia szellemei”-nek nevezzük őket. (A kereszténységben: „Kerubok”). A Kerubok közvetítésével az Élet fiai egy bizonyos tompa tudatra tesznek szert. Ez a tudat még tompább és homályosabb, mint a mai ember álomtudata, olyan mint a mély alvásé. Ez a mélyalvás-tudat olyan alacsony fokú, hogy az emberben úgyszólván „nem is válik tudatossá”. De mégis megvan és a

nappali tudattól a tudatosság fokában és jellegében különbözik. Ilyen „álomtalan mélyalvás-tudatuk” van ma a növényeknek. És bár ez a tudat nem közvetíti az embernek a külvilág dolgait, de szabályozza és a külső kozmikus folyamatokkal összhangba hozza az életfolyamatokat. Ezt a szabályozást az Élet fiai – a Kerubok működésének szaturnuszi korszakában – nem észlelik; a Harmónia szellemei (Kerubok) azonban észlelik és így ők a tulajdonképpeni szabályozók. – Mindezek az életjelenségek az emberi fantomokban játszódnak le. Ezért ezek – szellemi látással – élőknek látszanak. Ez az élet azonban mégis csak látszat-élet, tulajdonképpen az Élet fiai-nak az élete, akik mintegy felhasználják az emberfantomot arra, hogy a saját életüket éljék.

Most nézzük ezeket a látszat-életű emberfantomokat. Az előbb vázolt szaturnuszi korszakban folytonosan változó formájuk van. Hol ehhez, hol ahhoz a formához hasonlítanak. A fejlődés további folyamán alakjuk határozottabbá, ideig-óráig maradandóvá válik, mert áthatják őket azok a szellemek, akik már a Szaturnusz-fejlődés elején szerepelnek: az Akarat szellemei (Trónok). Működésüknek az a következménye, hogy maga az emberi fantom a legegyszerűbb, legtompább tudattal ugyan, de megjelenik. Ezt a tudatformát még az álomtalan alvás tudatánál is tompábbnak kell elképzelnünk. A jelenlegi viszonyok között az ásványoknak van ilyen tudatuk. Ez a tudat a belső lényt összhangba hozza a fizikai külvilággal. A Szaturnuszon az „Akarat szellemei” (Trónok) szabályozzák ezt az összhangot és ezáltal az ember úgy jelenik meg, mint magának a szaturnuszi életnek a lenyomata. Az ember fejlődésének ezen a fokán ugyanaz kicsiben, mint a Szaturnusz-élet nagyban. Ezzel megjelenik az első csírája annak, ami a mai emberben is még csíraszerűen van meg: a szellemember (Atma). Befelé, a Szaturnusz belseje felé, ez a tompa emberi akarat az érzékfeletti észlelés számára olyan hatásokban nyilatkozik meg, amelyek a „szagokhoz” hasonlíthatók. Kifelé, az égi tér felé pedig úgy nyilatkozik meg az ember, mint olyan személyiség, amelyet nem a belső én irányít, hanem amelyet, akárcsak egy gépet,

kívülről szabályoznak. A szabályozók: az Akarat szellemei (Trónok).

Ha most mindazt áttekintjük, amiről eddig beszéltünk, nyilvánvaló lesz, hogy a Szaturnusz középső állapotától kezdve a fejlődés különböző fokozatait úgy jellemezhetjük, hogy a fejlődési állapotok hatását a mai érzetekkel hasonlítottuk össze. Azt mondtuk, hogy a Szaturnusz fejlődése a hőben nyilvánkozik meg, a hőhöz azután először fények játéka, majd az ízek és hangok játéka járul; végül működni kezd valami, ami a Szaturnusz belseje felé szag-érzetként kifelé pedig gépszerűen működő emberként nyilvánkozik meg. Milyenek voltak mármost a Szaturnusz-féle fejlődés megnyilatkozásai a hőállapot előtt? A hőállapotot megelőző állapotot semmi olyasmival nem hasonlíthatjuk össze, ami külső érzékeléssel megközelíthető. A hőállapotot olyan állapot előzi meg, amilyent az ember ma csak belső lényében él át. Amikor átadja magát azoknak a képzeteknek, amelyeket lelkében ő maga hoz létre, anélkül, hogy az indítékot valamilyen külső hatás kényszerítené rá, akkor van benne valami, ami fizikai érzékekkel nem érzékelhető, hanem csak a magasabb látás észlelésével közelíthető meg. A Szaturnusz hőállapotát olyan megnyilatkozások előzik meg, amelyeket csak érzékfeletti módon észlelhetünk. Három ilyen állapotot nevezhetünk meg: a tiszta lelki erőt, amely külsőleg nem észlelhető; a tiszta szellemi fényt, amely külsőleg sötétség és végül szellemi lényyszerűséget, amely önmagában tökéletes és semmiféle külső lényre nincs szüksége ahhoz, hogy tudatában legyen önmagának. A Mozgás szellemei – a tiszta szellemi hőben a Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) a tiszta szellemi fényben jelennek meg, az Akarat szellemeinek első emanációja pedig a tiszta belső lényyszerűséggel van kapcsolatban.

A szaturnuszi hő megjelenésével tehát fejlődésünk a belső élet, a tiszta szellemiség állaptából először lép a külsőleg megnyilatkozó lét állapotába. Különösen nagy nehézséget okoz a mai embernek, hogy megbarátkozzék azzal, amit még el kell mondanunk: hogy t.i. a szaturnuszi hőállapottal kezdődik az, amit „idő”-nek

nevezünk. Az előbbi állapotok ugyanis egyáltalán nem időbeliek, hanem ahhoz a régióhoz tartoznak, amelyet a szellemtudományban „tartam”-nak lehet nevezni. Ezért mindazt, amit könyvünkben a „tartam régiójának” állapotairól mondunk, úgy kell értelmezni, hogy az egyébként időbeli viszonyokra vonatkozó kifejezéseket csak hasonlatként és csak az érthetőség kedvéért használjuk. Az emberi beszédben is az „időt” bizonyos vonatkozásban megelőző eseményeket csak olyan kifejezésekkel jellemezhetjük amelyekben az idő-fogalom benne van. Tudnunk kell, hogy bár az első, második, és harmadik Szaturnusz-állapot nem is játszódott le mai értelemben véve egymás után, mégsem lehet másképpen, mint ilyen egymásutániségben leírni őket. És „tartamuk”, vagy egyidejűségük ellenére is, annyira függnek egymástól, hogy ez a függőség az időbeli egymásután-sághoz hasonlítható.

Azzal, hogy vázoltuk a Szaturnusz első fejlődési állapotait, fény derül az ezeknek az állapotoknak az eredetével kapcsolatos további kérdésekre is. Tisztán értelemszerűen természetesen lehetséges, hogy az „eredet”-tel nem elégszünk meg és az eredet eredetét keressük. A tényekkel azonban ez nem megy. Egy hasonlattal ezt meg is világíthatjuk. Ha egy úton az út porában nyomokat találunk, azt kérdezhetjük: honnan származhatnak ezek a nyomok? Azt a választ kapjuk, hogy egy kocsi nyomai. Most tovább kérdezhetünk: honnan jött és hová ment a kocsi? Erre is tényeken alapuló választ kaphatunk. Azután azt is megkérdezhetjük, hogy ki ült a kocsiban? A kocsiban ülő embernek milyen célja volt, mit csinált? Végül is kérdéseinkkel egy olyan ponthoz érünk, ahol a kérdésnek természetszerűen vége szakad. Aki tovább kérdez, eltávolodik az eredeti kérdésfeltevés céljától és csak szokásszerűen folytatja a kérdést. Az ilyen esetekben mint ez is, amelyet hasonlatként hoztunk fel, észlelhető, hogy a tények véget vetnek a kérdésnek. A nagy kozmikus kérdésekkel kapcsolatban ez nem látható be ilyen világosan. Ha azonban pontos a megfigyelésünk, észre vesszük, hogy az első Szaturnusz-állapotoknál vége kell, hogy szakad-

jon a „honnan”-ra vonatkozó kérdéseknek, mert olyan területre értünk, ahol a lények és a folyamatok már nem azzal igazolódnak ahonnan származnak, hanem saját maguk által.

A Szaturnusz-fejlődés eredménye, hogy az embercsíra egy bizonyos fejlődési fokra emelkedett. Elérte azt az alacsonyrendű, tompa tudatot, amelyről az előbb beszéltünk. Ne gondoljuk, hogy az embercsíra fejlődése csak az utolsó Szaturnusz-állapotban kezdődik. Az Akarat szellemei (Trónok) az összes Szaturnusz-állapotokban tevékenykednek, de működésük sikere az érzékfeletti észlelés számára az utolsó korszakban a legszembetűnőbb. Általában az egyes lény-csoportok működése között nincs éles határvonal. Ha azt mondjuk: először működnek az Akarat szellemei (Trónok) utána a Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) stb. akkor ez nem úgy értendő, hogy *csak* akkor működnek. Működnek az egész Szaturnusz-fejlődésen keresztül, de tevékenységük abban az említett korszakban figyelhető meg a legjobban, mert úgyszólván vezető szerepük van.

Az egész Szaturnusz-fejlődés ezek szerint azzal telik el, hogy a Bölcsesség szellemei (Kytietetes), a Mozgás szellemei (Dynameis), a Forma-szellemek (Exusiai) stb. feldolgozzák azt a szubsztanciát, amelyet az Akarat szellemei (Trónok) árasztottak ki magukból. Eközben azonban ezek a szellemi lények maguk is fejlődésen mennek keresztül. A Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) pl. akkor amikor életüket a Szaturnusz visszasugározza és ők ezt a visszasugárzott életet magukba fogadják, egészen más fejlődési fokon állnak, mint előbb. Tevékenységük gyümölcse fokozza saját lényük képességeit. Ennek az a következménye, hogy tevékenységük után egy olyan állapotot élnek át, amely hasonló az emberi alváshoz. A tevékeny korszakok után olyan korszakok következnek, amikor nem a Szaturnuszon, hanem más világokban élnek. Ilyenkor tevékenységük elfordul a Szaturnusztól. Ezért lát a szellemi észlelés emelkedést és felszállást a Szaturnusz-fejlődésben. Az emelkedés a hőállapot kialakulásáig tart. A fény játékaival megkezdődik az elhalás. És amikor az ember-fantomok az Aka-

rat-szellemek (Trónok) segítségével alakot öltenek, akkor már a szellemi lények fokozatosan visszahúzódnak: a Szaturnusz-fejlődés önmagában elhal és mint ilyen el is tűnik. Nyugalmi szünet következik. Az embercsíra pedig mintegy a feloldódás állapotába kerül, de nem tűnik el, mint ahogy a növényi mag sem tűnik el egészen, hanem a földben nyugszik, hogy azután új növényé érjen. Így nyugszik az embercsíra is, új ébredésre várva, a világmindenség ölében. És amikor ébredésének ideje elérkezett, akkor a szellemi lények a nyugalmi szünetben már olyan képességekre tettek szert, amelyekkel az embercsírán végzett tevékenységüket tovább folytathatják. A Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) étertestükben olyan képességekre tettek szert, hogy most már nem csak élvezni tudják a visszatükröződő életet, mint a Szaturnuszon, hanem az életet ki is tudják árasztani magukból és más lényeket is részeltetni tudnak benne. A Mozgás szellemei (Dynameis) most fejlődésükben ott tartanak, ahol a Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) a Szaturnuszon. A Szaturnusz-korszakban lényük legalsó része az asztráltest volt. Most éter vagyis életterestük is van. És ilyen értelemben a többi szellemi lény is a fejlődés magasabb fokára emelkedik. Ezért mindezek a szellemi lények az embercsíra fejlődésére most másként hatnak mint a Szaturnuszon. – Az embercsíra a Szaturnusz-fejlődés végén feloszlott. Hogy a továbbfejlődött szellemi lények tevékenységüket ott folytathassák, ahol a Szaturnuszon abbahagyták, az embercsírának még egyszer röviden ismételnie kellett azokat a fejlődési fokokat, amelyeken a Szaturnuszon keresztülment. Ezt érzékfeletti észlelőképességgel valóban így is látjuk. Az embercsíra előjón rejtettségéből és saját, a Szaturnuszon beleoltott erejéből, megkezdte fejlődését. Mint akaratú lény előjön a sötétségből, az élet, a lélekszerűség, stb. látszatáig és a Szaturnusz-fejlődés végén elért gépszerű személyiség-megnyilatkozás fokáig emeli fejlődését.

A második nagy fejlődési korszak, a „Nap-korszak”, az embert a Szaturnuszon elért tudatállapotánál maga-

sabb tudatállapotra emeli. A mai emberi tudattal összehasonlítva ezt a Nap-állapotot az „öntudatlanság” állapotának nevezhetnénk, mert megközelítőleg olyan, mint ma az álomtalan alvás állapota, vagy a tudatnak az az alacsonyrendű foka, amellyel ma a növényvilág rendelkezik. Az érzékfeletti szemlélet számára nincs „tudatlanság”, csak különböző fokú tudatosság van. Minden a világon tudatos. – Az ember a Nap-fejlődés során, mivel az éter- vagy élettest beleépül, a tudat magasabb fokára emelkedik. Mielőtt azonban az étertest felvétele megtörténne a fent leírt módon, meg kell ismételnünk a szaturnuszi állapotoknak. Ennek az ismétlésnek megvan a maga határozott értelme. Amikor ugyanis a nyugalmi szünetnek – amelyről az előbb beszéltünk – vége van, „kozmosz alvás”-ból mint új kozmikus lény, mint Nap, merül fel az, ami azelőtt Szaturnusz volt. A fejlődési körülmények azonban ezzel megváltoztak. Azok a szellemi lények, akik a Szaturnuszért tevékenykedtek, más fejlődési állapotra emelkedtek. Az ember-csira azonban az újjáalakult Napon először abban a formájában jelenik meg, amivé a Szaturnuszon lett; azokat a különböző fejlődési formákat, amelyeket a Szaturnusz magára öltött, először át kellett alakítania, hogy azok a Nap-beli körülményekhez igazodjanak. Ezért a Nap-korszak a Szaturnusz-beli körülmények ismétlődésével és a Nap-beli körülményekhez való igazodásával kezdődik. Amikor az emberlénység a Szaturnuszon elért fejlődési foka a Nap-beli körülményekhez már hozzáidomult, a Bölcsesség-szellemek kezdik beleárasztani a fizikai testbe az éter- vagy élettestet. A Napon elért fejlődési fok jellemzésére azt mondhatjuk, hogy a Szaturnuszon csirájában már kialakult emberi fizikai test, azáltal, hogy az éter- vagy élettest hordozójává vált, a tökéletesedés második fokára emelkedett. Maga az éter- vagy élettest a Nap-fejlődés folyamán a tökéletesedés első fokára jutott. Hogy azonban a fizikai test a második, az élettest pedig az első fokot elérhesse, szükséges volt, hogy a Nap-beli élet további folyamán még más szellemi lények is megkezdjék a már előbb leírt szaturnuszi tevékenységhez hasonló tevékenységüket.

Amikor a Bölcsesség szellemei megkezdik az élettest beárasztását a fizikai testbe, az azelőtt sötét Nap-lény világítani kezd. Ezzel egyidőben az embercsirában a belső mozgékonyosság első jelei mutatkoznak, megindul az élet. Amit szaturnuszi látszat-életnek írtunk le, az most valóságos élet lesz. Az élettest beárasztása a fizikai testbe egy bizonyos ideig tart. Azután az embercsirában igen fontos változás áll be: két részre oszlik. Korábban a fizikai és élettest bensőséges egységet alkotott, most a fizikai test, mint különálló rész kezd elválni az élettesttől, de továbbra is élettesttől áthatott marad. Az ember tehát ebben az időben már két részből áll. Egyik része az élettest által átdolgozott fizikai test, másik része a pusztá élettest. Ez az elkülönülés a Nap-beli élet egyik nyugalmi szünetében következik be, amikor az előbbi fénylés megint kialszik. Az elválás a „kozmosz éjszaka” idejében történik. Ez a nyugalmi szünet azonban sokkal rövidebb, mint a Szaturnusz- és Nap-fejlődés közötti „kozmosz éjszaka”, amelyről már beszéltünk. A nyugalmi szünet után a Bölcsesség szellemei egy ideig éppen úgy dolgoznak tovább a két részből álló emberen, mint azelőtt az egységesen. Azután a Mozgás szellemei kezdenek tevékenykedni. Saját asztráltestükkel áthatják az ember élettestét. Ezáltal jut az élettest ahhoz a képességhez, hogy a fizikai testben olyan belső mozgásokat hajtson végre, amelyek a jelenlegi növény nedvkeringéséhez hasonlíthatók.

A Szaturnusz kizárólag hőszubsztanciából állt. A Nap-fejlődés alatt ez a hőszubsztancia úgy megsűrűsödött, hogy a mai gáz-, vagy gőz-állapothoz hasonlítható. Ezt az állapotot „levegő”-nek nevezhetjük. A levegőszerűség első kezdeményei akkor jelennek meg, amikor a Mozgás szellemei már elkezdték tevékenységüket. Az érzékfeletti tudat elé a következő látvány tárul: a hőszubsztanciában finom képződmények keletkeznek, amelyeket az étertest erői szabályos mozgásba hoznak. Ezek a képződmények jelzik, hogy a fizikai test fejlődésének megfelelően, most milyen fokon áll. A finom képződményeket egészen áthatja a hő, olyanok, mintha hóburokba volnának bezárva. Az ember fizikai vonatko-

zásban hőképződményekből áll, amelyekbe szabályos mozgású levegőformák illeszkednek. Ha megmaradunk a növénytől való összehasonlítás mellett, akkor tudnunk kell, hogy a Nap-beli emberi test nem volt olyan sűrű (tömör) mint a mai növény, hanem levegőből vagy gázból állt és mozgását a mai növény nedvkeringésével hasonlíthatjuk össze. (A gázt az érzékfeletti tudat számára az általa kibocsátott fény teszi láthatóvá; az emberi testeket tehát szellemi látással fény-alakzatoknak is mondhatjuk.) A fejlődés megy tovább. Bizonyos idő múlva ismét nyugalmi szünet következik: a szünet után tovább működnek a Mozgás szellemei, majd az ő tevékenységükhöz a Forma-szellemei tevékenysége járul. A Forma-szellemei tevékenységének a hatására az eddig folytonosan változó gázképződmények állandó alakot öltenek. Ez is úgy következik be, hogy a Forma-szellemei erőiket váltakozva hol beleárasztják az emberi étertestbe, hol kiárasztják abból. A gázképződmények azelőtt, amikor még csak a „Mozgás szellemei” hatottak rájuk, folytonos mozgásban voltak, csak pillanatokra tartották meg alakjukat. Most viszont ideiglenesen egymástól megkülönböztethető formákat vesznek fel. – Egy bizonyos idő múlva ismét nyugalmi szünet következik. A szünet után a Forma-szellemei újra folytatják tevékenységüket, de ekkor a Nap-fejlődésben egészen új körülmények jönnek létre.

A Nap-fejlődés most elérte középső korszakát. Ez az az időszak, amikor a Személyiség-szellemei, akik a Szaturnuszon elérték az ember-fokot, egy fokkal feljebb emelkednek, vagyis túlhaladják az emberi fokot. Olyan tudatra tesznek szert, amilyent a jelenlegi földi ember, szabályos fejlődése útján még nem ért el, de el fog érni akkor, ha a Föld – tehát a planetáris fejlődés negyedik foka – eléri fejlődésének célját és a következő planetáris korszakba lép. Akkor az ember nemcsak azt fogja maga körül észlelni, amit számára a jelenlegi fizikai érzékek közvetítenek, hanem képekben fogja látni a körülötte lévő lények belső, lelki világát. Képtudata lesz, de öntudatának teljes megtartása mellett. Ezekben a képekben nem lesz semmi álomszerű, vagy homályos. A lelkieket

fogja észlelni az ember, képekben ugyan, de olyan módon, hogy ezek a képek a valóságot fogják kifejezni, ahogy a mai színek és hangok is a valóság kifejeződései. Ma csak a szellemtudományos iskolázás segítségével emelkedhet az ember a látásnak erre a fokára. A szellemtudományos iskolázásról könyvünk későbbi lapjain lesz szó. – Ezt a látást a Személyiség-szellemei mint normális fejlődési képességet érik el a Nap-korszak közepén. Ezáltal tudnak a Nap-fejlődés során hasonlóan hatni az ember újonnan kialakult élettetére, mint ahogy a Szaturnuszon a fizikai testre hatottak. És mint ahogy ott a saját személyiségüket sugározta vissza a hő, úgy most látó tudatuk képeit sugározzák vissza csillogó fényben a gázalakulatok. Érzékfeletti módon látják ami a Napon történik. És ez a látás egyáltalán nem csak megfigyelés. Olyan ez, mintha ezekben a Napból kiáradó képekben megnyilatkoznék valami abból az erőből, amit a mai ember szeretetnek nevez. Pontosabb lelki megfigyeléssel meg is találjuk ennek a jelenségnek az okát. A Napból kisugárzó fénybe magasztos lények tevékenysége gyűl. Ezek a Szeretet Szellemei (a kereszténységben: Szeráfok, akikről fentebb már szó volt). A Szeráfok ettől az időponttól kezdve a Személyiség-szellemeikkel együtt az emberi éter- vagy életteten tevékenykednek. A Szeráfok és a Személyiség-szellemei együttes tevékenységének az az eredménye, hogy az élettestet a maga fejlődésében egy fokkal előbbre jut, a benne lévő gázalakulatokat nem csak átformálja, hanem úgy dolgozik rajtuk, hogy azokon a szaporodás első jelei mutatkoznak meg. A megformált gázképződményekből mintegy kiválasztásszerűen kisarjad valami (mintha kiizzadná), ami az anyalényhez hasonló formát ölt.

Hogy a Nap-fejlődés további menetét leírassuk, a kozmikus létesülésnek egy igen fontos tényéről kell még beszélnünk. A különböző korszakokban nem minden lény éri el fejlődése célját. Vannak olyanok, akik lemaradnak. A Szaturnuszon nem az összes Személyiség-szemlelem érte el rendeltetésének megfelelően az ember-fokot. Így a Szaturnuszon kialakult fizikai ember-testek

sem érték el mind az érettségnek azt a fokát, amely alkalmassá tette volna őket arra, hogy a Napon az önálló élettest hordozói legyenek. Ennek az a következménye, hogy a Napon vannak olyan lények és formák, amelyek nem illenek a körülményekhez. A Nap-fejlődés alatt azonban pótolniok kell azt, amit a Szaturnuszon elmulasztottak.

Ezért szellemi látással a következő folyamatokat figyelhetjük meg a Napon. Amikor a Bölcsesség szellemei az élettest fizikai-testbe árasztását megkezdik, bizonyos mértékig elhomályosul a Nap, olyan hőképződmények hatják át, amelyek tulajdonképpen a Szaturnuszhoz tartoznának és nem tudnak megfelelő módon levegővé sűrűsödni. Ezek a Szaturnusz-fokon visszamaradt emberi lények, akik nem tudnak a szabályszerűen kialakult élettest hordozói lenni. Az ilyen módon visszamaradt szaturnuszi hőszubsztancia két részre oszlik. Az egyik részt az emberi testek mintegy felszívják magukba, és ettől az időponttól kezdve a felszívott rész az ember lényének alacsonyabb rendű részévé válik. Az ember tehát a Napon felvesz testiségébe valamit, ami tulajdonképpen a szaturnuszi fejlődési foknak felel meg. És mint ahogy a szaturnuszi emberi test tette lehetővé a Személyiség-szellemeknek az emberfokra való emelkedést, úgy most a Napon az ember szaturnuszi része teszi ugyanezt lehetővé az Arkangyalok számára. Az Arkangyalok be- és kiárasztják erőiket az ember szaturnuszi részén, s így emberfokra emelkednek, mint a Személyiség-szellemek a Szaturnuszon. Ez is a Nap-fejlődés közepén történik. Ekkor válik az ember szaturnuszi része olyan éretté, hogy az Arkangyalokat emberfokuk átéléséhez segíti. – A szaturnuszi hőszubsztancia különvált része az emberek mellett egy másik világot alkot, és a hozzátartozó lények a Napon teljesen önálló, de csak fizikai testet – hőtestet – fejlesztenek ki. Ennek az a következménye, hogy a teljesen kifejlődött Személyiség-szellemek nem irányíthatják tevékenységüket a fent leírt módon az önálló élettestre. Vannak azonban olyan Személyiség-szellemek is, akik a szaturnuszi fokon maradtak vissza, akik a Szaturnuszon nem érték

el az emberfokot. Ezek között és az önállóvá vált második napbeli világ között vonzerő jön létre. A szaturnuszi fokon visszamaradt Személyiség-szellemeknek most a Napon úgy kell viselkedniük a visszamaradt második világgal szemben, mint ahogy előrehaladó társaik viselkedtek már a Szaturnuszon az emberi lényekkel szemben, akiknek ott szintén csak fizikai testük volt. Magán a Napon azonban a visszamaradt Személyiség-szellemek ilyen munkájának elvégzésére nincs lehetőség. Ezért a visszamaradt Személyiség-szellemek kiválnak a Naptól és a Napon kívül, önálló kozmikus testet alkotnak. Ez a kozmikus test tehát a Naptól válik ki. Innen hatnak a visszamaradt Személyiség-szellemek a második napbeli világ fent leírt lényeiére. Abból a kozmikus testből tehát, amely azelőtt a Szaturnusz volt, kettő lett. A Nap környezetében ettől kezdve egy másik kozmikus test is van, amely mintegy újretestesülése a Szaturnusznak, egy új Szaturnusz. Ettől az új Szaturnusztól kapják a második napbeli világ lényei a személyiség jelleget, mert nekik maguknak a Napon nincs személyiségük, de visszatükrözik az új Szaturnuszra az ott lakó Személyiség-szellemek személyiségét. Érzékfeletti tudattal megfigyelhető, hogy a Napon az emberlények között hőerők működnek, amelyek belejátszanak a szabályos Nap-fejlődésbe. Ezekben a hőerőkben az új Szaturnusz fent leírt szellemei nyilatkoznak meg.

Az emberben a Nap-fejlődés közepétől kezdve a következő folyamat megy végbe. Az ember két részből áll: fizikai és élettestből. Az élettestben játszódik le az erőrehaladó Személyiség-szellemek és a Szeretet szellemeinek (Szeráfoknak) közös tevékenysége. A fizikai testbe belehat a visszamaradt szaturnuszi természet egy része. Ebben játszódik le a Tűzszellemek tevékenysége. Mindaz, amit a Tűzszellemek (Arkangyalok) a visszamaradt szaturnuszi természetben végeznek, előfutára a földi ember mai érzékszerveinek. Beszéltünk is róla, hogy az Arkangyalok már a Szaturnuszon foglalkoztak azzal, hogy a hőszubsztanciában kidolgozzák az érzékszervek csíráit. A Személyiség-szellemek és a Szeretet szellemei közös munkája pedig a jelenlegi emberi

mirigyrendszer alapjait teremti meg. – Az új Szaturnuszon lakó Személyiség-szellemek (Archai) munkája azonban nem merül ki azzal, amit fentebb leírtunk. Tevékenységüket nemcsak a szóban levő második nap-beli világra terjesztik ki, hanem egyfajta kapcsolatot létesítenek a második világ és az emberi érzékek között. Ennek a világnak a hőszubsztanciája az emberi érzékekbe be- és kiáramlik és ennek az a következménye, hogy az emberi lény a Napon mintegy észleli a rajta kívül lévő alacsonyabbrendű világot. Ez az észlelés azonban természetszerűen, a szaturnuszi tudatnak megfelelően, igen tompa és tulajdonképpen csak különböző hőhatásokból áll.

Mindaz, amit a Nap-fejlődés középső korszakáról elmondtunk, egy bizonyos ideig tart. Azután ismét nyugalmi szünet következik. A szünet után folytatódik az előbbi folyamat mindaddig, míg az étertest elég éretté nem válik ahhoz, hogy az Élet fiai és a Harmónia szellemei (Kerubok) megkezdjék közös munkájukat. Ekkor az emberi lényben olyan megnyilatkozások jelentkeznek, amelyek az ízek észleléséhez hasonlíthatók és amelyek kifelé hangokban fejeződnek ki. Hasonló folyamatokról beszéltünk már a Szaturnusz-fejlődéssel kapcsolatban is. Itt a Napon azonban mindez úgy játszódik le az emberi lényben, hogy sokkal bensőségesebb és önállóbb étellel telített. – Az Élet fiai (Angyalok) ennek az íz-észlelésnek a létrehozásával olyan tompa képtudat-hoz jutnak, amilyen tudatuk a Tűzszellemeknek (Arkangyaloknak) a Szaturnuszon volt. Az Élet fiait a Harmónia szellemei (Kerubok) segítik. A Kerubok szellemi módon szemlélik azt, ami a Nap-fejlődésében most lejátszódik, de lemondanak ennek a szemléletnek minden eredményéről, lemondanak a bölcsességgel telített képek érzésszerű átéléséről és ezeket a képeket mint nagyszerű varázslatos jelenségeket beleárasztják az Élet fiai-nak álomszerű tudatába. Az Élet fiai pedig azon dolgoznak, hogy ezeket a képeket belevigyék az emberi étertestbe úgy, hogy az a fejlődésben egyre magasabb fokra emelkedjék. – Ismét egy nyugalmi állapot következik, majd újra felébred minden a kozmikus

alvásból és miután ez egy ideig így folytatódik, az ember olyan éretté válik, hogy most már saját erőit aktíválja. Ezek azok az erők, amelyeket a Szaturnusz-korszak utolsó szakaszában a Trónok árasztottak az emberbe. Az ember most úgy fejlődik tovább, hogy belső életet él és ennek a belső életnek a tudati megnyilvánulása belső szag-észleléshez hasonlítható. Kifelé, az égi tér felé azonban az ember mint személyiség nyilatkozik meg, de mint olyan személyiség, amelyet nem egy belső én vezet. Inkább személyiségként ható növénynek látszik. Hiszen a szaturnuszi fejlődés végéről elmondtuk, hogy ekkor a személyiségnek gépszerű a működése. És mint ahogy a Szaturnuszon fejlődik ki a csírája annak, ami a mai emberben is csak csíráként van meg: a szellemember (Atma), itt a Napon az életszellem (Budhi) első csírája születik meg. – Miután mindez lejátszódott, ismét nyugalmi szünet következik. És mint ahogy az előbbi nyugalmi szünetek után, úgy most is folytatódik egy ideig az ember tevékenysége. Ezután olyan viszonyok következnek, amelyekből nyilvánvalóvá válik, hogy a Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) ismét beleavatkoznak a fejlődésbe. Tevékenységük eredményeként az emberben megjelenik az első nyoma annak, hogy környezetével szemben szimpátiát és antipátiát tudjon érezni. Ez még nem igazi érzés, csak valamilyen előfűtára az érzésnek, mert belső életműködés, amelynek megnyilatkozását szag-észlelésnek mondtuk, és kifelé mintegy primitív beszédben fejeződik ki. Ha az ember belsőleg rokonszenves szagot, ízt vagy csillogást stb. észlel, kifelé ezt hanggal fejezi ki, és ugyanígy hanggal ad kifejezést annak is, ha belsőleg nem rokonszenves jelenséget észlel. – Ezekben a folyamatokban bontakozik ki az ember számára a Nap-fejlődés tulajdonképpeni értelme. A szaturnuszi tudat fokához viszonyítva az ember magasabb tudatot ért el: az alvás-tudatot.

Bizonyos idő múlva elérkezik az az idő, amikor a Nap fejlődésével összefüggő magasabb lényeknek más szférákba kell átmenniük, hogy feldolgozzák azt, amit az emberen végzett munkájuk révén saját magukban értek. Egy nagy nyugalmi szünet következik, olyan,

amilyen a Szaturnusz- és a Nap-fejlődés között volt. Mindaz, ami a Napon kialakult, hasonló állapotba kerül, mint a növény, amikor növekedési ereje a magban nyugszik. És mint ahogy a növekedési erők az új növényben ismét megjelennek, a nyugalmi szünet után is újra felszínre kerül a világmindenség öléből az, ami a Napon élet volt. Ezzel új planetáris lét kezdődik. Hogy mi a jelentősége az ilyen nyugalmi szünetnek, „kozmi- kus alvásnak”, azt megértjük, ha szellemi tekintetünket a fentemlített különböző magasabb lényekre, pl. a Bölcseség szellemei-re irányítjuk. A Szaturnuszon még nem voltak olyan fejlettek, hogy ott étertestet tudtak volna kiárasztani magukból. Eppen a Szaturnuszon átélt élmények készítettek elő őket erre. A nyugalmi szünet alatt alakítják igazi képességgé azt, ami addig annak csak előkészítése volt. Így a Napon már olyan fejlettek, hogy életet tudnak kiárasztani magukból és az embernek önálló élettestet tudnak adni.

A nyugalmi szünet után ismét felébred „kozmi- kus alvás”-ából a korábbi Nap. Vagyis a szellemi látás, amely azelőtt észlelte és amely elől a nyugalmi szünetben eltűnt, ismét tudja észlelni. Az újra megjelenő planetáris testen, amelyet „Hold”-nak nevezünk (ne tévesszük össze a Föld körül keringő mai Holddal) két jelenséget észlelhetünk. Az egyik hogy ami „Új Szaturnusz”-ként a Nap-korszakban kivált, megint benne van az új planetáris lényben. Ez a Szaturnusz tehát a nyugalmi szünet folyamán egyesült a Nappal. Mindaz, ami az első Szaturnuszon volt, először újra mint kozmikus egység jelenik meg. A másik jelenség, hogy a Napon kialakult emberi élettesteket a nyugalmi szünetben a bolygót körülvevő szellemi burok felszívta magába, ezért ezek az élettestek a Holdon nem a megfelelő fizikai emberi testekkel egyesülve jelennek meg. Az emberi test egyelőre különálló, élettest nélküli. És bár magában hordja mindazt, amit a szaturnuszi és Nap-beli tevékenységgel megszerzett, de nincs éter- vagy életteste. Az étertestet nem is tudja mindjárt felvenni magába, mert a nyugalmi szünet alatt az éterttest maga is

fejlődött, a fizikai test pedig ehhez a fejlődéshez még nem tudott hozzá-idomulni. – Az éterttesthez igazodás érdekében a Hold-fejlődés elején újból ismétlődnek a szaturnuszi események. Az ember fizikai élete ismétlés- ként végigéli a Szaturnusz fejlődési fokait, de megváltozott viszonyok között. A Szaturnuszon csak a hőtest erői működtek benne, most benne vannak a gáznemű test időközben megszerzett erői is. A gáztest erői azonban nem jelentkeznek mindjárt a Hold-fejlődés elején. Ekkor az ember csak hő-szubsztanciából állónak látszik, és a gáz-erők még szunnyadhatnak benne. Azután elkövetkezik az az idő, amikor a gáztestek mintegy jelzésszerűen először jelentkeznek és végül a Szaturnusz-ismétlő- dés utolsó szakaszában az ember eléri Nap-beli, állapotát. De ekkor minden élet még csak látszatélet. Most egy nyugalmi szünet következik, hasonló a Nap-fejlődés rövid nyugalmi szüneteihez. Azután mikor a fizikai test erre éretté vált, ismét megkezdődik az élettest beáradása. És mint ahogy a Szaturnusz-korszak ismétlése is egymástól különböző három korszakban megy végbe, az éterttest beáramlása is három korszak alatt következik be. A második korszakban az ember már annyira hozzáigazodott az új Hold-beli körülményekhez, hogy a Mozgás szellemei megszerzett képességüket most tette tudják váltani, vagyis az asztráltestet saját magukból az emberbe tudják árasztani. Erre a munkára a Nap-fejlődés során készültek elő és a Nap- és Hold-fejlődés közötti nyugalmi szünetben azt, amit előkészítettek, az asztrálttest emberbe-árasztásának képességévé alakították. Az asztrálttest beáramlása egy ideig tart, azután egy kisebb nyugalmi szünet következik. A nyugalmi szünet után tovább folytatódik az asztrálttest beárasztása az emberbe, mindaddig, míg a Forma-szellemek meg nem kezdik tevékenységüket. Azzal, hogy a Mozgás-szellemek az asztráltestet az emberbe árasztják, megjelennek az első lelki tulajdonságok. Most már valamilyen érzéssel, kellemes vagy kellemetlen érzéssel kíséri azokat a régi Nap-fejlődés folyamán kialakult még növényi folyamatokat, amelyek általa játszódnak le az emberben, hogy megkapta az étertestet. Mindad-

dig azonban, míg a Forma-szellemek meg nem kezdik tevékenységüket és azt meg nem változtatják, az asztrálttest megnyilatkozása a kellemes és kellemetlen érzés folyton váltakozó belső fel- és leáramlása marad. A Forma-szellemek működése megváltoztatja ezeket az érzéseket úgy, hogy az emberben megjelenik valami, amit a kívánság, a vágy első nyomának nevezhetünk. Az ember igyekszik megismételni azt, ami kellemes érzést okozott neki és elkerülni, amit ellenszenvesnek érzett. Mivel azonban a Forma-szellemek saját mivoltukat nem adják át az embernek, hanem csak erőiket árasztják be és ki rajta, a vágy nem bensőséges, nem önálló: a Forma-szellemek irányítják és ösztön-jelleggel jelentkeznek.

A Szaturnuszon az ember fizikai teste hőtest volt; a Napon a fizikai test gáz, vagyis „levegő” állapotig sűrűsödött. A Hold-fejlődés során az asztrálttest áramlik be az emberbe, ezáltal a fizikai test egy bizonyos időpontban a sűrűségnek még nagyobb fokát éri el, a mai folyékony halmazállapothoz hasonlítható állapotba kerül. Ezt az állapotot „víz”-nek nevezhetjük, de nem csak a mai vizet értjük rajta, hanem minden folyékony létformát. A fizikai emberi test fokozatosan háromféle szubsztanciális képződményből álló formát vesz fel. A legsűrűbb a „víz-test”; ezt levegőáramlások hatják át és mind a kettőn hőhatások áramlanak keresztül.

A Nap-fejlődés során sem érik el az összes lények a megfelelő, teljes érettséget. Ezért vannak a Holdon Szaturnusz-fokon álló lények és vannak olyanok is, amelyek a Nap-fokot értek csak el. A szabályszerűen fejlett ember-világ mellett tehát még két másik világ is van. Az egyik azokból a lényekből áll, amelyek a szaturnuszi fejlődés fokán álltak, csak fizikai testük van és ez a fizikai test még nem alkalmas arra, hogy a Holdon az önálló életttest hordozója legyen. Ez a legalacsonyabbrendű világ a régi Holdon. A másik világ azokból a lényekből áll, akik a Nap-fejlődés fokán maradtak vissza és ezért nem elég érettek ahhoz, hogy a Holdon önálló asztrálttestet vegyenek fel magukba. Ezek a lények közbülső világot alkotnak a legalacsonyabbrendű

világ és a szabályszerűen fejlődött emberek világa között. – Egy másik figyelemreméltó tény, hogy a tisztán hőerőkből és a tisztán levegőerőkből álló szubsztanciák az embert is áthatják. Tehát az ember a Holdon szaturnuszi és napbeli természetet is hord magában. Ezáltal az ember természetébe bizonyos egyenetlenség kerül és ez az egyenetlenség a Forma-szellemek (Exusiai) tevékenységének a megindulása után a Hold-fejlődésben igen jelentős eseményt idéz elő. A Hold-test kettészakadni készül. Szubsztanciáinak és lényeiének egy része elválik a másiktól. Egy égitestből kettő lesz. Az egyiket bizonyos magasrendű lények teszik lakóhelyükké, akik előbb még bensőséges kapcsolatban voltak az egységes égitesttel. A másik égitestet viszont birtokba veszik az emberi lények, az előbb jellemzett alacsonyabbrendű világok és bizonyos magasrendű lények, akik nem távoztak el az első égitestre. Az első égitest, amelyen a magasrendű lények laktak, mint valami újraszületett vagy megfinomult Nap jelenik meg; a másik a tulajdonképpeni új formáció, a „régii Hold”, Földünknek a Szaturnusz és Nap utáni harmadik planetáris megtestesülése. Az újraszületett Nap a Holdon keletkezett szubsztanciák közül, kivonulásakor, csak a „hőt” és „levegőt” viszi magával. azon, ami mint maradvány, mint tulajdonképpeni Hold marad vissza, e két szubsztancián kívül még a víz is megtalálható. A szétválás következménye, hogy a Nap-lényeknél sűrűbb Hold-lények az újraszületett Nappal eltávozó lényeket további fejlődésükben egyelőre nem gátolják. Ezek most már akadálytalanul haladhatnak tovább fejlődésükben. Ezáltal még nagyobb erőre tesznek szert, és kívülről, Napjukról még nagyobb erővel hatnak a Hold-lényekre. És a Hold-lények is új fejlődési lehetőséghez jutnak. A Hold-lényekkel mindenek előtt a Forma-szellemek (Exusiai) maradtak együtt és megszilárdították a hold-ember vágy-kívánságtermészetét; ez az ember fizikai testének további fokozatos sűrűsödésében is kifejeződik. A test korábbi vízszerűsége nyúlós, folyékony formát vesz fel és ennek megfelelően megsűrűsödnek a levegő és hőformációk is.

Hasonló folyamatok mennek végbe a két alsóbbrendű világban is.

A Hold kivált a Napból és ennek az a következménye, hogy az előbbi úgy viszonylik az utóbbihoz, mint egykor a Szaturnusz testisége az egész körülötte levő kozmikus világhoz. A Szaturnusz testisége az Akarat-szellemek (Trónok) testéből jött létre. Szubsztanciája visszasugározta mindazt, amit a környezetében lévő szellemi lények, amelyekről már beszéltünk, átérték ezt a visszasugárzást és a következő folyamatok önálló életre keltették. Minden fejlődésnek az az alapja, hogy a környezetből kiválik az önállósuló lény; a kivált lénybe azután a környezet tükörképszerűen belevésődik, majd az elkülönült lény önállóan fejlődik tovább. – Így különült el a Hold testisége is a Nap-testtől és eleinte a Nap életét sugározta vissza. Ha semmi egyéb nem történt volna, a következő kozmikus folyamat játszódott volna le. A Nap olyan test volna, amelyben a hozzátartozó szellemi lények a hő és levegő elemében élnék át élményeiket. A Nap testiségével mintegy szembenállna a Hold testisége, amelyben más lények a hőben, levegőben és vízben élve fejlődnének. A Nap-testiség Hold-testiséggé válásában az jelentené a haladást, hogy a Nap-lények a Hold-folyamatokban, mint tükörképekben a saját életüket „látnák” maguk előtt és élveznék. Ez a Nap-megtestesülés során számukra lehetetlen lett volna. – A fejlődés azonban nem állt meg ennél a folyamatnál. Történt valami, ami az elkövetkező egész fejlődésre igen nagy jelentőségű. Bizonyos lények, akik a Holdhoz igazodtak, hatalmukba kerítették a rendelkezésükre álló akarat elemet, a Trónok örökségét, és ezáltal a Nap életétől függetlenül saját, önálló életet alakítottak ki. A tisztán Nap-hatásra létrejövő Hold-élmények mellett, most már önálló, ettől független Hold-élmények is keletkeznek. Az önálló élményekkel bíró Hold-lények a Nap lényeiével szemben mintegy pártütők, lázadók lesznek és azokat a világokat, amelyek a Napon és a Holdon jöttek létre, legfőképpen az emberelődök világát, belevonják ebbe a lázadó állapotba. A Hold-testiség tehát szellemi és anyagi szempontból kétféle életet

tartalmaz: olyat, amely bensőséges kapcsolatban van a Nap életével és olyat, amely a Nap-élettől „elszakadt” és ettől független úton halad. Ez a kettős életté tagozódás a Hold-megtestesülés minden további folyamatában is kifejezésre jut.

Ami a Hold-megtestesülésnek ebben a fejlődési időszakában az érzékfeletti tudat előtt lejátszódik, azt a következő képekkel jellemezhetjük. A Hold egész alaptömege fél-eleven, időnként lassan, időnként gyorsabban mozgó szubsztanciából alakult ki. Ez még nem olyan ásványi tömeg, mint amelyen ma járunk, nem olyan, mint a mai kőzetek, vagy a mai föld, hanem egy növény-ásvány világ, amelyet úgy kell elképzelnünk, hogy a Hold egész testi alapanyaga ebből a növény-ásványból áll, mint ahogy a mi Földünk kőzetekből, szántóföldekből stb. És mint ahogy Földünkön sziklák emelkednek a magasba, úgy a Holdon is szilárdabb részek emelkedtek ki. Ezeket kemény fából vagy szaruból való formákkal hasonlíthatjuk össze. És mint ahogy ma az ásványi talajból növények hajtanak ki, úgy népesítette be és hatotta át a Hold talaját a növény-állatokból álló második világ.

A növény-állatok szubsztanciája puhább és önmagában véve mozgékonyabb volt, mint az alapanyag és mint valami sűrű tenger öntötte el a másik világot. Az ember maga pedig az állat-ember fokon volt. Benne voltak a másik két világ alkatelemei, de lényét teljesen áthatotta az élettest és asztrálest, amelyekre a magasabb lényeknek az eltávozott Napból jövő erői hatottak. Így nemesedett meg az alakja. A Forma-szellemek olyan alakot adtak neki, amely a holdbeli élethez idomult, a Nap-szellemek pedig olyan lényé formálták, aki a Hold-lélen felülemelkedett. Megvolt az ereje ahhoz, hogy a Nap-szellemektől kapott képességek segítségével megnemesítse saját természetét és ami benne a másik két világgal rokon volt, azt magasabb fokra emelje.

Szellemi szemléletünknek megfelelően a nézőpontunkból fontos eseményeket a következőképpen írhatjuk le. Az ember-elődöt nemessé tették azok a lények, akik kiváltak a Napból. Ez a megnemesítés elsősorban arra

vonatkozott, amit az ember-előd a víz elemében tudott átélni. A víz-elemre a Nap-lények, mivel a hő- és a levegő-elemben uralkodtak, csak kis mértékben hatottak és ennek az ember-előd számára az lett a következménye, hogy szervezetében két lénycsoport működött. Szervezetének egy részét egészen áthathatták a Nap-lényektől származó hatások; másik részében a levált Hold-lények működtek. Ezért az utóbbi rész önállóbb volt, mint az első. Az elsőben csak olyan tudatállapotok jöhettek létre, amelyekben a Nap-lények éltek; a másik részben a szaturnuszi állapot tudatához hasonló, de magasabb fokú, kozmikus tudat élt. Az ember-előd így a „világmindenség képmásának”, szervezetének „Nap-része” pedig csak a „Nap képmásának” érezte magát. – A két lény-csoport az emberben egyfajta harcba kezdett és a Nap-lények hatására létrejött a kiegyenlítődés úgy, hogy a Nap-lények az anyagi organizációt, amely lehetővé tette az önálló kozmikus tudatot, esendővé, mulandóvá tették. Ezért időről időre ennek a résznek az organizációból ki kellett válnia. A kiválás alatt és egy ideig utána az ember-előd csak a Nap hatásától függő lény volt. Tudata önállótlanabb lett; tudatában teljesen átadta magát a Nap-életnek. Aztán ismét megújult az emberi szervezet Hold-része. Bizonyos idő elteltével ez a folyamat mindig újra ismétlődött. Így élt az ember-előd a Holdon a világosabb és tompább tudat váltakozásában. A tudat változásával együtt járt, hogy az ember-előd lény anyagi vonatkozásban is megváltozott. Időről időre levette Hold-testiségét, majd ismét magára öltötte.

Fizikai szempontból az előbb leírt holdbeli világokban nagy sokféleség uralkodik. Az ásványnövények, növényállatok és állatemberek csoportonként különböznek egymástól. Ez érthető, ha meggondoljuk, hogy a visszamaradás következtében minden előbbi fejlődési foknak megfelelően a legkülönbözőbb minőségű formák testesülnek meg.

Vannak olyan formák, amelyeknek a Szaturnusz-fejlődés középső korszakára és olyanok, amelyeknek a Szaturnusz-fejlődés végére jellemző tulajdonságaik

vannak. Ugyanígy megvannak a Holdon a régi Nap összes fejlődési fokai is.

És mint ahogy visszamaradnak a tovább fejlődő kozmikus testtel összefüggő alakzatok, úgy maradnak vissza az ezzel a fejlődéssel kapcsolatban lévő magasabb lények is. Azáltal, hogy a létesülés a Hold-állapotig jutott, bizonyos számú ilyen lény már létre is jött. Vannak olyan „Személyiség-szellemek” (Archai), akik a régi Napon még mindig nem érték el az emberfokot, de vannak olyanok is, akik teljesítették. A Tűzszellemek (Archangeloi) közül is, akiknek a régi Napon kellett volna emberré válniuk, sokan visszamaradtak. És mint ahogy a Nap-fejlődés során bizonyos visszamaradt Személyiség-szellemek (Archai) elhagyták a Napot és a Szaturnuszt, mint külön kozmikus testet ismét létrehozták, úgy válnak ki és távoznak külön kozmikus testre a Hold-fejlődés folyamán is a fent jellemzett lények. Eddig csak kettéválásról beszéltünk, arról, hogy az eredetileg egy test Nappá és Holddá válik szét. A Holdból azonban, amely a nagy Nap- és Hold-inkarnáció közötti szünet után jelenik meg, még más kozmikus testek is leválnak.

Bizonyos idő után a kozmikus testek egész rendszere alakult ki és ebben a rendszerben – ez könnyen érthető – az új Napot kell a legelőrehaladottabbnak neveznünk. És mint ahogy a Nap-fejlődés során a visszamaradt, szaturnuszi fokon álló világ és az új Szaturnuszon élő Személyiség-szellemek között, úgy a Holdon is az egyes égitestek és a megfelelő holdbeli lények között is vonzás keletkezett. Túl messzire vezetne, ha a létesülő égitestekkel egyenként foglalkoznánk. Meg kell elégednünk annyival, hogy megadtuk az okát annak, hogy miért válik ki egymás után az égitestek egész sora az egységes kozmikus testből, amely az emberi fejlődés kezdetén mint Szaturnusz jelenik meg.

A Forma-szellemek tevékenységének a megindulása után a régi Holdon a fejlődés egy ideig a már leírt módon megy tovább. Azután ismét szünet következik. Ez alatt a Holdon élő három világ durvább részei bizonyos nyugalmi állapotban maradnak; a finomabb részek

azonban, nevezetesen az emberi lények asztráltestei, eloldódnak ezektől a durvább képződményektől. Olyan állapotba kerülnek, amelyben a magasztos Nap-lények magasrendű erői különösen erősen tudnak hatni rájuk. – A nyugalmi szünet után a finomabb részek ismét áthatják az ember lényének azokat a részeit, amelyek durvább szubsztanciából állnak. Azáltal, hogy a szünetben – szabad állapotban – az erős Nap-erőket felvették magukba, éretté tudják tenni a durvább részeket annak a hatásnak a befogadására, amelynek egy bizonyos idő múlva a szabályosan előrehaladó Személyiség-szellemek-ből (Archai) és a Tűzszellemek-ből (Archangeloi) kell feléjük áradnia.

A Személyiség-szellemek (Archai) közben magasabb fokra emelkedtek, úgy, hogy „inspirációs” tudatuk van. Most már nem csak képekben tudják érzékelni más lények belső állapotát – mint azelőtti „képtudatukkal” – hanem mintegy közvetlenül nyilatkozik meg számukra a másik lény belső világa a szellemi hangok nyelvén. A Tűzszellemek (Archangeloi) arra a tudati fokra emelkedtek, amelyen a Személyiség-szellemek a Napon voltak. Mind a kétféle szellemiség tehát megkezdheti működését a közben éretté vált emberen. A Személyiség-szellemek az asztráltestre hatnak, a Tűzszellemek az étertestre. Az asztráltest így személyiség jelleget kap. Már nemcsak átéli az örömet és fájdalmat, hanem azt már magára is vonatkoztatja. Még nincs teljes én-tudata, amely így szólhat: „én itt vagyok”, hanem úgy érzi, hogy környezetének lényei hordozzák és vigyáznak rá. Ha rájuk tekint ezt mondja: „Környezetem tart meg létemben” – A Tűzszellemek (Archai) most már az étertestre hatnak. Hatásukra az erők mozgása az étertestben egyre inkább belső élettevékenység lesz. Ami így létrejön, az fizikailag a nedvkeringésben és a növekedésben fejeződik ki. A gáz-szubsztanciák víz-szubsztanciákká sűrűsödnek. – Valamilyen táplálkozás-szerű folyamatról beszélhetünk, amennyiben a kívülről fölvetett szubsztanciákat az ember belsőleg átalakítja és feldolgozza. Ha valami közbülsőt képzelünk a táplálkozás és a lélegzés között, akkor képet kapunk arról, ami

akkor ebben a vonatkozásban történt. Az ember táplálékát az állatnövény-világból veszi. Ezeket az állatnövényeket úgy kell elképzelnünk, hogy környezetükhöz vagy lazán oda vannak növe, vagy pedig úsznak-lebegnek benne, mint ahogy a jelenlegi alacsonyabbrendű állatok a vízben, a szárazföldiek pedig a levegőben élnek. Ez a környezeti elem azonban sem nem víz, sem nem levegő a mai értelemben, hanem közbülső valami és mind a kettőből áll, sűrű gőz, amelyben a legkülönbözőbb szubsztanciák mintegy feloldva a legkülönbözőbb módon ide-oda áramlanak. Az állatnövények ugyanebből az elemből állnak, de megsűrűsödött, szabályos formának látszanak, fizikailag sokszor alig különböznek a környezetünktől. A táplálkozási folyamat mellett ott van a lélegzés folyamata is, de nem olyan, mint a Földön, hanem hőbeszívásból és hőkiáramlásból áll. Érzékfeletti megfigyeléssel úgy látszik, mintha ezeknél a folyamatoknál szervek nyúlnának és csukódnának be és ezeken keresztül valamilyen meleg áramlana ki és be, de egyúttal a vízszerű és levegőszerű szubsztanciák is ki-be áramlanak. És mivel az embernek ezen a fejlődési fokon már asztrálteste van, a táplálkozást és a lélegzést érzések kísérik. Ha az ember olyan anyagokat vesz fel, amelyek lényének felépítését előmozdítják, egyfajta örömrzés keletkezik benne, rossz érzése van viszont, ha ártalmas anyagok kerülnek beléje vagy akár csak a közelébe. – És mint ahogy a Hold-inkarnációban a lélegzés és táplálkozás egymáshoz közelálló folyamat, úgy egymáshoz közelálló folyamat a képzetalkotás és a szaporodás is. A Hold-beli ember környezetében levő lények és jelenségek nem hatottak közvetlenül az érzékekre. A képzetalkotás inkább olyanféle volt, hogy a lények és jelenségek jelenléte képeket idézett fel a tompa, derengő tudatban. Ezek a képek sokkal bensőségesebb összefüggésben voltak a környezet tulajdonképeni természetével, mint a jelenlegi észleletek, amelyek színben, hangban, szagban stb. a környező lényeknek csak mintegy a külső oldalát mutatják. Hogy a Hold-beli ember tudatáról világosabb fogalmunk legyen, képzeljük el, hogy mintegy bele van ágyazva a fent leírt

gőz-szerű környezetébe. Ebben a gőzben a legkülönbözőbb folyamatok játszódnak le. Anyagok vegyülnek, szubsztanciák válnak el egymástól. Egyes részek megsűrűsödnek, mások megritkúlnak. Mindez úgy megy végbe, hogy az ember nem láthatja és nem hallhatja közvetlenül, de tudatában képeket idéz fel. Ezek a képek a mai álomtudat képeihez hasonlíthatók. Mint amikor valami a földre esik és az alvó ember nem a valóságos folyamatot észleli, hanem valamiféle képet: pl. azt hiszi, hogy lövés dördült el. Csak a Hold-tudat képei nem olyan önkényesek, mint az álomképek; szimbólumok ugyan és nem képmások, de megfelelnek a külső folyamatoknak. Egy bizonyos folyamat egy bizonyos képet idéz fel. A Hold-beli ember magatartásával a képekhez igazodik, mint a mai ember az észleléshez. De figyelembe kell vennünk, hogy az észlelés alapján való cselekvés a szabad tetszéstől függ, a Hold-beli képek hatására végrehajtott cselekvést pedig egy tudatlan sötét ösztön vezeti. Ez a képtudat egyáltalán nem a külső fizikai folyamatokat jelképezi, hanem képet ad a fizikai lények mögött működő szellemi lényekről és azok tevékenységéről. Így az állatnövény-világ jelenségeiben mintegy a Személyiség szellemei (Archai) válnak láthatókká; az ásványnövényi lények mögött pedig a Tűzszellemek, az Élet fiai-ról (Angelo) viszont az ember minden fizikai utalás nélkül tud képet alkotni, mert mintegy látja őket, mint éteri-lelki konstrukciókat. – Bár a Hold-beli tudat „képzetei” nem voltak képmások, csak a külső jelenség jelképei, mégis sokkal nagyobb hatásuk volt az ember belső világára, mint az észlelés által közvetített képzeteknek a mai emberre. A Hold-beli „képzetek” tevékenységre tudtak serkenteni, mozgásba tudták hozni az ember egész belső világát, és a belső folyamatok is hozzájuk igazodtak. Ezek a „képzetek” igazi alakítóerők voltak. Az ember olyan lett, amilyené ezek az erők alakították. Mintegy képmása lett tudati folyamatainak.

Minél tovább halad a fejlődés ezen az úton, annál erősebben jelentkezik a következménye, hogy ti. az emberrel kapcsolatban igen mélyreható változás áll be.

Az az erő, amely a tudati képekből sugárzik ki, lassanként nem tud már az egész emberi testiségre hatni. Olyan részek alakulnak ki, amelyek a képtudat alakító hatásának vannak alárendelve és a fent leírtak értelmében nagy mértékben válnak a képzetek képmásává. Más szervek viszont kivonják magukat ez alól a hatás alól. Az ember lényének egyik részében mintegy túl sűrű és túlságosan más törvényeknek alávetett ahhoz, hogy a tudati képekhez igazodjék. Ezek kivonják magukat az ember hatása alól és más lényeknek, maguknak a magasztos Nap-lényeknek a hatása alá kerülnek. Ezt a fejlődési fokot is egy nyugalmi szünet előzi meg. Ez alatt a Nap-szellemek erőt gyűjtenek ahhoz, hogy egészen új körülmények között hathassanak a Hold lényekre. Ezután a nyugalmi szünet után az ember világosan kettős természetű lesz. Egyik része a képtudat önálló hatásától független határozottabb alakot ölt és olyan erők hatása alatt áll, amelyek a Hold testiségéből indulnak ugyan ki, de a Nap-lények hatására jönnek létre. Ez a rész egyre inkább a Nap által impulzált életet éli. A másik rész mintegy fej-szerűen emelkedik ki ebből. Ez önmagában mozgékony, alakulóképes és az emberi tompa tudati élet kifejezőjévé és hordozójává lesz. A két rész azonban bensőségesen összefügg egymással; kölcsönösen egymásba árasztják nedveiket és mindegyikből részek nyúlnak ki a másikba.

A két hatás között igen fontos az összhang. Ennek létrehozása érdekében – az alatt, míg mindez lejátszódott – a Nap és a Hold között is olyan kapcsolat alakult ki, amely ezzel a fejlődési iránnyal megegyezik. – Korábban már jeleztük, hogy az előrehaladó lények fejlődési fokuk során az általános kozmikus tömegeből leválasztják égitesteiket. Mintegy kiárasztják magukból azokat az erőket, amelyek szerint az anyagok szétválnak. A Nap és a Hold úgy váltak ketté, ahogy az szükséges volt a későbbi rajtuk élő lények megfelelő lakóhelyének létrehozására. A szellem abban a tevékenységében, ahogy az anyagoknak és azok erőinek a rendeltetését meghatározza, még sokkal tovább is megy. Maguk a lények határozzák meg az égitestek mozgását és egy-

más körüli forgását. Ezáltal az égitestek változó konstellációkba kerülnek egymással, és ha egymáshoz viszonyított helyzetük, állásuk megváltozik, akkor a rajtuk lakó lények is másképp hatnak egymásra. Így történt ez a Nappal és Holddal is. A Hold Nap körüli mozgása kialakult, így az emberek váltakozva hol a Nap hatása alá kerültek, hol elfordulva attól, inkább magukra voltak utalva. A Hold Nap-körüli mozgása bizonyos Hold-lények bukásának és az ebből keletkezett harc kiegyenlítődsének a következménye. Ez a mozgás csak fizikai kifejeződése a bukás által előidézett szellemi erőviszonyoknak. A testek egymás körüli forgásának az a következménye, hogy az égitesteken való lények tudatállapota is megváltozik, ahogy arra már utaltunk. A Hold élete hol a Nap felé fordul, hol elfordul attól. Van tehát Nap-időszak és planetáris időszak. A planetáris időszakban a Hold-lények a Holdnak a Naptól elfordult részén fejlődnek. Az égitestek mozgásain kívül azonban még más mozgás is van.

A visszatekintő érzékfeletti tudat látja, hogy a Hold-lények maguk is, szabályos időközökben, körülvándorolnak égitestükön. Így keresik fel időről-időre azokat a helyeket, ahol átadhatják magukat a Nap hatásának; más korszakokban viszont olyan helyekre vándorolnak, ahol nem érik őket a Nap-hatások és mintegy magukra eszmélhetnek.

Hogy tökéletesebb képet kapjunk ezekről a folyamatokról, figyelembe kell vennünk, hogy az Élet fiai (Angyalok) ebben az időben érik el az „ember-fokot”. Az ember még a Holdon sem tudja érzékszerveit arra használni, hogy a tárgyakat önállóan észlelje, jóllehet az érzékszerv kifejlődésének a lehetősége már a Szaturnuszon létrejött. Az érzékszerveket észlelési eszközül az Élet fiai használják, észlelnek velük. De a fizikai embertesthez tartozó érzékek és az Élet fiai között kölcsönhatás keletkezik. Az Élet fiai nemcsak használják az érzékeket, hanem tökéletesítik azokat is.

A Nap váltakozó hatása magában az emberben is változást idéz elő, megváltoztatja életviszonyait. Valahányszor az ember a Nap hatásának van alávetve,

inkább a Nap életében, a Nap életének jelenségeiben él, semmint önmagában. Ilyenkor a világmindenség nagyságát és fenségét érzi ahogy az a Nap-létben kifejeződik, és mintegy be is szívja magába. Ilyenkor azok a magasztos lények hatnak a Holdra, akiknek a Napon van a lakóhelyük. A Hold viszont az emberre hat. De hatása nem az egész embert éri, hanem főként azokat a részeit, amelyek saját tudati képeitől függetlenek. A fizikai test és élettest ekkor bizonyos nagyságot és alakzatot kap. Ezzel szemben a tudati jelenségek háttérbe szorulnak. Ha azután az ember élete elfordul a Naptól, akkor saját magával van elfoglalva. Belső mozgékony-ság indul meg benne, elsősorban asztrálestében. Külső alakja viszont igénytelené, formailag jelentéktelenné válik. – A Hold-fejlődés során tehát ez a két tudatállapot váltja egymást, ezeket világosan meg kell egymástól különböztetnünk. A Nap-időszakban az ember tudatállapota tompább. Világosabb akkor, amikor az élet inkább önmagára van utalva. Az első tudatállapot tompább ugyan, de önzetlenebb: az ember itt úgy él, hogy mintegy átadja magát a külvilágnak, a Napban tükröződő világmindenségnek. A tudatállapotoknak ez a váltakozása összehasonlítható a mai ember tudatának váltakozásaival egyrészt az ébrenlét és az alvás, másrészt a születés és halál közötti élet, és a halál és az újabb születés közötti szellemibb lét tudatváltakozásaival. A Holdon való felébredés, amely a Nap-időszak lassú elmúlása után következik be, nem azonosítható sem a reggeli felébredéssel, sem a születéssel, hanem valamilyen közbülső állapot a kettő között és a Nap-időszak közeledtével jelentkező fokozatos tudattompulás is közbülső állapot az elalvás és meghalás között. Mert a régi Holdon még nem volt az embernek olyan születési és haláltudata, amilyen ma van. Az ember a Nap-élet időszakában átadta magát a Nap-élet élvezetének. Ilyenkor elvonatkoztatva, függetlenítette magát saját életétől, inkább szellemi életet élt. Csak megközelítően és hasonlatszerűen írhatjuk le azt, amit az ember ezekben az időkben átélt. Úgy érezte, hogy a világmindenség erői beleáradnak és lüktetésükkel áthatják őt; úgy

érezte, hogy együtt él a világmindenség harmóniájával és megittasul tőle. Asztrálteste ilyenkor mintegy megszabadult fizikai testétől és élettetének egy része is kihúzódott fizikai testéből. És ez az asztráltestből és élettetéből álló képződmény olyan volt, mint egy finom, csodálatos hangszer, amelynek a húrjain a világmindenség misztériumai csendülnek fel. A világmindenség harmóniái szerint alakultak ki az embernek azok a részei, amelyekre a tudat csak igen kevésbé hatott. Mert a világmindenség e harmóniáiban a Nap-lények működtek. Így az ember tudattól kevésbé áthatott részének a szellemi, kozmikus hangok adták meg a formáját. A Nap-időszak alatti világosabb tudatállapot és a tompább tudatállapot között nem volt olyan éles ellentét, mint a mai ember ébrenléte és álomtalan mély alvása között; a képtudat nem volt ugyan olyan világos, mint a mai ébertudat, de a másik tudat sem volt olyan tompa, mint a mai ember álomtalan alvásának a tudata. Az embernek tehát, bár homályosan, de mégis volt bizonyos képzete arról, hogy fizikai testében és étertestének abban a részében, amely a fizikai testtel kapcsolatban maradt, a kozmikus harmóniák játéka zajlik le. – Abban az időszakban, amikor úgyszólván „nem süttött” a Nap az emberre, a harmóniák helyét az emberi tudatban a képek foglalták el. Ilyenkor a fizikai és étertestben főként azok a részek elevenedtek meg, amelyek közvetlenül a tudatnak voltak alárendelve. Azok a részek pedig, amelyekre most már nem hatottak a Nap alakító erői, egyfajta megkeményedési, elszáradási folyamaton mentek keresztül. És amikor azután ismét elérkezett a Nap-időszak, akkor a régi testek lehullottak, leváltak az emberről és a régi testiség sírjából mintegy kinőtt a belsőleg újjászületett, bár ebben a formájában még jelentéktelen ember. Az életfolyamat megújult. A Nap-lények és Nap-harmóniák hatására azután régi tökéletességében újra kialakul az újjászületett test és a fenti folyamat ismétlődik. Az ember ezt a megújulást úgy élte át, mintha új ruhát öltött volna magára. Lényének magva nemcsak a tulajdonképpeni születést és halált élte át, hanem a szellemi hangtuda-

tot is. Amikor a külvilág iránti odaadásában élt, az előzőt felváltotta egy másik tudat, amellyel inkább belső világa felé fordult. Az ember mintegy vedlésen ment keresztül. Régi teste használhatatlanná vált; ledobta magáról és megújította. Ezzel közelebről is leírtuk azt a folyamatot, amelyet fentebb a szaporodás egy nemének neveztünk, és amelyről megjegyeztük, hogy közel áll a képzetalkotáshoz. Az ember fizikai és étertestének bizonyos részeire vonatkozóan magához hasonlót hoz létre, de nem olyan utódot, amely a szülőtől teljesen különbözik, hanem a szülő lényének a magja átszarmazik az ivadékra. Nem új lényt hoz létre, hanem önmagát új alakban. Így éli át a Holdon élő ember a tudatváltást. Amikor a Nap-időszak bekövetkezik, tudati képei egyre homályosabbak és az odaadás boldogsága tölti el; nyugodt belső világában a kozmikus harmóniák csendülnek fel. A Nap-periódus vége felé megelevenednek a képek az asztráltestben; az ember egyre inkább kezdi érezni önmagát. Olyan élménye van, mintha felébredne abból a boldogságból és nyugalomból, amelybe a Nap-időszak alatt belemerült. És még egy fontos élményt él át. A tudati képek újra világosak lesznek és úgy látja, hogy felhő burkolja be, és ez a felhő olyan lény, amely a világmindenségből szállt le reá. Úgy érzi, hogy ez a lény hozzá tartozik, az ő kiegészítése és létét is tőle kapja. Szinte énjének érzi. Ez a reászálló lény egyike az Élet fiai-nak. Az ember azt érzi, hogy: „Benne éltem akkor is, amikor a Nap-időben átadtam magam a világmindenség fenségességének, csak hogy akkor láthatatlan volt számomra, most azonban látható”. Belőlük, az Élet fiai-ból (Angyalok) indul ki az az erő is, amellyel az emberek a napnélküli időben testiségükre hatnak. És amikor ismét közeledik a Nap-időszak úgy érzi az ember, mintha egy lenne az Élet fiai-val; és ha nem is látja őket, érzi, hogy bensőségesen összekapcsolódik velük.

Az Élet fiai-hoz a kapcsolat nem olyan volt, hogy minden egyes embernek volt egy angyala, hanem egy egész embercsoport érezte magát egy ilyen angyalhoz tartozónak. Ilyen külön csoportokban éltek az emberek a Holdon és minden egyes csoport egy angyalt érzett

közös „csoport-énjének”. A csoportok közötti különbség abban állt, hogy az étertesteknek minden egyes csoportban sajátos alakjuk volt. Mivel pedig a fizikai test az étertest szerint alakul, a fizikai testben is megnyilvánult az étertestek csoportok szerinti különbözősége. Az egyes embercsoportok így mint külön emberfajták jelentek meg. Ha az Élet fiai a hozzájuk tartozó embercsoportokra néztek, szinte saját magukat látták megsokszorozódva az egyes emberekben. Ebben az élményben élték át saját én-voltukat; mintegy tükröződtek az emberekben. Ez a tükröződés volt éppen a feladata abban az időben az emberi érzékeknek. Beszéltünk arról, hogy az érzékek még nem közvetítették a tárgyi észlelést, de tükrözték az Élet fiai-nak a mivoltát. Amit az Élet fiai a tükrözés által észleltek, az adta nekik az „éntudatot”. És amit ez a tükrözés az emberi asztrálestben életre hívott, az a tompa, derengő Hold-beli tudat képeiben jelent meg.

Az embernek és az Élet fiainak ez a kölcsönös egymáshatása és az az emberi tevékenység, amely ebből a kapcsolatból származott, ez volt a fizikai testben az idegrendszer alapja. Az idegek lényegében az érzékszervek folytatásai az emberi test belseje felé.

Az elmondottakból kitűnik, hogyan működtek azok a három különböző csoporthoz tartozó szellem; lények, akiket a Személyiség szellemei-nek (Archai), Tűzszelleme-knek (Archangeloi) és az Élet fiai-nak (Angeloi) nevezünk. Ha a Hold-fejlődés főkorszakát, a középsőt nézzük, azt mondhatjuk: a Személyiség szellemei beleoltják az emberi asztrálestbe az önállóságot, a személyes jelleget. Ennek a ténynek köszönheti az ember, hogy azokban az időszakokban, amikor a Nap mintegy nem „süt” le rá, magába fordulhat és saját magán dolgozhat. A Tűzszelleme az étertestben tevékenykednek, és ennek hatására az étertest felveszi magába az ember önálló alakjának jellegét. A Tűzszelleme idézik elő, hogy az ember – testének minden egyes megújulása után – ugyanannak érzi magát. A Tűzszelleme mintegy emlékeztetnek az étertestnek. Az Élet fiai úgy hatnak a fizikai testre, hogy ez az önállósult asztrálest

kifejeződésévé válhat, tehát ők teszik lehetővé, hogy a fizikai test az asztrálest fiziognómiai képmása legyen. A fizikai és étertest működésébe, mivel ezek a Nap-időszakok alatt az önálló asztrálesttől függetlenül folytatják fejlődésüket, belenyúlnak magasabb szellemi lények is: a Forma-szellemek (Exusiai) és a Mozgás szellemei (Dynameis). Az ő tevékenységük a Napról indul ki, ahogyan azt már leírtuk.

Ezeknek a tényeknek a hatására az ember megéri arra, hogy a szellem-én csiráját fokozatosan kialakítsa, mint ahogy a Szaturnusz-fejlődés második felében a szellemember és a Napon az életszellem csiráját is kialakította. Ez megváltoztatja az összes Hold-beli körülményeket. Az egymást követő változások és megújulások során az ember egyre nemesebb és finomabb lett, és erőiben is gyarapodott. A képtudat ezáltal mindinkább megmaradt a Nap-időszakokban is, és hatni tudott a fizikai test és étertest alakulására, ami eddig teljesen a Nap-lények hatása alatt állt. Az ember és a vele kapcsolatos szellemi lények tevékenységének eredménye mindjobban hasonlított ahhoz, ami azelőtt a Napnak és magasrendű lényeknek hatására történt. Ennek az volt a következménye, hogy a Nap-lények egyre inkább saját fejlődésükre használhatták fel erőiket. Ennek eredményeként a Hold érett lett arra, hogy bizonyos idő múlva ismét egyesüljön a Nappal.

Szellemi látással megállapítható, hogy a folyamat a következőképpen játszódott le: a Nap-lények lassanként legyőzték a „bukott Hold-lényeket”. A Hold-lényeknek most már úgy kellett a Nap-lényekhez alkalmazkodniuk, hogy azoknak alárendelve magukat a teljesítményeiket mintegy hozzáadták a Nap-lények teljesítményeihez. Ez persze csak hosszú korszakok után történt meg, amelyekben a Hold-időszakok egyre rövidebbek, a Nap-időszakok egyre hosszabbak lettek. Aztán ismét egy olyan fejlődési korszak következik, amelyben a Nap és a Hold egységes kozmikus organizmussá válik, és ekkor lesz az ember fizikai teste egészen éterivé.

Né gondoljuk azonban, hogy amikor a fizikai test éterivé válásáról beszélünk, ezen nem fizikai-testi álla-

potot értünk. Ami fizikai testként a Szaturnusz-, Nap- és Hold-korszakban kialakult, az megmarad. Azon van a hangsúly, hogy a fizikaiak létezését ne csak ott ismerjük fel, ahol ezek külső fizikai módon megnyilatkoznak. Fizikaiság úgy is lehetséges, hogy ez külsőleg éteri, sőt asztrális formában jelenik meg. Meg kell különböztetnünk a külső megjelenési formát a belső törvényszerűségtől. A fizikai éterivé vagy asztrálissá válhat anélkül, hogy fizikai törvényszerűségét elveszítené. Így van ez a régi Holdon is, amikor az ember fizikai teste tökéletességének egy bizonyos fokát elérte. Ekkor éteri formát észlel. Érzékfeletti tudattal azonban megállapíthatjuk, hogy az ilyen éteri formában megjelenő testet nem az éteri, hanem a fizikai törvényszerűség hatja át. A fizikait az éteriség felvette magába, hogy mintegy anyai ölében gondozza és ápolja. Később azután ismét fizikai formában, de már magasabb fokon jelenik meg. Ha a Hold-beli emberek fizikai testüket a durva fizikai formában tartották volna meg, a Hold sohasem egyesülhetett volna a Nappal. A fizikai test az éteri forma felvételével közelebb került az étertesthez, és ezért bensőségebben hathatják át az étertestnek és asztráltestnek azok a részei, amelyeknek a Hold-fejlődés Nap-időszakaiban ki kellett a fizikai testből húzódnia. Az ember, aki a Nap és Hold szétválása idején kettős lényként jelent meg, most ismét egységes teremtmény. Ami fizikai, az lelkipb válik; ezért a lelkiek is szorosabban kapcsolódnak a fizikaiakhoz.

Erre az egységes emberlényre a Nap-szellemek – mivel az ember az ő közvetlen működésük világába került – egészen más módon tudnak hatni, mint azelőtt, amikor kívülről hatottak a Holdra. Az ember most inkább lelki-szellemi környezetben él. Ezért a Bölcsesség szellemei (Kyriotetes) megkezdhetik jelentőségteljes működésüket: bölcsességet oltanak az emberbe, bölcsességgel áthatott lelkiséget. Így az ember bizonyos értelemben önálló lélek lesz. A Bölcsesség szellemei-n kívül még a „Mozgás szellemei” (Dynameis) is kifejtik hatásukat. Ezek főként az asztráltestre hatnak. Hatásukra az asztráltest lelki mozgékonyt és bölcsességgel telt

élettestet alakít ki magában. A bölcsességgel áthatott étertest az első alapja annak, amit a mai embernél értelmi léleknek nevezünk; a Mozgás szellemei által aktivált asztráltest pedig csíraállapotbeli adottsága az érzőléleknek. És mert a Bölcsesség szellemei és a Mozgás szellemei mindezt az emberben annak fokozott önállósági állapotában idézik elő, az értelmi lélek és az érzőlélek csírabeli adottsága a „szellemén” kifejeződése. Tévedés volna azonban azt hinnünk, hogy a „szellemén” a fejlődésnek ebben a korszakában az értelmi lélektől és az érzőlélektől megkülönböztető, különálló valami. Az értelmi és érzőlélek csak kifejeződése a „szellemén”-nek. A „szellemén” pedig az értelmi lélek és érzőlélek magasabb egysége és harmóniája.

Különleges jelentősége van annak, hogy a Bölcsesség szellemei ebben a korszakban az elmondott módon megkezdik tevékenységüket. Működésük ugyanis nemcsak az emberre terjed ki, hanem a Holdon kialakult többi világra is. A Nap és a Hold újra egyesülésénél az alacsonyabb rendű világok is a Nap világába kerülnek. Mindaz, ami bennük fizikai volt, éterivé válik. Tehát az embereken kívül az ásványnövények és a növényállatok is a Napon vannak, de törvényszerűségeiket megtartják. Ezért nem tudnak környezetükbe beleilleszkedni, idegeneknek érzik magukat. Olyan természetük van, amely alig idomul a környezethez. Mivel azonban éterivé váltak, a Bölcsesség szellemei rájuk is tudnak hatni. A Holdról származó, de most már a Napon élő világokat áthatják a Bölcsesség szellemei-nek erői. Azért azt, amivé ebben a fejlődési korszakban a Nap-Hold égitest válik, a „Bölcsesség kozmoszá”-nak nevezhetjük.

Amikor aztán egy nyugalmi szünet után Földünk mint a „Bölcsesség kozmoszá”-nak utóda megjelenik, a rajta újból elevenné váló Hold-beli csírájukból kisarjadó összes lények bölcsességgel telítettek. Ez a magyarázata annak, hogy az ember a Földön miért talál mindenben bölcsességet, amikor a körülötte lévő jelenségek természetét szemléli. Csodálatos az a bölcsesség, amely minden levélben, minden állati vagy emberi csontban, az agy és a szív felépítésében megnyilatkozik. Mivel az

embernek bölcsességre van szüksége ahhoz, hogy a körülötte lévő jelenségeket megértse, tehát bölcsességet merítsen belőlük, ez azt mutatja, hogy bölcsesség van bennük. Mert bármennyire igyekeznék is az ember bölcs képzetekkel a körülötte lévő világot megérteni, nem tudna bölcsességet meríteni belőle, ha a bölcsesség nem volna már eleve a világba beépítve. Aki bölcsességgel akar olyasvalamit megérteni, amiről azt hiszi, hogy előzőleg nem került bele bölcsesség, az azt is hihetné, hogy vizet meríthet abból az edényből, amelybe előzőleg nem öntöttek vizet. A Föld, ahogy az a következő leírásból ki fog tűnni, az újjászületett „rég Hold”, és bölcsességgel telten jelenik meg, mert a fent leírt korszakban a Bölcsesség szellemei erőikkel áthatották.

Bizonyára érthető, hogy a Hold-beli viszonyok leírásánál csak egyes átmeneti formákkal tudtunk foglalkozni. A tények közül a kellő ábrázolás kedvéért csak egyeseket ragadtunk ki. Természetesen a leírásnak ez a módja csak általános képet ad és ezért kifogásolhatná valaki, hogy a fejlődést nem helyeztük határozott fogalmak rendszerébe. Ezzel az ellenvetéssel szemben hangsúlyozzuk, hogy szándékosan foglaltuk leírásunkat kevésbé élesen meghatározott fogalmakba, mert számunkra nem annyira az a fontos, hogy spekulatív fogalom és eszmekonstrukciókat állítsunk fel, mint inkább az, hogy képet adjunk arról, ami a fejlődés tényeire irányított érzékfeletti látás, vagyis szellemi szemünk előtt valóban megjelenik; és ez a Hold-fejlődés vonatkozásában egyáltalán nem mutatkozik olyan éles, határozott körvonalakban, mint a földi észlelés tárgyai. A Hold-fejlődésben nagyon is változó, váltakozó benyomások, bizonytalan, mozgékony képek és ezek átmenetei jelennek meg. Ezenkívül még figyelembe kell vennünk, hogy a fejlődésnek egy-egy korszaka igen hosszú ideig tart, és ezért leírásukban csak pillanatnyi képeket tudtunk rögzíteni.

Abban az időpontban, amikor a lényébe plántált asztráltest az embert fejlődésében olyan magasra juttatta, hogy fizikai teste alkalmas adhatott az Élet fiainak az emberfok elérésére, a Hold-korszak lényegében

eljutott a csúcspontjára. És ekkor az ember is már elérte mindazt, amit ez a korszak neki magának, saját belső világának a haladás útján adni tudott. A következő korszakot, tehát a Hold-fejlődés második felét, ezért az apadás időszakának nevezhetjük. De éppen ebben a korszakban és éppen az enyészet folyamata következtében az ember környezetében és magában az emberben a legfontosabb események egyike zajlik le. A Nap-Hold planétába bölcsesség plántálódik és az értelmi és érzőlélek csíráját helyezik az emberbe. Az értelmi lélek, érzőlélek és tudati lélek kifejlődése és ezzel együtt az én, vagyis a szabad éntudat megszületése azonban csak a Föld-korszakban következik be. A Hold-fejlődés fokán az értelmi és érzőlélek még egyáltalán nem úgy jelenik meg, mintha az ember maga nyilatkozna meg rajtuk keresztül, hanem mintha hangszerei lennének az emberhez tartozó Élet fiainak. Az érzőlélek és értelmi lélek csírájával felruházott emberben a Holdon ez az érzés élt: „Bennem és általam élnek az Élet fiai; általam látják Hold-beli környezetüket és bennem gondolkodnak ennek a környezetnek a lényeiről és dolgairól.” A Hold-beli ember úgy érzi, hogy az Élet fia mintegy árnyékával beburkolja és ő eszköze ennek a magasabb lénynek. Amikor a Nap és a Hold még külön voltak és a Hold elfordult a Naptól, az ember önállóbbnak érezte magát; de emellett azt is érezte, hogy a hozzátartozó én, amely a Nap-időszakban eltűnt képtudata elől, most láthatóvá válik. A Hold-beli ember tudatállapotának váltakozására jellemző, hogy azt érezte: „énem a Nap-időszakban velem együtt magasabb régiókba, magasabb lényekhez száll, és amikor a Nap eltűnik, velem együtt mélyebb világokba ereszkedik alá.”

A tulajdonképpeni Hold-fejlődést egy előkészítő korszak előzte meg, amelyben bizonyos vonatkozásban megismétlődött a Szaturnusz- és a Nap-fejlődés. A Nap és a Hold egyesülése után, a hanyatlás idejében is, két korszakot különböztethetünk meg. Ezek során bizonyos mértékű fizikai sűrűsödés is bekövetkezik. Tehát a Nap-Hold organizmusban a szellemi-lelki állapotok fizikaiak-

kal váltakoznak. A fizikai korszakokban az emberek és az alsóbbrendű világok lényei is úgy jelennek meg, mintha merev, önállóan alakjukban elővételeznék azt, amivé később, a Földön önállóbb formában válniuk kell. A Hold-fejlődésnek tehát van két előkészítő és két hanyatlási korszaka. Az ilyen korszakokat „körforgásoknak” is nevezhetjük. Az előkészítő korszakok után és a hanyatlási korszakok előtt, tehát azalatt, amíg a Hold külön van a Naptól, három korszakot különböztetünk meg. A középső az Élet fiai emberréválásának az ideje. Ezt egy olyan korszak előzi meg, amelyben az összes körülmények ennek a főeseménynek a létrehozásában jegecesednek ki, és követi egy olyan, amelyben a különböző lények élete és alakulása az új alkotásokhoz igazodik. Így a Hold-fejlődés közepe ismét három korszakra oszlik, és a két előkészítő és két hanyatlási korszakra együtt tehát hét körforgásban játszódik le. A körforgások között nyugalmi szünetek vannak. A Nap-lények pl. fokozatosan visszahúzódnak és megszüntetik működésüket a Holdon. Számukra olyan időszak következik, amely kifelé rájuk vonatkozólag nyugalmi szünet, de ezalatt magán a Holdon még élénk, önálló tevékenység folyik. Az egyik lénycsoport tevékenységi korszaka így többszörösen belenyúlik a másik lénycsoport nyugalmi szünetébe. Ha ezt számításba vesszük, beszélhetünk arról, hogy az erők a körforgásoknak megfelelően ritmikusan emelkednek és apadnak. Az előbb említett hét Hold-korszakon belül is még két hasonló időszakot különböztethetünk meg. Így az egész Hold-fejlődést egy nagy planetáris körforgásnak, ennek hét részét „kis” körforgásoknak, a kis körforgások szakaszait pedig „még kisebb” körforgásoknak nevezhetjük. Ez a hétszer hét korszakra tagozódás már a Nap-fejlődésben is észrevehető, és a Szaturnusz-kor fejlődése is jelzi, de figyelembe kell vennünk, hogy az időszakok közötti határok a Napon is és a Szaturnuszon még inkább elmosódnak. Ezek a határok annál világosabbak, minél inkább halad a fejlődés a Föld-korszak felé.

Az előbbieken vázlatosan leírt Hold-fejlődés befejezése után a benne szereplő lények és erők szellemibb létformába lépnek. Ez a létforma egészen más fokon van, mint azok a szellemi létformák, amelyek a Hold-korszakban és az ezt követő Föld-fejlődésben is megtalálhatók. Nem biztos tehát, hogy az a lény például, aki magasan fejlett megismerőképességével a Hold- és a Föld-fejlődés minden egyes részletét meg tudja figyelni, azt is látni tudja, ami a két fejlődés között történik. És ha nincs meg az ehhez szükséges képessége, úgy látja, hogy a Hold-fejlődés végén a lények és erők mintegy a semmiben vesznek el, majd a két fejlődés közötti időszak lejártával ismét előjönnek a világmindenség homályából. Csak egy nála sokkal magasabb képességű lény tudná a közbülső idő szellemi tényeit is követni.

A Hold- és Föld-korszak közötti időszak végén a Szaturnusz, Nap és Hold fejlődési folyamataiban résztvevő lények új képességekkel jelennek meg. Az ember felett álló lények korábbi tetteikkel megszerezték azt a képességet, amellyel úgy vezethetik tovább az embert, hogy az a Hold-korszak után következő Föld-korszakban egy fokkal magasabb tudatot fejleszthet ki, mint amilyen Hold-beli képtudata volt. Előbb azonban elő kell készíteni az embert, hogy befogadhassa azt, amit számára adnak. A Szaturnusz-, Nap-, és Hold-fejlődés során az ember a fizikai testet, élettestet és asztráلتestet lényébe beépítette, de ezek csak olyan képességeket és erőket hordoztak, amelyeknek a birtokában a képtudat létrehozására voltak képesek, még nem volt alakjuk, nem voltak olyan szerveik, amelyekkel az ember földi fejlődési fokának megfelelően a külső fizikai tárgyakat észlelhetnék volna. Mint ahogy az új növény csak azt bontakoztatja ki, ami a régi növényből származó csírában már benne volt, úgy az új fejlődési fok kezdetén az emberi természet három része is olyan formákkal és szervekkel jelenik meg, amelyekkel csak a képtudatot tudja létrehozni. Az ember lényének részeit egy magasabb tudati fok kibontakozására először elő kell készíteni.

Ez az előkészítés három fokozatban játszódik le. Az első fokozat eredménye, hogy a fizikai test magasabb fokra fejlődik; olyanná tud alakulni, amilyenné alakulnia kell, hogy a tárgyi tudat alapja legyen. Ez egy előkészítő fokozat a Föld-fejlődésben, amelyet magasabb fokon megjelenő Szaturnusz-ismétlésnek nevezhetünk, mert a szellemi lények ebben a korszakban is – mint a Szaturnuszon – csak a fizikai testen dolgoznak. Amikor a fizikai test fejlődésében eléggé előrehaladt, az összes lényeknek magasabb létformába kellett emelkedniük, mielőtt az élettest megkezdhetné fejlődését. A fizikai testet mintegy újjá kellett formálni, hogy a magasabb rendűvé lett élettestet felvehesse. A szellemi létformában lezajló közbülső időszak után mintegy magasabb fokon ismétlődik a Nap-fejlődés, hogy az étertest kialakulhasson. Majd pedig, szintén egy közbülső időszak után, hasonlóképpen megismétlődik a Hold-fejlődés az asztráltest fejlődése érdekében.

Irányítsuk most figyelmünket a harmadik ismétlődés után lezajló tényekre. Az összes lények és erők újra szellemivé váltak és szellemivé válásuk során magas világokba emelkedtek. Ezek közül legalsóbb az a világ, amelyben a mai ember a halál és az újabb születés közötti időben tartózkodik, és amely a szellemi világ régiójával azonos. Itt a szellemivé válás korszaka alatt is észlelhető valami a pralayába távozott lényekből és erőkből. Ennek az időnek a letelte után a magasrendű szellemi lények ismét fokozatosan leszállnak az alsóbb világokba. Mielőtt a fizikai Föld-fejlődés megkezdődik, olyan alacsonyra szállnak, hogy legalacsonyabb rendű megnyilatkozásuk az asztrális vagy lélekvilágban látható.

Mindaz ami az emberből ebben az időben már megvan, még asztrális jellegű. Ha az emberiségnek ezt az állapotát meg akarjuk érteni, különösen fel kell hívniunk a figyelmet arra, hogy az embernek fizikai, éteri és asztrálteste van, de a fizikai és étertest nem fizikai és éteri, hanem asztrális létformában van. Ebben a korszakban nem a fizikai forma teszi a fizikai testet fizikaivá, hanem az a tény, hogy bár asztrális létforma

tartozik hozzá, mégis a fizikai törvények uralkodnak rajta, tehát fizikai törvényszerűségekké felruházott lelki létformában élő lény. Ehhez hasonló az élettest állapot is.

Szellemi látással megállapítható, hogy a Föld ezen a fejlődési fokon olyan kozmikus lény, amely teljesen *lélekből és szellemből áll*; a fizikai és életerők is még lelkileg vannak meg benne. Ebben a kozmikus organizmusban adottságként mindaz benne van, aminek később fizikai földi teremtményekké kell válnia. A Föld fénylő, de fénye még nem olyan, amely fizikai szemmel – ha ebben az időben egyáltalán volna fizikai szem – észlelhető lehetne. Csak *lelki fényben ragyog* a látó szellemi szeme előtt.

Mármost ebben a kozmikus lényben végbemegy valami, amit sűrűsödésnek nevezhetnénk. A sűrűsödésnek az az eredménye, hogy bizonyos idő múlva ebben a nagy lelki organizmusban olyan tűzforma jelenik meg, mint amilyen a régi Szaturnusz legsűrűbb állapotában volt. Ezt a tűzformát áthatja azoknak a lényeknek a tevékenysége, akik részt vesznek a fejlődésben. A szellemi lények és az égitest közötti kölcsönhatást az mutatja, hogy a Föld-tűzgolyóba való alámerülés folyton váltakozik a tűzgolyóból való felszállással. A Föld-tűzgolyó tehát nem valami egylényegű szubsztancia, hanem lélekkel-szellemmel áthatott organizmus. Azok a lények, akiknek – rendeltetésük szerint – a jelenlegi alakban élő emberekké kell majd válniuk a Földön, még a legkevesbé sem vesznek részt a Tűz-testbe való alámerülésben. Szinte teljesen a meg nem sűrűsödött környezetben tartózkodnak; még a szellemi lények ölen élnek. Fejlődésüknek ezen a fokon lelki részüknek csak egy pontjánál érintik a Tűz-földet, aminek az a következménye, hogy asztrális formájuk egy részét a hő összesűríti. Ezzel gyullad fel bennük a földi élet. Lényük legnagyobb részével tehát még a lelki-szellemi világokhoz tartoznak. Csak a földi tűzzel való érintkezés révén veszi őket körül az élet melege. Ha a fizikai-földi idők kezdetének emberéről fizikai-érzékeletti képet akarunk kapni, olyan lelki tojásformát kell elképzelnünk, amely a Föld

környezetében van és alsó felületét, mint a makkot, egy kehely veszi körül. A kehely szubsztanciája azonban csak hő, vagyis tűz. A hőbe-burkoltságnak azonban nemcsak az a következménye, hogy az emberben felgyullad az élet, hanem ezzel egyidejűleg az asztráltestben is változás megy végbe. A későbbi érző-lélek első kezdeménye az asztráltest része lesz. Azt mondhatjuk tehát, hogy az ember létének ezen a fokán érzőlélekből, asztráltestből életttestből és tűzből való fizikai testből áll. Az asztráltestben ide-oda hullámszerűen azok a szellemi lények, akik részt vesznek az emberi életben. Az ember úgy érzi, hogy az érzőlélek a Föld testéhez köti. Ebben az időben főként képtudata van, és ebben azok a szellemi lények nyilatkoznak meg, akiknek ölen nyugszik; képtudatában mintegy pontként jelenik meg saját testének érzése. A szellemi világokból tekint le földi tulajdonára, amelyről úgy érzi, hogy ez az övé.

A Föld sűrűsödése állandóan fokozódik, és ezzel az ember fent leírt tagoltsága egyre nyilvánvalóbbá válik. A fejlődésnek egy pontjától kezdve a Föld annyira megsűrűsödött, hogy már csak egy része tüzes. Egy másik része a „gáz”-nak vagy „levegő”-nek nevezhető formát vette fel. Ekkor az ember is változáson megy át. Nemcsak a földi tűz hat rá, hanem a levegőszubsztancia is beleépül tűzből álló testébe. És mint ahogy a hő gyűjtötte fel benne az életet, úgy kelti benne az őt körülvevő levegő azt a hatást, amelyet szellemi hangnak nevezhetünk. Élettteste megcsendül. Egyidejűleg az asztráltest egy része kiválik és ez a rész az első kezdeménye a későbbi értelmi léleknek.

Hogy szemügyre vehessük azt, ami ebben az időben az ember lelkében végbemegy, figyelembe kell vennünk, hogy a Föld tűzből és levegőből álló testében az ember fölött álló lények fel- és alászállnak. A tűzből álló Földben tevékeny lények közül elsősorban a Személyiség szellemei fontosak az ember számára. Amikor az embert a földi hő életre kelti, érzőleke azt mondja: „ezek a Személyiség szellemei”. Ugyanígy adnak hírt magukról a levegőtestben azok a lények, akiket fentebb (a keresztény ezoterika értelmében) Arkangyalok-nak nevezünk.

Ezeknek a hatása az, amit az ember, mikor levegő lengi körül, hangnak érez magában. Ekkor az értelmi lélek így szól: „ezek az Arkangyalok”. Amit tehát az ember fejlődésének ezen a fokán a Földdel való kapcsolatában észlel, azok még nem a fizikai tárgyak; az ember a hozzá felszálló hőérzetekben és hangokban él; a hőáramlásokban és a hangok hullámszerűségében azonban a Személyiség szellemei-t és az Arkangyalokat érzi. Ezeket a lényeket közvetlenül nem tudja észlelni, hanem csak a hő és a hang fátyolán át. És miközben a Földről lelkébe hatol a hő- és hangészlelés, még mindig azoknak a magasabb rendű lényeknek a képei hullámszerűen a lelkében, akiknek az ölen nyugszik.

A Föld fejlődése tovább megy és ez ismét sűrűsödésben fejeződik ki. A Föld felveszi magába a vízszubsztanciát; most már tehát három szubsztanciából áll: tűzből, levegőből és vízből. Mielőtt azonban ez bekövetkezik, igen fontos esemény játszódik le. A tűz-levegő Földből önálló égítést szakad ki, amely a további fejlődés folyamán a jelenlegi Nap lesz. Ezelőtt a Föld és a Nap egy test volt. A Nap kiválása után a Földben egyelőre még mindig benne van az, ami a jelenlegi Holdon és a Holdban van. A Nap kiválása azért következik be, mert bizonyos magas rendű lények a vízzé sűrűsödött anyagot nem tudják tovább elviselni; ez hátráltatja őket saját fejlődésükben és abban a tevékenységben, amelyet a Föld-fejlődés érdekében folytatniuk kell. Az egységes Föld-tömegeből kiválasztják a számukra használható szubsztanciákat és kivonulnak, hogy a Napon új lakóhelyet építsenek maguknak. Most már kívülről, a Napról hatnak a Földre. Az embernek viszont további fejlődése érdekében olyan színtérré van szüksége, amelyben a szubsztancia még tovább sűrűsödik.

Azzal, hogy a vízszubsztancia a Föld testének alkotó elemévé válik, az ember maga is megváltozik. Most már azon kívül, hogy tűz áramlik benne és levegő lengi körül, a vízszubsztancia is fizikai testének részévé válik. Egyszersmind átalakul testének éteri része is; ezt az éteri részt most mint finom fénytestet észleli. Azelőtt azt érezte, hogy a Földből hőáramlások szállnak fel

hozzá és a hangokon keresztül levegő árad feléje, most tűzből, levegőből álló testét a víz eleme is áthatja, a víz be- és kiáramlását a fény fel- és ellobbanásának látja. De lelkében is változás következik be. Az érzőlélek és az értelmi lélek adottsága mellé megkapja a tudati lélek adottságát is. A víz elemében az Angyalok hatnak, ők a tulajdonképpeni fénykeltők is. Az ember úgy látja őket, mintha a fényben jelennének meg.

Bizonyos magas rendű lények, akik azelőtt magában a Földben éltek, most a Napról hatnak a Földre. Ezáltal az összes hatások is megváltoznak a Földön. A Földhöz kötött ember a Nap-lények hatását nem tudná érezni, ha lelke folytonosan a Föld felé fordulna, amelyből fizikai teste kialakult. Az emberben most a tudatállapotok változása következik be. A Nap-lények az ember lelkét bizonyos időszakokban elszakítják a fizikai testtől úgy, hogy az ember váltakozva hol lelki életet él a Nap-lények ölében, hol pedig testéhez kötötten a Föld hatását fogadja magába. Amikor fizikai testében van, a hőáramlások fölszállnak hozzá; a levegőtömegek hangokkal lengik körül; a vizek ki- és beáramlanak rajta. Amikor testén kívül van, akkor lelkét áthatják azoknak a magasabb rendű lényeknek a képei, akiknek az ölen él.

Fejlődésének ezen a fokán a Föld két különböző időszakot él át. Az egyikben szubsztanciáival körülvetheti az emberi lelket, és testet adhat számára; a másik időszakban a lelkek távol vannak tőle, csak a testek maradnak rajta. Ilyenkor az emberrel együtt alvási állapotban van. Szakszerűen kifejezve azt mondhatjuk, hogy az ősrégi múltnak ebben a korszakában a Föld nappalt és éjszakát él át. Fizikailag-térbelileg ez abban fejeződik ki, hogy a Nap-lények és a földi lények kölcsönhatása következtében a Föld a Naphoz viszonyítva mozgásba jön; ebben fejeződik ki a Naphoz való viszonya, és így kerül helyes kapcsolatba a Nappal. Ezzel jön létre az éjszakai és nappali időszakok váltakozása. A nappali időszak az, amikor a Földnek az a része, amelyen az emberi fejlődés lejátszódik, a Nap felé fordul; az éjszakai időszak, vagyis amikor az ember tisztán lelki életet él, pedig az, amikor ez a földterület elfordul

a Naptól. (Ne gondoljuk azonban, hogy ebben az ősi időben a Föld úgy vagy ahhoz hasonlóan forgott a Nap körül, mint ma. Akkor még egészen mások voltak a körülmények. Hasznos azonban, ha a fejlődésnek ezzel a korszakával kapcsolatban is már sejtjük, hogy az égitestek mozgása a rajtuk lakó szellemi lények egymással való kapcsolatának a következményeként jön létre. Az égitesteket szellemi-lelki okok hozzák olyan helyzetekbe és mozgásokba, hogy a szellemi állapotok a fizikaiakban kiélhessék magukat.)

Ha a Földet éjszakai állapotában figyelniük meg, testét holttesthez hasonlóan látnánk, mert nagyrészen az emberek feloszló testeiből áll, akiknek a lelkei más létformában vannak. Az emberi testeket alkotó vízből és levegőből álló organizmusok feloszlanak és feloldódnak a földben mint valami jelentéktelenül kis csíra. Az emberi testnek csak az a része marad meg, amely a Föld-fejlődés kezdetétől fogva az emberi léleknek és a tűznek az együttműködéséből alakult ki és a fejlődés folyamán egyre sűrűbb lett. Azt a nappalt és éjszakát, amelyről beszélünk, ne gondolják nagyon hasonlóan ahhoz, amit a Föld jelenlegi állapotában nappalnak és éjszakának nevezünk. Amikor az ősrégi múltban a nappal felvirrad és a Földet ismét közvetlenül éri a Nap-hatások, az emberi lelkek a fizikai élet felé igyekeznek. Megérintik a kicsiny csírákat és életre keltik úgy, hogy azok külső alakot öltenek, és ez a külső alak az ember lényének lelki képmásaként jelenik meg. Olyan ez az emberi lélek és a testi csíra között lejátszódó folyamat, mint valami megtermékenyülés. Az ilyen módon megtermesült lelkek most már kezdik újból magukhoz vonzani és testükbe beleépíteni a levegő- és víztömegeket. A több részből álló test beszívja és kilélegzi a levegőt: ez az első kezdeménye a későbbi légzési folyamatnak. A test a vizet is felveszi és kilöki magából: ezzel a táplálkozási folyamat őseredeti módja kezd kialakulni. Ezek a folyamatok azonban külsőleg még nem észlelhetők. Külső észlelésszerű élménye a léleknek csak a fent jelzett megtermékenyítésnél van. Ilyenkor a Földről feléje tartott csírákat érintve, tompán érzi, hogy

fizikai létre ébred. Körülbelül ezt mondja: „ez az én alakom”. És ez az érzés, amelyet felderengő én-érzésnek is nevezhetnénk, megmarad a fizikai testtel való kapcsolatának egész ideje alatt. A levegő beszívását azonban a lélek még egészen lelki-szellemi folyamatnak érzi és képszerűen éli át. Ez a levegőfolyamat ide-oda hullámzó, az alakuló csírának formát adó hangképekben jelenik meg. A lélek érzi, hogy hangok veszik körül, és hogy testét a hangok erői szerint alakítja. A fejlődésnek ezen a fokán olyan emberi alakok jönnek létre, amilyenek mai tudattal a külvilágban nem figyelhetők meg. Finom szubsztanciájú növény- és virágszerű formákká alakulnak, amelyek belsőleg mozgékonyak, és ezért mint libegő virágok jelennek meg. És az embert ilyen virágformává alakulása földi időszakájában boldog érzéssel tölti el. A vizes részek felvételét a lélek erőgyarapodásnak, belső erősödésnek érzi. Kifelé ez az emberi organizmus növekedésében mutatkozik meg. A közvetlen Nap-hatás megszűnésével az emberi lélek elveszti azt az erőt, amellyel ezeken a folyamatokon uralkodni tud és fokozatosan leveti őket. Csak azok a részek maradnak meg, amelyek a csírárt érelik. Az ember pedig otthagyja testét és a szellemi létformába tér vissza. (Mivel a Föld nem minden részét fordítja emberi testek felépítésére, ne képzeljük, hogy éjszaka a Föld csakis feloszló holttestekből és felébredésre váró csírákból áll. Ezek más, a Föld szubsztanciájából formálódó organizmusok közé vannak beágyazva. Ezekről majd később beszélünk.)

A Föld-szubsztancia megsűrűsödésének folyamata folytatódik. A vízen kívül a szilárdnak, vagyis a földnek nevezhető elem is megjelenik. És az ember is kezdi földi élete alatt a földi elemet felvenni magába. Mihelyt ez a folyamat megkezdődik, azoknak az erőknél, amelyeket a lélek a testtől független állapotból magával hozott, nincs már olyan hatalmuk, mint azelőtt volt. Azelőtt a lélek a tűz-, levegő- és vízelemből a körülötte zengő hangok és az őt körülvevő képszerű fények szerint alakította ki testét. A megszilárdult alakokkal szemben erre

már nem képes. Ezért az ember kialakításába más hatalmak kapcsolódnak be. Abból, ami az emberből visszamarad, mikor a lélek elhagyja a testet, nemcsak a csíra található meg, amelyet a visszajövő lélek életre kelt, hanem egy olyan organizmus is, amely magát az életre keltéshez szükséges erőt is tartalmazza. A lélek elválásakor nemcsak képmását hagyja a Földön, hanem elevenítő hatalmának egy részét is belehelyezi ebbe a képmásba. És amikor ismét megjelenik a Földön, már nemcsak a képmást kelti életre, hanem a képmásban magában kell bekövetkeznie az életre ébredésnek. Azok a szellemi lények, akik a Napról hatnak a Földre, megtartják az éltető erőt az emberi testben akkor is, amikor az ember maga nincs a Földön. A lélek megtestesülésekor most már nemcsak a körülötte hullámzó hangokat és a képszerű fényeket érzi, és bennük a közvetlenül fölötte álló lényeket, hanem a Föld-elem felvételével a Napon lévő még magasabb rendű lények hatását is átéli. Azelőtt az ember azokhoz a szellemi-lelki lényekhez tartozónak érezte magát, akikkel testtől független állapotában volt. „Én”-je még az ő ölkében élt. Most ez az én, fizikai megtestesülése során, ugyanúgy lép eléje, mint minden más, ami körülötte van. A Földön most már a lelki-szellemi lények önálló képmásai vannak. Ezek a képmások a mai emberi testtel összehasonlítva finom anyagi organizmusok voltak, mert a Földből való részek csak a legfinomabb állapotukban voltak jelen a testben, kb. úgy, mint ahogy ma vesszük fel valamely tárgy finoman elosztott szubsztanciáit szaglós szervünkkel. Az emberi testek árnyszerűek voltak. Mivel azonban széteszlottak az egész Földön, és a Föld felszínének különböző részein különbözőképpen hat, más-más földi hatás alá kerültek. Amíg azelőtt a testi képmások az őket életre hívó lelki embereknek feleltek meg és ezért lényegében az egész Földön egyformák voltak, most létrejön az emberi formák különbözősége, ami a későbbi faji különbözőségeket előkészítse.

A testi ember önállósulásával azonban a földi embernek a lelki-szellemi világgal való előbbi szoros kap-

csolata bizonyos mértékig meglazul. Amikor a lélek elhagyja a testet, a test mintegy tovább éli az életét.

Ha a fejlődés így haladt volna tovább, a Föld, szilárd elemének a hatása alatt kellett volna hogy keményedjék. Érzékfeletti megfigyeléssel visszanezve az akkori körülményekre, látjuk, hogy a lelkektől elhagyott emberi testek egyre jobban megkeményednek és egy idő után a Földre visszatérő emberi lelkek nem találnak olyan anyagot, amellyel egyesülni tudnának. Az ember számára használható minden anyag arra használódna fel, hogy a Földet a megtestesülések fás maradványaival töltse be.

Ekkor olyan esemény következik be, amely az egész fejlődést más irányba tereli. Mindaz, ami a szilárd Föld-anyagiságban a megmaradó keménység fokozódásához hozzá tudott volna járulni, kiválik a Földből. *Jelenlegi Holdunk* kivált a Földből, és ami azelőtt a Földben közvetlenül idézte elő a maradandó forma kialakítását, az most csökkentett erővel *közvetve* hat a Holdról. Azok a magasabb lények, akiktől *a forma kialakítása* függ, elhatározták, hogy erőiket ezentúl nem a Föld belsejéből, hanem kívülről küldik a Földre. Ezáltal az emberi testi organizmusok között olyan különbség keletkezik, amelyet a férfi és női nemre tagozódás kezdetének kell neveznünk. Azok a finom anyagból való emberi alakok, akik azelőtt laktak a Földön, két erőnek: a csírának és az éltető erőnek az együttműködésével önmagukban hozták létre az új emberi formát, vagyis utódaikat. Később azonban az utódok egyik csoportjában inkább a szellemi-lelki csíraerő, a másokban inkább az elevenítő csíraerő működött. Ez a kettősség úgy jött létre, hogy a Hold eltávozása után a földi elem ereje csökkent. A két erő most már finomabban hatott egymásra, mint akkor, amikor mind a kettő egy életben jelentkezett. Finom, szubtilis állapotban kerül a Földre, és csak később veszi fel a szilárdabb részeket. Ezzel nyílt meg a lehetőség arra, hogy a Földre visszajövő emberi lélek ismét egyesüljön a testtel. A lélek most már nem *kívülről* kelti életre a testet, mert a test életre keltése magán a Föld-

dön játszódik le; a lélek egyesül a testtel és növekedésre bírja. A növekedésnek természetesen bizonyos határa volt. A Hold kiválása egy időre hajlékonyá tette az emberi testet, de növekedésével együtt egyre inkább túlsúlyra kerültek a szilárdító erők. Végül a lélek mind kevésbé tudott részt venni a testi tagozódás előidézésében, szellemi-lelki létformába emelkedett, a test pedig feloszlott.

Követni lehet, ahogy azok az erők, amelyeket az ember a Szaturnusz-, Nap- és Hold-fejlődés során elsajátított, részt vesznek további fejlődésében a Föld előbb leírt kialakulása idején is. Az asztrálest az első, amelyet a földi tűz lángra lobbant, de az asztrálestben még – feloldott állapotban – benne van az életttest és a fizikai test. Az asztrálest azután kettéoszlik egy finomabb részre, az érzőlélekre, és egy durvább, éteri részre, amely most már érintkezésbe kerül a földi elemmel. Így lép előtérbe a már előzetesen kialakult éter- vagy életttest. És amíg az asztrális emberben kibontakozik az értelmi és tudati lélek, addig az étertestben leválasztódnak azok a durvább részek, amelyek a hanggal és a fényvel szemben fogékonyak. Abban az időpontban, amikor az étertest annyira megsűrűsödött, hogy a fénytestből tűz-, vagy hőtest lett, az ember elérte fejlődésének azt a fokát, amikor – mint ahogy leírtuk – a szilárd föld-elemet felveszi magába. Mivel az étertest tűztestté sűrűsödött, azért a már előbb beleoltott fizikai-testi erők révén is össze tudja kötni magát a fizikai Föld tűzállapotig ritkult szubsztanciáival. A levegőszubsztanciát azonban már nem tudná az étertest az időközben szilárdabbá vált fizikai testbe egyedül bevinni. Ekkor – mint mondtuk – a Napon lakó magasabb lények lépnek közbe és a levegőt a fizikai testbe *lehelik*. Az embernek, múltja alapján, megvan az ereje ahhoz, hogy a földi tüzet felvegye magába, de a levegőt magasabb lények lehelik bele. A megszilárdulás előtt az ember élettteste – mivel felfogta a hangot – a levegőáramlás irányítója volt. Fizikai testét étellel hatotta át. Most fizikai teste külső életet kap. Ennek az a következménye, hogy testi

élete független lesz lelki részétől. Az ember, mikor eltávozik a Földről, nemcsak a formacsírát hagyja itt, hanem a saját élő képmását is. A Formaszellemekek együtt maradnak ezzel a képmással, és amikor a lélek elhagyta a testet, az általuk kölcsönadott életet átszarmasztatják az utódra. Így alakul ki az öröklés. Amikor azután a lélek ismét megjelenik a Földön, érzi, hogy olyan testben van, amelyet az elődöktől származtattak át reá, és hogy éppen ez a test vonzza őt. A lélek mintegy visszaemlékszik elődjére, akivel egynek érzi magát. Így az emlékezés mint valami közös tudat húzódik végig az utódokon. Az én lefelé száll a generációkon keresztül.

Az ember, földi tartózkodása idején a fejlődésnek ezen a fokán, önálló lénynek érezte magát. Élettetének belső tüzeit a Föld külső tüzeivel összefüggőnek érezte. A hőt, amely áthatotta, saját én-jeként élte át. Ezek az élettelt áthatott hőáramlások válnak a vérkeringés alapjává. A beléje áramló levegőt azonban az ember már nem azonosította egészen a saját lényével, mint a hőt, mert a levegőben magasabb lények tevékenykedtek. A rajta keresztüláramló levegőben azonban megmaradt számára a tevékeny erőknél az a része, amely a már előbb kialakított életerők munkájának eredményeként a sajátja volt. A levegőáramlások egy részén uralkodott, és ezért a saját fejlődésén nemcsak a magasabb lények munkálkodtak, hanem ő maga is. Asztráltetének képei szerint alakította magában a levegőrészeket. A kívülről testébe áramló levegő a légzés alapja lett; a levegő egy része azonban az ember belső világában, mint beleoltott külön organizmus, elválik a levegő többi részétől és a későbbi idegrendszer alapja lesz. A hőn és a levegőn keresztül állt tehát az ember összeköttetésben a földi külvilággal.

A Föld szilárd elemének a beáramlásából azonban az ember semmit sem érzett. A szilárd elem részt vett ugyan az ember földi megtestesülésének folyamatában, de a szilárd elemek testébe kerülését az ember nem közvetlenül, hanem csak tompa tudatával észlelte a

magasabb lények képében, akik ebben a folyamatban működtek. Ilyen a felsőbb lényeket kifejező képformában az ember már korábban is észlelte a folyékony földi elem testbe-árasztását. Földi testének a megsűrűsödésével azonban az ember tudatában ezek a képek is megváltoztak. A folyékonysághoz hozzájön a szilárd elem is. Tehát a szilárdságnak a testbe-árasztását is az ember szükségképpen kívülről ható felsőbbrendű lényektől származónak érezte. Lelkében nem volt annyi ereje, hogy ezt a folyamatot maga irányíthatta volna, mert a léleknek most a kívülről felépített testet kellett szolgálnia. Ha a szilárd elemet maga organizálta volna a testébe, elrontotta volna testi alakját. Az ember látja, hogy amit kívülről vesz fel magába, azt a teste alakításában működő felsőbbrendű lények hatalmi parancsa irányítja. Az ember én-nek érzi magát; magában hordja értelmi lelkét, mint asztráltetének egy részét. Értelmi lelkével áthatja idegrendszerét, és belsőleg, képekben éli át azt, ami kívül történik. Elődök ivadékának érzi magát, mert a generációk során keresztül áramlik az élet. Lélegzik és lélegzését a Formaszellemekek-nek nevezett magasabb lények hatásának érzi. És ezekhez igazodik abban is, amit általuk kívülről kap táplálkozásként. A legsötétebb számára az, hogy honnan származik, mint individuum. Ebből csak annyit érez, hogy a földterőkben kifejeződő Formaszellemekek hatását már átélte. Az ember a külvilággal való viszonyában vezetés alatt állt. Ez a vezetés abban fejeződik ki számára, hogy a fizikai világ mögött lejátszódó szellemi-lelki tevékenységről tudata van. Nem észleli ugyan a szellemi lényeket igazi alakjukban, de lelkében hangokat, színeket, stb. él át; és tudja, hogy ebben a képzetvilágban a szellemi lények tettei élnek. Elhangzik számára, amit ezek a lények vele közölnek, megnyilatkozásaik fényből álló képekben jelennek meg előtte. A legbensőségesebb élménye akkor van, amikor a tűz, vagyis a hőelem kelt fel benne képzeteket. Megkülönbözteti már a saját belső melegét földi környezetének hőáramlásaitól. Ez utóbbiak hőáramlásaiban a Személyiség-szellemek (Archai) nyilatkoznak

meg. Az embernek azonban csak tompa tudata van arról, hogy mi van a külső hő áramlásai mögött. És éppen ezekben a hőáramlásokban érzi a Formaszellemelek hatását. Amikor erős hőhatások jelentkeznek az ember környezetében, úgy érzi, hogy most izzik a szellemi lények tüze a Föld környezetében, egy szikra ebből eloldódott és benső világát melegíti át.

A külső és belső fényhatásokat az ember még nem tudja ilyen módon megkülönböztetni. Amikor környezetében képszerű fények jelennek meg, az ember lelkében nem mindig keltik fel ugyanazt az érzést. Voltak idők, amikor az ember ezeket a képszerű fényeket külső fényeknek érezte. Ez akkor volt, amikor a testtől független állapotból éppen megtestesült, vagyis földi növekedésének korszakában. Ha közeledett az az idő, amikor a csíra új földi emberré alakult, a képek elhalványodtak, és az emberben csak valamilyen halvány emlékkép maradt róluk. Ezekben a képszerű fényekben jelentek meg a Tűzszellemelek (Arkangyalok) tettei. A Tűzszellemelek az ember előtt mint a hőben működő lények szolgálai jelentek meg, szolgálai azoknak a lényeknek, akik a tőlük eloldódó szikrát az ember benső világába süllyesztették. Amikor az Arkangyalok külső megnyilatkozása megszűnt, az ember mint képzeteket (emlékképeket) benső világában élte át őket, úgy érezte, hogy erőikkel kapcsolatban maradt. És ez csakugyan így is volt; mert azzal, amit az Arkangyaloktól kapott, hatni tudott a körülötte lévő levegőre. A levegő az ember hatására fényleni kezdett. Abban az időben a természeti erők és az ember erői nem voltak úgy elválasztva egymástól, mint később. Ami a Földön történt, még nagymértékben az ember erőitől származott. Ha valaki kívülről figyelte volna a Földet, a természeti folyamatokat nem látta volna az embertől függetleneknek, hanem észlelte volna bennük az ember hatását. Az ember hang-észlelése más volt, mint a fény-észlelés. A hangot a földi élet kezdetétől külső hangnak észlelte. Míg a levegő-képeket kívülről a földi lét középső korszakáig észlelte, a külső hangokat még a középső korszak után is hallhatta; csak

élete vége felé vált a hangokkal szemben érzéketlenné, de a hangokra való emlékezése megmaradt. A hangokra való emlékezésben benne voltak az Élet fiainak (Angyalok) megnyilatkozásai. És amikor az ember életének vége felé érezte, hogy ezekkel az angyal-erőkkel belső kapcsolatban maradt, akkor az angyal-erők működésének utánzásával nagy hatásokat tudott előidézni a Föld víz-elemében. A vizek a Földön és a Földben az ő hatására hullámzottak. – Ízlelési élménye az embernek csak a földi élet első negyedében volt és akkor is úgy érezte, mintha az ízlelés emlékezés lenne, a testnélküli állapot élményeire. A test szilárdulása a külső anyagok felvételével addig tart, amíg az embernek ízlelő-képessége van, tehát a földi élet első negyedének végéig. – A földi élet második negyedében a növekedés még tart, de az emberi alak már kész. A körülötte lévő más élőlényeket az ember ebben az időben csak hő- és hanghatásuk útján tudta észlelni, mert a szilárd elemről még nem tudott képzetet alkotni. Csak a vízelemtől kapta élete első negyedében a már leírt izhatást.

A külső testi forma képmása volt az ember belső lelkiállapotának. Azok a részek, amelyekben a későbbi fejforma adottságai voltak meg, aránylag a legtökéletesebben fejlődtek ki. A többi szerv csak függelékek látszott, árnyyszerű és elmosódott volt. A földi emberek azonban alakjukra nézve különböztek egymástól. Voltak olyanok, akiknél – földi életkörülményeik szerint – a függelékek jobban, és voltak olyanok, akiknél kevésbé voltak kifejlődve. Ez földi lakóhelyük szerint változott. Ahol jobban belemerültek a földi világba, ott a függelékek előtérbe kerültek. Azok, akik a fizikai Föld-fejlődés kezdetén – korábbi fejlődésük folytán – a legérettebbek voltak, úgy, hogy már kezdetben, amikor a Föld még nem sűrűsödött levegővé, a tüzelemmel való kapcsolatot átérték, most fejüket a legtökéletesebben tudták kialakítani. Ezek voltak a legharmonikusabban fejlett emberek. Mások csak akkor voltak készek arra, hogy a tüzelemmel érintkezésbe lépjenek, amikor a Föld már kialakította magában a levegőt. Ezek olyan emberek

voltak, akik inkább függtek a külső viszonyoktól, mint az előbbiek. Az előbbiek a hön keresztül pontosan észlelték a Formaszellemek-et és földi életükben úgy érezték, mintha megőrizték volna az emlékét annak, hogy ezekkel a szellemekkel összetartoznak, és hogy kapcsolatban voltak velük a testnélküli állapotukban. Az emberek egy másik része a testnélküli állapotra már kevésbé emlékezett; ezek főleg a Tűzszellemek (Arkangyalok) fényhatásain keresztül érezték, hogy a szellemi világhoz tartoznak. Az emberek egy harmadik fajtája még jobban belemerült a földi létbe. Ezeket csak akkor tudta megérinteni a tüzelem, amikor a Föld már különvált a Naptól és a vízelemet felvette magába. Ezek – különösen földi életük kezdetén – alig érezték, hogy a szellemi világgal összetartoznak. Csak amikor az Arkangyalok és különösen az Angyalok működése érvényesült a képzetalkotásban, akkor érezték a szellemi világgal való összefüggést. Ezzel szemben földi létük kezdetén tele voltak cselekvési impulzussal olyan tettek végrehajtására, amelyek éppen földi körülmények között valósíthatók meg. Ezeknél a függelékiszervek különösen fejlettek voltak.

A Hold kiválása előtt, amikor a Hold-erők egyre inkább keményítették a Földet, a hátrahagyott testi csírák leszármazottai közül többen ezeknek az erőknek a hatására olyanná váltak, hogy a testnélküli állapotból visszatérő emberi lelkek nem tudtak bennük megteste-sülni. Ezeknek az alakja a Hold-erők által túlságosan megkeményedett, az ember-alaktól annyira eltérő volt, hogy az emberi lelkek nem tudtak ezekben a Földre visszatérni. Csak a legérettebb, legerősebb lelkek érezték magukat eléggé rátermettnek ahhoz, hogy a földi testet növekedése idejében úgy átalakítsák, hogy az emberi alakká váljon. A testi ember-utódoknak csak egy hányada lett a Földön élő ember hordozójává. A többi – alakjának megkeményedése miatt – csak olyan lelkeket tudott felvenni magába, amelyek alacsonyabb fokon álltak, mint az emberi lelkek. Az emberi lelkek egy részét arra kényszerítették, hogy az akkori Föld-fejlő-

désben ne vegyenek részt. Ezeket az élet más területeire vitték. Voltak olyan lelkek, akik már a Nap kiválásakor sem találtak maguknak helyet a Földön. Ezeket további fejlődésük érdekében egy bolygóra helyezték. Ez a bolygó kozmikus lények vezetése alatt már előbb kivált abból az egyetemes kozmikus szubsztanciából, amely a fizikai Föld-fejlődéssel a fejlődés kezdetén összefüggésben állt, és amelytől a Nap is eloldódott. Ez az a bolygó, amelynek fizikai megjelenését a külső tudomány Jupiterként ismeri. (Az égitestekről, bolygókról és ezeknek neveiről egy régebbi tudomány értelmében beszélünk. Az értelmezés módja az összefüggésekből nyilvánvaló. Mint ahogy a fizikai Föld csak fizikai kifejeződése egy szellemi-lelki organizmusnak, a többi égitestekre vonatkozóan is érvényes ez a megállapítás. És mint ahogy az érzékfeletti megfigyelés alapján „Föld”-ön nem csak a fizikai bolygót, „Nap”-on nem csak a fizikai állócsillagot értjük, éppúgy átfogó szellemi összefüggésekre gondolunk akkor is, amikor „Jupiter”-ről, vagy a „Mars”-ról stb. beszélünk. Az égitestek alakja, feladata, sőt bizonyos vonatkozásban az égi téren elfoglalt helye is természetszerűen lényegesen megváltozott azóta, amióta a fenti események lejátszódtak. Csak aki érzékfeletti megismeréssel néz vissza az égitestek ősrégi fejlődésére, az ismerheti fel az összefüggést a jelenlegi bolygók és elődeik között.) A „Jupiter”-en az említett lelkek egyelőre tovább fejlődtek. Később, amikor a Föld egyre szilárdabb lett, másik lakóhelyet kellett létrehozni azoknak a lelkeknek, akik egy ideig ugyan tudtak lakni még a megszilárdult testekben, de azután, amikor a megszilárdulás nagyon erős lett, ez már lehetetlenné vált. Számukra további fejlődésük szempontjából a „Mars” volt a megfelelő hely. Már akkor, amikor a lélek még a Nappal volt kapcsolatban és annak levegőelemeit felvette magába, kiderült, hogy a lelkek nem tudnak a Föld-fejlődésben résztvenni, mert túl erős a földi testek hatása. Ezért már akkor ki kellett őket vonni a Nap-erők közvetlen hatása alól. Azoknak kívülről kellett hatni rájuk. Ezeknek a lelkeknek a „Szaturnusz” lett a

további fejlődésük színtere. Így a Föld-fejlődés folyamán fogyott az emberi alakok száma. Olyan formációk keletkeztek, amelyek nem emberi lelkeket testesítettek meg, hanem olyan asztrálesteteket, amelyeket az ember fizikai teste és élettete a régi Hold-korszakban vett fel. És mialatt a Föld az emberekkel való lakottság szempontjából pusztaság lett, benépesítették ezek a nem emberi lelkeket megtestesítő lények. Végül minden emberi léleknek el kellett volna hagynia a Földet, ha a Hold kiválásával létre nem jött volna az a lehetőség, hogy a még emberi lelkeket hordozni tudó testek földi életük alatt kivonják az ember-csírát a Földből közvetlenül áramló Hold-erők hatása alól és önmagukban érleljék mindaddig, amíg a Hold-erők hatása alá nem kerülnek. A csíra azután, amíg az ember bensejében kialakul, azoknak a lényeknek a hatása alatt áll, akik leghatalmasabb társuk vezetésével a Holdat a Földről leválasztották, hogy a Föld fejlődését egy kritikus ponton átsegítsék.

Amikor a Föld a levegőelemet kialakította, olyan a „régii Hold”-ról visszamaradt asztrális lények laktak rajta, amelyek elmaradottabbak voltak, mint a legalacsonyabb rendű emberi lelkek. Ilyen lelkek éltek azokban a testekben, amelyeket az embereknek még a Nap elválása előtt el kellett hagyniuk. Ezek a lények, amelyek az állatvilág elődei, az ezt követő időben főleg azokat a szerveket fejlesztették ki, amelyek az embernél mint függelékszervek szerepelnek. Asztrálestük úgy hatott a fizikai és étertestre, mint ahogy az ember asztrálestete hatott fizikai és étertestére a régi Holdon. Az ilyen módon létrejött állatoknak olyan lelkeik voltak, amelyek nem tudtak az egyes állatokban élni. Az állati lélek kiterjedt az utódra is. A lényeges bennük az, hogy az egy állati formától származó állatoknak együttesen egy lelkük volt. Csak ha az utód alakja különleges hatások következtében eltért az előd alakjától, akkor testesült meg egy új állati lélek. Ilyen értelemben beszél a szellemtudomány állati faji (fajtabeli), vagy csoportlélekről.

Hasonló folyamat játszódott le a Nap és a Föld elválásának idejében. A víz-elemből olyan alakok jöttek elő, amelyek fejlődésükben nem jutottak tovább a régi Holdbéli embernél. Asztrális hatás csak kívülről érthette őket, ez pedig csak akkor következhetett be, amikor a Nap már eltávozott a Földből. Valahányszor a Nap-időszak elkövetkezett, a Nap asztralitása arra készítette ezeket a víz-elemből előjövő alakokat, hogy a Föld éteriségéből alakítsák ki élettestüket. Ha azután a Nap elfordult a Földtől, ez az élettést az általános Föld-testben ismét feloldódott.

A Napról származó asztralitás és a földi éteriség együttműködésének eredményeként jelennek meg a víz-elemben azok a fizikai alakzatok, amelyek a növényvilág elődei.

Az ember a Földön individualizált lelki lény lett. Asztrálestete, amelyet a régi Holdon a Mozgás szellemei árasztottak belé, itt a Földön érzőlélekké, értelmi lélekké és tudati lélekké tagozódik. És amikor tudati lelke olyan fejletté vált, hogy földi élete során megfelelő testet tud felépíteni magának, a Formaszellemelek (Éxusiai) tüzük egy szikráját átadják neki. Lángra lobbantják benne az én-t. Valahányszor az ember elhagyta fizikai testét a szellemi világban volt, ahol azokkal a lényekkel találkozott, akik a Szaturnusz-, Nap- és Hold-fejlődés során fizikai testet, étertestet és asztrálestet adtak neki és azután ezeket a földi lét szintjére fejlesztették. Attól kezdve, hogy az én szikrája az ember földi életében megjelent, megváltozott az ember testtől független léte is. Azelőtt a szellemi világban nem volt önálló; nem érezte magát különálló lénynek, hanem a magasabb rendű lényekből álló magasztos organizmus egy részének. A földi „én-élmény” hatással van az ember szellemi világbeli életére is. Most már ott is bizonyos mértékben különálló egységnek érzi magát; de érzi azt is, hogy szüntelenül össze van kötve a szellemi világgal. Testnélküli állapotában ismét megtalálja a Formaszellemeleket, akiket földi megnyilatkozásukban én-je

révén észlel, de most magasabb rendű alakjukban látja meg őket.

A Hol eltávozása következtében a test nélkül élő lélek számára a szellemi világban is olyan élmények alakultak ki, amelyek a Hold és a Föld egymástól való elszakadásával függtek össze. Hiszen csak azért vált lehetségessé az olyan ember-alakok kialakítása a Földön, amelyek a lélek individualitását magukba tudták fogadni, mert az alakító erőknél egy része a Földről a Holdra került át. Ezáltal az emberi individualitás a Hold-lények világába került. A testnélküli állapotban a földi individualitásnak azért volt utóhatása, mert a lélek ebben az állapotában is azoknak a hatalmas szellemeknek a hatókörében maradt, akik a Hold kiválását előidéztek. Ez a folyamat úgy zajlott le, hogy közvetlenül a földi test levetése után a lélek a magas Nap-lényeket csak mintegy a Hold-lények által visszavert fényben tudta látni. Csak amikor ennek a visszfénynek a látásával megfelelő előkészítésen ment át, akkor jutott el maguknak a magas Nap-lényeknek a látásához.

A földi ásványvilág is az általános emberi fejlődésből való kivasztás által jött létre. Formációi nem egyebek, mint az a szubsztancia, amely a Hold kiválásakor szilárd maradt. Ezekhez az ásványi formációkhoz csak az a lélekszerűség vonzódott, amelyik a szaturnuszi fejlődés fokán állt meg, vagyis csak fizikai formák létrehozására volt alkalmas. Mindazok az események, amelyekről már beszéltünk és még beszélni fogunk, igen nagy korszakok folyamán játszódtak le, de a korszakok meghatározására itt nem térhetünk ki.

A leírt folyamatok a Föld-fejlődés külső oldalát mutatják. Szellemileg szemlélve a következőket látjuk. Azok a szellemi lények, akik a Holdat kivitték a Földből és saját létüket a Holdhoz kötötték, – tehát Föld-Hold-lények lettek – a Holdról a Földre küldött erőikkel az emberi organizmusnak bizonyos formát adtak. Hatásukat az ember által megszerzett én-re irányították. Ez a hatás az én-nek az asztrálesttel, az étertesttel és a fizikai testtel való összjátékában fejeződött ki. Ennek

eredményeként az emberben megszületik a lehetőség arra, hogy a világ bölcsességgel átítatott konstrukcióját tudatosan tükrözze magában, mintegy a megismerés tükrözésében képet alkosson róla. Emlékezzünk arra, amiről már beszéltünk, hogy t. i. az ember a régi Hold-korszakban a Naptól való kiválás következtében organizációjában bizonyos önállóságot ért el, tudata a szabadság magasabb fokára jutott, mint amilyen tudatot közvetlenül a Nap-lényektől kaphatott volna. Ez a szabad, önálló tudat, mint a Hold-fejlődés öröksége, éledt fel újra a Föld-fejlődés előbb leírt időszakában. És éppen ezt a tudatot tudták a Hold-Föld-lények ismét összhangba hozni a világmindenséggel és a világmindenség képmásává tenni. Ha más hatás nem érvényesül, az embernek olyan tudata lett volna, amely mintegy természeti szükségszerűséggel és nem az ő szabad tevékenységként tükrözte volna a világot megismerési életében. De nem így történt. Az ember fejlődésébe – éppen a Hold kiválása idején – olyan szellemi lények avatkoztak be, akik a maguk hold-természetéből olyan sokat tartottak meg, hogy nem tudtak részt venni a Nap kiválásában, de azoknak a lényeknek a működéséből is ki voltak zárva, akik tevékenységüket a Föld Holdjáról küldték a Föld felé. Ezek a régi hold-természettel bíró lények bizonyos szabálytalansággal a Földre voltak száműzve. Hiszen éppen Hold-természetükben rejtett az, ami a régi Hold-korszakban fellázadt a Nap-szellemek ellen és lázadásával az ember számára azzal vált áldásossá, hogy így jutott önálló, szabad tudatállapothoz. A Földre száműzött Hold-lények sajtóságos földi fejlődésének az volt a következménye, hogy ellenlábasai lettek azoknak a lényeknek, akik az emberi tudatot a Holdról úgy akarták befolyásolni, hogy az szükségképpen mint megismerési tükör közvetítse a világot. Ami a régi Holdon az embert magasabb rendű állapotba emelte, az ellene szegült annak a rendnek, amely a Föld-fejlődésben lehetségessé vált. Az ellenszegülő hatalmak Hold-természetükből hozták magukkal azt az erőt, amellyel az emberi asztrálestre hatottak, hogy azt

– amint ezt már az előbbieken leírtuk – önállóvá te-
gyék. Ezt az erőt úgy fejtették ki, hogy az asztrálest-
nek – a földi életre vonatkozóan is – bizonyos önállósá-
got adtak annak a szükségszerű, nem szabad tudatál-
lapotnak az ellensúlyozására, amelyet a Föld Holdjának
a lényei idéztek elő. Nehéz köznapi szavakkal kifejezni
azt, hogy abban az ősidőben milyen volt az előbb leírt
lények hatása az emberre. Ne gondoljuk ezt a hatást
olyannak, mint a jelenlegi természeti hatásokat, de
olyannak sem, mint amikor egyik ember hat a másikra,
amikor szavaival belső tudati erőket ébreszt fel benne
úgy, hogy kezd megérteni valamit, vagy indítékot kap
valamilyen erénynek vagy az ellenkezőjének a gyakorlá-
sára. Ezeknek a Hold-természetű lényeknek a hatása az
ősidőkben nem volt természeti, hanem szellemi hatás,
mégpedig olyan, amely szellemi módon is működik, s
mint szellemi hatás származott át az ember akkori
tudatállapotához mérten a magasabb szellemi lényektől
az emberre. Ha ezt a folyamatot mint valami természeti
hatást képzeljük el, akkor egyáltalán nem értjük igazi
lényegét. Ha pedig azt mondjuk, hogy a Hold-termé-
szetű lények az emberhez férköznek, hogy céljaik érte-
lmeben „elcsábítva” megnyerjék maguknak, akkor olyan
jelképes kifejezést használunk, amely jó mindaddig,
amíg tudatában vagyunk jelképességének és világosan
tudjuk, hogy a jelkép mögött szellemi valóság van.

A Hold-állapotban visszamaradt szellemi lények
hatásának az emberre vonatkozólag kétféle követke-
zménye volt. Először is, mivel lehetővé vált, hogy az
ember az asztrálestből kiindulva szabályozza a tudati
képeket és uralkodjék rajtuk, tudata megszabadult attól
a jellegtől, hogy csupán tükörképe a világmindenségnek.
Az ember ura lett megismerésének. Másrészt viszont
uralmának kiindulópontja éppen az asztrálest lett és
az asztrálest felett álló én függőségbe került az asz-
trálesttel. Ezáltal az ember ki volt téve annak, hogy
természetét a jövőben folyton egy alacsonyabb rendű
elem befolyásolja, és ezzel élete lesüllyedjen arról a
szintről, amelyre a földi Hold-lények őt a világfejlődés

folyamán állították. A szabálytalanul fejlődött Hold-
lények az elkövetkező időben is folyton tovább hatnak
az ember természetére. Ezeket a Hold-lényeket, ellen-
tétben azokkal, amelyek a Föld-Holdról a tudatot koz-
mikus tükörré formálták, de szabad akaratot nem ad-
tak, luciferi szellemeknek nevezhetjük. Ezek megadták
az embernek azt a lehetőséget, hogy tudatában szabad
tevékenységet fejtsen ki, de egyúttal a tévedésnek és a
gonoszságnak a lehetőségét is.

Ezeknek a folyamatoknak az volt a következménye,
hogy az embernek más lett a kapcsolata a Nap-szelle-
mekkel, nem olyan, amilyent a földi Hold-lények szán-
tak neki. Ezek tudatának a tükkrét úgy akarták kifej-
leszteni, hogy egész lelki életében a Nap-szellemek
hatása legyen az uralkodó. Ezt a folyamatot keresztezte
egy másik, amely az ember lényében létrehozta a Nap-
szellemek és a szabálytalan fejlődésű Hold-szellemek
hatásának az ellentétét. Ennek az ellentétnek a hatá-
sára az ember képtelenné vált arra, hogy a fizikai Nap-
hatásokat felismerje; ezek rejtve maradtak számára a
külső világ benyomásai mögött. Az ember asztralitása
a külső világ benyomásaival együtt az én hatáskörébe
került. Az én eredetileg csak a Formaszellemek-től
kapott tűzszikrát érezte volna, és alávetette volna
magát a külső tűzzel kapcsolatban a Formaszellemek
parancsának, most a közvetlenül beléje oltott elemmel
hatott a külső hőjelenségekre. Ezáltal vonzást hozott
létre saját maga és a földi tűz között, aminek az lett a
következménye, hogy az ember jobban belebonyolódott
a földi anyagiségbe, mint ahogy ez számára rendelte-
tett. Azelőtt olyan fizikai teste volt, amely főbb részei-
ben tűzből, levegőből és vízből állt, és a földi szubsztan-
cia csak mint valami árnykép tagozódott hozzá, most a
földből való test sűrűbb lett. Azelőtt az ember, mint
valami finom organizáltságú lény, inkább csak lebegett
a szilárd Föld felett, most le kellett szállnia a „Föld
környezetéből” azokra a Föld-területekre, amelyek
többé-kevésbé már megszilárdultak. Hogy a szellemi
hatásoknak ilyen fizikai hatása lehetett, az azzal ma-

gyarázható, hogy ezek a hatások olyanok voltak, amelyneknek leírtuk őket, ti. nem voltak sem természeti, sem pedig az egyik embertől a másikba átáramló lelki hatások. A lelki hatások nem értek olyan mélyre a testiségbe, mint azok a szellemi erők, amelyekről itt beszéltünk.

És minthogy az ember saját, tévedésnek kitett képzelete szerint vette fel a külvilág hatását – mert olyan vágyak és szenvedélyek szerint élt, amelyekkel nem igazodott a magasabb szellemi hatásokhoz – létrejött a betegség lehetősége. A luciferi hatás külön sajátosága volt, hogy az ember földi életét nem tudta már testnélküli léte folytatásának érezni. Most már olyan földi benyomásokat vett fel, amelyeket a beléje oltott asztrális elemmel tudott átélni és amelyek a fizikai testet pusztító erőkkel kapcsolódtak össze. Ezt földi élete elhalásának érezte. Így jelent meg magával az emberi természettel előidézett „halál”. Ezzel az emberi természet egyik jelentős titkára mutattunk rá: az asztráltestnek a betegséggel és halállal való összefüggésére.

Az emberi életttest számára most sajátos körülmények következtek. A fizikai és asztrálttest közé helyezve olyan körülmények közé került, hogy bizonyos vonatkozásban mentesült azoktól a képességektől, amelyeket az ember luciferi hatásra sajátított el. Az életttest egy része a fizikai testen kívül maradt úgy, hogy nem az emberi én, hanem csak a magasabb rendű lények uralkodhattak rajta. Ezek azok a lények voltak, amelyek a Nap kiválásával elhagyták a Földet, hogy egyik fenséges társuk vezetésével más lakóhelyet foglaljanak el. Ha az életttestnek ez a fizikai testen kívüli része együtt maradt volna az asztráltesttel, akkor az ember azokat az érzékfeletti erőket, amelyek azelőtt a birtokában voltak, a saját szolgálatába állította volna és így a luciferi hatást ezekre az erőkre is kiterjesztette volna. Ennek az lett volna a következménye, hogy fokozatosan egészen eloldódott volna a Nap-lényektől, és én-je teljesen földi én-né vált volna. Akkor pedig az történt volna, hogy ez a földi én a fizikai test halálakor, illetve már hanyatlá-

sakor egy másik testbe, egy utód testébe költözött volna anélkül, hogy közben magasabb szellemi lényekhez kapcsolódva testnélküli állapotban ment volna keresztül. Az ember én-jének tudatára jutott volna, de ez csak mint „földi én” lett volna benne tudatos. Ezt hártotta el az a folyamat, amely az étertesttel (életttesttel) kapcsolatban játszódtott le, és amelyet a földi Hold-lények idéztek elő. Ezáltal a tulajdonképpeni individuális én úgy oldódott el a puszta földi én-től, hogy az ember földi élete során csak részben érezte magát saját énjének, mert egyszersmind azt is érezte, hogy földi énje a generációk során csak folytatása elődei földi énjének. A lélek földi életében érezte, hogy van valamilyen csoport-én, amely a legtávolabbi ősökig ér és saját magát a csoport tagjának tekintette. Csak a testnélküli állapotban tudta magát az individuális én egyedi lénynek érezni, de ezt a különállást korlátozta az, hogy az ében ott volt a földi tudatra (földi énré) való emlékezés. Ez elhomályosította a szellemi világ észleléséhez szükséges látást, és a szellemi világ a halál és az újabb születés közötti időben is kezdte magát épp úgy fátyollal eltakarni, mint ahogy eltakarja magát a fizikai látás számára a Földön.

Mindazoknak a változásoknak a fizikai kifejeződése, amelyek a szellemi világban játszódtak le az alatt, amíg az emberi fejlődés az előbb leírt körülményeken ment át: a Nap, a Hold és a Föld (tágabb értelemben véve még más égitestek) egymáshoz való viszonyának a folytonos szabályozása volt. Ezeknek a kapcsolatoknak egyik következményét, a nappal és az éjszaka váltakozását, emeljük ki. (Az égitestek mozgását a rajtuk lakó lények szabályozzák. A Föld mozgását, amely a nappal és az éjszaka váltakozását idézi elő, az ember felett álló különböző szellemek egymáshoz való kölcsönös viszonya hozza létre. A Hold mozgása is azért jött létre, hogy amikor a Hold már elvált a Földtől, a Hold Föld körüli forgása következtében a Formaszellemek helyes módon és helyes ritmusban tudjanak a fizikai emberi testre hatni.) Nappal az én és az asztrálttest a fizikai és étertestben működött. Éjszaka ez a működés megszűnt.

Ilyenkor az én és az asztrálest kivált a fizikai testből és étertestből és teljesen az Élet fiainak (Angyalok) Tűzszellemek-nek (Arkangyalok) a Személyiség szellemei-nek (Archai) és a Formaszellemek-nek (Exusiai) a világába került. A fizikai és élettertet a Forma szellemeken kívül a Mozgás szellemei, a Bölcsesség szellemei és a Tronok is működési körükbe vonták. Így kijavíthatták azoknak a káros hatásoknak a következményeit, amelyeket nappal az asztrálest tévedései az embernek okoztak.

Az emberek újra elszaporodtak a Földön és az utódokban most már nem volt semmi, ami miatt az emberi lelkek nem testesülhettek volna meg bennük. A földi holderők most úgy működtek, hogy hatásukra az emberi testek alkalmassá váltak az emberi lelkek megtestesülésére és most a Marsra, Jupiterre stb. távozott lelkeket a Földre irányították. Ezzel a generációsorban megszülető minden egyes emberutód számára jutott lélek. Ez így folytatódott hosszú időn át úgy, hogy a lelkek Földre-jövetelének üteme megfelelt a szaporodásnak. Azokban a lelkekben, amelyek a halállal elhagyták testüket, testnélküli állapotukban mintegy emlékezés-ként megmaradt a földi individualitás utórezgése. Ez az emlékezés úgy működött, hogy ha egy nekik megfelelő test született a Földön, a lélek ismét megtestesült. Az utódok között voltak olyanok, akikben a lelkek először inkarnálódtak és olyanok, akik újratestesült lelkek voltak. A Föld-fejlődés további folyamán azután egyre kevesebb először megjelenő fiatal lélek és egyre több újratestesülő lélek jelent meg. Az emberiség hosszú ideig olyan emberekből állt, akiket a közös csoport-én az elődökhöz kapcsolt. Ezzel szemben az individuális én-élmény erősebb volt a testnélküli állapotban, vagyis a halál és újabb születés között. Azok a lelkek, amelyek az égből először jöttek le, először költöztek emberi testbe, egészen más helyzetben voltak, mint azok, akik már egy vagy több földi életen keresztülmentek. Az először megtestesülő lelkek csak azokat a feltételeket hozták le a fizikai, földi életbe, amelyeknek a magasabb szellemi

világban a Földön kívül átélt élmények révén voltak alávetve. A többiek előző életeikben ehhez még maguk is hozzáadtak élményeket. Az először megtestesülő lelkek sorsát csak az új földi viszonyokon kívüli tények határozták meg. Az újratestesülő lelkek sorsának a meghatározásában szerepet játszott az is, amit ők maguk előző életeikben a Földön cselekedtek. Az újratestesüléssel együtt tehát megjelenik az egyes emberi karma.

Azáltal, hogy a magasabb hatalmak kivonták az élettertet az asztrálest hatása alól, a szaporodási viszonyok sem kerültek az emberi tudat körébe, hanem a szellemi világ uralma alatt álltak. Ha egy emberi léleknek le kellett szállnia a Földre, akkor a földi emberben szaporodási impulzusok jelentkeztek. Az egész folyamatot a földi tudat elől bizonyos mértékig titokzatos homály takarta el.

A földi életben is megvolt annak a következménye, hogy az élettert részben elvált a fizikai testtől: az élettert képességeit a szellemi hatás igen magas fokra tudta emelni; ez úgy jelentkezett a lelki életben, hogy az emlékezés különösen nagy mértékben fejlődött ki. Az önálló logikus gondolkodás ebben az időben csak legelső kezdeményeiben volt meg; viszont az emlékezőképesség szinte határtalan volt. Kifelé ez úgy mutatkozott meg, hogy az embernek minden élőlény működéséről közvetlen érzésszerű megismerése volt. Az életerőket, az állati, de főként a növényi szaporodási erőket a maga szolgálatába tudta állítani. Azt az erőt például, amely a növényt növényre készíti, ki tudta vonni a növényből és fel tudta használni, mint ahogy ma az élettelen természetben, pl. a kőszénben szunnyadó erőt tudjuk kivonni és felhasználni gépek hajtására. (Ez részletesen le van írva az „Atlantiszi elődeink” c. kis füzetemben.)

A luciferi hatás a legkülönbözőbb módon az ember lelki életét is megváltoztatta. Sokféle így létrejött érzést lehetne felsorolni, én csak egyet akarok megemlíteni. A luciferi hatás előtt az emberi lélek a magasabb szellemi lények szádékainak értelmében tevékenykedett. Előre

megvolt mindannak a terve, amit el kellett végezni és az emberi tudat – fejlettségi fokának megfelelően – képes volt előre látni, hogy a jövőben a fejlődésnek az előzetes terv szerint hogyan kell lezajlania. Ez a látó tudat megszűnt, amikor a földi észlelés fátyla a magasabb szellemi lények megnyilatkozását eltakarta, és a Nap-lények tulajdonképpeni erői a földi észlelésben elrejtöztek. A jövő bizonytalanná vált és ezzel beleplánálódott a lélekbe a félelemérzés lehetősége. A félelem a tévedés közvetlen következménye. Viszont a luciferi hatás révén az ember függetlenné vált bizonyos erőktől, amelyeknek azelőtt tehetetlenül ki volt szolgáltatva. Most már önállóan tudott határozni. A szabadság a luciferi hatás eredménye. A félelem és hasonló érzések pedig a fejlődésnek csak kísérő jelenségei a szabadság felé vezető úton.

Szellemileg észlelhető, hogyan jött létre a félelem: azokban a földi erőkben, amelyeknek az ember a luciferi hatalmak révén a hatása alá került, más hatalmak is működtek, amelyek már sokkal előbb kerültek szabálytalanul a fejlődés menetébe, mint a luciferiek. Az ember a földi erőkkel együtt ezeknek a hatalmaknak a hatását is felvette magába. Ezek bizonyos érzéseket adtak neki, amelyek nélkülük egészen másképp hatottak volna: a félelem érzéseit. Ezek ahrimani lényeknek nevezhetők; ők azok, akiket – goethei értelemben – mefisztói lényeknek neveznek.

A luciferi hatás eleinte csak a legelőrehaladottabb embereknél érvényesült, de csakhamar átterjedt a többiekre is. Az előrehaladottak utódai keveredtek a kevésbé előrehaladottak utódaival és így a luciferi erő az utóbbiakra is hatott. De a bolygókról visszatérő lelkek élettéseit nem lehetett úgy megvédeni, mint azokét, akik a Földön maradtak. A Földön maradtak élettését az a magas lény vette védelmébe, aki vezetője volt a kozmosznak akkor, mikor a Nap elvált a Földtől. Ez a lény mint a Nap vezetője jelenik meg. Vele együtt azok a magasztos szellemek is a Napra költöztek, akik kozmikus fejlődésük eredményeként erre érettek voltak.

Voltak azonban olyan lények is, akik a Nap elválásának idejében még nem érték el ezt a fokot. Ezeknek más színteret kellett keresniük. Ők voltak azok, akiknek a hatására a fizikai föld-organizmus kezdeti közös szubsztanciájából a Jupiter és más bolygók is kiváltak. A Jupiter lett a lakóhelye azoknak a lényeknek, amelyek nem voltak elég érettek ahhoz, hogy a Napra menjenek. A legelőrehaladottabb volt ezek között a Jupiter vezetője. Mint ahogy a Nap-fejlődés vezetője „magasabb én”-jévé lett a Földön maradt emberek utódainak és ezek *élettestében* hatott, úgy a Jupiter vezetője is, mint „magasabb én” közös tudatként hatotta át azokat az embereket, akik keveredésből származtak; a Földön maradt emberek ugyanis keveredtek azokkal, akik csak a levegőelem idején kerültek a Földre és később a Jupiterre távoztak. A szellemtudomány értelmében ezeket az embereket „Jupiter-emberek”-nek nevezhetjük. Ezek olyan emberutódok voltak, akik abban a régi időben még felvettek emberi lelkeket magukba, de a Föld-fejlődés kezdetén még nem voltak elég érettek arra, hogy a tűzzel érintkezésbe kerüljenek; az emberi és az állati világ között álló lelkek voltak. Voltak azután olyan lények is, amelyek a legmagasabb lény vezetésével a közös kozmikus szubsztanciából lakhelyükként a Marsot választották ki. Ezek hatására – megint csak keveredéssel – az emberek harmadik fajtája jött létre: a „Mars emberek”. (Ez a megismerés magyarázatot ad Naprendszerünk bolygóinak a keletkezésére, mert a Naprendszerünkhöz tartozó összes égitestek a rajtuk lakó lények érettségi foka szerint jöttek létre. Most azonban a kozmikus tagozódás egyes mozzanataira nem térhetünk ki.) Azokat az embereket, akik észlelték, hogy élettestükben maga a magas Nap-beli lény van jelen, „Nap emberek”-nek nevezhetjük. Azt a lényt pedig, aki bennük mint „magasabb én” élt, – természetesen a generációkban és nem az egyes emberben, – később, amikor az emberek tudatos megismerésre tettek szert, különböző névvel illeték, a mai ember pedig azt látja benne, aki Krisztusnak a világmindenséghez való

viszonyát fejezi ki. Vannak azután még „Szaturnusz-emberek” is; az ő „magasabb én”-jük az a lény lett, akinek még a Nap kiválása előtt kellett társaival együtt az egységes szubsztanciát elhagynia. Ezeknek nemcsak élettestükben, hanem fizikai testükben is volt olyan részük, amely mentes maradt a luciferi hatástól.

Az alacsonyabb rendű fajtához tartozó emberek étertete nem volt annyira védett, hogy a luciferi principium hatásának kellőképpen ellen tudott volna állni. Az én bennük lévő tűzszikráját annyira ki tudták használni, hogy környezetükben hatalmas kártékony tüzet tudtak előidézni. Ennek óriási tűzkatasztrófa lett a következménye. A tüzek a Föld akkori lakott területének nagy részét és ezzel együtt a tévedésbe esett embereket is elpusztították. Az emberek csak egészen kis része tudott a Földnek arra a részére menekülni, amely addig védve volt a káros emberi hatásoktól. Ezek voltak azok, akik részben mentesek maradtak a tévedéstől. Az új emberiség számára különösen megfelelő lakóhely volt az a földterület, amely a mai Atlanti-óceán helyén volt. Ide vonult az emberiség legtisztább, tévedéstől leginkább mentes része; a többi vidékeken az emberek csak szétszórta laktak. A szellemtudomány értelmében a mai Európa, Afrika és Amerika közötti egykori földterületet „Atlantisz”-nak nevezhetjük. (Az erre vonatkozó irodalom bizonyos módon utal is az emberiség fejlődésének erre az atlantiszi korszakot megelőző korszakára, amelyet a Föld lemuriai korszakának nevezünk. Ezt követte az atlantiszi kor. Azt a korszakot, amelyben a Hold-erők legerősebb hatásukat még nem fejtették ki, hyperboreus korszaknak nevezzük. Ezt megelőzi a Földfejlődés legelső korszaka. A Biblia a luciferi hatást megelőző időt, mint paradicsomi korszakot, a leszállást a Földre, a belebonyolódást a fizikai világba pedig mint a Paradicsomból való kiűzetést írja le.)

Az atlantiszi kontinensen lejátszódó fejlődés a tulajdonképpeni különválás, a Szaturnusz-, Nap-, Jupiter- és Mars-emberekké való különválás időszaka volt. Ezt megelőzően csak a különválás lehetősége fejlődött ki. Az

éber és az alvási állapot különválásának az ember lényére vonatkozóan egészen különös következménye volt, és ez elsősorban az atlantiszi emberiségnél jelentkezett. Éjszaka az ember asztrálteste és énje az ember fölött álló lények világában volt, egészen a Személyiség szellemei-ig. Az ember élettetének azzal a részével, amely nem volt a fizikai testhez kötve, az Élet fiait (Angyalokat) és a Tűzszellemeket (Arkangyalokat) tudta észlelni, mert élettetének azzal a részével, amelyet a fizikai test nem hatott át, az alvás alatt is együtt tudott maradni. A Személyiség szellemeit viszont – éppen a luciferi hatás következtében – csak homályosan észlelte. Az Angyalokkal és Arkangyalokkal együtt pedig alvási állapotában a fenti módon láthatóvá váltak előtte azok a lények is, akik a Napon vagy a Holdon maradtak vissza, és ezért a földi létbe nem jöhettek le, hanem a lelki-szellemi világban kellett maradniuk. Az ember a luciferi hatás segítségével azonban fizikai testétől különvált lelki világába vitte őket. Ezzel érintkezésbe került olyan lényekkel, amelyek nagyon csábítóan hatottak rá. Lelki világában még fokozták is a tévedésre való hajlandóságot, főleg azt, amelynek segítségével a növekedési és szaporodási erővel élt vissza. Ezek az erők ugyanis – mivel fizikai teste el volt választva étertéstől – hatalma alatt álltak.

Voltak azonban az atlantiszi korban egyes emberek, akiknek megadatott a lehetőség arra, hogy csak a lehető legkisebb mértékben merüljenek bele a fizikai világba. Általuk az addig hátráltató luciferi hatás a további fejlődés eszközévé vált. A luciferi hatás lehetővé tette számukra, hogy a földi dolgokra vonatkozó megismerést előbb fejlesszék ki, mint ahogy az egyébként lehetséges lett volna. Emellett arra is törekedtek, hogy képzetvilágukból a tévedést kiküszöböljék és a szellemi lények eredeti szándékait a világ jelenségeiből fűkészzék ki. Függetlenítették magukat az asztráltestnek csak a fizikai világra irányuló hajlamaitól és vágyaitól, és így egyre jobban megszabadultak azoktól a tévedésektől, amelyeket az ilyen hajlamok és vágyak idéznek

elő. Ez olyan állapotokat idézett elő bennük, amelyekben az étertestnek csak azzal a részével észleltek, amely – amint előbb leírtuk – el volt választva a fizikai testtől. Ilyenkor fizikai testük észlelőképessége kialudt, és maga a fizikai test szinte halottá vált. Ha ezt az állapotot elérték, élettestük egészen összekapcsolta őket a Formaszellemek világával, akiktől megtudták, hogy milyen módon vezeti és irányítja őket az a magas lény, akinek a Nap és a Föld szétválásánál vezető szerepe volt, és aki később megadta az embernek Krisztus megismerésének lehetőségét. Akik ezt átélték, beavatottak (iniciáltak) voltak. Mivel azonban az ember individualitása – mint ahogy már leírtuk – a Hold-lények hatókörébe került, rendszerint a beavatottak sem élhették át a Nap-lénnyel való közvetlen találkozást, hanem csak a Hold-lények tükrözésében láthatták Őt; nem a Nap-lényt magát látták közvetlenül, hanem a visszfényét. A beavatottak lettek a többi ember vezetői, akikkel közölték a látott titkokat. Tanítványokat gyűjtöttek maguk köré, akiket elindítottak a beavatáshoz vezető úton. Annak a megismeréséhez, ami régebben Krisztus-on keresztül nyilatkozott meg, csak olyan emberek juthattak, akik a mondottak értelmében a Nap-emberek csoportjához tartoztak. Ezek titkos tudásukat és az ehhez a tudáshoz vezető cselekedeteket azon a helyen ápolták, amelyet Krisztus, vagy Nap-orákulumnak nevezünk. (Orákulumnak nevezzük azt a helyet, ahol a szellemi lények szándékait próbálják meghallani.) A Krisztusról mondottakat csak akkor értjük helyesen, ha meggondoljuk, hogy az érzékfeletti megismerésnek Krisztus földi megjelenését olyan eseménynek kell tekintenie, amelyre, mint a jövőben bekövetkezésre mutattak rá azok, akik számára a Föld-fejlődés értelme már Krisztus földi megjelenése előtt is ismert volt. Helytelen lenne, ha feltételeznénk, hogy ezeknek a „beavatottaknak” olyan kapcsolatuk volt Krisztussal, amely csak Krisztus földreszállásával vált lehetségessé. De prófétai módon megértették, hogy: „akit a Nap-lény ereje megérintett, az látja Krisztust a Föld felé közeledni.”

A Szaturnusz-, Mars- és Jupiter-emberek más orákulumokat létesítettek. Ezeknek az orákulumoknak a beavatottai látásukkal csak azokig a lényekig tudtak emelkedni, akiket mint „magasabb én”-eket élettestükben felismerhettek. Így jött létre a Szaturnusz-, Jupiter- és Mars-bölcsesség követőinek tábora. Ezeken a beavatási módokon kívül volt még beavatási mód olyanok számára is, akik a luciferi hatásból túl sokat vettek fel magukba úgy, hogy nem tudták élettestük akkora részét a fizikai testtől függetleníteni, mint a Nap-emberek. Ezek nem is juthattak a fent leírt szellemi állapotok átélésével a prófétai Krisztus-kinyilatkoztatáshoz. Mivel asztrálestestük erősen a luciferi princípium hatása alatt állt, nehezebb előkészítésen kellett keresztülmenniük, és azután a testtől kevésbé független állapotban, mint a többiek, nem vált ismertté ugyan előttük a Krisztus-kinyilatkoztatás, de más magas lényeké igen. Voltak olyan lények, amelyek a Nap kiválásakor a Földet elhagyták ugyan, de nem voltak elég fejlettek ahhoz, hogy a Nap-fejlődéssel állandóan lépést tarthattak volna, ezért a Napnak a Földtől való elválása után a Napból saját lakóhelyet választottak le maguknak: a Vénuszt. A Vénusz vezetője az a lény volt, aki a Vénusz-beavatottaknak és követőiknek „magasabb én”-je lett. Hasonlóképpen a Merkúr vezető szelleme is egy másik embercsoport „magasabb én”-je lett. Így jött létre a Vénusz- és Merkúr-orákulum. Az az embercsoport, amely a luciferi hatásból a legtöbbet vette fel magába, csak ahhoz a lényhez tudott felérni, aki társaival együtt legelőször vált ki a Nap-fejlődésből. Ennek a lénynek nincs külön bolygója a kozmikus térben, hanem maga is a Föld környezetében él, amellyel a Napból való visszatérése után újból egyesült. Azokat az embereket, akiknek ez a lény „magasabb én”-je lett, a Vulkán-orákulum követőinek nevezzük. A Vulkán-beavatottak erőteljesebben fordulnak a földi jelenségek felé, mint a többiek. Ők fektették le az alapjait annak, ami később mint tudomány és művészet jött létre. A Merkúr-beavatottak pedig az érzékfelettségről való tudást alapították

meg, és még fokozottabb mértékben tették ugyanezt a Vénusz-beavatottak. A Vulkan-, Merkúr- és Vénusz-beavatottak abban különböztek a Szaturnusz-, Jupiter- és Mars-beavatottaktól, hogy az utóbbiak titkaikat *kinyilatkoztatásként*, mintegy *kész állapotban*, felülről kapták meg, a Vulkan-, Merkúr- és Vénusz-beavatottak előtt pedig tudásuk inkább *saját gondolatok és eszmék* formájában jelent meg. A kettő között vannak a Krisztus-beavatottak, akik a kinyilatkoztatás közvetlen átélése útján megkapják azt a képességet is, hogy titkaikat *emberi fogalmak formájába* öltöztessék. A Szaturnusz-, Jupiter- és Mars-beavatottak inkább *jelképekben* kellett hogy kifejezzék magukat; a Krisztus-, Vénusz-, Merkúr- és Vulkan-beavatottak pedig inkább *képzetekben* tudták közléseiket elmondani.

Ami így az atlantiszi emberiséghez a szellemiségből eljutott, az a beavatottak kerülő útján jutott el hozzá; de az emberiség másik része is különleges képességeket kapott a luciferi princípium révén: magasrendű kozmikus lények jóra változtatták azt, ami egyébként romlást hozhatott volna. Ilyen képesség a beszéd. Az ember azáltal kapta meg a beszéd képességét, hogy fizikaisága megsűrűsödött és élettetének egy része elvált a fizikai testtől. A Hold kiválása utáni időkben az ember úgy érezte, hogy a *csoport-én révén fizikai elődjéhez van kötve*. Ez a tudat azonban, mely az utódot az elődhöz kötötte, a nemzedékek során át lassankint megszűnt, és a késői utódok belső emlékezése már csak egy nem nagyon régi ősig nyúlt vissza, a korábbi ősökig már nem. Csak az alváshoz hasonló állapotban, – amikor az emberek a szellemi világgal érintkeztek – merült fel emlékezésükben valamelyik ősök, és ők is egynek tartották magukat az emlékezésükben átélt őssel, aki – szerintük – újra megjelent bennük. Ez egyfajta újratestesülési eszme volt és az utolsó atlantiszi időkben jelent meg. Az újratestesülés igazi eszméjét csak a beavatottak iskoláiban ismerhette meg az ember. A beavatottak iskoláiban ismerhette meg az ember. A beavatottak testtől független állapotban látták, hogyan halad az

emberi lélek megtestesülésről megtestesülésre, és egyedül ők közölhették erről az igazat tanítványaikkal.

Az ember fizikai alakja ebben az ősrégi múltban még nagyon elütött a maitól és nagymértékben a lelki tulajdonságok kifejeződése volt. Az ember még finomabb, puhább anyagokból állt, mint később. Ami ma szilárd, az puha, hajlékony, és alakulóképes volt. Az inkább lelki, szellemi embernek ebben az időben finom, mozgékony és kifejező a testi felépítettsége, a szellemileg kevésbé fejlettnak durva, mozdulatlan, és kevésbé alakítható. A lelki fejlettség összehúzta a test részeit, az emberi alak kicsi maradt; a lelki visszamaradottság és a fizikaiságba (érzékeségbe) való belebonyolódottság óriás-nagyságban fejeződött ki. Mialatt az ember a növekedési időszakban volt, a test – jelenlegi képzeink számára meseszerű, fantasztikus módon – aszerint formálódott, ami a lélekben lejátszódott. A szenvedélyek, hajlamok, ösztönök romlottságával együtt járt az ember fizikai voltának óriásivá való növekedése. A jelenlegi fizikai emberalak az atlantiszi ember összehúzódása, megsűrűsödése és megszilárdulása következtében jött létre. Az atlantiszi időben az ember hű képmása volt lelki mivoltának. Az atlantiszi fejlődés folyamataiban rejlő okok vezettek azután az Atlantisz utáni ember kialakulásához, akinek fizikai alakja szilárd volt és a lelki tulajdonságoktól csak kevésbé függött. (Az állatvilág a maga formáiban sokkal régebben sűrűsödött meg a Földön, mint az ember.)

Azoknak a törvényeknek az érvényességét, amelyek alapján a természeti világok formái jelenleg kialakulnak, nem szabad kiterjesztenünk a távoli múltra.

Az atlantiszi fejlődés közepe táján az emberiségben egyre jobban érvényesült egy bizonyos vészterhes folyamat. A beavatottak titkait gondosan meg kellett volna őrizni azok elől, akik nem tisztították meg erre való előkészülettel asztrálestüket a tévedéstől. Ha azután az ilyen emberek beletekintenek a titkos ismeretekbe, azokba a törvényekbe, amelyek szerint a magasabb lények a természeti erőket kormányozzák, akkor ezeket

eltévelyedett szükségleteik és szenvedélyeik szolgálataiba állítják. A veszélyt növelte az, hogy az emberek – amint már leírtuk – olyan alacsonyrendű szellemi lények világába kerültek, akik a Föld-fejlődésnek – mivel nem tudtak benne részt venni – ellene szegültek. Ezek egyvégtében azzal befolyásolták az embert, hogy olyan irányú érdeklődést sugalmaztak neki, amelynek az érvényesítése valójában az emberiség üdve ellen irányult. Még megvolt ugyanis az embernek az a képessége, hogy az állat- és növényvilág növekedési és szaporodási erejét a maga szolgálatába állítsa.

Az alacsonyrendű szellemi lények kísértésének nemcsak az átlagember esett áldozatul, hanem a beavatottak egy része is. Ezek az előbb említett érzékfeletti erőket annak a szolgálatába állították, ami az emberiség fejlődésével szembeszegült, és ehhez társakat kerestek maguknak azoknak a köréből, akik nem voltak beavatottak és akik a természetben működő természetfelettség titkait a legalacsonyabb rendű értelemben használták fel. Ennek a következményeként az emberiség nagy romlásba jutott. A romlottság mindjobban elterjedt. És mert a talajuktól elszakított és önállóan felhasznált növekedési és szaporodási erők titokzatos összefüggésben vannak bizonyos olyan erőkkel, amelyek a vízben és a levegőben működnek, az emberi tettek óriási romlást hozó természeti hatalmakat szabadítottak fel. Ennek az lett a következménye, hogy az atlantisi földrészt fokozatosan levegő- és vízkatasztrófa pusztította el. Az atlantisi embereknek – ha a viharokban nem pusztultak el – ki kellett vándorolniuk. Ezek a viharok új arculatot adtak a Földnek. Egyrészt Európa, Ázsia, Afrika, másrészt Amerika vette fel fokozatosan mai alakját. Nagy vándorlásokban vonultak az emberek ezekre a földrészekre. A mi szempontunkból azok a vándorlások fontosak, amelyek Atlantiszról Kelet felé irányultak. Európába, Ázsiába, Afrikába lassankint betelepültek az atlantisziak utódai. Különböző népek ütötték itt fel tanyájukat; és a különböző népek különböző fejlettségi és romlottsági fokon álltak. Velük vándoroltak a beavatottak, az órákulumtitkok őrzői is.

Ezek bizonyos vidékeken kultikus helyeket alapítottak és itt a Jupiter-, Vénusz- stb. kultuszt jó vagy rossz értelemben ápolták. Különösen rossz hatása volt a Vulkan-titkok elárulásának, mert a Vulkan-hívók tekintetüket leginkább a földi dolgokra irányították. Ez az árulás az emberiséget olyan lényektől tette függővé, akik korábbi fejlődésük eredményeként elutasítólag álltak szemben mindazzal, ami a Nap és a Föld szétválása következtében kialakult szellemi világból jött. Ezek a lények az így kifejlődött adottságuknak megfelelően éppen abban az elemben működtek, amely az emberben azáltal alakult ki, hogy fizikai világbeli észleletei mögött a szellemiség elrejtőzött. Ezeknek a lényeknek nagy hatása volt a földi emberre, ami abban nyilvánult meg, hogy az emberben egyre jobban elveszett az a képesség, amellyel a szellemet érezte.

Mivel ezekben az időkben az emberi fizikai test nagysága, formája és alakuló képessége nagymértékben a lelki tulajdonságoktól függött, az árulás következménye az emberi nemben ilyen irányú változásokat is előidézett. Ahol az emberek romlottsága különösen abban jutott kifejezésre, hogy az érzékfeletti erőket alacsonyabb rendű hajlamaik, vágyaik és szenvedélyeik szolgálatába állították, ott rossz alakú, nagyságban és formában furcsa emberi alakok születtek; ezek azonban az atlantisi koron túl nem tudtak fennmaradni, kihaltak. Az Atlantisz utáni emberiség fizikailag azokból az atlantisi elődökből alakult ki, akiknek testi alakja annyira megkeményedett, hogy nem követte a már természetellenessé vált lelki erőket.

Az atlantisi fejlődésnek volt egy olyan időszaka, amikor a Földben és a Föld körül uralkodó törvények eredményeként éppen azok a feltételek érvényesültek, amelyek mellett az ember alakjának meg kellett szilárdulnia. Azok az emberi fajok, amelyek ez előtt az időszak előtt szilárdultak meg, még sokáig szaporodtak ugyan, de lassankint a bennük megtestesülő lelkek számára szűknek bizonyultak és így ki kellett halniuk.

Néhány ilyen faj azonban fennmaradt az Atlantisz utáni időkben is, sőt az eléggé mozgékonyak változott formában nagyon soká maradtak fenn. Az előbb leírt időszak után is alakulóképesnek megmaradt formák olyan lelkek számára adtak testet, amelyekre nagy mértékben hatott a misztérium-árulás. Ezek gyors kihalásra voltak ítélve.

Az atlantiszi időszak közepétől kezdve az emberi fejlődésben olyan lények jutottak érvényre, amelyek arra törekedtek, hogy az ember ne szellemi módon élje bele magát a fizikai világba. Ez a hatás olyan mértékűvé fokozódott, hogy a fizikai világ igazi alakja helyett az ember előtt káprázatok, agyrémek, illúziók jelentek meg. Nem csak a luciferi hatásnak volt kitéve az ember, hanem az előbb említett más lények hatásának is. Ezeknek a vezetőjét, mivel később a perzsa kultúrában ezt a nevet kapta: Ahriman-nak nevezzük. (Mefisztó ugyanez a lény.) Az ahrimani lények működésének eredménye volt az is, hogy az ember a halál után olyan hatalmak uralma alá került, amelyek hatására ott is a fizikai viszonyok felé fordult. Egyre jobban elvesztette azt a képességét, hogy szabadon szemlélje a szellemi világ folyamatait. Szükségképpen úgy érezte, hogy Ahriman hatalmában van, és bizonyos mértékig ki van zárva a szellemi világgal való közösségből.

Különösen nagy jelentősége volt annak az orákulumhelynek, amely az általános hanyatlásban a régi kultuszt a legtisztábban őrizte meg. Ez a Krisztus-orákulumokhoz tartozott és ezért nemcsak magának Krisztusnak a titkát tudta megőrizni, hanem a többi orákulum titkait is; mert a legmagasztosabb Napszellem megnyilatkozásában a Szaturnusz, Jupiter stb. vezetője is megnyilatkozott. A Nap-orákulumban ismerték annak a titkát, hogyan lehet egy emberben olyan élettestet létrehozni, mint amilyen élettestük a Jupiter, Merkúr stb. legnagyobb beavatottjainak volt. Megvoltak az eszközeik (ezekről az eszközökről itt nem beszélünk) amelyekkel a régi beavatottaktól származó legjobb élettestek lenyomatát megőrizték és később arra alkalmas

emberekbe plántálták. Ilyen folyamatok lejátszódtak az asztráltest vonatkozásában is, ezeket a Vénusz-, Merkúr- és Vulkán-beavatottak hajtották végre.

Egy bizonyos időben a Krisztus-beavatottak vezetője úgy látta, hogy néhány társával együtt magára maradt. Ezekkel a Krisztus-beavatott a világ titkait csak igen korlátozott mértékben tudta közölni, mert természeti adottságként a legkevésbé kapták meg a fizikai és élettest szétválásának a lehetőségét. Ebben az időben az ilyen emberek voltak egyáltalán a legalkalmasabbak az emberiség haladásának az elősegítésére. Ezek egyre kevésbé jutottak élményekhez az alvási állapot alatt; a szellemi világ mindjobban bezárult előttük, és ezért semmit sem értettek meg abból, ami a régi időkben megnyilatkozott akkor, amikor az ember nem fizikai testében, hanem csak élettestében volt. A Krisztus-orákulum vezetőjének a közvetlen környezetében lévő emberek olyan értelemben voltak a legelőrehaladottabbak, hogy az élettestnek az a része, amely azelőtt a fizikai testtől el volt választva, a fizikai testtel egyesült. Ez az egyesítés az atlantiszi földrész és általában a Föld megváltozásának következményeként fokozatosan az egész emberiségben bekövetkezett. A fizikai és étertest (élettest) egyre jobban fedték egymást. Ezáltal elveszett az azelőtti határtalan emlékezőképesség, és megkezdődött a gondolati élet. Az étertestnek a fizikai testtel összekapcsolt része a fizikai agyvelőt a gondolkodás tulajdonképpen eszközevé változtatta és az ember tulajdonképpen csak ettől az időponttól érzi úgy, hogy énjé fizikai testében van. Ekkor ébred csak fel az éntudat. Egyelőre ez csak az emberiség igen kis részénél, elsősorban a Krisztus-orákulum vezetőjének társainál következik be. A többi, Európában, Ázsiában és Afrikában szétszóródott emberiség a legkülönbözőbb mértékben őrizte meg a régi tudatállapotok maradványait. Ezért ezek közvetlenül tapasztalták az érzékfeletti világot.

A Krisztus-beavatott társainak rendkívül fejlett értelmük volt, de az akkori emberek közül nekik volt legkevésbé érzékfeletti tapasztalásuk. A Krisztus-beava-

tott nyugatról keletre, Belső-Ázsia egy bizonyos területére vonult velük. Lehetőleg meg akarta óvni őket attól, hogy a kevésbé fejlett tudatú emberekkel érintkezésbe kerüljenek; a számára nyilvánvaló titkok értelmében nevelte őket, különösen utódaikat. Így alakított ki egy olyan embercsoportot, amely szívébe a Krisztus-beavatás titkainak megfelelő impulzusokat vette fel. Ebből a csoportból választotta ki azt a hét legjobbat, akiknek az élettete és asztráltete a hét legjobb atlantiszi beavatott élettet-lenyomatának felelt meg. Így nevelte fel a Krisztus-, Szaturnusz-, Jupiter- stb. beavatott egy-egy utódját. Ez a hét beavatott lett a tanítója és vezetője azoknak az embereknek, akik az Atlantisz utáni időkben Ázsia déli részein, főként Indiában telepedtek le. Mivel ezek a nagy tanítók tulajdonképpen szellemi elődeik élettetének másával voltak felruházva, az asztráltestükben lévő saját munkájukkal elért tudás és megismerés nem ért fel ahhoz, ami élettetük által nyilatkozott meg. Hogy ezek a megnyilatkozások megszólalhassanak, saját tudásukat és megismerésüket el kellett hallgattatniuk. Akkor bennük és általuk azok a magas lények szólaltak meg, akik szellemi elődeikhez is szóltak. Egyébként – kivéve azt az időt, amikor ezek a magasrendű lények szóltak általuk – olyan mértékű értelmi és szívbéli műveltségük volt, amilyent maguk szereztek meg maguknak.

Indiában akkor egy olyan emberfajta élt, amely a szellemi világot tapasztaló atlantiszi lelkiállapotból főként a szellemi világra való eleven emlékezést őrizte meg. Sokan közülük szívükben és lelkükben erősen vonzódtak az érzékfeletti világhoz. A sors bölcs vezetése által ennek az emberfajtának, amely az atlantiszi népesség legjobb elemeitől származott, a fő része Dél-Ázsiába került. Ezen a fő részen kívül más részek más időkben vándoroltak el. A Krisztus-beavatott a Dél-Ázsiába vándorolt embertömeg fölé tanítókul az ő hét tanítványát rendelte, akik aztán ennek a népnek törvényeiket és bölcsességüket adták. Az ősi-indiaiak között voltak olyanok, akiknek csak kis előkészítés kellett ahhoz,

hogy az érzékfeletti világ megfigyeléséhez vezető alig elszunnyadt képességeket felelevenítsék magukban; mert az érzékfeletti világ utáni vágy tulajdonképpen alaphangulata volt az indiai lelkeknek: úgy érezték, hogy ebben a világban volt az ember ősi otthona, hogy innen került ki abba a világba, amely a külső, fizikai szemléletet és az ehhez kötött értelmet adja. Az érzékfeletti világot tartották az *igazinak*, a fizikait pedig az emberi észlelés által adott ámitásnak, illúzióknak (majának). Minden eszközzel arra törekedtek, hogy be tudjanak tekinteni az igazi világba. Az illuzórikus fizikai világ nem érdekelte őket, vagy csak annyiban, amennyiben az fátyolként takarja el az érzékfeletti világot. Az ilyen emberek fölött azután nagy hatalma volt annak az erőnek, amely a hét nagy tanítóból áradt ki. Ami általuk megnyilatkozott, az mélyen beleivódott az indiai lélekbe. És mivel a nagy tanítóktól átvett élet- és asztráltetek magasrendű erőket adtak nekik, mágikusan hatottak tanítványaikra. Tulajdonképpen nem is tanítottak, hanem valamiféle érzékfeletti bölcsességtől teljesen áthatott kultúra keletkezett. Ami az indiaiak bölcs könyveiben – a Védákban – van, nem adja vissza eredeti alakjában azt a magasrendű bölcsességet, amelyet a legrégebbi időkben a nagy tanítók ápoltak, hanem ennek csak gyenge utóhangját. Csak a régi időkbe visszanező szellemi látás talál az írott ősi bölcsesség mögött egy íratlant. Ennek az ősi bölcsességnek különösen kiemelkedő vonása, hogy az atlantiszi idők különböző orákulum-bölcsességei harmonikus összhangban voltak. Mert bár a nagy tanítók mindegyike csak egy orákulum-bölcsességet tudott közvetíteni, a bölcsesség különböző oldalai tökéletes harmóniában egyesültek, mert mögöttük a Krisztus-beavatás prófétai alapbölcsessége állt. Az a tanító, aki a Krisztus-beavatott szellemi utóda volt, nem tudta azt adni, amit a Krisztus-beavatott maga képes volt az ősi bölcsességből felfedni. A nagy Krisztus-beavatott a fejlődés hátterében maradt. Magas hivatalát egyelőre egyetlen Atlantisz utáni emberre sem tudta átruházni. A hét nagy indiai tanító

Krisztus-beavatottja abban különbözött tőle, hogy ő a Krisztus-titok látását tökéletesen át tudta dolgozni emberi képzetekké, az indiai Krisztus-beavatott pedig ennek a titoknak csak a visszfényét és csak jelképekkel és jelekkel tudta ábrázolni; mert emberi módon felépített képzetalkotása nem ért fel ehhez a titokhoz. Az érzékfeletti világ megismerése, amelyből a régi atlantiszi orákulumban csak egyes részeket lehetett közölni, a hét tanító együttműködéséből nagy bölcsesség-képben rajzolódott ki. Megmutatkoztak a kozmikus világ nagy vezető-princípiumai és halványan utaltak a nagy Nap-szellemre, a rejtettre, aki azok fölött trónol, akik a hét tanítón keresztül nyilatkoztak meg.

Az itt „ősindiaiak”-nak nevezettek nem azonosak azokkal, akiket általában így neveznek. Külső dokumentumok nincsenek abból az időből, amelyről beszélünk; az indusoknak nevezett nép a történelemnek azon a fejlődési fokán állt, amely csak nagy sokára alakult ki az itt leírt idők után. Tudjuk, hogy volt egy Atlantisz utáni első korszak, amelyben az előbb említett „indiai” kultúra volt az uralkodó; azután következett a második Atlantisz utáni korszak, amelyben az a kultúra volt uralkodó, amelyet a továbbiakban őspersza kultúrának fogunk nevezni és még később fejlődött ki az egyiptomi-kaldeai kultúra, amelyről szintén még beszélünk majd. A második és harmadik Atlantisz utáni korszak idején az „ősi” India második és harmadik korszakát élte. Erre a harmadik korszakra vonatkozik az, amit általában az ősi Indiáról írnak. Az itt közöltek tehát nem szabad arra az „ősi Indiára” vonatkoztatni, amelyről egyébként beszélni szoktak.

Az ősi-indiai kultúra másik alapvonása a későbbi kasztokra tagozódás. Az indiaiak utódai voltak a különböző emberfajokhoz, Szaturnusz-, Jupiter- stb. emberekhez tartozó atlantisziaknak. Az érzékfeletti tanításból tudták, hogy a lélek nem véletlenül születik ebbe vagy abba a kasztba, hanem hogy ezt ő maga határozta meg. Az érzékfeletti tan megértését megkönnyítették azzal, hogy sok emberben elevenné tudták tenni az ősökre

való belső emlékezést, amely azonban igen könnyen téves reinkarnációs eszméhez is vezethetett. Az atlantiszi korban csak a beavatottak útján, a legrégebb indiai korban pedig csak a nagy tanítókkal való közvetlen érintkezés útján juthatott el az ember az újratestesülés igazi eszméjéhez. A fent említett téves reinkarnációs eszme az elképzelhető legnagyobb mértékben azoknál a népeknél terjedt el, amelyek Atlantisz elsüllyedése miatt Európában, Ázsiában és Afrikában telepedtek le. És mert az atlantiszi fejlődés során tévútra tért beavatottak ezt a titkot is közölték erre éretlen emberekkel, ezek egyre jobban összetévesztették az igazi eszmét a tévessel, mert volt még bizonyos derengő szellemi látásuk, amely az atlantiszi idők örökségeként megmaradt számukra. Az atlantisziak alvás alatt a szellemi világba jutottak, utódaik pedig az alvás és ébrenlét közötti abnormális közbülső állapotban élték át a szellemi világot; ilyenkor képek jelentek meg előttük abból az időből, amelyhez elődeik tartoztak és magukat olyan emberek újratestesülésének tartották, akik abban az időben éltek. Az újratestesülésről a beavatottak igazi eszméivel ellentétes tanokat terjesztettek el az egész Földön.

Az Atlantisz pusztulásának kezdete óta nyugatról keletre irányuló hosszantartó vándorlásoknak az lett az eredménye, hogy előázsiai területeken telepedett le az a népcsoport, amelynek utódait a történelem perzsa népnek és a perzsa néppel rokon törzseknek ismeri. Az érzékfeletti megismerésnek sokkal régebbre kell visszanyúlnia, mint a történelemben szereplő népek kora. Most a későbbi perzsák igen korai elődeiről beszélünk, akik az Atlantisz utáni fejlődés második – az indiai után következő – nagy kultúrkorszakát alapították meg. A második korszak népeinek más feladata volt, mint az indiaiaknak. Vágyaikkal és hajlamaikkal nemcsak az érzékfeletti világ felé fordultak, adottságaik a fizikai világ felé irányították őket. Megszerették a Földet; becsülték azt, amit az ember a Földön és a Föld erői által meg tudott szerezni. Amit mint hadi nép végrehaj-

tottak és amit mint a Föld kincseinek megszerzéséhez szükséges eszközt feltaláltak, az kapcsolatban van lényüknek ezzel a sajátosságával. Őket nem az a veszély fenyegette, hogy az érzékfelettségre vágyódás teljesen eltéríti őket az „illúziótól”, a fizikai világtól, hanem inkább az, hogy a fizikaiak iránti érzékük miatt egészen elveszíthetik a lelki kapcsolatot az érzékfeletti világgal. A régi Atlantiszból áttelepült orákulumhelyek jellege is megfelelt az általános népi jellegnek. Az orákulumhelyeken azok közül az erők közül – amelyeket egykor az érzékfeletti világban átélt élményekkel szereztek, és amelyeknek bizonyos alsóbbrendű formáin még uralkodni tudtak – csak azt ápolták, amely a természet jelenségeit az ember személyes érdekeinek a szolgálatába állította. Ennek a régi népnek még nagy hatalma volt azok felett a természeti erők felett, amelyek később visszahúzódtak az emberi akarat hatóköréből. Az orákulumok őrzői uralkodtak a tűzzel és más elemekkel összefüggő belső erőkön. Mágusoknak mondhatók. Amit a régi időkből érzékfeletti megismerésként és erőként megőriztek, az természetesen az ősi múlt emberi képességeihez mérten már gyenge valami volt, de mégis a legkülönbözőbb formát vette fel azoknak a nemes művészeknek a műveitől kezdve, akik csak az emberiség javát tartották szem előtt, egészen a legalacsonyabb rendű megnyilatkozásokig. Ezekben az emberekben a luciferi hatás egészen különös módon érvényesült: összefüggésbe hozta őket mindazzal, ami az embert eltérítette azoknak a magasabb lényeknek a szándékaitól, akik eredetileg a luciferi hatás nélkül, egyedül irányították volna az emberiség további fejlődését. És a nép tagjai közül még azok is, akik a már előbb vázolt, sem ébrenlétnek, sem alvásnak nem nevezhető közbülső tudatállapottal, a szellemi látás állapotával voltak megáldva, még azok is nagyon vonzódtak a szellemi világ alacsonyrendű lényeihez. Ennek a népnek olyan impulzust kellett adni, amely szembeszegül ezekkel a jellembeli tulajdonságokkal. Ugyanabból a forrás-

ból, ahonnan az ős-indiai szellemi élet származott, a Nap-orákulum titkainak az őrzőjétől kapott vezetőt.

Az ős-perzsa szellemi kultúra vezetőjét, akit a Nap-orákulum őrzője ennek a népnek adott, a történelem által ismert Zarathusztra vagy Zoroaster névvel illetjük. Csak hangsúlyoznunk kell, hogy ez a valaki nem abban az időben élt, amelybe a történelem ennek a névnek a viselőjét helyezi, hanem sokkal régebbi időben. Mi nem a külső történelmi kutatás, hanem a szellemtudomány alapján beszélünk. És aki a Zarathusztra név hordozójával kapcsolatban későbbi időre gondol, az a szellemtudománnyal való megegyezést úgy találja meg, hogy az első, a nagy Zarathusztra utódját látja benne, aki felvette az ő nevét és az ő tanának értelmében működött.

Az az impulzus, amelyet Zarathusztra a népének adott, a következőképpen jellemezhető: Zarathusztra rámutatott arra, hogy a fizikai világ nem olyan szellem nélküli világ, mint amilyenek akkor látja az ember, ha csak a luciferi hatásnak adja át magát. Az ember a luciferi hatásnak köszönheti személyes önállóságát és szabadságérzését, de ennek úgy kell benne hatnia, hogy harmóniában legyen a Luciferrel ellentétes szellemiséggel. Az ős-perzsa népnél az volt a fontos, hogy elevenen tartsa a Luciferrel ellentétes szellemi lények iránti érzékét. Mivel hajlama a fizikai világ felé vitte, az a veszély fenyegette, hogy teljesen összeolvad a luciferi princípiummal. Zarathusztra a Nap-orákulum őrzője révén olyan beavatást kapott, hogy ennek eredményeként a magasrendű Nap-lények megnyilatkozásában részesülhetett. Iskolázása következtében különleges tudatállapotba tudott jutni. Ilyenkor látta a Nap-lények vezetőjét, aki az emberi élettettet, – ahogyan már leírtuk – védelmébe vette. Tudta, hogy ez a lény irányítja az emberi fejlődést, és hogy csak egy bizonyos időpontban szállhat le a kozmikus térről a Földre. Ehhez az szükséges, hogy ugyanúgy élhessen egy ember asztráltetésben, mint ahogyan a luciferi hatás óta élt az élettetésben. Ehhez meg kellett jelennie egy embernek, aki

az asztráltestet visszaváltoztatta és megint arra a fokra emelte, amelyet az asztráltest – Lucifer működése nélkül – egy bizonyos más időpontban ért volna el. (Atlantisz közepén) Ha Lucifer nem jött volna, az ember előbb emelkedett volna ugyanerre a fokra, de a személyes önállóság és a szabadság lehetősége nélkül. Most viszont éppen ezekkel a tulajdonságokkal kellett ezt a magas fokot elérnie. Zarathusztra „látó” állapotában előre látta, hogy a jövőben lehetséges lesz az emberiség fejlődésében annak a valakinek az eljövetele, akinek ehhez a nagy feladathoz megfelelő asztrálteste lesz. De azt is tudta Zarathusztra, hogy a szellemi naperők nem találhatók a Földön, csak szellemi látással észlelhetők a Nap szellemi részében. Ő képes volt látni ezeket az erőket, ha „látó” tekintetét a Napra irányította. És megismertette népével azokat az erőket, amelyek előbb csak a szellemi világban voltak megtalálhatók, de később majd leszállnak a Földre. Ez volt a nagy Nap- vagy Fényszellem (Nap-aura, Ahura-mazdao, Ormuzd) hírüladása. Ez a Napszellem úgy nyilatkozott meg Zarathusztrának és követőinek, hogy ő az a szellem, aki arculatát a szellemi világból az ember felé fordítja és az emberiségben a jövőt előkészíti. Az a szellemiség, akit Zarathusztra mint Fényszellemet adott hírül, a földi megjelenése előtti Krisztusra utal. Ezzel szemben Ahrimant (Angra mainju) olyan hatalomként írja le, aki az emberi lelki életet megrontja – ha az egyoldalúan átadja magát neki. Ez a hatalom nem más, mint akit már fentebb jellemeztünk, és aki a Vulkán-titkok elárulása óta különösképpen uralomra jutott a Földön. Zarathusztra a Fényszellemen kívül hírül adta még azokat a szellemi lényeket is, akik a szellemi látó előtt a Fényszellem társaiként jelennek meg és ellentetei a kísértőknek. A kísértők pedig azok előtt jelentek meg, akikben még megvolt az atlantiszi időkből maradt szellemi látás meg nem tisztított maradványa. Az őszperzsa nép számára világossá kellett tenni, hogy az emberi lélekben, – mivel működésével és törekvésével a fizikai világ felé fordul, – harcot vívnak egymással a Fényszel-

lem és annak ellenfelei; világossá kellett tenni, hogy az ember hogyan háríthatja el a kísértőt, aki le akarja rántani a mélybe, és hogyan érheti el, hogy a kísértő hatását a Fényszellem jóra fordítsa.

Az Atlantisz utáni harmadik kultúrkorszak azoknál a népeknél alakult ki, amelyek a vándorlások során végül Elő-Ázsiában és Észak-Afrikában telepedtek le. Tehát egyrészt Kaldeában, Babiloniában, Asszíriában, másrészt pedig Egyiptomban. Ezeknél a népeknél a fizikai világ iránti érzék másképpen alakult, mint az őszperzsáknál. Ezek sokkal többet vettek fel abból a szellemi adottságból, amely az utolsó atlantiszi idők óta kifejlődött gondolkozási és értelmi képességnek az alapja. Hiszen éppen az Atlantisz-utáni emberiség feladata volt, hogy lelki képességeket fejlesszen ki azokból a gondolkozási és érzésségi erőkből, amelyeket nem közvetlenül a szellemi világ kelt életre, hanem úgy jönnek létre, hogy az ember szemléli a fizikai világot, beleéli magát és munkálkodik rajta.

Az Atlantisz utáni ember missziójának kell tekinteni, hogy a fizikai világot ezekkel az emberi képességekkel hódítsa meg. Ez a hódítás fokról-fokra halad. Bár a régi Indiában az embert lelki beállítottsága már a fizikai világ felé fordítja, de még illúzióknak látja a fizikai világot és szelleme az érzékfeletti világ felé fordul. Ezzel ellentétben az őszperzsa nép már arra törekszik, hogy meghódítsa a fizikai világot. De ezt még nagyrészt azokkal a lelki erőkkel próbálja elérni, amelyek örökségként maradtak a régi időkből, amikor az ember még közvetlenül tudott feljutni az érzékfeletti világba. A harmadik kultúrkorszak népeiben a lélek már nagyrészt elvesztette érzékfeletti képességeit; a fizikai környezetben kellett kutatnia a szellemiség megnyilatkozását és a fizikai világból származó kultúreszközök feltalálásával kellett továbbfejlesztenie magát. A fizikai világ mögött levő szellemiség törvényeinek a kikutatásával jöttek létre az emberi tudományok; és hogy a fizikai világ erőit megismerték és feldolgozták,

ebből származott az emberi technika és művészi munka és annak eszközei.

A káld-babioni népek emberének a fizikai környezet a maga világával, hegyeivel, tengereivel, levegőjével és vizeivel az ezek mögött levő hatalmak szellemi tetteinek a megnyilatkozása volt, és ő igyekezett ezek törvényeit megismerni. Az egyiptomi számára a föld munkaterület, amelyet átadtak neki, hogy saját értelmi képességével az emberi erő lenyomatává változtassa. Atlantiszból főként a Merkúr-orákulumból származó orákulumokat vitték át, de voltak mások is: pl. Vénusz-orákulumok. Abba a szellemiségbe, amelyet Egyiptomban az orákulumhelyek ápoltak új kultúrásra került. Ezt a csírat az a nagy vezető ültette el, aki iskolázásával a perzsa Zarathusztra-titkok ismeretét szerezte meg. Ez a nagy Zarathusztra egyik tanítványának az újratestestült megjelenése volt. (Történelmi névre utalva nevezzük őt Hermesnek.) Mivel ismerte a Zarathusztra-titkokat, megtalálta a helyes utat az egyiptomi nép vezetéséhez. Ez a nép a földi életben, a születés és halál között, érdeklődését úgy irányította a fizikai világ felé, hogy bár a közvetlenül mögötte lévő szellemi világot csak korlátozott mértékben tudta látni, de felismerte abban a világban ennek a világnak a törvényeit. Így a szellemi világról azt tanították, hogy itt a Földön az ember nem élheti át, de a halál után, a testtől megszabadulva az ember azoknak a szellemeknek a világában él, akik a halál előtt a fizikai világban képmásukban jelennek meg. Hermes azt tanította: ha az ember erőit a szellemi hatalmak szándéka szerint használja fel a Földön, képessé teszi magát arra, hogy a halál után ezekkel a hatalmakkal egyesüljön. És azok, akik a legtevékenyebben működtek így a születés és halál közötti időben, a magasságos Nap-lénnyel, Ozirisz-szel egyesülnek. Ennek a kultúráramlatnak a káld-babiloni vonalán az ember érdeklődése erősebben hajlott a fizikai felé, mint Egyiptomban. Kaldeában, Babilonban kikutatták a fizikai világ törvényeit és a fizikai képmásoktól feltekintettek a szellemi ősképekre; de a nép sokféle vonat-

kozásban megmaradt a fizikaiságban. A csillag szelleme helyett maga a csillag, más szellemi lények helyett azok földi képmása került előtérbe. Csak a vezetők jutottak el az érzékfeletti világ törvényeinek, az érzékfeletti és a fizikai világ együttműködésének tulajdonképpeni mélyebb megismeréséhez. Kaldeában és Babilonban nagyobb volt az ellentét a beavatott megismerése és a nép eltévelyedett hite között, mint bárhol másutt.

Egészen más viszonyok voltak Dél-Európa és Nyugat-Ázsia vidékein, ahol az Atlantisz utáni negyedik kultúra virágzott ki. Ezt a kultúrát görög-rómainak nevezhetjük. Dél-Európába és Nyugat-Ázsiába a régebbi világ legkülönbözőbb vidékein élő emberek ivadékai áramlottak egybe. Orákulumaikban általában az atlantisi orákulumok életét élték. Voltak köztük olyanok, akik természeti adottságként örökölték a régi szellemi látást és olyanok, akik iskolázással aránylag könnyen tudták azt megszerezni. Bizonyos helyeken egyrészt a régi beavatottak hagyományait őrizték, másrészt itt léptek föl a beavatottak követői és neveltek tanítványokat, akik a szellemi látás magas fokára tudtak emelkedni. A negyedik kultúra népeinek hajlamuk volt arra, hogy a fizikai világban egy olyan területet építsenek ki, amely a fizikaiakban a szellemiséget tökéletes formában fejezi ki.

Sok minden más mellett a görög művészet is ennek a következménye. Csak nézzük meg szellemi szemünkkel a görög templomot és látjuk, hogy az ember a fizikai anyag megmunkálásával a csodálatos műremek minden részét a szellem kifejeződésévé tette. A görög templom a „szellem háza”! Formáiban észlelhető az, amit egyébként csak a szellemi látó szellemi szeme láthat. A Zeusz- (vagy Jupiter) templom úgy épült, hogy fizikai szemünk számára méltó burka annak, amit a Zeusz- vagy Jupiter-beavatott szellemi szemével látott. És így van ez az egész görög művészettel. A beavatottak bölcsessége titokzatos utakon áramlott a költőkbe, művészekbe, gondolkodókba. A régi görög filozófusok világnézetű építményében a beavatottak titkait fogalmak és

eszmék formájában találjuk meg. A szellemi élet hatása, az ázsiai és afrikai beavatóhelyek titka beleáradt a görög-latin népekbe és vezetőikbe. A nagy indiai tanítók, Zarathusztra társai, Hermes követői tanítványokat neveltek. Ezek vagy követők beavatóhelyeket létesítettek, ahol a régi bölcsességek új formában éledtek fel. Ezek az ókor misztériumai. A tanítványokat itt előkészítették, hogy azután olyan tudatállapotba emeljék őket, amelyben beláthattak a szellemi világba. (Az ókor misztériumairól részletesebb leírás *Das Christentum als mystische Tatsache* c. könyvemben található és beszélünk majd még róluk könyvem utolsó fejezeteiben.)

Ezekről a beavatóhelyekről áramlott a bölcsesség azokhoz, akik Kis-Ázsiában, Görögországban, Itáliában a szellemi titkokat ápolták. (A görög világban fontos beavatóhelyek születtek: az orphikus és az eleusisi misztériumok. Pythagoras iskolájában még élt az ősi idők nagy bölcsességének és a bölcsesség elsajátítási módszerének az utóhatása. Pythagoras nagy utazásai során beavatást szerzett a legkülönbözőbb misztériumok titkaiba.)

*

Az Atlantisz utáni időben az ember születés és halál közötti élete hatással volt a halál utáni, testnélküli állapotra is. Minél inkább fordult az ember érdeklődése a fizikai világ felé, annál nagyobb volt annak a lehetősége, hogy Ahriman a földi élet során befészkelje magát a lélekbe és azután hatalmát kiterjessze a halál utáni állapotra is. A régi India népeinél volt még a legcsekélyebb ez a veszély, mert a földi élet során a fizikai világot illúzióknak érezték. Ezzel a halál után kivonták magukat Ahriman hatalma alól. Annál nagyobb volt ez a veszély az őszperzsa népeknél, mert a születés és halál közötti életben érdeklődésüket a fizikai világra irányították. Ahriman erősen behálózta volna őket, ha Zarathusztra nyomatékosan rá nem mutatott volna arra,

hogy a fizikai világ mögött a fényszellemek világa van. Amilyen mértékben ennek a kultúrának az emberei felvették magukba a Zarathusztra-i képzetvilágot, olyan mértékben hátrították el maguktól Ahriman kísértését a földi élet és az új földi életet előkészítő halál utáni élet vonatkozásában. A földi életben Ahriman oda vezeti az embert, hogy a fizikai létet tekintse az egyedülinek és ezzel egészen elzárja magát attól, hogy a szellemi világba betekinthessen. A szellemi világban pedig Ahriman hatására teljesen magányos lesz és egészen önmaga felé fordul. Az olyan emberek, akiken a halálban Ahriman uralkodik, önző emberekként születnek újra.

A szellemtudomány leírhatja a halál és születés közötti életet úgy, hogy az ahrimani hatást már bizonyos mértékig legyőzöttnek tekintí. Így írja le a szerző az első fejezetekben és más írásaiban is. Mert így kell leírni és ezzel szemléltetővé tenni azt, amit az ember – ha megszerezte a dolgok tiszta látásához szükséges képességet – ebben a létformában átélhet. Hogy az egyes ember milyen mértékben éli át a valóságot, az attól függ, hogy mennyire győzte le az ahrimani hatást. Az ember egyre jobban közeledik ahhoz, amivé a szellemi világban válhat. Hogy amivé az ember válhat, azt hogyan akadályozzák másféle hatások az emberiség fejlődési menetének szemlélése közben, ezt pontosan szemügyre kell vennünk.

Az egyiptomiaknál Hermes gondoskodott arról, hogy az emberek a földi életben előkészüljenek a Fény szellemével való együttlétre. Mivel azonban a születés és halál között az emberek érdeklődésük iránya miatt a fizikaiak fátyolán már alig láttak keresztül, a halál után is homályossá vált a lélek szellemi látása. A fényvilág észlelése erőtlen, homályos maradt. – A szellemi világ halál utáni elhomályosulása azoknál érte el a tetőfokát, akik a görög-latin kultúrában élő testekből mentek át a testnélküli állapotba. Földi életükben a fizikai lét ápolásával törődtek és ezzel önmagukat arra ítélték, hogy a halál után árnyéketet éljenek. A görög

ember a halál utáni életet árnyék-életnek érezte és nem üres szóbeszéd, hanem az igazság átélésén alapszik, amikor a hős, aki nagyon szerette a világot, azt mondja: „Inkább legyek koldus a földön, mint király az árnyak világában.” A fizikai világhoz való ragaszkodás még határozottabban nyilatkozott meg azoknál az ázsiai népeknél, amelyek nem a szellemi ősképeket, hanem csak a fizikai képmásokat imádták. A görög-latin kultúrkorszakban az emberiség nagy része ilyen volt. Látható, hogy az embernek éppen Atlantisz utáni missziója, vagyis a fizikai világ meghódítása által kellett elidegenednie a szellemi világtól. Így függ össze szükségképpen a nagyság a hanyatlással. – A misztériumokban az ember szellemi világgal való kapcsolatát ápolták. Beavatottjaik különleges lelkiállapotban fel tudták venni a szellemi világ megnyilatkozását. Ezek a beavatottak többé-kevésbé utódai voltak az atlantisz-i orákulumok őrzőinek. Megnyilatkozott előttük az, amit egyébként eltakart Lucifer és Ahriman működése.

Lucifer eltakarta az ember elől a szellemi világból azt, ami az emberi asztrálestbe az atlantisz-i idők közepéig áramlott, az ő közreműködése nélkül. Ha az élettest nem lett volna részben elválasztva a fizikai testtől, az ember a szellemi világnak ezt a területét mint valami belső lelki megnyilatkozást önmagában tudta volna átélni. A luciferi hatás miatt erre csak különleges lelkiállapotban volt képes; ilyenkor a szellemi világ asztrális formában jelent meg előtte. A szellemi világ lényei olyan alakokon keresztül nyilatkoztak meg, amelyek a magasabb emberi természetnek csak egyes részeit és ezeken a különleges szellemi erőik asztrálistan látható képmásait viselték magukon. Emberfeletti lények nyilatkoztak így meg. Miután Ahriman elkezdett hatni, ehhez a beavatáshoz még egy másik is járult. Ahriman eltakarta a szellemi világból mindazt, ami a fizikai észlelés mögött jelent volna meg, ha Atlantisz közepétől kezdve ő nem hatott volna a világban. Hogy a beavatottak előtt ez megnyilatkozott, azt annak köszönhetjük, hogy mindazokat a képességeket, amelyeket

az ember azóta elért, a beavatottak lelkükben erőteljesebben gyakorolták, mint amennyire az csak a fizikai lét benyomásainak a felvételéhez lett volna szükséges. Ezáltal megnyilatkoztak számukra a természeti erők mögött lévő szellemi hatalmak és beszélni tudtak ezekről a természet mögött működő szellemi lényekről. Megnyilatkozott számukra azoknak az erőknek a teremtő hatalma, amelyek az ember alatt álló természetben működnek. A misztérium-titkok egyik részének a tartalma az volt, ami a Szaturnusz, Nap és régi Hold korszakától kezdve tovább hatott és az ember fizikai testét, élettestét, asztrálestét, valamint az ásványi, növényi és állati világot hozta létre. Ahriman ezen a misztériumon tartotta a kezét. A misztérium-titkok egy másik részében az nyilatkozott meg, ami az érzőlélek, értelmi-lélek és tudati lélek kifejlődéséhez vezetett. Azt azonban még csak jósolni tudták a misztériumok, hogy az idők folyamán megjelenik egy olyan ember, akinek asztrálestében – Lucifer ellenére – az étertesten keresztül és a rendes tudatállapotban, a Napszellem fényvilága tudatossá válik. Ennek az embernek olyan fizikai teste kell hogy legyen, amely előtt nyilvánvaló a szellemi világban mindaz, amit Ahriman el tud takarni; még a fizikai halál is. A fizikai halál semmit sem tud változtatni az ő életén, nem lehet hatalma fölötte. Egy ilyen emberben az én úgy jelenik meg, hogy fizikai életében egyúttal benne van a teljes szellemi élet is; a Fényszellem hordozója, akihez a beavatott különleges tudatállapotban kétféleképpen tud felemelkedni: vagy az ember felett levő szellemiségen vagy a természeti hatalmakon keresztül. Amennyiben a misztérium-beavatottak megígolták, hogy egy ilyen ember meg fog jelenni, Krisztus prófétái voltak.

Az izraelita nép, amely az elő-ázsiai népek tulajdonosságait öröklés útján, az egyiptomiak tanításait pedig nevelés útján kapta meg, adta ennek a misszióknak kiemelkedő prófétáját: Mózeset. Mózes olyan sokat vett fel magába e beavatásból, hogy ennek eredményeként, különleges lelkiállapotában, megnyilatkozott előtte az

a lény, aki egykor a Föld szabályszerű fejlődésének idején, a Holdon működve az emberi tudat kialakítását vállalta magára. A villámlásban és mennydörgésben Mózes nemcsak a fizikai jelenséget látta, hanem ennek a szellemnek a megnyilatkozását is. És mivel a misztérium-titkok másik fajtája is hatott lelkére, asztrális látással észlelte az én által emberivé váló emberfeletti princípiumot. Így nyilatkozott meg Mózesnek az a lény akinek két irányból kellett eljőnie, hogy az én legmagasabb formáját jelenítse meg.

Krisztússal emberi alakban jelent meg az a nagy földi mintakép, amelyet a magas Naplény készített elő. Az Ő megjelenésével minden misztérium-bölcsességnek bizonyos vonatkozásban új formát kellett öltenie. Azelőtt a misztérium-bölcsességnek kizárólag az volt a célja, hogy az embert olyan lelki állapotba helyezze, amelyben a Föld-fejlődés szféráján kívül láthatja a Napszellem világát; most az embert képessé kellett tennie arra, hogy az emberré lett Krisztust felismerje és Krisztusból, az összes bölcsességek középpontjából értse meg a természeti és a szellemi világot.

Krisztus az emberiség tanítójaként életének abban a pillanatában lépett fel, amikor asztráltestében megvolt mindaz, amit a luciferi hatás eltakarhat az ember elől. Ettől a pillanattól kezdve az ember földi fejlődésébe beleoltódott az a képesség, hogy felvegye a fizikai földi cél fokozatos eléréséhez szükséges bölcsességet. Abban a pillanatban, amikor a Golgothai Misztérium bekövetkezett, beleoltódott az emberiségbe az a másik képesség is, amellyel Ahriman hatását jóra tudja fordítani. Most már az életből magával viheti az ember a halál kapuján át azt az erőt, amely megszabadítja őt a szellemi világbeli magányosságtól. A palesztinai esemény nemcsak a fizikai emberiség fejlődésének a középpontja, hanem középpontja azoknak a világoknak is, amelyekhez az ember tartozik. És amikor a Golgothai Misztérium megtörtént, amikor Krisztus a kereszthalált elszenvedte, akkor megjelent abban a világban, amelyben a lelkek a halál után élnek és megfékezte Ahriman

hatalmát. Ebben a pillanatban az „árnyékvilág” – így nevezték a görögök – átcikázott a szellemi villám és megmutatta az itt élő lényeknek, hogy az „árnyékvilágba” megint eljön a fény. Amit a Golgothai Misztérium a fizikai világnak hozott, az fényét belevetítette a szellemi világba is.

Az Atlantisz utáni fejlődés a Golgotai Misztériumig a fizikai világ számára emelkedést, a szellemi világ számára pedig hanyatlást jelentett. Mindaz, ami a fizikai világba áramlott, abból származott, ami már ősidőktől fogva megvolt a szellemi világban; a Krisztus-esemény óta azok, akik fel tudnak emelkedni a krisztusi titkokhoz, életük eredményét a fizikai világból átvihetik magukkal a szellemi világba, de ez innen visszaáramlik a fizikai-földi világba, azáltal, hogy az emberek újratemesülésükkor magukkal hozzák azt, amit a szellemi világban, a halál és az újabb születés között, a Krisztus-impulzusból felvettek magukba.

Ami Krisztus megjelenésével az emberiség fejlődésébe áramlott, az olyan benne, mint a mag. A mag csak lassan érik meg. Ennek az új bölcsességnek a mélységeiből csak igen kevés áramlott eddig a fizikai életbe, amely a keresztény fejlődésének még csak a kezdeténél tart. A kereszténység a Krisztus megjelenése óta eltelt korszakokban mindig csak annyit tudott saját belső mivoltából megnyilatkoztatni, amennyit az emberek, a népek magukba, képzetvilágukba fel tudtak venni. Az a forma, amelyben ez a megismerés először jelent meg, átfogó életideálnak nevezhető. Mint ilyen ideál, szemben áll az Atlantisz után kialakult életformákkal. Fentebb leírtuk, hogy az emberi fejlődés milyen körülmények között zajlott le attól az időtől kezdve, hogy Lemuriában a Föld újra benépesült. Ennek megfelelően az embereket lelkileg azoktól a különböző lényektől származtatjuk, akik más világokból jöttek, és a régi lemuriai testi utódaiban testesültek meg. A különböző emberi fajok ennek a ténynek a következményei. És a megtestesült lelkeknek karmájuknál fogva a legkülönbözőbb érdekeik voltak. Amíg ez érvényesült, nem is

létezhetett az „általános emberi” mint ideál. Az emberiség egységes volt, de az addigi Föld-fejlődés elkülönüléséhez vezetett. A Krisztus-fogalommal olyan ideál jelent meg, amely szemben áll minden elkülönüléssel, mert a keresztény emberben, a magasztos Naplény ereje él, amely minden emberi én ősi alapja. Az izraelita nép még népnek, az egyes ember a nép tagjának érezte magát. És amikor – egyelőre csak gondolatilag – felfogták, hogy Krisztus-Jézusban az az ember-ideál él, akéhez az elkülönülés feltételei nem érnek fel, akkor vált a kereszténység az átfogó testvériesség ideáljává. Az összes érdekeken és rokoni vonatkozásokon felülemelkedve érezték, hogy az összes ember legbensőbb énje közös eredetű. (A földi ősök mellett megjelenik minden ember közös atyja. „Én és az Atya egyek vagyunk.”)

A Krisztus utáni negyedik, ötödik és hatodik században játszódtott le Európában annak a kultúrkorszaknak az előkészítése, amely a 15. századdal kezdődött és amelyben még ma is élünk. Ez a korszak váltja fel fokozatosan a negyedik, vagyis a görög-latin korszakot. A mai kor az Atlantisz utáni ötödik korszak. Impulzushordozó népei különböző vándorlások és a legkülönbözőbb sorsok átélésével tették magukat erre alkalmassá; utódai voltak azoknak az atlantisziaknak, akiket a közben lezajló négy kultúrperiódus szinte érintetlenül hagyott. Ezek a népek nem jutottak el fejlődésükben azokra a területekre, amelyekben a négy kultúra gyökeresedett, hanem a maguk módján folytatták az atlantiszi kultúrákat. Voltak közöttük sokan olyanok, akik az öröklött régi tompa szellemi látást – ezt a már előbb említett ébrenlét és alvás közötti állapotot – nagymértékben megtartották. Ezek saját élményeik alapján ismerték a szellemi világot és társaiknak el tudták mondani, hogy ott mi történik. Így keletkezett a szellemi lényekről és történésekről szóló elbeszélések egész világa. A népek mese- és monda-kincse eredetileg ilyen szellemi élményeken alapult. Mert sok embernek a tompa szellemi látása csak nem is olyan régen szűnt meg. Voltak olyanok is, akik ugyan a szellemi látást

elvesztették, de a fizikai világ átéléséhez szükséges képességeket mégis a szellemi látás élményeinek megfelelő érzések szerint fejlesztették ki. És az atlantiszi orákulumoknak is voltak itt követői. Mindenütt voltak misztériumok. Csakhogy ezekben a misztériumokban főként azokkal a beavatási titkokkal foglalkoztak, amelyek az Ahriman által ezért szellemi világot nyilatkoztatott meg. Itt a természeti erők mögött álló szellemi hatalmakat ismertették. Az európai népek mitológiájában megvannak a maradványai annak, amit ezeknek a misztériumoknak a beavatottai közöltek. Ezekben a mitológiákban a másik misztérium-titok is megvan, csak sokkal kevésbé tökéletes alakban, mint a déli és keleti misztériumokban. Az érzékfeletti lényeket Európában is ismerték, de úgy látták, hogy folytonos harcban állnak Lucifer társaival. És bár hírül adták a Fényistent, de olyannak, akiről nem lehetett feltételezni, hogy le fogja győzni Lucifert. Ezekbe a misztériumokba is bevilágított az eljövendő Krisztus alakja. Megjósolták róla, hogy az Ő világa fogja felváltani a másik Fényisten világát. (Az istenek alkonyáról szóló összes mondáknak az eredete ezekben az európai misztériumokban keresendő.) Ezek a különböző hatások az ötödik kultúrkorszak emberében lelki meghasonlást okoztak ami ma is megvan és az élet legkülönbözőbb jelenségeiben meg is nyilatkozik. A lélek a szellemiséggel való kapcsolatát nem őrizte meg a régi időkből olyan intenzíven, hogy a szellemi és fizikai világ összefüggését meg tudta volna tartani. A szellemiséggel való kapcsolatot csak érzései révén és nem az érzékfeletti világ közvetlen látása révén tartotta meg. Tekintete egyre inkább a fizikai világ és a fizikai világ fölötti uralom felé fordult. Az Atlantisz utolsó idejében felébredő értelmi erők, mindazok az erők, amelyeknek az agy az eszköze, a fizikai világ felé fordulás jegyében, a fizikai világ megismerésének és a fölötte való uralkodásnak a jegyében fejlődtek ki. Mintegy két világ alakult ki az emberi lélekben: az egyik a fizikai lét felé fordul, a másik a szellemiség felé, hogy azt érzéssel hassa át anélkül,

hogy látná. A léleknek ez a kettéhasadása adottságként már megvolt, amikor a krisztusi tan Európa területeire jutott. Ezt a szellemi hatást az emberek felvették szívükbe, áthatották vele érzéseiket, de nem tudtak hidat verni szellemiséggel áthatott érzéseik és az érzékeléshez kötött értelmük fizikai létben szerzett ismeretei között. Amit ma külső tudomány és szellemi megismerés közötti ellentétnek ismerünk, csak következménye ennek a ténynek. A keresztény misztika (Eckhardt, Tauler stb.) annak következménye, hogy a kereszténység áthatotta az érzéseket. A fizikai világra irányított tudomány és ennek az életben elért eredményei a lelki adottság másik oldalának következményei. A külső materiális kultúra területén elért vívmányok a lelki adottságok szétválásának köszönhetőek. Azok a képességek, amelyeknek az agy az eszköze, egyoldalúan a fizikai élet felé fordultak és úgy fokozódtak, hogy lehetővé tették a mai tudományt, technikát stb. Ez a materiális kultúra csak az európai népeknél alakulhatott ki, mert az európai népek azoknak az atlantiszi ember-elődöknek az utódai, akik a fizikai világ iránti vonzódást csak egy bizonyos érettségi fokon alakították képességgé. Azelőtt ezt a vonzódást szunnyadni hagyták lelkükben és az atlantiszi szellemi látás örökségéből meg a beavatottak közléseiből éltek. Miközben tehát a szellemi kultúrát külsőleg teljesen uralták ezek a hatások, az emberekben lassan kifejlődött az érzék az iránt, hogy materiálisan uralkodjanak a világon.

De már dereng a hatodik Atlantisz utáni kultúra hajnala, mert aminek az emberiség fejlődésében egy bizonyos időben be kell következnie, az lassan érik meg az előző időkben. Amit ma már kezdeti fokon megtehetünk az az, hogy megtalálhatjuk azt a fonalat, amely az emberi lélek két pólusát, a materiális kultúrát és a szellemi világ átélését összeköti. Ehhez az a szükséges, hogy egyrészt megértsük a szellemi látás eredményeit, másrészt felismerjük a fizikai világ élményeiben és megfigyeléseiben a szellem megnyilatkozását. A hatodik kultúrkorszak teljesen kifejleszti majd a kettő közötti

harmóniát. – Ezzel fejtegetéseinkben eljutottunk arra a pontra, ahol áttérhetünk a múlt szemléléséről a jövő szemlélésére; de jobb, ha ezt megelőzően még a magasabb világok megismerésével és a beavatással foglalkozunk. Ebből azután magától adódik következő könyvünk rövid áttekintése, amennyiben ezt a könyv keretei lehetővé teszik.

A MAGASABB VILÁGOK MEGISMERÉSE (A beavatás, vagy iniciáció)

A mai fejlődési fokon álló ember a születés és a halál között, mindennapi életében három lelkiállapotot él át: az ébrenléte, az alvást és a kettő között az álomállapotot. Az álomállapotra később még röviden visszatérünk. Itt egyelőre az életet két főállapotának, az ébrenlétnek és az alvásnak a váltakozásában vizsgáljuk. – A magasabb világok megismeréséhez akkor jut az ember, ha az alváson és az ébrenlétén kívül még egy harmadik lelkiállapotot is kifejleszt magában. Az ébrenlét során a lélek átadja magát a fizikai benyomásoknak és a benyomások nyomán fakadó képzeteknek. Az alvásban nincsenek fizikai benyomásai, sőt a lélek elveszti tudatát is. A nappali élmények a tudattalanságba vesznek. – Képzeld el, hogy a lélek alvás alatt tudatos lenne annak ellenére, hogy az észlelés – mint egyébként a mély alvásban – ki volna kapcsolva, sőt a nappali élményekre való emlékezés sem volna meg. Vajon a semmiben volna ilyenkor a lélek? És nem lenne semmilyen élménye? Erre a kérdésre csak akkor van felelet, ha ilyen vagy ehhez hasonló állapotot valóban elő lehet idézni; ha a lélek élményekhez juthatna akkor is, amikor nincs fizikai észlelése és az észlelésre vonatkozó emlékezése. Ha ez bekövetkeznék, akkor a lélek a külvilág számára olyan lenne, mintha aludnék; de mégsem alszik, hanem – mint egyébként ébrenléte alatt – egy valóságos világgal áll szemben.

Mármint ilyen tudatállapotot elő lehet idézni, mégpedig úgy, hogy az ember életre kelti azokat a lelki élményeket, amelyeket a szellemtudomány tesz lehetővé. És mindaz, amit a szellemtudomány a fizikai világon túli világokról mond, ilyen tudatállapotban

végzett kutatások eredménye. – Az előbbieken egyet s más elmondtunk a magasabb világokról. A következőkben – amennyire ez könyvünkben lehetséges – beszélni fogunk azokról az eszközökről is, amelyekkel az ilyen kutatáshoz szükséges tudatállapotot elő lehet idézni.

Ez a tudatállapot csak egy vonatkozásban hasonlít az alváshoz, hogy ti. a külső észlelés és az észlelés nyomán keletkező gondolatok is éppen úgy megszűnnek ekkor, mint az alvásban. Az alvásban a léleknek nincs a tudatos átéléshez elég ereje, ebben a tudatállapotban viszont a lélek megtartja a tudatos átéléshez szükséges erőt.

Ez a tudatállapot a lélekben olyan átélési képességet ébreszt, amelyet a mindennapi életben csak a fizikai hatások tudnak benne keltetni. A léleknek erre a magasabb tudatállapotra való ébresztését *beavatásnak* (iniciációnak) nevezzük.

A beavatás az embert a nappali tudat megszokott állapotából kivezeti és olyan lelki tevékenységre készíti, amelyben szellemi megfigyelési eszközöket, szellemi szerveket használ. A szellemi megfigyelés eszközei ez előtt a lelki tevékenység előtt mint csírák vannak meg a lélekben. Ezeket a csírákat ki kell fejleszteni.

Mármint, előfordulhat, hogy valaki, aki semmiféle ilyen irányú előkészítésen nem ment keresztül, életében valamikor felfedezi, hogy lelkében ilyen magasabb rendű szervek alakultak ki. Akaratlanul ébredt fel benne és úgy érzi majd, hogy ezáltal egész lénye megváltozott és lelki élményei határtalanul gazdagodtak. Látja majd, hogy a fizikai világ semmilyen megismerése nem tud olyan boldogságot, olyan megnyugvást hozó lelkiállapotot, olyan belső melegséget adni, mint ez a megismerés, amely fizikai úton nem közelíthető meg. Akaratába a szellemi világból erő és biztonság áramlik. – Ilyen önbeavatások vannak, de ne higgyük, hogy az egyedüli helyes út az önbeavatást megvárni és semmit sem tenni azért, hogy szabályos iskolázással érjük el a beavatást. Az önbeavatásról nem kell beszélünk, mert hiszen ez éppen a szabályok mellőzésével jöhet létre; de le kell írunk azt, hogy iskolázással hogyan fejleszthet-

jük ki a lélekben csíráként nyugvó észlelőszerveket. Akik semmilyen különösebb indítékot nem éreznek arra, hogy saját fejlődésükért valamit is tegyenek, könnyen kijelentik, hogy az emberi élet szellemi hatalmak vezetése alatt áll és ebbe a vezetésbe nem szabad beleavatkozni; nyugodtan meg kell várni azt a pillanatot, amikor a szellemi hatalmak jónak látják, hogy a lélek előtt egy másik világot tárjanak fel. Az ilyenek szinte vakmerőségnek, vagy jogosulatlan kívánságnak érzik, ha az ember a szellemi vezetés bölcsességébe akar beavatkozni. Akik így gondolkoznak, csak akkor változtatják meg véleményüket, ha valamilyen gondolat nagy hatással lesz rájuk; ha azt mondják: a bölcs vezetés bizonyos képességeket adott nekem: nem azért adta, hogy parlagon hevertessem, hanem, hogy használjam őket. A vezetés bölcsessége éppen abban áll, hogy belém helyezte egy magasabb tudatállapot csíráit. Csak akkor értem meg ezt a vezetést, ha az ember kötelességének tartom, hogy megismerje mindazt, amit szellemi erői segítségével megismerhet. Ha az ilyen gondolatmenet elég erősen hat a lélekre, akkor a magasabb tudatállapotra vonatkozó iskolázás-ellenes megfontolások semmivé válnak.

Lehet azonban egy másik iskolázás-ellenes megfontolás is. Valaki azt mondhatná: „A belső lelki képességek kifejlesztése az ember legrejtettebb szentélyébe nyúl és magában foglalja az egész ember átalakítását. Az átalakítás eszközeit az ember természetesen nem tudja magától kitalálni, mert hogy hogyan lehet eljutni a magasabb világokba, azt csak az tudhatja, aki ezt az utat saját élményei alapján ismeri. És ha hozzá fordulunk, ezzel megengedjük neki, hogy lelkünk legrejtettebb szentélyére hasson. – Aki így gondolkodik, azt még az sem nyugtatja meg, ha a magasabb tudatállapot előidézéséhez szükséges eszközöket egy könyvben kapja meg. Mert nem arról van szó, hogy az ember szóbeli közlésből tud-e meg valamit, vagy úgy, hogy aki ezeket az eszközöket ismeri, leírja egy könyvben és a másik abból tudja meg. Vannak akik a szellemi észlelőszervek fejlődési szabályait ismerik és az a véleményük, hogy

ezeket a szabályokat nem szabad egy könyvre bízni. Az ilyenek többnyire a szellemi világokra vonatkozó bizonyos igazságok közlését is helytelennek tartják. Ezt a felfogást az emberiség fejlődésének mai korszakában bizonyos vonatkozásban elavultnak kell tekinteni. Igaz, hogy a megfelelő szabályok közlésében csak egy bizonyos pontig szabad elmenni; de a közöltek révén olyan messzire jutunk, hogy aki lelki életére alkalmazza őket, megismerése során eljut a tovább vezető útra; ez az út pedig úgy vezet tovább, hogy erről csak a már előtte átélt élmények alapján lehet helyes elképzelésünk. Mindezek bizonyos aggályokat ébreszthetnek a szellemi megismerési úttal szemben, de az aggályok eltűnnek, ha megismerjük annak a fejlődési menetnek a mibenlétét, amelyet a korunknak megfelelő iskolázás ír elő. Erről az útról fogunk itt beszélni, a másféle iskolázási módszereket csak röviden érintjük.

Az az iskolázás, amelyről a következőkben beszélni fogunk, megadja a lélek átalakításához szükséges eszközöket. Ennek az a feltétele, hogy meglegyen az emberben az akarat a magasabb fejlődésre. Az iskolázás csak akkor jelenthetne helytelen beavatkozást a tanítvány életébe, ha a tanító ezt az átalakítást olyan eszközökkel hajtaná végre, amelyek a tanítvány számára nem tudatosak. Ilyen eszközöket azonban a mi korunk szellemi fejlődésének megfelelő helyes oktatás nem használ, mert ezzel a tanítványt vak eszközzé tenné. Megadja a magatartási szabályokat és a tanítvány végrehajtja azokat; és ha erre sor kerül, nem hallgatja el, hogy a különböző magatartási szabályokat miért adta. Még nem jelent vak hitet, hogy a szellemi fejlődést kereső ember elfogadja és alkalmazza a szabályokat. Nem szabad, hogy a vak hit itt szerepeljen. Ha valaki az emberi lélek természetét megismeri úgy, ahogy az szellemi iskolázás nélkül, átlagos önmegfigyeléssel megismerhető, és azután megkapja a szellemi iskolázás által ajánlott szabályokat, azt kérdezheti: hogyan tud hatni ezeknek a szabályoknak a betartása a lelki életre. Erre a kérdésre, minden iskolázás előtt, egészséges és elfogulatlan emberi értelem alapján kielégítő választ lehet adni. A

szabályok betartásának hatásáról már a szabályok érvényesítése előtt helyes elképzeléshez lehet jutni. *Átélni ezt a hatást azonban csak az iskolázás során lehet, de még az iskolázás során is az átélést annak megértése kell hogy kísérsje.* Az átélés mindig együtt jár az átélés megértésével, ha minden megteendő lépést egészséges ítélettel kísérrünk. A mai időkben az igazi szellemtudomány csak olyan szabályokat ad az iskolázásra, amelyekre az egészséges ítélet alkalmazható. Aki hajlandó arra, hogy csak *ilyen* iskolázást végezzen, és nem engedi, hogy az elfogultság *vak* hitté váljon, az megszabadul minden aggályoskodástól. Azok az ellenvetések, amelyeket a magasabb tudatállapothoz vezető szabályos iskolázás ellen felhoznak, nem fogják őt zavarni.

Még annak sem felesleges az iskolázás, aki belső érettsége folytán rövidebb, vagy hosszabb idő alatt eljutna ahhoz, hogy szellemi észlelő szervei önmaguktól felébredjenek; sőt az ilyen ember számára különösen fontos az iskolázás, mert csak igen ritkán fordul elő, hogy az önbeavatáshoz nem a legkülönbözőbb görbe és felesleges mellékutakon keresztül jut el valaki. Az iskolázás megkímél a mellékutakon való tévelygéstől és egyenesen vezet előre. Az önbeavatás azért következik be, mert a lélek már előző életeiben megszerezte a megfelelő érettséget. És könnyen lehet, hogy éppen az ilyen lélek – mivel homályosan érzi érettségét – elutasítja az iskolázást. Az ilyen érzés ugyanis bizonyos gőgöt idézhet elő és ez a gőg megakadályozza abban, hogy bizalma legyen az igazi szellemi iskolázás iránt. Megtörténhet, hogy a lelki fejlődés egy bizonyos életkorig rejtve marad és csak azután nyilatkozik meg, de az is lehet, hogy éppen az iskolázás lenne a helyes eszköz arra, hogy megnyilatkozzék és ha elutasítják, a képességek ebben az életben rejtve maradnak és csak a következő életek egyikében nyilatkoznak meg.

A könyvünkben megadott iskolázás szempontjából igen fontos, hogy bizonyos könnyen adódó félreértéseket elkerüljünk. Az egyik ilyen félreértés, ha azt hisszük, hogy az iskolázás az embert egész életvitelében meg

akarja változtatni, más lényé tenni; holott az iskolázás nem az életre vonatkozó általános előírásokat ad, hanem olyan lelki cselekedetekről (tettekről) beszél, amelyek végrehajtása lehetőséget ad az érzékfelettség megfigyelésére. Ezeknek a tetteknek nincs *közvetlen* hatásuk azokra a tettekre, amelyek az érzékfelettség megfigyelésének a körén kívül esnek. Az ember ahhoz a képességéhez, hogy életének tetteit végrehajtsa, *hozzászserzi* az érzékfeletti megfigyelés képességét. Ez a megfigyelési tevékenység a mindennapi élet tetteitől épp úgy el van választva, mint az ébrenlét az alvástól. Az egyik a legkisebb mértékben sem zavarhatja a másikat. Az élet mindennapi menetébe belevinni az érzékfeletti látás benyomásait ugyanolyan egészségtelen és ártalmas, mint úgy aludni, hogy alvásunkat folytonosan megszakítja a felébredés. Az iskolázott ember szabad akarata elő kell hogy tudja idézni az érzékfeletti valóság megfigyelésének állapotát. *Közvetve* az iskolázás annyiban függ össze az életbeli szabályokkal, hogy egy bizonyos etikailag hangolt életmód nélkül az érzékfeletti látás lehetetlen vagy káros, és ezért sok minden, ami az érzékfeletti látáshoz vezet, egyúttal eszköz az életmód megnevesítésére is. Másrészt viszont azáltal, hogy betekintünk az érzékfeletti világba, olyan magasabb rendű morális impulzusokat ismerünk meg, amelyek a fizikai világra vonatkozólag is érvényesek. Bizonyos morális szükségességek csak az érzékfeletti világban ismerhetők fel. – Az iskolázásra vonatkozó másik félreértés, ha azt hisszük, hogy az érzékfeletti megismeréshez vezető lelki cselekedetek valamelyest is összefüggnek a fizikai organizáció megváltozásával. Ezeknek a cselekedeteknek semmi közük sincs ahhoz, ami a fiziológia, vagy a természeti megismerés más ágának a területéhez tartozik. Ezek a lelki cselekedetek minden fizikaiságtól távol eső, tisztán szellemi-lelki történések, mint maga az egészséges gondolkodás, vagy észlelés. Jellegük szempontjából ezeknek a cselekedeteknek a következtében nem történik más a lélekben, mint amikor egészségesen gondolkodik, vagy ítéel. Amilyen sok vagy kevés köze van az egészséges gondolkodásnak a

testhez, ugyanolyan sok vagy kevés köze van hozzá az érzékfeletti megismeréshez vezető igazi iskolázás folyamatainak is. Mindaz, ami másképp viszonylik az emberhez, nem igazi szellemi iskolázás, hanem csak torzképe annak. Ennek az értelmében kell felfogni mindazt, amit az iskolázásról mondani fogunk. Csak mivel az érzékfeletti megismerés az ember lelkének egészéből indul ki, azért látszik úgy, mintha az iskolázásnak olyan követelményei lennének, amelyek az embert megváltoztatják. Valójában az iskolázás azokat a tennivalókat ismerteti, amelyek lehetővé teszik, hogy a lélek előidézze életében az érzékfeletti megfigyelés pillanatait.

*

Az érzékfeletti tudatállapothoz való felemelkedés csak a mindennapi, éber tudatállapotból indulhat ki. A lélek felemelkedése előtt ebben a tudatállapotban él. Az iskolázás megadja a léleknek azokat az eszközöket, amelyek ebből a tudatból kiviszik. Az az iskolázás, amelyről itt beszélni fogunk, az első eszközök között olyanokat ad, amelyek még a közönséges nappali tudat világába tartoznak. A legjelentősebbek a lélek csendjében végrehajtott cselekmények. Az a fontos, hogy a lélek bizonyos meghatározott képzeteknek adja át magát. Ezek a képzetek olyanok, hogy mivoltuknál fogva ébresztő erőként hatnak a lélek bizonyos rejtett képességeire; különböznek az éber nappali tudat képzeteitől, amelyeknek az a feladatuk, hogy a külső dolgok képmásai legyenek. Minél jobban felelnek meg a külső dolgoknak, annál igazabbak. Mivoltukhoz tartozik, hogy ilyen értelemben igazak legyenek. Azoknak a képzeteknek, amelyeknek a lélek szellemi iskolázása érdekében át kell hogy adja magát, nincs ilyen feladatuk. Ezek úgy vannak felépítve, hogy nem ábrázolnak semmilyen külső dolgot, hanem önmagukban van az a sajátosságuk, hogy ébresztően hatnak a lélekre. A lélek felébresztésére legalkalmasabb képzetek jelképesek, *szimbolikusak*, de használhatók ilyen célra más képzetek is. Mert egyáltalán nem a képzetek tartalma a fontos,

hanem csak az, hogy a lélek minden erejét arra fordítsa, hogy a képzeteken kívül semmi más ne legyen a tudatában. A mindennapi lelki életben a lélek erői sok mindenre irányulnak és a képzetek gyorsan váltakoznak, a szellemi iskolázásban az a fontos, hogy az egész lelki élet egy képzetre összpontosuljon; és ezt a képzetet szabad akarattal kell a tudat központjába állítani. A jelképes képzetek azért jobbak, mint a külső tárgyakat, vagy folyamatokat tartalmazó képzetek, mert utóbbiaknak a külvilágban van a kiindulópontjuk és a lélek ezeknek a képzeteknek az átélésekor nem támaszkodhat úgy csak önmagára, mint amikor a szimbolikus képzeteket éli át; mert a szimbolikus képzetet a lélek saját energiája alakítja ki. Nem az a fontos, hogy *miről* alkotunk képzetet, hanem az, hogy a képzetalkotás módja a lelkiséget eloldja minden fizikai támaszától.

Csak akkor értjük meg a szimbolikus képzetbe való elmélyedést, ha először meghatározzuk az *emlékezés fogalmát*. Ha tekintetünket pl. egy fára irányítjuk és azután elfordulunk és a fát nem látjuk többé, emlékezetünkben fel tudjuk kelteni a fa képzetét. Az a kép, amely bennünk van, amikor a fa már nincs a szemünk előtt: *emlékezés* a fára. És most képzeljük el, hogy ezt az emlékezést megtartjuk lelkünkben, hogy lelkünk szinte ezen az emlék-képzeten nyugszik és közben arra törekszünk, hogy minden más képzetet eltávolítsunk lelkünkéből, akkor lelkünk *elmélyedt* a fa emlék-képében. Bekövetkezett, amit egy képzetbe való elmélyedésnek nevezünk, de ez a képzet egy fizikai érzékekkel észlelt jelenség képmása. Ha ezt meg tudjuk tenni úgy, hogy szabad akarattal hozunk tudatunkba egy képzetet, akkor fokozatosan elérjük azt a hatást, amelyre az iskolázásban törekszünk.

Egy példával szemléltetjük a szimbolikus képzetbe való belső elmélyedést. Először fel kell építeni a lélekben egy ilyen képzetet. Képzeljük el egy növényt, ahogy a talajban gyökerezik, egyik levelet a másik után hajtja, majd virágba borul. Aztán képzeljük a növény mellé egy embert. Tegyük elevenné lelkünkben azt a gondolatot, hogy az embernek a növényhez viszonyítva

tökéletesebbnek mondható tulajdonságai és képességei vannak. Gondoljuk el, hogy akarata és érzése szerint változtathatja helyét, a növény viszont a földhöz van kötve. Bizonyos, hogy az ember tökéletesebb mint a növény, de olyan tulajdonságai is vannak, amelyek a növénynek nincsenek és amelyek hiánya miatt a növény bizonyos vonatkozásban tökéletesebbnek látszhat, mint az ember. Az ember tele van vágyakkal és szenvedélyekkel; magatartásában ezeket követi; ösztönei és szenvedélyei mindenféle eltévelyedésbe viszik. A növénynél viszont azt látom, hogy a növekedés tiszta törvényeit követi és virágát szenvedély nélkül tárja oda a szűzi napsugárnak. Azt mondhatom tehát; az ember a növényvel szemben tökéletesebb, de ezt a tökéletességet azzal vásárolta meg, hogy a tisztaságban megjelenő növényi erők mellé felvette magába az ösztönöket, vágyakat és szenvedélyeket. És most elképzelem, hogy a növényben a zöld nedv kering és ez kifejezője a tiszta, szenvedély nélküli növekedési törvényeknek. Azután elképzelem, hogy az ember ereiben piros vér folyik és ez kifejeződése az ösztönöknek, vágyaknak, szenvedélyeknek. Mindezt eleven gondolatként élem át. Azután elképzelem, hogy az ember fejlődőképes; hogy ösztöneit és szenvedélyeit magasabb lelki képességeivel meg tudja tisztítani. Elgondolom, hogy ezáltal a hajlamokban, ösztönökben és szenvedélyekben lévő alacsonyrendűség megszűnik és az ösztönök és szenvedélyek magasabb fokon újra születnek. Akkor a vért a megtisztított ösztönök és szenvedélyek kifejeződésének képzelhetjük el. Képzeletben pl. a rózsára nézek és azt mondom: a rózsá piros nedvében látom, hogy a zöld növényi nedv pirosra változott; és mind a piros rózsá, mind a zöld levél a növekedés tiszta, szenvedély nélküli törvényeit követi. A rózsá pirossága számomra annak a vérnek a jelképe lesz, amely a megtisztított ösztönök és szenvedélyek kifejeződése, azoknak az ösztönöknek és szenvedélyeknek, amelyek az alacsonyrendűséget levetették és tisztaságukban a piros rózsában működő erőkhöz hasonlítanak. Megkísérlem, hogy ne csak értelemmel dolgozzam fel az ilyen gondolatokat, hanem azok érzéseimben is

előkké váljanak. Ha a növekvő növény tisztaságát és szenvedély-nélküliségét képzelem el, boldogító érzés keletkezik bennem. Átérezhetem, hogy bizonyos magasabb rendű tökéletességet az ösztönök és vágyak megszerzése útján kell megvásárolni és ez az előbbi boldogító érzést a komolyság érzésévé változtatja. Ha átadom magam annak a gondolatnak, hogy a piros vér hordozója lehet a belsőleg tiszta élményeknek, mint a piros rózsanedv, akkor a felszabadító boldogság érzése hat át. A fontos az, hogy az ember ne érzéstelenül álljon azokkal a gondolatokkal szemben, amelyek a szimbolikus kép felépítését szolgálják. Miután átadtuk magunkat ilyen gondolatoknak és érzéseknek, változtassuk át ezeket a következő szimbolikus képpé. Képzeljünk el egy fekete keresztet. Ez legyen jel a kiirtott, alacsonyrendű ösztönök és szenvedélyek jelképe, és képzeljünk oda, ahol a kereszt szárai metszik egymást, hét sugárzó piros rózsát körben elrendezve. A rózsák annak a vérnek a *jelképei*, amely a megigazult, megtisztított szenvedélyeknek és ösztönöknek a kifejeződése.*

Ilyen képet kell tehát magunk elé állítanunk úgy, ahogy ezt az emlékképpel kapcsolatban tettük. Ha belső elmélyedésben adjuk át magunkat az ilyen képnek, annak lelket-ébresztő ereje van. Meg kell kísérelnünk, hogy az elmélyedés alatt minden más képzetet kizár-

*Nem az a fontos, hogy valamilyen természettudományos elgondolás a fenti gondolatokat jogosultnak tartja-e, vagy nem. Mert a növényvel és az emberrel kapcsolatban olyan gondolatok kiépítéséről van szó, amelyek minden elmélet nélkül, egyszerű, közvetlen szemlélet útján érhetők el. A külvilág jelenségeire vonatkozó és más vonatkozásban is jelentős elméleti gondolatok mellett az ilyen gondolatoknak is megvan a jelentőségük. Itt a gondolatok nem azt szolgálják, hogy egy tényállást tudományosan leírjunk, hanem azt, hogy egy olyan szimbolumot építsenek fel, amelynek a lélekre nagy hatása van, függetlenül attól, hogy a különböző embereknek a szimbolum felépítésekor milyen ellenvetések jutnak az eszébe.

junk tudatunkból. Csak az előbb leírt szimbólum lebegjen – olyan elevenen, ahogy csak lehetséges – a lélek előtt. – Megvan a jelentősége annak, hogy ezt a szimbólumot, mint lelket ébresztő képet, nemcsak egyszerűen megadtuk, hanem a növényre és emberre vonatkozó gondolatokkal építettük fel; mert az ilyen szimbólumnak a hatása attól függ, hogy az előbb leírt módon állítottuk-e össze, mielőtt belső elmélyedésre használtuk fel. Ha magunk elé állítjuk anélkül, hogy felépítését saját lelkünkben átéljük volna, hideg marad és sokkal kevésbé hat, mintha az előkészítéssel megkapta volna lelket-megvilágító erejét. Az elmélyedés során azonban ne keltsük fel lelkünkben az előkészítő gondolatokat, hanem csak a kép lebegjen előn lelkünk előtt és a képpel együtt éljen bennünk az *az érzés*, amely az előkészítő gondolatok nyomán keletkezett. Így a szimbólum jellé is válik, nemcsak érzéssélménnyé. És a lélekre éppen az hat, hogy ebben az érzéssélményben tud maradni. Minél tovább tud megmaradni ebben az élményben anélkül, hogy egy másik, zavaró képzet keveredne bele, annál nagyobb hatású az egész folyamat. Nagyon jó azonban, ha a tulajdonképpeni elmélyedésre szánt időn kívül is olyan gondolatok és érzések segítségével, mint amilyenekről beszéltünk, többször megismételjük a kép felépítését, hogy az érzés el ne halványodjék. Minél több türelmünk van ehhez az ismétléshez, annál nagyobb jelentősége van a képnek a lélek számára. („A magasabb világok megismerésének útja” c. könyvemben a belső elmélyedésre még más példákat is adtam. Különösen nagy hatásuk van azoknak az ott leírt meditációknak, amelyek a növény keletkezésére és elmúlására, a növényi magban szunnyadó létesülési erőkre, a kristályok formájára, stb. vonatkoznak. Ebben a könyvben egy példával mutattuk meg a meditáció lényegét.)

Egy ilyen szimbólum, mint amelyet leírtunk, nem ábrázol semmilyen a természet által létrehozott külső dolgot, vagy lényt; és éppen ezért van ébresztő ereje bizonyos tisztán lelki képességekre vonatkozóan. Valaki azt az ellenvetést tehetné: bizonyos, hogy az „egész”

mint jelkép nem a természet által van meg, de az összes részletet a természetből vettük: a fekete színt, a rózsákat stb. Hiszen mindezt érzékeinkkel észleltük. Aki ezt az ellenvetést teszi, az gondolja meg, hogy nem az észleletek képe vezet a magasabb lelki képességek felélesztéséhez, hanem csak az egyes részek *összeállításának módja* idézi elő ezt a hatást. És ez az összeállítás nem ábrázol olyat, ami a fizikai világban megvan.

Példaképpen egy szimbólumon szemléltettük a lélek hathatós elmélyedésének folyamatát. A szellemi iskolázásban a legkülönbözőbb képeket használhatjuk és ezeket a legkülönbözőbb módon építhetjük fel. Bizonyos mondatok, formulák, egyes szavak is alkalmasak belső elmélyedésre. A belső elmélyedés azonban minden esetben azt a célt szolgálja, hogy a lelket elszakítsa a fizikai észleléstől és olyan tevékenységre bírja, amelyben a fizikai észlelésnek nincs jelentősége, hanem a belső, szunnyadó lelki képességek kifejlesztése a lényeges. Lehetséges az is, hogy csak érzésekben mélyedjünk el. Az ilyen elmélyedésnek különösen nagy hatása van. Vegyük példának az öröm érzését. A mindennapi életben a lélek akkor éli át az örömet, ha erre külső indítéka van. Ha az egészséges érzésű lélek látja, hogy valaki egy olyan tettet hajt végre, amelybe beleönti szívének minden jóságát, ennek a tettek örülni fog, az tetszeni fog neki; de a lélek nemcsak örülni tud az ilyen tetteknek, hanem gondolkodni is tud róla és akkor azt mondja: a jószívűségből származó tett olyan, amelynek végrehajtása közben a cselekvő ember nem a saját, hanem embertársa érdekét tartja szem előtt. Az ilyen tettet morális jótettnek nevezhetjük. A szemlélődő lélek azonban függetlenítheti magát annak a cselekedetnek a képzetétől, amely a külvilágban játszódott le és neki tetszett, neki örömet szerzett és kialakíthatja magában a jószívűség átfogó eszméjét. Elgondolhatja, hogy a jószívűség úgy jön létre, hogy a lélek a másik lélek érdekeit mintegy felszívja magába és sajátjává teszi. Így a lelket örömmel tölti el a jószívűség erkölcsi eszméje. Ez nem olyan öröm, amelyet a fizikai világ valamilyen eseménye kelt fel, hanem az *eszme*, mint eszme. Érzés-

beli elmélyedés, ha megkíséreljük előidézni, hogy pl. az ilyen örömet hosszabb ideig elevenen tartjuk meg lelkünkben. Ilyenkor nem az eszme ébreszti fel a belső lelki képességeket, hanem annak az érzésnek a hosszabb ideig tartó hatása a lélekben, amely nem pusztán külső benyomás indítékára keletkezett. – Mivel az érzékfeletti megismerés mélyebben hatol a dolgok lényegébe, mint az átlagos gondolkodás, azért az érzékfeletti megismerés alapján olyan érzésekről beszélhetünk, amelyek – ha felhasználjuk őket belső elmélyedésre – sokkal erősebben hatnak a lelki képességek kifejlesztésére. Ez szükséges az iskolázás magasabb fokainak az eléréséhez, de nem szabad elfelejtenünk, hogy messzire vezet az iskolázásban már az is, ha energikusan elmélyedünk olyan érzésekben, mint amilyenekről pl. a jószívúséggel kapcsolatban beszéltünk. – Mivel az emberek mivoltuk szerint különbözök, ezért az egyes embereknél az iskolázás más-más módzata hatásos. – Az elmélyedés időtartamára vonatkozólag meg kell gondolnunk, hogy a hatás annál erősebb, minél higgadtabb és meggondoltabb az elmélyedés. De minden ilyen irányú túlzást el kell kerülni. A gyakorlatozásból adódó finom, belső megérezés megtanítja a tanítványt arra, hogy ilyen vonatkozásban mihez tartsa magát.

A belső elmélyedésben végzett gyakorlatokat rendszerint sokáig kell folytatni, míg eredményét az ember maga is észre tudja venni. Ami a szellemi iskolázáshoz feltétlenül hozzátartozik, az a türelem és a kitartás. Aki ezt a kettőt nem fejleszti ki magában és nem úgy végzi állandóan és teljes nyugalomban gyakorlatait, hogy a türelem és a kitartás adja meg lelkének alaphangulatát, az nem sokat ér el.

Az eddigiekből látható, hogy a belső elmélyedés (meditáció) eszköz a magasabb világok megismerésére, de az is látható, hogy nem minden képzettartalom jó ehhez, hanem csak az, amely az előbb leírt módon van összeállítva.

Az az út, amelyről itt szó van, először az *imaginatív* megismeréshez vezet. Az imagináció az első magasabb megismerési fok. Azt a megismerést, amely a fizikai

észlelésen és a fizikai érzékekhez kötött, fizikai észlelést feldolgozó értelmén alapszik – a szellemtudomány értelmében – „tárgyi megismerésnek” nevezzük. A tárgyi megismerés fölött vannak a magasabb megismerési fokok, amelyek közül az első az imaginatív megismerés. Az „imagináció” kifejezés aggályokat kelthet abban, aki „imagináció”-n csak a semmiféle valóságnak meg nem felelő „képzeldést” érti. A szellemtudományban azonban az imaginatív megismerést olyan megismerésnek kell tekintenünk, amelyet a lélek érzékfeletti tudatállapota hoz létre. Ebben a tudatállapotban az ember szellemi tényeket és lényeket észlel és ezeket a fizikai érzékek nem tudják megközelíteni. Mivel ezt az állapotot a jelképekbe, imaginációkba való elmélyedés idézi elő a lélekben, ezért nevezhetjük ennek a magasabb tudatállapotnak a világát „imaginatív” világnak és az imaginatív világra vonatkozó megismerést „imaginatív” megismerésnek. Az „imaginatív” szó tehát olyasvalamit jelent, ami más értelemben valóság, mint a fizikai észlelés tényei és lényei. Nem az imaginatív átélésben szereplő *képzettartalom* a fontos, hanem az a lelki képesség, amely ezen az átélésen keresztül fejlődik ki.

Könnyen felhozhatná valaki az előbb leírt jelképek használata ellen, hogy ezek a jelképek valamilyen álmodozó gondolkodásból, önkényes képzeldésből származnak és ezért csak kétes értékűek lehetnek. Azokkal a jelképekkel szemben, amelyeken a szabályos szellemi iskolázás alapszik, ez az aggodalom nem jogosult. Mert jelképei úgy vannak kiválasztva, hogy vonatkozásuk a külső fizikai valóságra teljesen mellőzhető és értékük csak abban az erőben kereshető, amellyel a lélekre hatnak, ha az minden figyelmét a külső világtól elfordítja, ha minden érzékszervi észlelését elnyomja, ha minden külső indítékra keletkező gondolatát kikapcsolja. A legszemléltetőbb, hogy mi is a meditáció folyamata, ha összehasonlítjuk azt az alvás állapotával, amely egyrészt hasonlít hozzá, másrészt teljesen ellentétes vele. A meditáció olyan alvási állapot, amely a nappali tudathoz viszonyítva magasabb rendű ébrenléteket jelent. A fontos benne az, hogy a lelket a megfelelő

képzetre, vagy képre koncentráció arra kényszeríti, hogy saját mélységeiből sokkal nagyobb erőket hozzon felszínre, mint amilyeneket a mindennapi életben, vagy átlagos megismerésben használ; belső mozgékonyasága ezáltal tehát fokozódik. Eloldóik a testiségtől, mint az alvásban, de nem válik öntudatlanná, hanem egy olyan világot él át, amelyet azelőtt nem élt át. Állapota – bár a testtől való eloldottsága az alváshoz hasonlítható – az átlagos nappali tudathoz viszonyítva *fokozott ébrenlétnek* nevezhető. Ebben az „ébrenlétben” a lélek a maga igazi belső, önálló lényében éli át magát, a nappali ébrenlétben viszont – mivel ebben az állapotban erői gyengébben nyilvánulnak meg – csak a test segítségével jut önmaga tudatára, tehát nem éli át önmagát, csak abban a képből vesz tudomást önmagáról, amelyet a test (tulajdonképpen a test folyamatai) mintegy tükörképszerűen eléje vetít.

A fent leírt módon felépített szimbólumok természetesen még nem vonatkoznak olyasmire, ami valóság a szellemi világban, hanem arra való, hogy az emberi lelket elszakítsák a fizikai észleléstől és képzetalkotásának az eszköztől, az agytól, amelyhez egyelőre értelmünk még hozzá van kötve.

Ez az elszakítás csak akkor következhet be, ha az ember érzi: most képzetet alkotok valamiről, de olyan erővel, amelyeknél nincs szükségem az érzékekre és az agyra, mint eszközökre. Az első, amit ezen az úton átél az ember, hogy megszabadul a fizikai szervektől. Ilyenkor azt mondhatja: tudatom nem alszik ki akkor sem, ha függetlenül magam a fizikai észleléstől és a mindennapi értelmi gondolkodástól; ezekből kiemelkedhetem és akkor úgy érzem, hogy külön lény vagyok *amellet*, aki azelőtt voltam. Az első szellemi élmény tehát: a lelki-szellemi én-lény megfigyelése. Ez az én-lény új énként a csak a fizikai érzékekhez és fizikai értelemhez kötött én-ből emelkedett ki. Ha az ember elmélyedés nélkül oldja el magát a fizikai érzékek és értelem világtól, a tudatlanság „semmi”-jébe merül. Lelki-szellemi lényünk természetesen már az elmélyedés *előtt* is megvan, de még nincs eszköze a szellemi világ megfigyelé-

sére; olyan mint a fizikai test, ha nincs szeme a látáshoz, füle a halláshoz. Az elmélyedésre használt erők hozzák létre az azelőtt rendezetlen lelki-szellemi lényben a lelki-szellemi szerveket. És az ember azt is észleli először, amit így a meglévőhöz hozzáteremtett. Az első élmény tehát bizonyos értelemben önmagunk észlelése. A szellemi iskolázás lényegéhez tartozik, hogy a lélek, – fejlődésének ezen a pontján – az önmagán folytatott nevelés következtében, teljes tudatában van annak, hogy a leírt gyakorlatok eredményeképpen jelentkező képvilágban (imaginációkban) egyelőre csak *önmagát* észleli. És bár az új világban ezek a képek élően jelennek meg előtte, mégis fel kell ismernie, hogy egyelőre nem egyebek, mint saját, gyakorlatokkal megerősített lényének tükörképei. És nemcsak ahhoz kell eljutnia, hogy ezt helyes ítélettel felismerje, hanem el kell jutnia olyan akarati fejlettséghez is, hogy a képeket bármikor el tudja távolítani, ki tudja oltani tudatából. A léleknek ezek között a képek között teljesen szabadon és meggondoltan kell tevékenykednie. Ez hozzátartozik a helyes szellemi iskolázáshoz. Ha a lélek nem tudna szabadon és teljes meggondoltsággal tevékenykedni, akkor a szellemi élmények területén olyan helyzetbe kerülne, mint amilyenbe kerülne itt a fizikai világban, ha egy tárgy annyira megragadná a figyelmét, hogy nem tudna elfordulni tőle. Csak egy olyan csoportja van a belső kép-élményeknek, amely a kioltás lehetősége szempontjából kivétel; a szellemi iskolázásnak ezen a fókán ezek a képek *nem* kioltathatók. A belső képélményeknek ez a csoportja megfelel annak, ami saját lelkünk tulajdonképpen mivoltának a magja; és a tanítvány ezekben a képekben meglátja azt, ami mivoltának magvaként az ismétlődő földi életek során megy keresztül. A szellemi fejlődésnek ezen a pontján a földi életek ismétlődésének megérzéséből igazi élmény lesz. Minden egyébre vonatkozólag az élményeknek szabadoknak kell lenniük. És csak ha a kioltás képességét megszerezte az ember, akkor jut el az igazi szellemi külvilághoz. A kioltottak helyére valami más kerül és felismeri, hogy ez a szellemi valóság. Érzi, hogy mint lelkileg meghatározott

lény a meg nem határozottból növekszik ki. Ebből az önmaga észleléséből kiindulva kell eljutnia a lelki-szellemi külvilág megfigyeléséhez. Ezt eléri, ha belső átélést olyan értelemben rendez, ahogy azt a továbbiakban ismertetjük.

A tanítvány lelke egyelőre gyenge a lelki-szellemi világ észlelésére. Nagy belső energiát kell fordítania arra, hogy a jelképeket, vagy más képzeteket, amelyeket a fizikai világ indítására épített fel magának, belső elmélyedéssel meg is tartsa. Ha azonban még ahhoz is el akar jutni, hogy a magasabb világokban megfigyeléseket tehessen, akkor *nem csak* azt kell elérnie, hogy ezeket a képzeteket meg tudja tartani, hanem a képzetek megtartása után egy ideig olyan állapotban kell lennie, amelyben a fizikai külvilág indítékai nem hatnak a lelkére és az előbb leírt imaginált képzetek is ki vannak zárva tudatából. Most azután tudatába juthat az, ami az elmélyedés által keletkezett. A fontos az, hogy elég lelki ereje legyen ahhoz, hogy ami így az elmélyedés által keletkezett, azt ne hagyja figyelmen kívül, hanem valóban lássa. Mert ha belső energiája nem elég fejlett, nem veszi észre az elmélyedés eredményét. Amit ezen a fokon lelki-szellemi organizmusként kialakítunk és önmagunk észlelése közben kell megragadnunk, az finom és illanó. A fizikai külvilág és a fizikai külvilághoz kötött emlékezés utóhatása pedig igen zavaró – bármennyire is igyekszünk azt kiküszöbölni. Éspedig nemcsak az a zavarás erős, amelyet észreveszünk, hanem *sokkal inkább* az, amelyet a mindennapi életben észre sem veszünk. – Ebben a vonatkozásban éppen az ember lénye teszi lehetővé, hogy egy átmeneti állapot keletkezzék. Amit a lélek éber állapotban a fizikai világ zavarása miatt egyelőre nem tud megtenni, azt meg tudja tenni az alvásban. Aki átadja magát a belső elmélyedésnek, az kellő megfigyeléssel észrevehet alvási állapotán valamit. Az érzi majd, hogy alvása alatt „nem egészen alszik”, hanem lelkének vannak olyan időszakai, amikor alszik ugyan, de mégis bizonyos módon tevékeny. Ilyen állapotban a természetes folyamatok távol tartják a lélektől azokat a külvilági

hatásokat, amelyeket éber állapotában a saját erejéből még nem tud távoltartani magától. Amikor ugyanis az elmélyedés gyakorlatainak már megvan a hatása, a lélek az alvásban kioldja magát az öntudatlanságból és érzi a szellemi-lelki világot. Ez kétféleképpen történhet. Vagy úgy, hogy az ember alvás alatt érzi, hogy egy másik világban van, vagy pedig felébredése után emlékszik arra, hogy egy másik világban volt. Az elsőhöz természetesen sokkal több energia kell, mint a másodikhoz. Ezért azoknál, akik kezdők a szellemi iskolázásban, a második a gyakoribb. Ez fokozatosan odáig mehet, hogy felébredés után érzi: az egész alvási idő alatt egy másik világban volt és felébredéskor ebből a másik világból jött vissza. És egyre határozottabban emlékszik ennek a másik világnak a lényekre és dolgaira, vagyis valamilyen formában bekövetkezett számára az, amit a tudat folytonosságának nevezhetünk. (A tudat folytatódása az alvásban.) Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy tudatát *egész* alvása során megtartja. Már sokat ért el a tudatfolytonosság szempontjából az, aki az alvás bizonyos időszakaiban mintegy tudatosan szemléli a szellemi-lelki világot, vagy ébrenléte alatt tud visszaneézni ezekre a rövid tudatos állapotokra, egyébként pedig úgy alszik, mint a többi átlagember. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy ezt átmeneti állapotnak kell tekintenünk. Nagyon jó, ha iskolázás céljából ezen az átmeneti állapoton keresztül megyünk, de ne higgyük, hogy a szellemi-lelki világra vonatkozólag ebből az átmeneti állapotból valamilyen végleges szemléletet meríthetünk. A lélek ebben az állapotban bizonytalan, nem bízhatja még magát arra, amit észlel; de élményeivel egyre több erőt gyűjt ahhoz, hogy ébrenléte alatt a fizikai külső és belső világ zavaró hatását távol tartsa magától és úgy jusson lelki-szellemi megfigyeléshez, hogy közben érzelmei is elhallgasson és tudatából eltűnjenek azok a képek is, amelyek az elmélyedés alatt csak előkészítették a szellemi látást.

Amit a szellemtudomány bármilyen formában nyilvánosságra hoz, az csak ilyen teljesen éber állapotban

folytatott szellemi-lelki megfigyelésből szabad hogy származzék.

A szellemi iskolázás további folyamán két lelki élmény fontos. Az egyik élmény az, hogy a tanítvány ennek az élménynek alapján azt mondhatja: ha figyelmen kívül hagyom is mindazt, amit a fizikai külvilág benyomásokban adni tud, belső világomat nem látom olyannak, mint amelynek minden tevékenysége elhalt, hanem azt látom, hogy önmagának tudatában van egy olyan világban, amelyről mindaddig, amíg a fizikai világ és az átlagos értelem benyomásainak az indítékára cselekszem, semmit sem tudok. A léleknek ebben a pillanatban az az érzése, hogy önmagából – a fent leírt módon – egy új lényt hozott a világra, lelki lénynek magvát szülte meg. És ennek a lénynek egészen más tulajdonságai vannak, nem olyanok, mint amelynek azelőtt a lélekben voltak. A másik élmény az, hogy az ember eddigi lényét mint egy másik lényt látja maga mellett. Amiről eddig úgy tudta, hogy körülzárja őt, azzal bizonyos vonatkozásban most szembe találja magát. Úgy érzi, hogy átmenetileg kívül van azon, amit egyébként saját mivoltának, saját „én”-jének tartott. Olyan ez, mintha az ember teljesen józanul két „én”-ben élne. Az egyik az, amelyet eddig is annak ismert. A másik mintegy újonnan született lény e fölött áll. És az ember úgy érzi, hogy az első bizonyos önállóságra tesz szert a másikkal szembeni; kb. úgy, mint ahogy az emberi testnek is van egy bizonyos önállósága az első énnel szemben. – Ennek az élménynek nagy jelentősége van, mert általa tudjuk meg, mit jelent abban a világban élni, amelynek elérésére az iskolázással törekszünk.

A második – újonnan született – Én-t el lehet juttatni ahhoz, hogy a szellemi világot észlelje. Kifejlődhet benne az, ami ugyanolyan jelentőségű a szellemi világban, mint érzékszerveink a fizikai világban. Ha ez a fejlődés a megfelelő fokra jut, az ember nemcsak újonnan született Énnek érzi magát, hanem – mint fizikai érzékeivel a fizikai világot – észleli a körülötte lévő szellemi tényeket és lényeket is. Ez a *harmadik* jelentős

élmény. Hogy a szellemi iskolázásnak ezen a fokán helytállhassunk, számolnunk kell azzal, hogy a lelki erők megerősödésével az önszeretet és önmagunk átérzése olyan magas fokot ér el, amilyen az átlagos fejlettségű lelki életben el sem képzelhető. Félreértés volna azt hinni, hogy ezen a ponton csak a közönséges önszeretetről van szó. A fejlődésnek ezen a fokán az önszeretet olyan fokot ér el, hogy szinte természeti erőként jelenik meg és kemény akarati iskolázás kell ennek az erős ön-átérzésnek a legyőzésére. Ezt az önzést nem a szellemi iskolázás hozza létre ez mindig megvan, a szellemi iskolázás csak tudatunkba hozza. Az akarati iskolázásnak feltétlenül támogatnia kell a szellemi iskolázás másik ágát. Nagyon erős az emberben a hajlam arra, hogy boldognak érezze magát a maga által teremtett világban. Pedig az embernek a fenti módon mintegy ki kell tudnia oltani azt, amire minden erejével törekedett. Az elért imaginatív világban az embernek *önmagát* ki kell oltania. Ez ellen harcolnak az önzés legerősebb ösztönei. – Azt hihetné az ember, hogy a szellemi iskolázás gyakorlatai csak külsődlegesek és nem vonatkoznak a lélek *morális fejlődésére*. Holott az önzés legyőzéséhez szükséges morális erő nem érhető el a lélek morális állapotának megfelelő fokra emelése nélkül. Haladás a szellemi iskolázásban el sem képzelhető anélkül, hogy egyszersmind szükségképpen be ne következék morális haladás is. Morális erő nélkül az önzést nem lehet legyőznünk. Azok a beszédek, amelyek szerint az igazi szellemi iskolázás nem szükségképpen morális iskolázás is, nem helyesek. Csak aki ezt az élményt nem ismeri, abban támadhat az az ellenvetés, hogy honnan tudja az ember, hogy amikor *azt hiszi*, szellemi észlelése van, a valósággal és nem csak képzelődéssel (vízióval, hallucinációval) van-e dolga? – Az igazság az, hogy aki szabályos iskolázással érte el ezt a fokot, az a maga *saját* képzetét éppen úgy meg tudja különböztetni a szellemi valóságtól, mint ahogy az egészséges értelmű ember is meg tudja különböztetni az elképzelt izzó vasdarabot a valóságos, kézzel megfogható vasdarabtól. A megkülönböztetés képességét az

egészséges átélés adja és semmi más. A próbakő a szellemi világban is maga az élet. Mint ahogy az ember tudja, hogy a fizikai világban az elképzelt vasdarab, még ha akármilyen forrónak gondolja is el, nem égeti meg az ujját, úgy tudja az iskolázott tanítvány is, hogy csak elképzelt szellemi tényről él át, vagy *valóságos* tények és lények hatnak felébredt szellemi észlelőszerveire. Azokról a szabályokról, amelyeket a szellemi iskolázás folyamán be kell tartani – nehogy az ember tévedésnek essék áldozatul – a következőkben még beszélni fogunk.

Nagy jelentősége van annak, hogy a tanítvány, amikor újonnan született Énjének a tudatára jut, bizonyos meghatározott lelkiállapotot ér el. Mert az ember énje által érzéseinek, képzeleteinek, hajlamainak és szenvedélyeinek a vezetőjévé lesz. Az észleleteket és a képzeteket nem lehet a lélekben magukra hagyni, megfontolt gondolkodással kell azokat szabályozni. A gondolkodási törvényeknek pedig az én az ura, ezekkel teremt rendet a fogalmi és gondolati életben. Hasonlóképpen van a dolog a vágyakkal, ösztönökkel, hajlamokkal és szenvedélyekkel is. Az etikai alapelvek a lelki erők vezetői lesznek. Az erkölcsi ítélettel lesz az én ezen a területen a lélek vezetője. Amikor az ember mindennapi énjéből magasabb énjét kiemeli, az előbbi bizonyos vonatkozásban önállósul. Annyi eleven erőt ad át, amennyi a magasabb én kifejlesztéséhez szükséges. Tegyük fel, hogy valaki ítélőerőben és a gondolkodási törvények területén még nem szerezte meg a megfelelő képességet és biztonságot és így akarja magasabb énjét világra hozni, alacsonyabb énjének csak annyi gondolkodó képességet tud hátrahagyni, amennyit előzőleg kifejlesztett magának. Ha gondolkodása még kevésbé rendezett, az önállósult alacsonyabb én rendezetlenül, zűrzavarosan, képzelgősen gondolkodik és ítél. És mert az ilyen ember magasabb énje is csak gyenge lehet, ezért az érzékfeletti látás területén is a zavaros alacsonyabb én jut uralomra és az ember ítélőerejének az érzékfeletti megfigyelésben nincs meg az egyensúlya. Ha logikus gondolkodó képességét kellőképpen kifejlesztette volna, alacsonyabb énjét

nyugodtan meghagyhatná a maga önállóságában. – És ez etikai területen is így van. Ha az ember nem szerezte meg a biztonságot a morális ítélet területén, ha nem tud uralkodni hajlamain, ösztönein és szenvedélyein, alacsonyabb énje olyan állapotban önállósul, mint amikor még a hajlamok, ösztönök és szenvedélyek hatnak rá. Előfordulhat, hogy az érzékfeletti megismerést nem olyan magasrendű igazságérzettel bírálja meg, mint a fizikai külvilággal kapcsolatos megismerést. Ilyen bizonytalanná vált igazságérzettel szellemi valóságnak tarthatja a káprázatot. Igazságérzetére hatnia kell a hátrahagyott alacsonyabb ében kifejlesztett biztos etikai ítélőképességnek, a jellembeli határozottságnak és a lelkiismeretességnek, mielőtt a magasabb én az érzékfeletti megismerés megszerzéséért tevékenykedik. – Ezt nem elijesztésül mondjuk, hanem mert hangsúlyozni akarjuk, hogy ezeket a dolgokat nagyon komolyan kell venni.

Aki erős akarattal meg tudja tenni mindazt, amivel alacsonyabb énjének megszerzi cselekvéseihez a szükséges belső biztonságot, annak nem kell megijednie attól, hogy magasabb énje az érzékfeletti megismerés eléréseért, szellemi iskolázása segítségével, elszakítja magát az alacsonyabb éntől. Csak nem szabad elfelejtenie, hogy az önámításnak éppen akkor van nagy hatalma az ember felett, amikor saját magának kell megállapítania, hogy elég „érett-e” valamihez. Az ebben a könyvben leírt iskolázással az ember olyanná fejleszti gondolati életét, hogy ezzel az egyébként lehetséges veszélyeket és tévedéseket elkerüli. Az így kifejlesztett gondolkodás eredményeként a lélek úgy éli át az összes belső élményeket, ahogy azokat a fantázia által előidézett tévedések kiküszöbölésével át kell élnie. A gondolkodás megfelelő fejlettsége nélkül ezek az élmények nagy bizonytalanságot kelthetnek a lélekben. Az itt ismertetett megismerési mód gondoskodik arról, hogy az érzékfeletti élményeket olyan tökéletesen tekintsük át, mint amilyen tökéletesen tekintjük át egészséges lelkiállapotban fizikai észlelésünket. A gondolati élet kifejlesztésével inkább *megfigyelői* vagyunk annak, amit átélünk, a

gondolati élet nélkül pedig úgy vagyunk benne az életben, hogy hiányzik a kellő megfontoltság.

A helyes iskolázás megnevezi azokat a tulajdonságokat, amelyeket gyakorlatok elvégzésével meg kell szereznie annak, aki a magasabb világokba vezető utat keresi. Ezek elsősorban a következők: a lélek uralma a gondolkodás irányítása felett, a lélek uralma az akarat és az érzés felett. A módnak, ahogyan ezt az uralmat gyakorlatokkal meg kell szerezni, kettős célja van. Egyrészt olyan biztonságot, határozottságot és egyensúlyt ad a léleknek, hogy az akkor is megtartja ezeket a tulajdonságokat, amikor második énjé megszületik; másrészt a második ennek erőt és belső tartást ad útravalóul.

Amire az ember gondolkodásának a szellemi iskolázásban elsősorban szüksége van, az a tárgyilagosság. A fizikai világban az élet maga a nagy tanítómester, aki az emberi ént tárgyilagosságra tanítja. Hiába akarja a lélek tetszése szerint átadni magát a gondolatok játéknak, ha nem akar az élettel összeütközésbe kerülni, kénytelen az élet korrekcióját elfogadni. A léleknek úgy kell gondolkodnia, ahogy az az események menetének megfelel. Ha az ember elfordítja figyelmét a fizikai világtól, nem kapja meg a fizikai világ által rákényszerített korrekciót. Ha azután gondolkodása nem tud saját korrektora lenni, lidércfényszerűvé válik. Ezért kell a tanítványnak gondolkodását úgy gyakorolnia, hogy maga a gondolkodás tudja irányát és célját megadni. A gondolkodásnak ki kell fejlesztenie magában a belső biztonságot és azt a képességet, hogy szigorúan a tárgynál tudjon maradni. Ezért kell a „gondolkodási gyakorlatokat” nem távoleső és bonyolult, hanem könnyen elérhető és egyszerű tárgyakkal végezni. Aki erőt véve önmagán hónapokon keresztül, naponta legalább öt percig gondolatait egy egyszerű tárgyra (pl. gombostűre, vagy ceruzára) koncentrálna, úgy, hogy eközben a tárggyal össze nem függő gondolatokat kizárja, már sokat tett ebben az irányban. (Lehet naponta új tárgyat választani, vagy egyet több napon át megtartani.) Még az se vonakodjék ilyen módon megszerezni a szellemi

iskolázáshoz szükséges érettséget, aki – mert tudományos iskolázottsága van – „gondolkodónak” hiszi magát. Mert ha az ember egy ideig olyasmin gondolkodik, amit nagyon jól ismer, biztos lehet, hogy tárgyilagosan gondolkodik. Aki azt a kérdést veti fel, hogy: milyen alkatrészekből áll a ceruza? Hogyan készítik ezeket? Hogyan rakják össze az alkatrészeket? Mikor találták fel a ceruzát? stb., sokkal jobban igazodik képzeteivel a valósághoz, mint az, aki az ember származásáról gondolkodik, vagy arról, hogy mi az élet. *Egyszerű* gondolkodási gyakorlatokkal jobban készül elő az ember arra, hogy helyes képzeteket alkosson a Saturnus-, Nap- és Holdfejlődés világáról, mint bonyolult tudományos eszmékkel. Mert kezdetben nem a gondolkodás tárgya a fontos, hanem hogy *belső erővel tárgyilagosan* gondolkozzunk. Először a könnyen áttekinthető fizikai folyamatokon kell megtanulnunk a tárgyilagosságot, hogy azután gondolkodásunk tárgyilagossá akarjon lenni akkor is, ha nem érzi a fizikai világ és a fizikai világ törvényeinek uralmát. Így az ember leszokik a nem tárgyilagossá, csapongó gondolkodásról.

Az embernek nemcsak gondolatai világán kell uralkodnia, hanem akaratán is. A fizikai világban akaratunkon is az élet uralkodik. Szükségleteket támaszt bennünk és akaratunkat arra indítja, hogy ezeket a szükségleteket kielégítse. A magasabb iskolázás érdekében hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy saját parancsainknak feltétlenül engedelmessékedjünk. Ha ezt megszoktuk, egyre kevésbé vágyódunk lényegtelen dolgokra. Ha akaratunk nem jól fejlett, ha bizonytalan, ingadozó, ennek az az oka, hogy olyasmire vágyunk, aminek a megvalósításáról nincs pontos fogalmunk. Ez a kielégítetlenség – akkor, amikor a magasabb Én akar a lélekben megszületni – megzavarhatja az egész lelki életet. – Jó gyakorlat, ha hónapokon keresztül a nap egy bizonyos előre meghatározott órájában azt parancsoljuk magunknak, hogy: „Ma ebben az időpontban egy bizonyos tettet végre fogsz hajtani.” Lassan eljut az ember oda, hogy úgy meg tudja parancsolni magának a cselekvés időpontját és módját, hogy az sikerül is. Így

felülemelkedik azon az ártalmas hangulaton, amikor „ezt szeretné”, vagy „azt akarja”, miközben nem is gondol arra, hogy az egyáltalán kivitelezhető-e. Goethe a Faust-ban azt mondhatja egy szellemi látó nővel: „Azt szeretem, aki a lehetetlent kívánja.” És Goethe maga azt mondja: „Az eszmében élni annyit jelent, mint a lehetetlennel úgy bánni, mintha lehetséges lenne.” (Sprüche in Prosa) Az ilyen mondások nem ellenvetések a mondottakkal szemben. Goethe és a Faust-ban szereplő szellemi látó nő (Manto) követelményét csak az tudja teljesíteni, aki először a lehetségesen iskolázta magát, hogy azután erős akarattal a „lehetetlent” is lehetőségessé tegye.

A léleknek szellemi iskolázása érdekében érzésvilágában egy bizonyos higgadságot kell elérnie. Ehhez uralkodnia kell jókedvének és bánatának, örömeinek és fájdalmának megnyilatkozásán. Éppen ennek a tulajdonságnak a megszerzése ütközhet előítéletbe. Azt gondolhatná az ember, hogy „ha nem szabad örülnie annak, ami örömet szerez, ha nem szabad bánkódnia azon, ami bánatot okoz”, akkor érzéketlenné, részvéttelenné válik a körülötte lévő világgal szemben. De nem erről van szó. A lélek *örüljön* annak, amin örülni lehet és *bánkódjék* azon, ami szomorú; csak jusson el odáig, hogy uralkodni tudjon az öröm és fájdalom, jókedv és bánat *kifejeződésén*. Ha erre törekszik, csakhamar észreveszi, hogy környezetének örömteli vagy fájdalmas eseményeivel szemben nem érzéketlenebb, hanem éppen ellenkezőleg: sokkal fogékonyabb, mint azelőtt. Ha meg akarjuk szerezni a higgadságot, hosszabb ideig szigorúan kell vigyáznunk magunkra. Arra kell törekednünk, hogy teljes mértékben együttérzők legyünk az örömben és fájdalomban anélkül, hogy elvesznénk benne és ennek akaratlanul is kifejezést adjunk. Nem a jogosult fájdalmat kell elnyomnunk, hanem a feltörő sírást; nem a helytelen cselekedettől való irtózást, hanem az elvakult düh kitörését, nem a veszélytől való óvakodást, hanem a terméketlen félelmet, stb. – Csak ezzel a gyakorlattal éri el a tanítvány azt a lelki nyugalmat, amelyre szüksége van, ha nem akarja, hogy amikor magasabb énje

megszületik, és különösen amikor magasabb énje tevékeny lesz, lelke, – mint saját mivoltának hasonmása – a magasabb Én mellett egészségtelen külön életet éljen.

Ezekre a dolgokra vonatkozólag szabad a legkevésbé ámitani magunkat. Előfordulhat, hogy valaki a mindennapi életben elég higgadtnak hiszi magát és azt gondolja, hogy ezért nincs szüksége ilyen gyakorlatra. Éppen az ilyen embernek van kétszeresen szüksége rá. Mert lehet, hogy a mindennapi életben elég higgadt, de ha felemelkedik a magasabb világba, az észre nem vett kiegyensúlyozatlanság annál erősebben nyilatkozik meg. Feltétlenül tudnunk kell, hogy a szellemi iskolázásban nem az a fontos, amiről az ember azelőtt azt hitte, hogy tudja, hanem, hogy rendszeresen *gyakoroljuk* azt a tulajdonságot, amelyre szükségünk van. Akármilyen ellentmondónak látszik is ez az állítás, mégis igaz. Bármit nevelt is belénk az élet, a szellemi iskolázást azok a tulajdonságok viszik előre, *amelyeket mi magunk fejlesztettünk ki magunkban*. Ha az élet ingerlékenyvé tett bennünket, le kell szoknunk róla. Ha viszont szenttelenek vagyunk, önneveléssel fel kell ráznunk magunkat, hogy lelkünkben létre tudjuk hozni a külső benyomások kifejeződését. Aki semmin sem tud nevetni, éppen úgy nem uralkodik az életén, mint az, akit – mert nem tud magán uralkodni – minden nevetésre ingerel.

Hogy a gondolkodást és érzést tovább fejleszthessük, meg kell szereznünk azt a tulajdonságot, amelyet pozitívitásnak neveznek. Egy szép legenda elmondja, hogy Jézus Krisztus néhány tanítványával egy kutya teteme mellett megy el. A tanítványok elfordulnak a csúnya látványtól, Jézus Krisztus viszont megcsodálja a halott állat szép fogsorát. Gyakorolhatjuk magunkat abban, hogy a legenda szellemének megfelelő lelki magatartásunk legyen a világgal szemben. A téves, a rossz, a csúnya ne tartson vissza attól, hogy meglássuk az igazat, a jót, a szépet. Ne tévesszük azonban össze a pozitívítást a kritikátlansággal, azzal, hogy behunyjuk szemünket a csúnyaság, hamisság, értéktelenség előtt. Aki a halott állat szép fogsorát megcsodálja, látja az oszlás-

ban lévő tetemet *is*. De a tetem látása nem tartja őt vissza attól, hogy a szép fogakat *is* lássa. Ne tartsuk a rosszat jónak, a téveset helyesnek, de jussunk el oda, hogy a rossz, a téves ne tartson vissza a jó, az igaz meg-látásától.

Gondolkodásunk az akarattal való kapcsolatában bizonyos érettségi fokra emelkedik, ha nem engedjük, hogy korábbi élményeink és tapasztalataink megfossza-nak bennünket az új élmények iránti elfogulatlanságtól. Az a gondolat, hogy: „Ezt még sohasem hallottam, ezt nem hiszem”, nem élhet a tanítványban. A tanítvány-nak bizonyos ideig mindenütt és minden alkalommal arra kell törekednie, hogy a dolgoknak és lényeknek a megnyilatkozásából meghallja azt, ami az ő számára új. Ha kész arra, hogy ne a megszokott, hanem új szem-pontok szerint nézze a világot, minden kis fuvallattól, minden falevéltől, minden gyermeki gügyögésből tanul-hat. Persze könnyen előfordulhat, hogy ilyen vonatko-zásban túl messzire megyünk. Ha egy bizonyos kort elértünk, ne hagyjuk figyelmen kívül már megszerzett tapasztalatainkat. Amit a jelenben átélünk, azt a múlt tapasztalatai alapján ítéljük meg. Ez kerül a mérleg egyik serpenyőjébe, a másikba pedig az arra való haj-landóság, hogy mindig készek legyünk az új felvételére és mindenekelőtt annak a lehetőségnek a feltételezé-sére, hogy az új élmények esetleg ellentmondanak a régieknek.

Ezzel felsoroltunk *öt lelki tulajdonságot*, amelyeket a tanítványnak a szabályos iskolázásban el kell sajátí-tania. Ezek a következők: 1. a gondolatmenet feletti uralom, 2. az akarati impulzusok feletti uralom, 3. higgadtság az örömben és szenvedésben, 4. pozitivitás a világ megítélésében, 5. elfogulatlanság az életfelfogás-ban.

Aki következetesen bizonyos időt arra fordított, hogy a gyakorlatokkal ezeket a tulajdonságokat megszerezze, annak még arra is szüksége van, hogy lelkében ezeket a tulajdonságokat harmonizálja. Ehhez kettőt-kettőt, hármat és egyet, stb. kell gyakorolnia, hogy a harmónia létrejöjjön.

Ezek a gyakorlatok a szellemi iskolázás módszerei szerint vannak megadva, mert ha a tanítvány kellő *alapossággal* végzi ezeket, nemcsak a már leírt közvet-len eredményeket idézik benne elő, hanem más, közve-tett, a szellemi világ felé vezető úton szükséges követ-kezményük is van. Aki ezeket a gyakorlatokat megfele-lően végzi, a gyakorlatok közben rátalál lelki életének hiányosságaira és hibáira; de meg fogja találni azokat az éppen az ő számára szükséges eszközöket is, ame-lyekkel intellektuális érzébeli és jellembeli életét erő-sítheti és biztossá teheti. Bizonyára még más gyakorla-tokra is szüksége lesz képességei, vérmérséklete és jelleme szerint; de az ilyen gyakorlatok az előbbie-k alapos elvégzése mellett maguktól adódnak. A tanítvány észreveszi, hogy az előbbi gyakorlatok *közvetve* és foko-zatosan azt is eredményezik, amire eredetileg nem is látszanak hivatottnak. Ha pl. valakinek kevés az önbi-zalma, bizonyos idő múlva észreveszi, hogy a gyakor-latok révén önbizalma megnőtt. És így van ez más lelki tulajdonságokkal is. (A gyakorlatok részletesebben „Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten” c. köny-vemben található meg.) – Nagy jelentősége van annak, hogy a tanítvány egyre jobban tudja fokozni képessé-geit. Olyan mértékben kell uralkodnia az érzések és gondolatok felett, hogy lelkének hatalma legyen a töké-letes belső nyugalom időszakainak a megteremtésére, vagyis távol tudja tartani magától mindazt, amit a mindennapi, külső élet örömben és fájdalomban, ered-ményekben és gondban, sőt feladatokban és követelmé-nyekben is eléje állít. A belső nyugalom idején csak azt engedje be lelkébe, amit maga a lélek az elmélyülés állapotában be akar engedni. Könnyen keletkezhet valakiben az az előítélet, hogy ha az ember szívével és lelkével a nap bizonyos időszakában visszahúzódik mindennapi életétől, elidegenedik az élettől és annak feladataitól. Ez azonban a valóságban egyáltalán nincs így. Aki az előbb leírt módon átadja magát a béke és belső nyugalom időszakainak, ebből olyan sok és nagy erőt merít külső feladatai elvégzésére is, hogy kötelessé-geit nem rosszabbul, hanem sokkal jobban teljesíti,

mint azelőtt. – Nagyon sokat jelent, ha az ember a belső nyugalom idején teljesen meg tud szabadulni a személyes ügyeihez fűződő gondolatoktól és fel tud emelkedni ahhoz, ami nem csak az ő ügye, hanem általános emberi. Ha meg tudja tölteni lelkét a magasabb szellemi világból származó közlésekkel és ezek annyira lekötik érdeklődését, mint a személyes gondok és ügyek, akkor ez lelkének külön eredményeket jelent. – Aki így szabályozza lelki életét, olyan önmegfigyeléshez juthat, hogy saját ügyeit azzal a nyugalommal szemléli, mint a máséit. Ha a tanítvány úgy tudja szemlélni a saját élményeit, örömeit, szenvedéseit, mint a máséit, az jó előkészítés a szellemi iskolázásra. Ebben a vonatkozásban akkor éri el fokozatosan a megfelelő fejlődési fokot, ha naponta, munkája után napi élményeit képekben elvonultatja maga előtt. Ilyenkor élményeiben saját magát képekben kell néznie; tehát mintegy kívülről kell szemlélnie, hogy milyen volt napi életében. Ebben bizonyos gyakorlatra úgy tehet szert, hogy a napi élet egyes kis részleteinek a maga elé vetítésével kezdi. Így egyre ügyesebb és jártasabb lesz a visszapillantásban, míg végül hosszabb ideig folytatott ilyen rendszeres gyakorlás után, igen rövid időn belül tökéletesen fogja tudni csinálni. Az élmények fordított sorrendben való szemlélése azért olyan fontos a szellemi iskolázásban, mert általa a lélek megszabadítja magát képzetalkotásában attól az egyébként belerögződött szokástól, hogy gondolkodása, *csak* a fizikai történések sorrendjéhez igazodjék. A visszafelé fordított sorrend szerinti gondolkodásban helyes a képzetalkotás, annak ellenére, hogy nem a fizikai sorrendhez igazodik. Erre azért van szükség, hogy az ember beleélje magát az érzékfeletti világba, mert ezen erősödik, válik egészségesebbé képzetalkotása. Ezért jó, ha napi életünkön kívül még mást is követünk visszafelé, pl. egy drámát, elbeszélést, hangsört, stb. – A tanítványnak egyre inkább eszményképévé válik, hogy az élet eseményeit belső biztonsággal és nyugalommal fogadja és azokat ne a *saját* lelkisége, hanem azok belső jelentősége, belső értéke szerint ítélje meg. Éppen azért, hogy ez az eszménykép lebeg a

szeme előtt, teremti meg a lelki alapot ahhoz, hogy az előbb leírt elmélyedésnek, szimbolikus és más gondolatoknak és érzéseknek át tudja adni magát.

A megadott feltételeket teljesíteni kell, mert az érzékfeletti élet ugyanarra a talajra épül, mint a mindennapi élet, amelyben élünk, mielőtt az érzékfeletti világba belépünk. Minden érzékfeletti átélés kétféleképpen függ attól a lelki kiinduló ponttól, ahonnan elindulunk az érzékfeletti világ felé. Aki nem gondol arra, hogy az egészséges ítélőerőt már eleve szellemi iskolázásának alapjává tegye, az olyan érzékfeletti képességeket fejleszt ki, amelyekkel pontatlanul, helytelenül észleli a szellemi világot. Szellemi észlelő szervei rosszul fejlődnek ki. És mint ahogy rossz, vagy beteg szemmel nem lehet jól látni a fizikai világot, úgy azokkal a szellemi szervekkel sem lehet helyesen észlelni, amelyek nem az egészséges ítélőerő alapján fejlődtek ki. – Aki nem morális lelki beállítottsággal indul, az úgy emelkedik a szellemi világokba, hogy szellemi látása zavaros és ködös. Úgy látja az érzékfeletti világot, mint a kábulatban levő ember a fizikai világot. Csakhogy az utóbbi nem jut el ahhoz, hogy jelentős megállapításokat tegyen, viszont a szellemi megfigyelő kábultságában is még mindig éberebb, mint az átlagos tudatú ember, ezért megállapításai a szellemi világról tévesek lesznek.

*

Az imaginatív megismerés belső megbízhatóságát úgy érzük el, hogy a már eddig leírt lelki elmélyedéseket (meditációkat) alátámasztjuk azzal, hogy hozzászoktatjuk magunkat az „érzékletmentes gondolkodáshoz”. Ha a fizikai világ megfigyelése alapján alakítunk ki egy gondolatot, az nem érzékletmentes. De az ember *nem csak* ilyen gondolatokat tud létrehozni. Az emberi gondolkodás nem kell hogy üres és tartalom nélküli legyen akkor sem, ha nem a fizikai megfigyelés az alapja. A legbiztosabb és legközvetlenebbül adott út az érzékletmentes gondolkodás elérésére, ha a gondolkodás elsajátítja a szellemtudományból a magasabb világokra vo-

natkozó közléseket. Ezeket fizikai érzékekkel nem lehet megfigyelni. De észrevesszük, hogy kellő türelem és kitartás mellett *megérthetők*. Iskolázás nélkül nem lehet a magasabb világokban kutatásokat végezni, vagy megfigyeléseket tenni, de magasabb iskolázás nélkül is meg lehet érteni mindazt, amit a szellemi kutató a magasabb iskolázásból merítve elmond. Teljesen indokolatlan, ha valaki azt mondja: „Hogyan higgyem el, amit a szellemi kutatók mondanak, amikor én magam nem láthatom?” De *puszta* gondolkodással is meg lehet győződni arról, hogy a közlések igazak. És ha valaki gondolkodás útján nem tud meggyőződni erről, annak nem az az oka, hogy „nem lehet elhinni”, amit nem látunk, hanem csak az, hogy gondolkodása még nem elég alapos, nem elég előítéletmentes, nem elég átfogó. Hogy világosan lássuk a dolgot, tudnunk kell, hogy az emberi gondolkodás, ha belsőleg minden erejét összeszedi, többet tud felfogni, mint amennyire rendszerint képesnek tartja magát. Maga a gondolkodás ugyanis, a gondolkodás belső mivolta, összefüggésben van az érzékfeletti világgal. A lélek általában nincs tudatában ennek az összefüggésnek, mert hozzászokott ahhoz, hogy gondolkodási képességét csak a fizikai világgal kapcsolatban alakítsa ki. Ezért érthetetlennek tartja az érzékfeletti világról szóló közléseket, holott ezeket *nemcsak* a szellemi iskolázáson nevelődött gondolkodás értheti meg, hanem minden olyan gondolkodás is, amely tudatában van a maga erejének és ezt az erejét használni is akarja. Azáltal, hogy az ember elfogadja a szellemtudomány közléseit, olyan gondolkodáshoz szokik, amely nem a fizikai megfigyelésből merít. Így megismeri, hogy a lélek mélyén hogyan szövődik egyik gondolat a másiktól, hogyan keresi egyik gondolat a másikat akkor is, ha a gondolati kapcsolatokat nem a fizikai megfigyelés hozza létre. A lényeges itt az, hogy az ember megtudja, hogy a gondolati világnak belső élete van és hogy amikor igazán gondolkodunk, az eleven érzékfeletti világban vagyunk és azt mondjuk: van bennem valami, ami egy gondolati organizmust alakít ki, és én egy vagyok ezzel a „valamivel”. Így az érzékletmentes gondolkodás

iránti odaadásban átéljük, hogy van valamilyen lényyszerűség, amely beleárad belső életünkbe, mint ahogy fizikai megfigyelés közben organizmusunkon keresztül a fizikai jelenségek sajátosságai áradnak belénk. Itt kinn a térben – mondja, aki a fizikai világot figyeli meg – van egy rózsza; nem ismeretlen nekem, mert közli magát színe és illata révén. Érzékletmentes gondolkodás közben pedig – ehhez csak bizonyos elfogulatlanság kell – az előbbi fizikai folyamatnak megfelelően azt tapasztaljuk, hogy egy olyan lényyszerű valami adja hírül magát, amely egyik gondolatot a másikhoz köti és így egy gondolat-organizmust formál ki bennünk. De mást érez az ember a külső, fizikai világ szemlélése közben és mást azzal szemben, ami lényyszerűen az érzékletmentes gondolkodásban nyilatkozik meg. Az első esetben *kívülállónak* érezzük magunkat, az érzékletmentes gondolkodásban viszont a bennünk megnyilatkozó lényyszerűséget *saját magunkban* érezzük, egynek érezzük magunkat vele. Aki többé-kevésbé tudatosan csak azt ismeri el lényyszerűnek, ami külső tárgyként van előtte, annak nem lehet az az érzése, hogy egy lényyszerű valami a maga mivoltát megnyilatkoztathatja úgy is, hogy egy vagyok vele. Hogy ilyen vonatkozásban helyesen lássunk, a következő belső élményt kell átelnünk. Meg kell különböztetnünk a saját akaratunkkal létrehozott gondolati összefüggéseket azoktól, amelyeket akkor élhetünk át, ha akaratunkat nem működtetjük. Ez utóbbi esetben azt mondhatjuk: Bensőmben teljes csöndben maradok; nem végzek gondolati munkát; átadom magam annak, ami „bennem gondolkodik”. Ha ez bekövetkezett, joggal mondhatom, hogy egy lényyszerű valami működik bennem, mint ahogy egy bizonyos vörös színt, egy bizonyos illatot észlelve, joggal mondhatom, hogy a rózsza hat rám. – Ennek nem mond ellent az, hogy gondolataink tartalmát a szellemi kutató közléseiből merítjük; mert bár a gondolatok már megvannak, amikor átadjuk magunkat nekik, de csak akkor gondolhatók, ha minden esetben újrateremtjük őket magunkban. Éppen az a lényeges, hogy a szellemi kutató olyan gondolatokat ébreszt hallgatójában vagy olvasójában,

amelyeket annak először saját *magából* kell felszínre hoznia. Aki viszont a fizikai valóságot írja le, az olyasvalamire utal, amit a hallgató vagy olvasó megfigyelhet a fizikai világban.

(Az az út, amely a szellemtudomány közlései alapján az érzékletmentes gondolkodáshoz vezet, biztos út; de van még egy másik biztosabb és főként pontosabb, de sok ember számára nehezebb út. Ezt az utat „A goethei világnézet ismeretelmélete” és „A szabadság filozófiája” c. művemben adtam meg. Ezek a könyvek leírják, hogy mit érhet el az emberi gondolkodás, ha azon dolgozik, hogy ne a fizikai külvilág benyomásainak, hanem *csak önmagának* adja át magát. Ha ezt meg tudja csinálni, akkor – mint önmagában eleven lény – a tiszta gondolkodás dolgozik az emberben és nem a csak a fizikai jelenségekre emlékező gondolkodás. Ezekben az írásokban semmi sincs a szellemtudomány közléseiből és mégis kitűnik, hogy a tiszta, csak önmagában tevékeny gondolkodás tájékoztatást tud adni a világról, az életről és az emberről. Ezek a könyvek igen fontos közbülső fokot képviselnek a fizikai és a szellemi világ megismerése között és azt adják, amit a gondolkodás elérhet, ha már a fizikai megfigyelés fölé emelkedett, de még nem indult el a szellemi kutatás útján. Aki lelkébe befogadja ezeknek a könyveknek a tartalmát, az már a szellemi világban van; de a szellemi világ még csak mint gondolati világ nyilatkozik meg neki. Aki úgy érzi, hogy ennek a közbülső foknak a hatását fel tudja venni magába, az biztos úton jár; és általa olyan érzést fejleszthet magában a magasabb világokkal szemben, amely az elkövetkező időkre szép eredményeket hoz.)

A fent leírt szimbolikus képekbe és érzésekbe való elmélyedésnek (meditációnak) az a célja, hogy az ember kifejlessze asztráltestében a magasabb észlelőszerveket. Ezeket a magasabb észlelőszerveket az asztráltest szubsztanciájából kell megteremtenie. Ezek az új megfigyelő szervek egy új világot közvetítenek és az ember megta-

nulja, hogy ebben az új világban új én-nek ismerje meg magát. Az új szervek a fizikai világ megfigyelő szerveitől már abban is különböznek, hogy *tevékenyek*. Szemünk és fülünk passzívan viselkedik, hagyja, hogy a fény és hang hasson rá, a szellemi-lelki észlelő szervek viszont észlelés közben folyton tevékenyek és a tárgyat vagy tényt mintegy teljes tudattal *ragadják meg*. Ezáltal keletkezik az az érzés, hogy a szellemi-lelki megismerés egyesülés a tényekkel, mintegy „bennük-élés”. – Az egyes kialakuló szellemi-lelki szerveket hasonlatszerűen arról a formáról, amelyet az érzékfeletti tudat róluk (imaginatív) kialakít, „lótuszvirágok”-nak nevezhetjük. (Természetesen tudnunk kell, hogy az ilyen elnevezésnek nincs több köze magához a dologhoz, mint a „szárny” kifejezésnek, amikor „tüdőszárny”-ról beszélünk.)

A belső elmélyedésnek bizonyos egészen meghatározott módjaival úgy hatunk az asztráltestre, hogy az egyik, vagy másik szellemi-lelki szerv, egyik, vagy másik lótuszvirág fejlődik ki. Mindazok után, amiket ebben a könyvben elmondtunk, szinte fölöslegesnek látszik hangsúlyozni, hogy ezeknek a „megfigyelő szerveknek” az elképzelt fizikai képe nem a valóság lenyomata. Ezek a „szervek” érzékfeletti, valamilyen meghatározott lelki tevékenységből állnak és csak annyiban és olyan sokáig vannak, amennyiben és amilyen sokáig ez a lelki tevékenység tart. Mint ahogy a gondolkodás sem idéz elő az ember körül semmiféle „párát”, úgy ezek a szervek sem idéznek elő rajta semmilyen fizikailag láthatót. Aki az érzékfeletti fizikailag akarja elképzelni, erősen téved. Annak ellenére, hogy ez a megjegyzés fölöslegesnek látszik, mégis ide kellett iktatnom, mert mindig akadnak az érzékfelettségnek olyan hívei, akik képzeletükbe csak fizikait akarnak felvenni; és mert mindig akadnak az érzékfeletti megismerésnek olyan ellenfelei, akik azt hiszik, hogy a szellemi kutató úgy beszél a „lótuszvirágokról”, mintha azok finomabb fizikai jelenségek lennének. Minden szabályos, az imaginatív megismerés elérése érdekében végzett meditáció hat valamelyik szervre. („A magasabb világok megismerésé-

nek útja” c. könyvemben megadtam néhányat azok közül a meditációs és gyakorlási módszerek közül, amelyek az egyes érzékfeletti szervek kifejlődésére hatnak.) A helyes iskolázás a tanítvány egyes gyakorlatait úgy válogatja össze és olyan sorrendben adja, hogy a szervek külön-külön, együtt és egymás után megfelelőképpen fejlődhetnek ki. Ehhez hozzátartozik az is, hogy a tanítványnak nagyon türelmesnek és kitartónak kell lennie. Az a türelem, amely a mindennapi életkörülményekben nyilatkozik meg, nem elég, mert sokszor hosszú, nagyon is hosszú ideig tart, míg a szervek annyira kifejlődnek, hogy a tanítvány fel tudja őket használni a magasabb világ észlelésére. Az észlelés pillanatában bekövetkezik a *megvilágosodás*, ellentétben az *előkészítéssel*, vagy megtisztulással, amely a szervek kifejlesztését előidéző gyakorlatokból áll. (Azért nevezzük „megtisztulásnak”, mert a tanítvány a megfelelő gyakorlatokkal belső életének egy bizonyos területét megtisztítja mindattól, ami a fizikai megfigyelés világából származik.) Előfordulhat, hogy már a tulajdonképeni megvilágosodás előtt is „felvillan” az ember előtt a magasabb világ. Ezt hálával kell fogadnia. Már ez is a szellemi világ létezésének a tanújává teszi. De ne ingassa meg őt, ha a túl hosszúnak látszó előkészítés ideje alatt ez nem következik be. Aki egyáltalán türelmetlen tud lenni azért, mert „még nem lát semmit”, az nincs helyes kapcsolatban a magasabb világgal. Csak az jut megfelelő kapcsolatba a szellemi világgal, aki az iskolázás gyakorlatait önmagukért csinálja. Mert ez a gyakorlás alapjában véve nem egyéb, mint dolgozás a saját szellemiségünkön, lelkiségünkön, saját asztráltestünkön. És ha „nem is látunk semmit”, akkor is „érezhetjük”, hogy „szellemileg, lelkileg dolgozunk”. De ha előre véleményt alkotunk magunknak arról, amit „látni” akarunk, akkor nem fejlődik ki bennünk ez az érzés, és semminek tartjuk azt, aminek alapjában véve mérhetetlenül nagy a jelentősége. Finoman kell figyelni a gyakorlás alatti élményekre, amelyek teljesen elűtnek a fizikai világban átélt élményektől. És akkor észrevesszük, hogy asztráltestünkön munkálkodva nem vala-

milyen semleges szubsztancián dolgozunk, hanem asztráltestünkben egy olyan világ él, amelyről fizikai életünkben semmit sem tudunk. Magasabb lények hatnak az asztráltestre, mint ahogy a fizikai külvilág hat a fizikai testre. Saját asztráltestünkben megtaláljuk a magasabb életet, ha csak el nem zárkozunk ez elől. Aki folytonosan azt hangoztatja, hogy „nem észlelt semmit”, az rendszerint előre elképzelve, amit észlelni fog, és mivel nem azt látja, amit szerinte látnia kellene, ezért mondja, hogy nem lát semmit.

Akinek azonban kialakult már a helyes felfogása az iskolázás gyakorlatairól, az a gyakorlatokat végül önmagukért szereti és tudja, hogy a gyakorlatok révén benne van a szellemi-lelki világban és türelemmel és belenyugvással vár arra, ami történik. A leghelyesebb, ha ez az érzület a következő szavakban fejeződik ki: „Meg akarok tenni mindent a kellő, számomra helyes gyakorlatok elvégzéséért, és tudom, hogy a megfelelő időben annyit kapok, amennyi fontos számomra. Erre nem vágyom türelmetlenül, de kész kell hogy legyek arra, hogy „befogadjam”. Ez ellen nem lehet felhozni, hogy: „A tanítványnak tehát talán végtelenül hosszú ideig, a sötétben kell tapogatóznia, mert csak amikor a siker bekövetkezett, akkor derül ki, hogy gyakorlataival helyes úton jár-e”. De nem így van, nem csak a sikerből tudja meg gyakorlatai helyességét. Ha a tanítványnak helyes a magatartása a gyakorlatokkal szemben, akkor *nemcsak a siker*, hanem már maga a gyakorlat a vele járó elégedettséggel világosan mutatja, hogy helyesen cselekedett. A szellemi iskolázás területén a gyakorlatok helyes végzése olyan elégedettséggel jár, amely nemcsak elégedettség, hanem megismerés is; annak a megismerése, hogy: olyat cselekszem, amiről látom, hogy helyes irányban visz előre. Minden tanítvány, minden pillanatban eljuthat ehhez a megismeréshez, ha finoman figyelni élményeit. Ha figyelmetlen, akkor úgy megy el élményei mellett, mint az a gondolataiba merült járókelő, aki figyelmetlensége miatt nem látja az útját szegélyező fákat. Egyáltalán nem jó, hogy a tanítvány a gyakorlatokkal elért eredményen kívül még más

sikert is kívánjon, mert könnyen lehet, hogy ez csak a legkisebb része lenne annak, aminek egyébként be kellene következnie. A szellemi fejlődésben sokszor éppen a részlet-siker hátráltatja a teljes siker elérését. Mert ha a tanítvány a szellemi élet részlet-sikerének adja át magát, ezáltal eltompul azokkal az erőkkel szemben, amelyek a fejlődés magasabb fokaira vezetnek. És az a nyereség, amelyet az ember éppen az által vél elérni, hogy mégis csak „betekintett” a szellemi világba, csak látszólagos; mert ez a betekintés nem igazságot, hanem csak káprázatot tud adni.

*

Érzékfeletti képességgel láthatjuk, hogy a szellemi-lelki szervek, – a lótoszvirágok –, a szellemi iskolázást végző emberben bizonyos fizikai, testi szervek közelében jelennek meg. Ezeknek a lelki szerveknek az egyike a két szemöldök között van (az ún. kétlevelű lótoszvirág), egy másik a gégefő közelében (tizenhat levelű lótoszvirág), a harmadik, a szív tájékán (tizenkét levelű lótoszvirág), a negyedik a gyomorgödör tájékán. Más hasonló szervek más testrészek közelében jelennek meg. („Kétlevelűnek”, vagy „tizenhatlevelűnek” azért nevezhetjük ezeket a lelki szerveket, mert olyan virághoz hasonlítanak, amelynek két, vagy tizenhat szirma van.)

A lótoszvirágok az asztráltesten válnak tudatosakká. Amikor a tanítvány egyiket vagy másikat kifejlesztette, tudja is, hogy ezek vannak; érzi, hogy használhatja őket, és hogy használatukkal valóban belép egy magasabb világba. Az ebben a világban kapott benyomások még bizonyos vonatkozásban hasonlítanak a fizikaiakhoz. Akinek imaginatív megismerése van, az az új, magasabb világról úgy tud majd beszélni, hogy benyomásait meleg, vagy hidegérzetnek, hang-, vagy szó-észlelésnek, fény-, vagy színhatásnak mondja, mert így éli át őket; de tudja, hogy ezek az észlelések az imaginatív világban valami mást fejeznek ki, mint a fizikaiban. Tudatában van, hogy mögöttük nem fizikai-anyagi, hanem lelki-szellemi okok vannak. Ha pl. hőha-

tást él át, ezt nem tulajdonítja egy forró vasdarabnak, hanem olyan lelki folyamattól származtatja, amelyet eddig csak saját lelki világában ismert. Tudja, hogy miként a fizikai észlelés mögött anyagi-fizikai lények és tények, úgy az imaginatív észlelés mögött szellemi jelenségek és folyamatok vannak. – Amellett, hogy az imaginatív világ és a fizikai világ között ilyen hasonlóság van, van közöttük egy jelentős különbség is. Van valami a fizikai világban, ami az imaginatív világban egészen másképp jelenik meg. A fizikai világban állandó keletkezés és elmúlás, a születés és halál állandó *változtatása* figyelhető meg. Az imaginatív világban e helyett állandó *átváltozás* van, a jelenségek más jelenségekké változnak. A fizikai világban pl. *elhervadni* látunk egy növényt. Az imaginatív világban a hervadásnak megfelelő, fizikailag nem észlelhető más jelenség mutatkozik, amivé a hervadó növény fokozatosan átváltozik. És amikor a növény már eltűnt, ott van a helyén ez a másik jelenség a maga teljesen kifejlődött alakjában.

Születés és halál olyan fogalmak, amelyek az imaginatív világban elvesztik jelentőségüket. Helyükbe az *átváltozás* fogalma, a *jelenségek más jelenségekké változásának* fogalma kerül. – Az imaginatív megismerésben azért juthatunk az ember mivoltára vonatkozó és az „Ember voltunk lényege” c. fejezetben leírt igazságokhoz, mert ez így van. A fizikai észlelés csak a fizikai test folyamatait tudja észlelni. Ezek a folyamatok a születés és halál között játszódhatnak le. Az ember többi részei: az életttest, érzőtest és én az átváltozás törvényének vannak alávetve és ezeket imaginatív megismeréssel lehet észlelni. Aki eljutott az imaginatív megismeréshez, észleli, hogy hogyan oldódik ki a fizikai testből az, ami a halál után más létformában él tovább.

A fejlődés azonban nem áll meg az imaginatív világnál. Aki meg akar maradni az imaginatív világban, az észlelné ugyan a folyamatokat, de nem tudna tájékozódni ebben a számára új világban. Az imaginatív világ egy nyugtalan világ. Mindenütt mozgás, átváltozás van; sehol sincsenek nyugvópontok. – Nyugvópontokhoz csak

akkor ér az ember, ha felülemelkedve az imaginatív megismerésben fejlődésében eléri az „inspiratív megismerést”. – Az érzékfeletti világ megismerése során nem szükséges, hogy a tanítvány az inspiráció előtt már teljesen elsajátítsa az imaginatív megismerést. A gyakorlatok úgy is megadhatók, hogy az imaginációhoz és inspirációhoz vezető gyakorlatok párhuzamosan haladjanak egymás mellett és akkor – bizonyos idő múlva – a tanítvány úgy jut a magasabb világba, hogy nem csak észleli, hanem meg is érti azt és tájékozódni is tud benne. A haladás általában úgy következik be, hogy a tanítvány először az imaginatív világnak csak néhány jelenségét észleli, azután egy idő múlva úgy érzi; most már tájékozódni is kezd benne. – Mégis az inspiráció világa az imaginációhoz viszonyítva valami egészen új. Az imaginációval azt észleljük, hogy a folyamatok hogyan változnak más folyamatokká, az inspirációval pedig az átváltozó *lények* belső tulajdonságait ismerjük meg. Az imaginációval megismerjük a lények lelki megnyilvánulását; az inspirációval pedig belső szellemi világukba hatolunk, mindenekelőtt a szellemi lények sokaságát, egymáshoz való viszonyát ismerjük meg. A különböző lények sokaságával dolgunk van a fizikailag érzékelhető világban is; az inspiráció világában azonban a sokaságnak egészen más jellege van. Itt minden lénynek bizonyos meghatározott kapcsolata van a másikkal és pedig nem úgy, mint a fizikai világban a külső hatásoknak megfelelően, hanem a lények belső mivolta szerint. Ha egy lényt az inspiráció világában észlelünk, akkor nem mutatkozik meg annak más lényre gyakorolt hatásához hasonló külső hatása, hanem a kapcsolatot a két lény belső konstrukciója adja meg. Ezt a kapcsolatot összehasonlíthatjuk a szó egyes hangzóinak, vagy betűinek egymáshoz való viszonyával. Az „ember” szót az e, m, b, e, r, hangzók összecsendülése adja. Az „e”-től nem indul kezdeményezés, vagy más külső hatás az „m” felé, hanem a két hangzó együtt hat az egészen belül, még pedig belső konstitúciója által. Ezért az inspiráció világában a megfigyelést csak az *olvasással* hasonlíthat-

juk össze; az inspiráció világának lényei a szemlélő számára írásjelek, amelyeket meg kell ismernie, a lények egymáshoz való kapcsolata pedig mint érzékfeletti írás jelenik meg előtte. A szellemtudomány ezért az inspiratív megismerést hasonlatszerűen a „rejtett írás olvasásának” is nevezheti.

Hogy hogyan lehet a „rejtett írást” olvasni és az olvasottakat közölni, az kitűnik könyvünk előző fejezeteiből. Először az ember mivoltát írtuk le, leírtuk, hogy az ember a különböző részekből hogyan épül fel. Azután megmutattuk, hogy az a világ, amelyen az ember fejlődése lejátszódik, különböző állapotokon, a Saturnus, – Nap-, Hold- és Föld-állapoton ment illetve megy keresztül. Egyrészt az ember részei, másrészt a Föld egymásután következő állapotai és a Föld korábbi változásai az imaginatív megismeréssel ismerhetők meg. Szükséges azonban azt is megismerni, hogy milyen kapcsolat van a Szaturnusz-állapot és az ember fizikai teste, a Nap-állap és éterteste, stb. között. Rá kellett mutatni, hogy a fizikai test csírája már a Szaturnusz-állapotban keletkezett és azután tovább fejlődött a Nap-, Hold- és Föld-állapotban, míg mai alakját elérte. Rá kellett mutatni pl. arra is, hogy milyen változások történtek az ember lényében azáltal, hogy valamikor a Nap és később a Hold is kivált a Földből. Rá kellett mutatni, hogy mi mindennek kellett együttműködnie ahhoz, hogy olyan változások következhessek be az emberiségben, mint amilyenek az atlantiszi kor átalakulásaiiban, az indiai, az ősz-perzsa, az egyiptomi, stb. idők egymásután következő periódusaiban fejeződnek ki. Ezeknek az összefüggéseknek a leírása nem az imaginatív észlelésen, hanem az inspiratív megismerésen, a rejtett írás olvasásán alapszik. Ebben az „olvasásban” az imaginatív észlelések olyan szerepet játszanak, mint a betűk, vagy hangzók. A rejtett írás olvasása azonban nem csak az előbbieket magyarázatához szükséges. Más ember életének a menetét sem érthetnénk meg, ha csak imaginatív megismeréssel szemlélnénk. Észlelnénk ugyan, hogy a halállal a lelki-szellemi részek eloldódnak a fizikai

világban maradó részekről, de ha az imaginatív észlelések között nem tudnánk tájékozódni, nem értenénk meg a halál után lejátszódó eseményeknek az azokat megelőző és követő állapotokkal való összefüggését. Az imaginatív világ az inspiratív megismerés nélkül olyan írás lenne, amelyet csak megbámulunk, de nem tudnánk olvasni.

Amikor a tanítvány az imaginációtól az inspirációhoz emelkedik, csakhamar megtudja, milyen helytelen lenne lemondani a nagy kozmikus események megértéséről, milyen helytelen lenne a megismerést a legszűkebb körű emberi érdeklődés dolgaira korlátozni. Aki az ilyen dolgokba nincs beavatva, azt mondhatja: „Én csak azt tartom fontosnak, hogy megtudjam az emberi lélek halál utáni sorsát. Nekem elég, ha valaki ezt közli velem. Minek beszél a szellemtudomány olyan távoleső dolgokról, mint a Szaturnusz-, és Nap-állapot, a Nap és Hold szétválása, stb.” Aki azonban be van avatva ezekbe a dolgokba, az tudja, hogy az igazi tudást arról, amit tudni szeretne, sohasem érheti el az általa olyan szükségtelennek látszó ismeretek nélkül. Az ember halál utáni állapotainak a leírása teljesen érthetetlen és értéktelen marad, ha nem tudjuk összekötni a „távolfekvő dolgok”-ból vett fogalmakkal. Az érzékfeletti megismerésben már a legegyszerűbb megfigyelés is szükségessé teszi az ilyen dolgokban való ismeretet. Ha pl. egy növény a virágzásból a termő állapotba megy át, akkor érzékfeletti megfigyeléssel változást veszünk észre abban az asztrális lényben, amely a virágzáskor a növényt felülről betakarja, beburkolja. Ha a megtermékenyítés nem következett volna be, akkor ez az asztrális lény egészen más alakot öltött volna. Ezt az egész, érzékfeletti megfigyeléssel észlelt folyamatot úgy érthetjük meg, ha mibenlétét megtanultuk megérteni azon a nagy kozmikus folyamaton, amely a Földdel és minden lakójával a Napnak a Földből való kiválása idejében játszódott le. A növény a megtermékenyítés előtt olyan állapotban van, mint az egész Föld a Nap kiválása előtt. A megtermékenyítés után a növény virága olyan,

mint amilyen a Föld volt, amikor a Nap kivált belőle, de a Hold-erők még benne voltak. Ha elsajátítottuk azokat a fogalmakat, amelyek a Nap kiválásából meríthetők, akkor a növény megtermékenyítési folyamatát tárgyilagosan szemlélve azt mondjuk: a növény a megtermékenyítés előtt Nap-állapotban, a megtermékenyítés után pedig Hold-állapotban van. Mert igaz, hogy a világ legkisebb folyamatát is csak akkor érthetjük meg, ha meglátjuk benne a nagy kozmikus folyamatok vetületét; különben egész mivolta olyan érthetetlen marad, mint Raphael Madonnája, ha a képből csak egy kis kék foltot látunk. – Mindaz, ami az emberrel lejátszódik, vetülete az ember létevel kapcsolatos nagy kozmikus folyamatoknak. A születés és halál közötti élet, majd a halál és újabb születés közötti élet érzékfeletti tudattal megfigyelt jelenségeit csak úgy érthetjük meg, ha az imaginatív megfigyelések értelmét a nagy kozmikus események szemléléséből nyert fogalmak segítségével fejtjük meg. – Ez a szemlélet a *kulcsa* az emberi élet megértésének. Ezért a szellemtudomány értelmében a Szaturnusz, Nap, Hold, stb. megfigyelése egyúttal az ember megfigyelése is.

Az inspirációval megismerjük a magasabb világ lényének egymáshoz való viszonyát. Egy magasabb megismerési fokon lehetségessé válik, hogy ezeket a lényeket a maguk belső mivoltában ismerjük meg. Ezt a megismerési fokot intuitív megismerésnek nevezhetjük. (Az intuíciónak szóval visszaélve, a mindennapi életben intuíciónak nevezik azt a homályos, határozatlan meglátást, vagy ötletet, amely néha egyezik az igazsággal, de jogosultsága egyelőre nem bizonyítható. Ennek az „intuíciónak” semmi köze sincs az itt szereplőhöz.) Intuíciónak nevezük azt a legmagasabb rendű, világosan tiszta megismerést, amelynek jogosultságát az intuíción átélő ember teljes tudatossággal éli át. – Fizikai lényt megismerni annyit jelent, mint *rajta kívül* állni és őt a külső benyomás szerint megítélni. Szellemi lényt intuíciónal megismerni annyit jelent, mint teljesen eggyé válni vele, eggyé válni belső mivoltával. A tanítvány

fokozatosan jut el ehhez a megismeréshez. Az imagináció eredményeként az észlelteket nem a lények külső tulajdonságainak tartja, hanem felismeri, hogy azok a lelkiségből, szellemiségből áradnak ki; az inspiráció tovább vezeti őt a lények belső mivoltának a megismerésében; az inspirációval megtanulja megérteni, hogy ezek a lények mit jelentenek egymás számára; az intuícióval pedig magukba a lényekbe hatol be. – Az intuíció jelentőségét könyvünkben leírtuk. Az előző fejezetekben nemcsak arról beszéltünk, hogy a Szaturnusz-, Nap- és Hold-fejlődés hogyan zajlott le, hanem elmondtuk azt is, hogy ebben a fejlődésben a legkülönbözőbb lények is részt vettek. Beszéltünk Trónokról, vagy az Akarat-szellemeiről, a Bölcsesség-, a Mozgás, stb. szellemeiről. A Föld-fejlődéssel kapcsolatban szóltunk luciferi, ahri-máni szellemekről. A világ felépítését visszavezettük azokra a lényekre, akik részt vettek ebben a folyamatban. Ami ezekről a lényekről megtudható, azt intuitív megismeréssel szerezhethetjük meg. Már intuíció kell ahhoz is, ha az ember életét akarjuk megismerni. Ami a halál után az ember fizikai testiségétől eloldódik, az az ezt követő időben különböző állapotokon megy keresztül. Azok az állapotok, amelyek közvetlenül a halál után következnek, még valamelyest leírhatók az imaginatív megismerés alapján. Ami azonban akkor történik, amikor az ember a halál és az újabb születés között továbbmegy, az az imaginációnak – ha nem járulna hozzá az inspiráció – egészen érthetetlen maradna. Csak inspirációval kutatható ki az, ami az ember megtisztulás utáni, szellemi világban eltöltött életéről elmondható. Ami azután következik, annak a kutatásához már nem elég az inspiráció, az inspiráció itt elveszti a megértés lehetőségét. Van a halál és újabb születés közötti emberi fejlődésnek egy olyan időszak, amikor az ember lényéé csak intuícióval közelíthető meg. – Az ember lényéé ez a csak intuícióval megközelíthető része azonban *mindig* benne van az emberben, és ha belső mivoltának megfelelően meg akarjuk érteni, akkor a születés és halál közötti időben is intuícióval kell

megközelítenünk. Aki az embert csak az imagináció és inspiráció segítségével akarná megérteni, az éppen azoknak az eseményeknek a megismerését mulasztaná el, amelyek a megtestesülések során az ember legbensőbb mivoltával játszódnak le. Csak az intuitív megismerés teszi tehát lehetővé az ismétlődő földi életek és a karma megfelelő kikutatását. Amit igazságként ezekről a folyamatokról közölni kell, annak az intuitív megismerésből kell származnia. – És ha az ember önmagát belső mivoltának megfelelően meg akarja ismerni, erre csak intuícióval lesz képes. Intuícióval észleli azt, ami benne a földi életek során továbbmegy.

*

Az inspirációs és intuíciós megismerést is csak lelki-szellemi gyakorlatokkal érhetjük el. Ezek a gyakorlatok hasonlítanak az imagináció elérésére szolgáló „belső elmélyedés” már előbb leírt gyakorlataihoz. Csakhogy az imaginációhoz vezető gyakorlatok kapcsolódnak a fizikai világ benyomásaihoz, az inspirációhoz vezető gyakorlatokból pedig egyre jobban el kell tűnnie ennek a kapcsolódásnak. Hogy pontosabban lássuk, gondolkunk még egyszer a rózsakereszt szimbólumára. Ha elmélyedünk benne, olyan kép van előttünk, amelynek részeit a fizikai világ benyomásaiból vesszük: a kereszt fekete színe, a rózsák, stb. de ezek összeállítását rózsakeresztté, nem a fizikai világból vettük. Ha a tanítvány megpróbálja egészen kioltani tudatából a fizikai, valóságos dolgok képeit: a fekete keresztet, a rózsákat, és lelkében csak azt a szellemi tevékenységet tartja meg, amely ezeket a részeket összeállította, akkor egy olyan meditáció lehetőségét alapozta meg, amely őt fokozatosan az inspirációhoz vezeti. Lelkében mintegy felveti a kérdést: Mit tettem belső világomban azért, hogy a keresztet és rózsát szimbólummá építsem össze? Amit tettem (saját lelki folyamatomat), azt akarom megragadni; magát a képet azonban kiiktatom tudatomból. Azután *érezni* akarom mindazt, amit lelkem tett azért,

hogy a képet létrehozza, de a képet magát nem akarom magam elé állítani. Most már egész bensőségesen a képet létrehozó saját tevékenységemben akarok élni. Tehát nem valamilyen képbe, hanem a saját képteremtő lelki tevékenységembe akarok belemélyedni. Ilyen elmélyedést sok szimbólummal kapcsolatban kell átélnünk; ez vezet aztán az inspirációs megismeréshez. Egy másik példa a következő: az ember elmélyed egy keletkező és elhaló növény elképzelésében; lelkében életre kelti a fokozatosan fejlődő növény képét, ahogy kisarjad a csírából, ahogy egyik levelet a másik után hajtja, ahogy virágzik és gyümölcsöt hoz; majd elkezdi hervadni, és végül elhal. Az ilyen képbe való belemélyedéssel fokozatosan kialakul a tanítványban az a képesség, hogy átérezze a keletkezést és elmúlást, amelynek a növény csak képét adja. Ebből az érzésből azután – ha kitaratóan folytatja ezt a gyakorlatot – kialakul annak az átváltozásnak az imaginációja, amely a fizikai keletkezésnek és elmúlásnak az alapja. Ha azonban inspirációhoz akar jutni, akkor a gyakorlatot másképpen kell csinálnia. Saját lelki tevékenységére kell koncentrálnia, amellyel a növény képéből a keletkezés és elmúlás képzetét kialakította. A növényt teljesen ki kell kapcsolnia tudatából és csak abban elmélyednie, amit ő maga belső világában tett. Csak ilyen gyakorlatokkal lehet az inspirációhoz emelkedni. Eleinte nem lesz könnyű megérteni, hogyan kell hozzáfogni az ilyen gyakorlathoz, mert az ember megszokta azt, hogy belső életét külső benyomások határozzák meg és ezért mihelyt olyan lelki életet kell élnie, amely nem kapcsolódik a külső benyomásokhoz, bizonytalanná, ingadozóvá válik. A tanítványnak az inspirációs gyakorlatokkal kapcsolatban még világosabban kell látnia, mint az imaginációnál, hogy csak akkor szabad ezekhez a gyakorlatokhoz nyúlnia, ha e mellett mindent megtesz azért, hogy ítélőképessége, érzésközpontúvá válik, és jelleme biztosabb, megalapozottabb legyen. Ha ezt megteszi, ennek kettős eredménye lesz. Először is: nem veszti el a gyakorlatok következtében az érzékfeletti látás közben lelki egyensúlyát; másodsor

pedig: elsajátítja azt a képességet, hogy meg tudja valósítani, amit a gyakorlatok kívánnak tőle. Csak addig mondjuk ezekre a gyakorlatokra, hogy nehezek, amíg bizonyos lelkiületet, bizonyos érzéseket nem sajátítottunk el. Aki az érzékfeletti megismerés kifejlesztésére előnyös belső tulajdonságait türelemmel és kitartóan ápolja lelkében, az csakhamar megéri a gyakorlatokat és megszerzi az elvégzésükhöz szükséges képességet is. Aki hozzászokik ahhoz, hogy időnként magába szálljon, nem azért, hogy önmagáról töprengjen, hanem, hogy csöndben és magában rendezze és feldolgozza élettapasztalatait, az sokat ér el; látja, hogy képzetait és érzéseit gazdagítja azzal, hogy egyik élettapasztalatát kapcsolatba hozza a másikkal; rájön, hogy az ember milyen sok újat tanul nemcsak úgy, hogy új benyomásai, új élményei vannak, hanem úgy is, hogy hagyja a régiakat dolgozni magában. És aki élményeit, nézeteit úgy állítja szembe egymással, mintha ő maga szimpátiájával, antipátiájával, személyes érdekeivel és érzéseivel ott sem lenne, az különösen jó alapot teremt az érzékfeletti megismerési erőknél: kiépíti azt, amit *gazdag belső életnek* nevezhetünk. A legfontosabb azonban a lelki tulajdonságok aránya és egyensúlya. Az ember hajlamos arra, hogy átadja magát egy bizonyos lelki tevékenységnek és egyoldalúvá váljon. Így előfordulhat, hogy amikor észreveszi a belső elmélkedés, a saját képzetvilágába való belemélyedés előnyeit, hajlamossá válik arra, hogy egyre jobban elzárkózzék a külvilág benyomásai elől. Ez azonban a belső élet kiszáradásához, elsivárosodásához vezet. A legjobban az jut előre, akinek megvan a képessége arra, hogy belső világába visszahúzódjék, de emellett megőrzi fogékonyságát a külvilág benyomásaival szemben is. Ne gondoljunk ezzel kapcsolatban csak az úgynevezett jelentős benyomásokra: minden ember, mindenféle helyzetben – még a legszegényesebb körülmények között is – éppen elég élményhez juthat, ha az élmények iránti érzéke nem tompul el, hanem fogékonyságát megtartja. Nem kell az élményeket keresni; mindenütt ott vannak. – Különösen

fontos az a *mód*, ahogyan lelkünkben az élményeket feldolgozzuk. Valaki pl. azt tapasztalja, hogy az általa, vagy mások által tisztelt embernek olyan tulajdonsága van, amelyet jellemhibának kell tekintenie. Erről a tapasztalatról kétféleképpen gondolkodhat. Egyszerűen mondhatja azt, hogy „miután hibáját megtudtam, nem tudom őt úgy tisztelni, mint azelőtt”. Vagy felteszi a kérdést: Hogy lehet az, hogy ennek a tiszteletben álló embernek ilyen hibája van? Hogyan kell elképzelnem, hogy a hiba *nem csak* hiba, hanem az illető életéből, sőt talán éppen kiemelkedő tulajdonságaiból adódik? Aki ezt a kérdést felteszi, talán ahhoz az eredményhez jut, hogy a lelkében érzett tiszteletet a másik ember hibájának a felismerése a legkevésbé sem csökkenti. Az ilyen eredményből mindig tanulunk valamit, az ilyen eredmény mindig hozzájárul valamivel ahhoz, hogy az életet jobban megértsük. Természetesen nagyon helytelen lenne, ha valakit ennek az élethez való életnek a hasznosága arra indítana, hogy rokonszenves embereknél, vagy dolgoknál, mindenre találjon mentséget, sőt megszokja, hogy semmit sem vesz figyelembe, ami elítélendő, csak azért, mert ez belső fejlődése számára előnyös; ti. éppen *nem* jelent előnyt a belső fejlődés számára, ha az ember saját magából meríti az indítékot arra, hogy a hibákat ne csak elítélje, hanem meg is értse; előnyt csak az jelent, ha az ilyen magatartást maga az esemény követeli, tekintet nélkül arra, hogy aki megítéli nyer, vagy veszít általa. Feltétlenül helyes, hogy *tanulni nem* a hiba elítéléséből, hanem *csakis* a megértéséből lehet; de az sem jut messzire, aki a megértés kedvéért a nem-tetszéstől tartózkodik. Itt is az a fontos, hogy ne legyen valaki egyoldalú egyik, vagy másik irányban, hanem a lelki erőknek meglegyen az aránya és egyensúlya. – És ez kiváltképpen vonatkozik arra a lelki tulajdonságra, amelynek az emberi fejlődésben egészen nagy jelentősége van: a *tisztelet*, a devóció érzésére. Aki ezt az érzést kifejlesztette magában, vagy szerencsés adottságként eleve megkapta, abban jó talajra találnak az érzékfeletti megismerési erők. Aki

gyermekkorában, vagy fiatal korában odaadó csodálattal tudott egyes emberekre, vagy magas ideálokra feltüntetni, annak a lelke mélyén van valami, ami különösen jó talaja az érzékfeletti megismerésnek. És aki élete későbbi szakaszában már éretten úgy tekint fel a csillagos égre, hogy teljes odaadásban csodálattal szemléli a magasatos hatalmak megnyilatkozását, éppen ezzel teszi magát éretté az érzékfeletti világok megismerésére. Hasonlóképpen éretté teszi magát a magasabb világok megismerésére az is, aki az emberi életben ható erőket tudja megcsodálni. És nem kisebb jelentőségű ebből a szempontból az sem, ha valaki még idős korában is a legnagyobb tiszteletet tudja érezni olyan emberek iránt, akiknek az értékét sejtí, vagy felismerni véli. Csak az előtt nyílnak meg a magasabb világok, akikben ilyen tisztelet van. Aki nem tud tiszteletet érezni, az semmiképpen nem jut előre a megismerésében. A dolgok lényege rejtve marad az előtt, aki semmit sem akar elismerni. – Ha valaki a tisztelet és odaadás érzésében odáig viszi, hogy teljesen kiöli magából az *egészes* öntudatot és önbizalmat, akkor vét az arányosság és egyensúly törvénye ellen. A tanítvány folytonosan dolgozik magán, hogy magát érettebbé tegye, de ugyanakkor biznia is *szabad* saját magában, hinnie is *szabad*, hogy erői egyre növekednek. Aki ilyen értelemben helyesen érez, azt mondja: rejtett erőim vannak és én ezeket belső világomból fel tudom hozni. Ha tehát olyasvalamit látok, amit tisztelnem kell, mert fölöttem áll, akkor nemcsak azt tehetem, hogy tisztelem, hanem bízhatom is abban, hogy kifejleszttem magamban mindazt, ami hozzá hasonlóvá tesz.

Minél inkább megvan az emberben az a képesség, hogy *figyelmesen* szemlélje az életben azokat az eseményeket, amelyek megítélésében nincs eleve jártassága, annál jobban tudja megteremteni az alapokat ahhoz, hogy fejlődésében a szellemi világokba való felemelkedést elérje. Ezt egy példával szemléltetjük. Valaki olyan helyzetbe kerül, hogy választhat: végrehajt-e egy tettet, vagy nem. Ítélete azt mondja: tedd meg. De érzéseiben

jelentkezik egy megmagyarázhatatlan valami, ami visszatartja a tett végrehajtásától. Lehet, hogy nem figyel erre a megmagyarázhatatlan valamire, hanem ítélőképessége alapján egyszerűen végrehajtja a tettet; de az is lehet, hogy enged a megmagyarázhatatlan valami visszatartó impulzusának és nem hajtja végre. Ha azután tovább figyeli a dolgot, kiderülhet, hogy rossz lett volna, ha ítéletét követi és jó volt, hogy nem hajtotta végre a tettet. Az ilyen tapasztalat alkalmas arra, hogy a gondolkodást bizonyos meghatározott irányba terelje. Az ember azt mondhatja: van bennem valami, ami helyesebben vezet, mint az ítélőképességnek az a foka, amelyen ma állok. Ébren kell tartanom az érzékemet ez iránt „a bennem lévő valami” iránt, amelyhez ítélőképességgel még egyáltalán nem érek föl. Nagyon kedvező a lélek fejlődésére, ha figyelmét az élet ilyen eseményeire irányítja; mintegy *egészséges* megsejtése lesz arról, hogy több van az emberben, mint amennyit ítélő erejével át tud tekinteni. De itt is adódhatnak egyoldalúságok. Aki *hozzá akar szokni* ahhoz, hogy mindig kikapcsolja ítéletét, mert „sejtelmek” hajtják valamihez, az végül a legkülönbözőbb bizonytalan ösztönök játékszerévé válik; és az ilyen szokástól már nincs messze az ítéletnélküliség és babona. – A tanítvány számára a babona minden formája végzetes. Csak úgy szerzi meg az ember a lehetőséget ahhoz, hogy helyes, igaz módon lépjen be a szellemi élet területére, hogy gondosan óvakodik minden babonától, képzelődéstől, álmodozástól. Nem az kerül helyes módon a szellemi világba, aki boldog, ha olyan eseményt élhet át, amelyet „emberi gondolkodással nem lehet felfogni”. A „megmagyarázhatatlan” iránti előszeretet senkit sem tesz tanítvánnyá. A tanítványnak le kell szoknia arról az előítéletről, hogy „az a misztikus, aki mindenütt valami megmagyarázhatatlant, kikutathatatlant tételez fel.” A helyes érzés a tanítvány számára az, ha elismeri, hogy mindenütt vannak rejtett erők és lények; de feltételezi, hogy a ki nem kutatott dolgok kikutathatók, ha megvannak hozzá a megfelelő erők.

Van egy bizonyos lelki beállítottság, amely a tanítvány fejlődésének minden fokán fontos. Ennek a lényege az, hogy a tanítvány megismerési vágyát ne irányítsa egyoldalúan mindig arra, hogyan lehet erre, vagy arra a kérdésre felelni, hanem arra, hogyan fejlesztem ki magamban ezt, vagy azt a képességet? Ha türelmesen dolgozott önmagán, bizonyos kérdésekre meg is kapja a választ. A tanítványok mindig ezt a lelki beállítottságot ápolják magukban. Ez vezeti őket arra, hogy önmagukon dolgozzanak, egyre érettebbé tegyék magukat, hogy megtiltsák maguknak a bizonyos kérdésekre vonatkozó feleletek kikényszerítését. *Várnak* addig, amíg feleletek adódnak. – Aki ebben is egyoldalú lesz, nem jut megfelelően előre; mert bizonyos időpontban esetleg úgy érzi, hogy saját erőivel már ő maga is meg tudja adni a választ a legmagasabb kérdésekre. Tehát a lelkület arányossága és egyensúlya itt is nagy szerepet játszik.

Még sok olyan lelki tulajdonságról beszélhetnénk, amelyek ápolása és kifejlesztése nagy segítséget jelent akkor, amikor a tanítvány gyakorlataival az inspiráció elérésére törekszik. Mindezekkel kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, milyen fontos lelki tulajdonságok az arányosság és az egyensúly. Ezek készítik elő az inspiráció eléréshez szükséges, előbb leírt gyakorlatok megértését és elvégzésének képességét.

Az intuícióhoz vezető gyakorlatok megkövetelik, hogy a tanítvány ne csak a képeket oltsa ki tudatából, amelyeknek az imagináció érdekében átadta magát, hanem ki kell oltania tudatából a saját lelki tevékenységének az átélését is, amelybe elmélyedt azért, hogy az inspiráció képességét megszerezze. Tehát valóban *semmi* se legyen lelkében a korábbi külső, vagy belső élményekből. Ha azonban a külső és belső élmények levetése után *semmi* sincs tudatában, vagyis tudatát elveszti és öntudatlanságba merül, akkor ebből láthatja, hogy még nem tette magát elég éretté az intuíciós gyakorlatokra és az imaginációs és inspirációs gyakorlatokat kell folytatnia. Aztán eljön az ideje annak, hogy

amikor kihelyezi magából a külső és belső élményeket, tudata mégsem marad üres, mert marad benne valami, aminek elmélyüléssel éppen úgy átadhatja magát, ahogy azelőtt átadta magát annak, amit a külső vagy belső benyomásoknak köszönhet. Ez a „valami” azonban egész sajátos; az eddigi tapasztalatokhoz viszonyítva egészen új dolog. Az ember tudja, amikor átéli: ezt azelőtt nem ismertem. Ez ugyanúgy észlelés, mint ahogy a fülemmel hallott valóságos hang is észlelés; de mint ahogy a hang csak a füleken keresztül, úgy ez a valami csak az intuíción keresztül juthat a tudatomba. Az intuíció révén a benyomásokkal kapcsolatban a fizikai utolsó maradványa is eltűnik; a szellemi világ megnyílik a tanítvány előtt, és látja, hogy a szellemi világnak a fizikai világgal semmiféle közös tulajdonsága nincs.

*

A tanítvány úgy jut az imaginatív megismeréshez, hogy az asztráltestből kifejleszti a lótuszvirágokat. Az inspiráció és intuíció elérése érdekében végzett gyakorlatok eredményeképpen az ember éter-, vagy élettestben olyan sajátos mozgások, alakulások, áramlások keletkeznek, amelyek azelőtt nem voltak benne. Ezek azok a szervek, amelyek révén a tanítvány képes lesz a „rejtett írás olvasására” és mindannak az észlelésére, ami ezen túl van. Érzékfeletti megismeréssel a következőképpen látjuk az inspiráció és intuíció fokán lévő ember étertesti változásait. Körülbelül a fizikai szív tájékán egy éteri szervvé alakuló étertesti középpont lesz. Innen az emberi test különböző részeibe a legkülönbözőbb módokon mozgások és áramlások indulnak ki. A legfontosabb áramlások a lótuszvirágokhoz mennek, azokat és egyes leveleiket áthatják, azután kifelé áradnak, és sugarakban terjednek szét a külső térben. Minél fejlettebb az ember, annál nagyobb a körülötte észlelhető áramlások területe. Szabályos iskolázásnál azonban nem mindjárt a szívtájéki középpont alakul ki,

hanem ezt előkészíti egy a fejben keletkező ideiglenes középpont. Ez előbb a gégefő tájékára, azután a fizikai szív közelébe helyeződik. Ha a fejlődés szabálytalan, ez a szerv mindjárt a szív tájékán alakul ki és akkor az a veszély fenyegeti az embert, hogy nem nyugodt, tárgyilagos érzékfeletti látást fejleszt ki, hanem ábrándozóvá, képzelgővé válik. A további fejlődés folyamán a tanítvány eljut oda, hogy étertestének áramlásait és tagozódását a fizikai testtől függetlenné tegye és önállóan használja. A lótuszvirágok pedig eszközök arra, hogy az étertestet mozgassák; de mielőtt ez bekövetkezik, ki kell alakulniuk az étertest környezetében azoknak a sajátos áramlásoknak és sugárzásoknak, amelyek az étertestet mint valami finom „háló” körülzárják és mintegy önmagában zárt lényé teszik. Ha ez megtörtént, akkor az étertestben lévő mozgások és áramlások akadálytalanul érintkezhetnek és kapcsolódhatnak össze a külső lelki-szellemi világgal, úgy, hogy a külső lelki-szellemi történés és a belső (étertesti) történés összefolyik. Ez az az időpont, amikor az ember tudatosan észleli az inspiráció világát. Az inspiráció világának a megismerése másképp játszódik le, mint a fizikai világ megismerése. A fizikai világban az érzékek útján észleletekhez jut az ember és azután ezekről képzeteket, fogalmakat alkot. Az inspiráció által kapott tudás nem ilyen. Amit az ember megismer, azt közvetlenül *egy* aktusban ismeri meg. Nincs az észlelés *után* gondolkodás. Amit a fizikai megismerésben csak utólag kapunk a fogalommal, az az inspirációban az észleléssel együtt, egyszerre van meg. Ezért ha a tanítvány nem alakította volna ki már előbb az étertesti „hálót”, mintegy összefolyina a lelki-szellemi külvilággal, egyáltalán nem tudná magát megkülönböztetni tőle.

Az intuíció elérése érdekében végzett gyakorlatok nemcsak az étertestre hatnak, hanem a fizikai test érzékfeletti erőire is. Ne higgyük azonban, hogy ezek a hatások fizikai megfigyeléssel megközelíthetők; csak érzékfeletti megismeréssel lehet őket megítélni. A *külső* megismeréshez semmi közük. Az intuíciós gyakorlatok

fizikai-testi hatása a tudat érettségének eredményétől függ és akkor következik be, ha a tudat az intuíciónban élményeket tud átélni annak ellenére, hogy kihelyezte magából az azelőtt ismert összes külső és belső élményeket.

Az intuíciós élmények azonban bizalmasak, finomak, törékenyek. A fizikai emberi test viszont fejlődésének mai fokán hozzájuk képest durva, ezért nagy akadály a intuíciós gyakorlatok sikerének. Ha azonban a gyakorlatokat energiával, kitartással és a szükséges belső nyugalommal folytatjuk, akkor végül legyőzzük a nagy fizikai, testi akadályokat. A tanítvány ezt azonosítja észre, hogy fizikai testének bizonyos megnyilvánulásai, amelyek azelőtt teljesen tudattalanul zajlottak le, most fokozatosan hatalmába kerülnek; és hogy rövid ideig szükségesnek érzi pl. hogy lélegzését (vagy hasonlót) mintegy harmóniába hozza azzal a cselekménnyel, amelyet gyakorlatozás, vagy belső elmélyedés közben végrehajt. Az ideális fejlődés az, ha magával a fizikai testtel semmiféle gyakorlatot nem végzünk, még ilyen lélegzési gyakorlatot sem, hanem ami vele történik, az *csak* a tiszta intuíciós gyakorlatok eredményeként következik be.

*

Amikor a tanítvány fejlődése során a magasabb megismerés világaiba emelkedik, egyszer csak bizonyos fokon észreveszi, hogy a személyiségének erői között lévő összetartás más formát ölt, mint amilyenben eddig a fizikai világban volt. A fizikai világban az én létrehozta a lelki erők – a gondolkodás, érzés, akarat – egységes együttműködését. Ez a három lelki erő a mindennapi életben mindig bizonyos kapcsolatban van egymással. Az ember lát pl. valamit a világban. Ez tetszik a léleknek vagy nem tetszik, vagyis a képzethez szükségképpen kapcsolódik a jókedv vagy a kedvetlenség érzése. De az ember vágyódik is a látott tárgyra, vagy indítékot érez arra, hogy azt valamiképpen megváltoz-

tassa, vagyis a megkívánás képessége és az akarat kapcsolódik a képzethez és az érzéshez. Ez a kapcsolódás úgy jön létre, hogy az én a képzetalkotást (gondolkodást), érzést és akaratot egységesen összefogja és ezzel rendezi a személyiség erőit. Ezt az *egészséges* rendet felborítaná, ha az én tehetetlen volna és nem tudná a három erőt összefogni, ha pl. a vágy mást akarna mint az érzés, vagy a képzet. Nem volna egészséges lelkületű aki el tudná ugyan gondolni, hogy mi a helyes, de olyasvalamit akarna tenni, amiről az a nézete, hogy nem helyes, vagy nem azt akarná, ami tetszik neki, hanem azt ami nem tetszik. A tanítvány látja, hogy a magasabb megismeréshez vezető úton a gondolkodás, érzés és akarat elválnak egymástól és mindegyik bizonyos önállóságához jut. Valamilyen gondolkodás pl. már nem készíti automatikusan valamilyen érzésre, vagy akaratra. A helyzet az, hogy az ember helyesen tudja észlelni, hogy van valami a gondolkodásban, de ha egyáltalán valamilyen érzéshez, vagy akarat elhatározáshoz akar jutni, ehhez saját magából kell egy újabb önálló indítékot létrehoznia. A gondolkodás, érzés és akarat az érzékfeletti megismerésnél nem marad három olyan erő, amely a személyiségben lévő közös én-középpontból sugárzik ki, hanem mintegy *három különböző lényé, három személyiséggé* válik; és saját énünket azért is meg kell erősítenünk, mert nemcsak három erő között kell rendet teremtenünk, hanem három lényt kell irányítanunk és vezetnünk. Ennek a tagozódásnak azonban csak az érzékfeletti szemlélet *szórán* szabad fennállnia. – Ebből is világosan látható annak a fontossága, hogy a magasabb iskolázás gyakorlatai mellett szükség van azokra a gyakorlatokra is, amelyek ítélőképességünknek, érzésszerű és akarat éle-tünknek biztonságot és határozottságot adnak; mert ha ezeket nem visszük magunkkal a magasabb világba, csakhamar észrevesszük, hogy énünk gyenge, nem tud megfelelő vezetője lenni a gondolkodásnak, érzésnek, akaratnak. Akkor pedig a lelket különböző irányokba vinné mintegy a három személyiség és belső lezártága

megszűnnék. Ha viszont a tanítvány fejlődése rendes mederben halad, akkor az erők előbb leírt változása komoly haladást jelent; az én a lelkét alkotó önálló lények fölött továbbra is uralkodni fog. – A fejlődés további folyamán az előbb jelzett fejlődés is továbbmegy. Az önállósá válnak gondolkodás elindítja egy külön negyedik lelki-szellemi lény működését, amelyet úgy jellemezhetünk, hogy gondolatokhoz hasonló áramlatok közvetlen beáradása az emberbe. Ez az egész világ, gondolati építményként úgy áll az ember előtt, mint a növény-, vagy állatvilág a fizikai síkon. Ugyanígy az önállósá válnak érzés és akarat is két önálló lényként működő erőt kelt életre a lélekben. Ehhez járul még egy hetedik erő és lény, amely magához az énhez hasonlít.

Ez az egész élmény még egy másikhoz is kapcsolódik. Az érzékfeletti világba való belépés előtt az ember a gondolkodást, érzést és akaratot csak mint belső élményt ismerte. De mihelyt az érzékfeletti világba lép, olyan jelenségeket észlel, amelyek nem érzékelhető fizikaiakat, hanem lelkeséget-szellemiséget fejeznek ki. Az új világ általa észlelt tulajdonságai mögött most lelki-szellemi lények vannak és ezek külvilágként úgy állnak előtte, mint a fizikai síkon a kövek, növények és állatok.

Ekkor a tanítvány jelentős különbséget vehet észre a számára megnyílt lelki-szellemi világ és aközött a világ között, amelyet fizikai érzékeivel észlel. A fizikai világban levő növény olyan marad, amilyen volt, bármit érez vagy gondol vele kapcsolatban az ember. A lelki-szellemi világ képeinél ez nem így van. Ezek változnak aszerint, hogy az ember mit érez vagy gondol. Ezáltal az ember olyan jelleget ad nekik, amely az ő saját lényétől függ. Képzeld el, hogy az imagináció világában egy bizonyos kép jelenik meg az ember előtt. Amíg lelke közömbösen viselkedik a képpel szemben, az egy bizonyos alakban mutatkozik. Abban a pillanatban azonban, amikor tetszést, vagy nemtetszést érez a képpel kapcsolatban, a kép megváltoztatja alakját. Így a képek nemcsak olyasvalamit fejeznek ki, ami önállóan az

emberen kívül van, hanem tükrözik azt is, ami maga az ember. Teljesen át vannak hatva az ember lényével. Az ember lényé mintegy fátyolként borítja be a lelki-szellemi világ lényeit. Még ha valóságos lény van is a tanítvány előtt, nem őt látja, hanem csak azt, amit maga hozott létre. Lehetséges tehát, hogy az van előtte, ami feltétlenül igaz és ő mégis téveset lát. Nemcsak az hat a lelki-szellemi világra, amit az ember saját lényeként meglát, hanem minden, ami benne van. Lehet pl. hogy rejtett hajlamai vannak és ezek nevelése és jelleme következtében nem jutnak felszínre; de hatnak a lelki-szellemi világra, és a lelki-szellemi világnak az ember egész lényé ad sajátos színezetet, függetlenül attól, hogy ő maga mennyit tud, vagy nem tud a saját lényéről. A tanítványnak, – ha a fejlődésnek erről a fokáról feljebb akar emelkedni – meg kell tanulnia, hogy megkülönböztesse saját magát a szellemi külvilágtól. Ehhez saját énjének a körülötte lévő lelki-szellemi világra gyakorolt minden hatását ki kell kapcsolnia. Ez csak úgy lehetséges, ha megismeri azt, amit ő maga visz bele az új világba. Tehát először igazi, átfogó önismerete kell hogy legyen, hogy azután a körülötte lévő szellemi-lelki világot tisztán észlelhessen. Az emberi fejlődés bizonyos tényeivel együtt jár, hogy ennek az önmegismerésnek a magasabb világba való belépéskor mintegy természet-szerűen meg *kell* lennie. Az ember a mindennapi, fizikai világban fejleszti ki énjét, éntudatát. Ez az én, mint középpont, úgy hat mindarra, ami az emberhez tartozik, hogy magához vonzza. Minden hajlama, szimpátiája, antipátiája, szenvedélye, véleménye, stb. úgyszólván az én köré csoportosul. És ez az én a vonzási középpontja annak is, amit az ember karmájának nevezünk. Ha leplezetlenül látná az ember ezt az ént, akkor észrevenné rajta, hogy még bizonyos élmények kell hogy ériék vagy ebben a megtestesülésében, vagy a következőkben, aszerint, hogy előző megtestesüléseiben hogyan élt, mit sajátított el. Az én mindazzal, ami így hozzátartozik, az első kép *kell* hogy legyen a lelki-szellemi világba felemelkedő emberi lélek előtt. A szellemi világ

törvénye szerint a legelső szellemi világbeli benyomás – minden egyebet megelőzően – az „ember hasonmása” kell hogy legyen. Könnyen megérthetjük ezt a törvényt, ha meggondoljuk a következőket. A fizikai életben az ember csak annyiban észleli önmagát, amennyiben gondolkodásában, érzésében és akaratában belsőleg átéli magát. Ez az észlelés azonban belső észlelés; nem áll úgy az ember előtt, mint a kő, a növény, vagy az állat. És belső észleléssel is csak részben ismeri meg magát az ember. Van ugyanis benne valami, ami akadályozza őt a mélyebbre ható önmegismerésben. Ez úgy nyilatkozik meg, hogy mihelyt az ember önmegismeréssel valamely tulajdonságának a tudatára jut és *nem akarja magát önmagára vonatkozólag ámitani* – megvan a hajlama arra, hogy ezt a tulajdonságát átdolgozza.

Ha nem enged ennek a hajlamának, hanem egyszerűen elfordítja figyelmét a saját énjéről, vagyis olyan marad, amilyen volt, akkor természetesen megfosztja magát attól a lehetőségtől, hogy ebben a vonatkozásban megismerje magát. Ha azonban behatol önmagába és önámítás nélkül néz szembe valamelyik tulajdonságával, akkor vagy abba a helyzetbe kerül, hogy ezt a tulajdonságát meg tudja javítani, vagy életének jelenlegi helyzetében nem tudja megjavítani. Utóbbi esetben olyan érzés fogja el, amelyet szégyenérzetnek nevezhetünk. Az ember egészséges természete úgy működik, hogy az önmegismerés által a szégyen különféle fajtáját érzi át. Ennek az érzésnek már a mindennapi életben is van egy bizonyos hatása. Az egészségesen gondolkodó ember gondoskodik arról, hogy ami rajta olyan jellegű, hogy szégyenérzettel tölti el, azt ne engedje hatásaiban a külvilág felé érvényesülni, ne engedje külső tettekben megnyilatkozni. A szégyen tehát olyan erő, amely az embert arra készíti, hogy valamit belső világába zárjon, ne engedjen külsőleg észlelhetővé válni. Ha ezt meggondolja az ember, akkor érthetőnek találja, hogy a szellemi kutatás annak a belső lelki élménynek, amely egész közeli rokonságban van a szégyenérzettel,

még számos további hatást is tulajdonít. A szellemi kutatás szerint a lélek rejtett mélységeiben van egy fajta *rejtett szégyenérzet*, amely a fizikai életben nem jut az ember tudatába. Ez a rejtett érzés azonban hasonló módon hat, mint a mindennapi életben megnyilvánuló előbb leírt szégyenérzet: megakadályozza, hogy az ember előtt saját legbelsőbb mivolta észlelhető képpen jelenjék meg. Ha ez az érzés nem volna, akkor maga előtt látná igazi mivoltát; képzeleiről, érzéseiről, akaratáról nemcsak belső átélése volna, hanem észlelné ezeket, mint a köveket, állatokat, növényeket. Így ez az érzés eltakarja az ember előtt saját magát és ezzel egyszersmind eltakarja az egész szellemi-lelki világot. Mert azáltal, hogy saját belső mivolta ellepleződik, azt sem tudja észlelni, amin ki kellene fejlesztenie a lelki-szellemi világ megismeréséhez szükséges eszközeit; saját lényét nem tudja olyanná alakítani, hogy az megkapja a szellemi észlelőszerveket. Ha azonban szabályos iskolázással ezeknek az észlelőszerveknek a megszerzésén dolgozik, akkor első benyomása: saját maga mivolta. Észleli saját hasonmását, de önmaga észlelése nem választható el a szellemi-lelki világ többi részének észlelésétől. A mindennapi fizikai életben ez az előbb leírt érzés úgy nyilatkozik meg, hogy folyton becsukja az ember előtt a szellemi-lelki világ kapuját. Ha csak egy lépést tesz a szellemi-lelki világ felé, a rögtön fellépő, de tudatossá nem váló szégyenérzet eltakarja a szellemi-lelki világnak azt a részét, amely meg akar mutatkozni. A leírt gyakorlatok azonban felnyitják a szellemi-lelki világot. A rejtett érzés tulajdonképpen nagy jótévéje az embernek. Mert amit szellemi iskolázás nélkül ítélőerő, érzésszerű élet és jellem szempontjából megszerez, az nem teszi képessé őt arra, hogy amikor saját magát igazi alakjában észleli, azt el is viselje. Ettől az észleléstől elvesztené minden önérzetét, önbizalmát és öntudatát. Hogy ez ne következék be, gondoskodnia kell arról, hogy a magasabb megismerés gyakorlatai mellett az egészséges ítélőerőt, érzés- és jellembeli életét is ápolja. A szabályos iskolázás révén az ember mintegy akarát-

lanul is annyit ismer meg a szellemtudományból és ezen kívül az önmegismerésnek és önmegfigyelésnek annyi eszköze válik előtte világossá, amennyi szükséges ahhoz, hogy kellő erőt kifejtve álljon szemben „saját hasonmásával”. A tanítvány azután csak más formában, vagyis imaginatív világbeli képben látja azt, amit a fizikai világban már előbb ismert. Aki előbb a fizikai világban értelmével helyesen fogta fel a karma-törvényt, az nem rendül meg különösebben, ha látja, hogy „hasonmásának” a képébe bele vannak rajzolva sorsának csirái. Aki ítélőereje révén megismerte a világ és az emberiség fejlődését és tudja, hogy ennek a fejlődésnek bizonyos idejében Lucifer erői hogyan hatoltak be az emberi lélekbe, az könnyebben fogja elviselni, ha látja, hogy saját lényének a képében ezek a luciferi lények mennyire hatnak. Ebből azonban látható, mennyire szükséges, hogy az ember ne kívánjon addig a szellemi világba lépni, amíg a fizikai világban kifejlesztett ítélőerővel meg nem értett bizonyos olyan igazságokat, amelyek a szellemi világra vonatkoznak. A tanítványnak, mielőtt be kíván lépni az érzékfeletti világba, először mindennapi ítélőerővel és szabályos fejlődéssel el kell sajátítania azokat a tartalmakat, amelyek könyvünkben „A magasabb világok megismerése”-ről szóló fejtegetések előtti részben vannak.

Az olyan iskolázásban, amely nem az ítélőerő, az érzésszerű és jellembeli élet biztonságára és határozottságára épül, előfordulhat, hogy mielőtt a tanítványban meglennének az ehhez szükséges belső képességek, megjelenik előtte a magasabb világ és akkor a „saját másával” való találkozás nyomasztóan hat rá és tévedésekbe viszi. De akkor sem tudná a magasabb világot a maga igazi mivoltában megismerni, ha – és ez szintén előfordulhat – annak ellenére, hogy a „saját másával” való találkozást elkerüli, mégis bejut az érzékfeletti világba; mert egyáltalában nem tudná megkülönböztetni a jelenségek igazi mivoltát attól, amit ő visz bele a jelenségek észlelésébe. Ez a megkülönböztetés csak akkor lehetséges, ha az ember a saját lényét önálló

képnek látja és ezáltal környezetéből kizárja mindazt, ami saját belső világából származik. – A fizikailag érzékelhető világban „lényünk mása” úgy működik, hogy mihelyt közeledünk a lelki-szellemi világhoz, az előbb ismertetett szégyenérzettel láthatatlanná teszi magát, de ezzel egyúttal eltakarja előlünk az egész szellemi világot is. Mint valami „őr” áll a szellemi világ kapuja előtt, hogy megakadályozza azoknak a belépését, akik erre még nem alkalmasak. Ezért nevezhetjük őt „a szellemi-lelki világ előtti küszöb őrének”. A „küszöb őrével” nemcsak az előbbi módon találkozunk az ember, tehát ha az iskolázás útján lép be az érzékfeletti világba, hanem akkor is, amikor meghal. Mikor a halál és az újabb születés között a lelki-szellemi világon él, „a küszöb őre” fokozatosan mutatkozik meg előtte, de ekkor a vele való találkozás nem nyomasztó, mert az ember itt már más világokat ismer, mint a születés és a halál közötti életben.

Ha az ember úgy lépne a szellemi-lelki világba, hogy nem találkozna a „küszöb őrével”, egyik káprázatból, tévedésből a másikba esne, mert sohasem tudná megkülönböztetni azt, ami valóban ehhez a világhoz tartozik attól, amit ő maga visz bele. A szabályos iskolázás azonban nem vezethet az illúzió, hanem csakis az igazság területére és magától olyanná alakul, hogy a küszöb őrével való találkozás egyszer csak szükségképpen bekövetkezik. Mert ez a találkozás egyike azoknak a nélkülözhetetlen elővigyázatossági rendszabályoknak, amelyek megvédik az embert az érzékfeletti világ megfigyelésekor a tévedés és képzelgés lehetőségétől. A tanítványnak gondosan kell dolgoznia önmagán, nehogy képzelgő legyen, nehogy olyan ember legyen, aki a nagyon is lehetséges tévedésnek, önámításnak (szuggeszciónak, autoszuggeszciónak) esik áldozatul. A szellemi iskolázás útmutatásainak követése mellett megszűnnek azok a források, amelyekből a tévedések származhatnak. Itt természetesen nem beszélhetünk kimerítően az óvintézkedések szempontjából fontos részletekről, csak arra mutathatunk rá, ami lényeges. A számításba

jövő tévedések két forrásból származnak. Részből onnan erednek, hogy az ember saját lelki mivoltával színezi a valóságot. A mindennapi életben a tévedésnek ez a forrása aránylag kisebb veszélyt jelent, mert a fizikai világban bárhogy szeretné is az ember a maga kívánságai és érdekei szerint színezni a külvilágot, a külvilág úgy kényszeríti rá magát a megfigyelésre, hogy mindig határozottan érvényesül saját alakja. Mihelyt azonban az imaginatív világba lép az ember, ennek képeit a kívánságok és érdekek megváltoztatják és mintegy *valóságként* van előtte az, amit ő maga hozott létre, vagy aminek a létrehozásában legalább is részt vett. Azáltal azonban, hogy a tanítvány a „küszöb őrével” való találkozás révén megismeri mindazt, ami saját lényében van és amit bevihetne a lelki-szellemi világba, a tévedésnek ezt a forrását kiküszöböli. Mert annak az előkészítésnek, amelyet a tanítvány végrehajt magán, mielőtt a lelki-szellemi világba lép, éppen az a célja, hogy megszokja mintegy kikapcsolni önmagát már akkor is, amikor a fizikai világot figyeli meg és engedje, hogy az szóljon hozzá, ami tisztán a jelenségek és folyamatok mivoltából származik. Aki ezt az előkészítést megfelelőképpen végrehajtotta, nyugodtan nézhet a „küszöb őrével” való találkozás elé. Ez a találkozás végérvényes próbája annak, hogy vajon csakugyan képes-e akkor is kikapcsolni saját mivoltát, amikor a lelki-szellemi világgal áll szemben.

A tévedéseknek ezen a forrásán kívül van még egy másik is. Ez akkor nyilvánvalóvá válik, amikor az ember egy kapott benyomást helytelenül értelmez. Egyszerű példa erre a fizikai életből: valaki a vonaton ül és azt *hiszi*, hogy a fák a vonattal ellentétes irányban mozognak, holott ő maga mozog a vonattal. És bár sok olyan eset van a fizikai világban, amikor a tévedést nehezebb helyreigazítani, mint az előbbi egyszerű esetben, mégis könnyű belátni, hogy az ember a fizikai világban is megtalálja az eszközöket az ilyen tévedés helyreigazítására, ha egészséges ítélettel mindazt figyelembe veszi, ami hozzásegíti őt a megfelelő magyarázathoz. Termé-

szetesen másképp áll a dolog, mielőtt érzékfeletti területre ér az ember. A fizikai világban az emberi tévedések nem változtatják meg a tényeket; ezért lehet elfogulatlan megfigyeléssel a tévedést magukon a tényeken helyreigazítani. Az érzékfeletti világban azonban ez így nem lehetséges. Ha az ember meg akar figyelni egy érzékfeletti folyamatot és helytelen ítélettel közeledik hozzá, a helytelen ítéletet beleviszi az érzékfeletti folyamatba és ez annyira összezövedik vele, hogy nem lehet tőle mindjárt megkülönböztetni. És akkor nem az a helyzet, hogy a tévedés az emberben van, a helyes tény pedig rajta kívül, hanem magát a tévedést tette az ember a külső tény alkotóelemévé. Ezért ezt a tévedést nem is lehet a tény elfogulatlan megfigyelésével helyreigazítani. Ezzel rámutattunk arra, ami annak a számára, aki helyes előkészítés nélkül közeledik az érzékfeletti világhoz, a tévedésnek és képzelgésnek forrása. Mikor a tanítvány ki tudja már kiküszöbölni azokat a tévedéseket, amelyek azáltal jönnek létre, hogy az érzékfeletti jelenségeket saját mivoltával színezi, meg kell szereznie egy másik képességet is; a tévedés másik, előbb jellemzett forrását kell hatástalanná tennie. Csak akkor tudja hatástalanná tenni, ami tőle magától származik, ha először felismerte saját hasonmásának a képét; és csak akkor tudja elejét venni a második ilyen irányú tévedési lehetőségnek, ha megszerzi azt a képességet, hogy az érzékfeletti világ tényeinek a *milyenségén* felismeri, hogy azok valóságok-e vagy tévedések. Ha a tévedések pontosan olyanok lennének, mint a valóságok, akkor a megkülönböztetés lehetetlen lenne. De nem így van. A téves észleléseknek az érzékfeletti világban *önmagukban* olyan tulajdonságaik vannak, amelyek által különböznek a valóságtól. És a fontos az, hogy a tanítvány tudja, hogy milyen tulajdonságokról ismeri fel a valóságot. Mi sem természetesebb, mint az, hogy aki a szellemi iskolázást nem ismeri, azt mondja: Hol van egyáltalán annak a lehetősége, hogy az ember megóvja magát a tévedésektől, amikor ezeknek olyan sok forrása van? Vajon van-e olyan tanítvány, aki biztos abban,

hogy mindaz, amit magasabb megismerésének hisz, nem tévedésen, önámításon (szuggeszción, autoszuggeszción) alapszik? Aki így beszél, nem veszi figyelembe, hogy minden igazi szellemi iskolázásban az a mód, ahogyan az iskolázás folyik, mintegy kizárja a tévedés forrásait. Először is az igazi tanítvány az előkészítéssel elég ismeretet szerez arról, hogy mi idézheti elő a tévedést és önámítást és ezáltal lehetővé teszi, hogy megóvja magát ezektől. Ebben a vonatkozásban annyi alkalmat van arra, hogy egész életére jőzanná és ítélőképessé váljék, mint senki másnak. Minden tapasztalata arra indítja, hogy határozatlan sejtelmeket és sugallatokat, stb. semmibe vegyen. Az iskolázás olyan óvatossá teszi, amennyire csak lehetséges. Ehhez járul még, hogy minden igazi iskolázás először a nagy kozmikus eseményekre vonatkozó fogalmakhoz, tehát olyasmikhez vezet, amely szükségessé teszi az ítélőerő megfeszítését; ezáltal pedig az ítélőerő finomabbá és élesebbé válik. Csak annál nem válik olyan élessé az ítélőerő, hogy a tévedés és valóság megkülönböztetésében biztonságot adjon, aki nem hajlandó ilyen távoleső területekre menni, hanem közelebb fekvő „kinyilatkoztatások”-at akar kapni. Mindez azonban még nem a legfontosabb. A legfontosabb az, ami magukban a szellemi iskolázásban alkalmazott gyakorlatokban rejlik. A gyakorlatoknak ugyanis olyanoknak kell lenniük, hogy a tanítvány tudata a belső elmélyedés során mindazt pontosan áttekinthesse ami a lélekben történik. Először az imagináció előidézésére egy szimbólumot kell formálnia. Ebben vannak még külső észlelésből vett képzetek. Az imagináció tartalmának a létrehozásában nem csak az ember vesz részt, nem ő maga idézi elő. Ezért tévedhet arra vonatkozólag, hogy ez a tartalom hogyan keletkezik; eredetét tévesen magyarázhatja. Ha azonban a tanítvány felemelkedik az inspirációs gyakorlatokhoz, tudatából kiiktatja ezt a tartalmat és már csak a szimbólumot kialakító saját lelki tevékenységében mélyed el. Még itt is lehetséges a tévedés. Az ember lelki tevékenységének módját neveléssel, tanulással stb. sajátí-

totta el és nem tudhat mindent lelki tevékenységének eredetéről. Azután eltávolítja tudatából még saját lelki tevékenységét is, és ha most marad is valami a tudatában, ehhez már nem tapad *semmi*, ami ne lenne áttekinthető; ebbe nem keveredhet semmi, ami egész tartalmában ne lenne megítélhető. A tanítványnak intuíciója mutatja meg, hogy milyen a szellemi-lelki világ tiszta valósága. Ha azután a szellemi-lelki valóság felismert ismertetőjeleit mindarra alkalmazza, ami megfigyelése elé kerül, meg tudja különböztetni a látszatot a valóságtól és biztos lehet abban, hogy ennek a törvénynek az alkalmazásával az érzékfeletti világban éppen úgy nem érheti tévedés, mint ahogy a fizikai világban sem következhet be, hogy az *elképzelt* tüzes vasat összetéveszti a valóban égető vassal. Természetes, hogy ez a magatartás csak azokra a megismerésekre vonatkozik, amelyek a tanítvány érzékfeletti világban átélt saját élményei, de nem vonatkozik azokra a megismerésekre, amelyeket mint közléseket másoktól kap és fizikai értelmével és az igazságra való józan ráérzésével fog fel. A tanítvány azon dolgozik, hogy éles határvonalat húzzon a kétféle módon szerzett megismerés között. Kész arra, hogy egyrészt felvegye magába a magasabb világokra vonatkozó közléseket és azokat ítélőképességével megérteni igyekezzék, másrészt megvizsgálja, hogy amit saját tapasztalatának, saját megfigyelésének nevez, pontosan olyan tulajdonságokkal jelent-e meg előtte, mint amilyeneknek az észlelését a helyes intuícióban tanulta meg.

*

Ha a tanítvány már túl van a „Küszöb órével” való találkozáson, a szellemi világba való felemelkedés közben más élmények várnak rá. Először észreveszi, hogy belső rokonság van a „Küszöb óre” és aközött a lelki tulajdonság között, amelyet a fentiekben a hetedik tulajdonságnak neveztünk, és amely mintegy önálló lény lett. Ez a hetedik „lény” bizonyos vonatkozásban nem más, mint az „ember hasonmása”, maga a „Küszöb

őre”, aki a tanítványt sajátos feladat elé állítja. Újonnan született én-jével kell az előtte képben megjelenő alacsonyabb énjét irányítania és vezetnie. Mintegy küzdelem keletkezik közte és lényének hasonmása között, aki folytonosan arra törekszik, hogy felülkerekedjék rajta. Megerősíti és határozottá teszi az ember erőit, ha helyes viszonyt teremt saját maga és lényének mása között és ha nem enged hasonmásának semmi olyat tenni, ami nem az újonnan született én hatására történik. A magasabb világban az önismeret bizonyos vonatkozásban más, mint a fizikai világban. A fizikai világban az önismeret csak belső élmény, az újonnan született én viszont rögtön külső-lelki jelenségként jelenik meg. Az ember újonnan született énjét mint másik lényt látja maga előtt, de nem tudja teljesen észlelni, mert bármilyen magas fokra emelkedett is az érzékfeletti világokban, mindig vannak még magasabb fokok. És ezeken a fokokon mindig többet és többet észlel az ember „magasabb énjéből”. A „magasabb én” tehát bármely fejlődési fokon csak részben lepleződhet le a tanítvány előtt. Igen nagy azonban a kísértés arra, hogy amikor az ember először észlel valamit „magasabb énjéből”, azt a fizikai világból vett nézőpont szerint szemlélje. Még jó is ez a kísértés és helyes fejlődés mellett be is kell következnie. Mert látnunk kell és a „magasabb én” elé kell állítanunk azt a jelenséget, amely mint az „ember hasonmása”, mint a „Küszöb őre” jelenik meg, hogy lássuk mennyire különbözik az, amik vagyunk attól, amivé lennünk kell. Miközben azonban így szemléljük a „Küszöb őret”, az kezd egészen más alakot felvenni. Mintegy képe lesz mindazoknak az akadályoknak, amelyek a „magasabb én” fejlődésének útjában állnak. Így látjuk, hogy milyen nagy teherként cipeljük magunkkal alacsonyabb énünket. És ha az ember az előkészítéssel nem tette magát olyan erőssé, hogy azt mondhassa: itt nem állok meg, hanem folytonosan tovább akarok fejlődni a „magasabb én” felé, akkor megbénulnak az erői és visszaretten attól, ami még vár rá. Behatolt a lelki-szellemi világba, de feladja, hogy továbbhatoljon benne.

Foglya lesz annak a szellemi lénynek, akit a „Küszöb őre” lelke elé állított. Fontos azonban, hogy az ember, amikor ilyen élménye van, ne érezze magát fogolynak. Inkább valami egészen mást vél majd átélni. A „Küszöb őre” által előidézett szellemalak olyan lehet, hogy a megfigyelő lelkében azt a benyomást kelti, mintha ezen a fejlődési fokon megjelenő képekben már átfogóan előtte volnának az összes egyáltalán lehetséges világok; mintha elérte volna a megismerés csúcspontját és további törekvésre nem volna szüksége. Nem fogolynak, hanem az összes kozmikus titkok mérhetetlenül gazdag birtokosának érzi magát. Azon, hogy az embernek a valóságos tényekkel ellentétes élménye is lehet, nem csodálkozunk, ha meggondoljuk, hogy amikor ezt átéli, már a lelki-szellemi világban van, amely világnak az a sajátosága, hogy az események fordítva is megjelenhetnek benne. Már rámutattunk könyvünkben erre, amikor a halál utáni étellel foglalkoztunk.

A fejlődésnek ezen a fokán észlelt szellem-alak nemcsak azt az alakot jeleníti meg, amelyben a „Küszöb őre” először áll a tanítvány előtt, hanem még valami mást is. Lényének ebben a másában a tanítvány mindazokat a tulajdonságokat észlelhette, amelyek Lucifer hatására az alacsonyabb ében vannak. Az emberiség fejlődése folyamán azonban a luciferi hatás eredményeként egy másik hatalom is bevonult az emberi lélekbe. Az előző fejezetekben Ahrimannak neveztük. Ez az az erő, amely megakadályozza, hogy az ember a fizikai létben észlelje a fizikailag érzékelhető felszín mögött a külvilág szellemi-lelki lényeit. Az előbb leírt élmény szellem-alakja képben mutatja, hogy mivé lett az emberi lélek ennek az erőnek a hatására. – Aki megfelelő előkészítés után jut ehhez az élményhez, az hozzáfűzi az élmény igazi jelentését is és akkor csakhamar az a másik szellemi lény jelenik meg előtte, akit a „Kis őrral” ellentétben a „Küszöb nagy őrének” nevezhetünk. A „Küszöb nagy őre” közli a tanítvánnyal, hogy ezen a fokon nem megállnia kell, hanem energikusan tovább dolgoznia. A tanítványban annak a tudatát kelti életre,

hogy az eddig meghódított világ csak akkor válik igazzá, csak akkor nem válik illúzióvá, ha munkáját megfelelő módon folytatja. – Aki helytelen iskolázása következtében előkészítetlenül jut ehhez az élményhez, annak, amikor a „Küszöb nagy öre” elé jut, lelkébe árad valami, ami csak a „mérhetetlen nagy ijedtség”, a „háttartalan félelem” érzéséhez hasonlítható.

Mint ahogy a „Kis örrrel” való találkozás lehetőséget ad arra, hogy a tanítvány, megvizsgálva önmagát, lássa: védve van-e azok ellen a tévedések ellen, amelyek abból adódnak, hogy lényét beleviszi az érzékfeletti világba, úgy a „Küszöb nagy öréhez” vezető élményekben is megvizsgálhatja, hogy helyt tud-e állni azokkal a tévedésekkel szemben, amelyek a fentiekben leírt második forrásra vezethetők vissza. Ha ellent tud állni annak a lenyűgöző illúzióknak, amely a megszerzett képvilágot mint az ő gazdag birtokát varázsolja eléje akkor amikor ő tulajdonképpen fogoly, védve van fejlődésének további folyamán attól is, hogy a látszatot valóságnak tartsa.

A „Küszöb öre” minden egyes ember számára bizonyos mértékig individuálisan jelenik meg; mert a vele való találkozás éppen annak az élménynek felel meg, amely által az ember legyőzi az érzékfeletti megfigyelés személyes jellegét és amely lehetőséget ad arra, hogy az ember a minden személyes színezettől mentes, minden ember számára egyaránt érvényes átélés régiójába lépjen.

*

Ha a tanítvány túlvan a fent leírt élményeken, meg tudja különböztetni lelki-szellemi környezetében azt, ami ő maga, attól, ami rajta kívül van. Elismeri, hogy a könyvünkben leírt kozmikus folyamat megértése szükséges ahhoz, hogy magát az embert és életét is megértsük. A fizikai testet csak úgy értjük meg, ha tudjuk, hogyan alakult ki a Szaturnusz-, Nap-, Hold- és Föld-fejlődés során. Az étertestet csak úgy értjük meg, ha kialakulását a Nap-, Hold- és Föld-fejlődésben követ-

jük, stb. És azt is, ami a jelenlegi földfejlődéssel van összefüggésben csak akkor érthetjük meg, ha tudjuk, hogy fokozatosan hogyan fejlődött ki minden. A szellemi iskolázás lehetőséget ad annak a megismerésére, hogy mindaz, ami az emberben van, milyen kapcsolatban van az emberen kívüli világ tényeivel és lényeivel. Mert az ember minden egyes része kapcsolatban van a rajta kívül lévő egész világgal. Könyvünkben ezt csak vázlat-szerű körvonalakban jelezhetjük. Meg kell azonban gondolnunk, hogy pl. az ember fizikai testének a Szaturnusz-fejlődésben még csak első adottsága volt meg. Szervei: a szív, a tüdő, az agy első adottságukból csak később, a Nap-, Hold- és Föld-korszakban alakultak ki. Tehát a szív, a tüdő, stb. kapcsolatban van a Nap-, Hold- és Föld-fejlődéssel. Ugyanez a helyzet az étertest, érzőtest, érzőlélek, stb. részeire vonatkozólag is. Az ember a hozzá legközelebb álló világból alakult ki és minden egyes része megfelel a külvilág egy folyamatának, egy lényének. A tanítvány a megfelelő fejlődési fokon megismeri saját lényének a világhoz való viszonyát. Ezen a fokon megtudja, hogy a „kis világ”, a mikrokozmosz, vagyis az ember maga, megfelel a „nagy világnak”, a makrokozmosznak. Ha a tanítvány ehhez a megismeréshez felküzdötte magát, új élmény állhat előtte. Kezdi úgy érezni, hogy összenő az egész világ-építménnyel, annak ellenére, hogy teljesen önállóan érzi magát. Feloldódik az egész világban, eggyé válik vele, *anélkül*, hogy saját mivoltát elveszítené. Ezt a fejlődési fokot a „makrokozmoszsal való eggyéválásnak” nevezhetjük. Fontos, hogy ezt az eggyéválást ne gondoljuk olyanak, amelyben a tudat különállósága megszűnik és az ember kiárad a mindenségbe. Az ilyen gondolat csak azt fejezné ki, hogy véleményünk iskolázatlan ítélőerőből származik. – A könyvünkben leírt beavatási út értelmében a magasabb megismerés egyes fokait a következőképpen írhatjuk le:

1. A szellemtudományos stúdium; egyelőre a fizikai világban megszerzett ítélőerő felhasználásával.
2. Az imaginatív megismerés megszerzése.

3. A rejtett írás olvasása (az inspirációnak megfelelően).

4. A szellemi környezetbe való beleélés (az intuíciónak megfelelően).

5. A mikrokozmosz és makrokozmosz viszonyainak a megismerése.

6. Eggyéválás a makrokozmoszsal.

7. Az előző tapasztalatok összességének átélése mint lelki alaphangulat.

Nem kell azt gondolnunk, hogy ezeken a fokokon okvetlenül egymás után halad végig az ember. Az iskolázás lefolyhat úgy is, hogy a tanítvány a maga individualitásának megfelelően egy előbbi fokot csak bizonyos mértékig ér el, amikor már elkezd a következő fok megfelelő gyakorlatait. Lehet jó pl. az is, hogy még csak néhány biztosan megszerzett imaginációhoz jutott és már olyan gyakorlatokat végez, amelyek saját átélésének körébe vonják az inspirációt, az intuíciót, vagy a mikrokozmosz és makrokozmosz közötti összefüggés megismerését.

*

Amikor a tanítvány az intuíció élményében részesült, nemcsak a lelki-szellemi világ képeit ismeri, nemcsak a képek egymás közötti vonatkozását tudja kiolvasni a „rejtett írásból”, hanem megismeri azokat a lényeket is, akiknek az együttműködéséből jött létre ez a világ, amelyhez az ember maga is tartozik. És ezáltal megismeri önmagát abban az alakjában, amelyben mint szellemi lény a lelki-szellemi világban él. Felküzdötte magát magasabb énjének észleléséhez és megtudta, hogyan kell tovább dolgoznia, hogy „hasonmásán”, a „Küszöb órén” uralkodjék. De találkozott a „Küszöb nagy óréval” is, aki úgy áll előtte, hogy állandóan további munkára ösztönzi. A „Küszöb nagy óre” most mintaképe lesz, őt akarja követni. Amikor a tanítványban felébred ez az érzés, akkor elérte annak a lehetőségét, hogy felismerje, *kicsoda* tulajdonképpen az, aki

mint a „Küszöb nagy óre” előtte áll. Most ugyanis a „nagy ór” a tanítvány észlelésében lassanként Krisztus alakjává változik. (Krisztus lénye és a Föld-fejlődésben való működése könyvünk előző fejezeteiből nyilvánvaló.) A tanítványt ez az élmény a Krisztus nevével kapcsolatos magasztos titokba avatja be. Krisztus mint a „nagy emberi földi mintakép” mutatkozik meg előtte. – Ha a tanítvány ilyen módon, intuícióval, megismerte Krisztust a szellemi világban, akkor érthetővé válik előtte az is, hogy mi játszódott le történelmi síkon a Föld Atlantisz utáni negyedik fejlődési korszakában (a görög-latin korban). Hogy a magasztos Nap-lény, a Krisztus-lény, hogyan nyúl bele ebben az időben a földfejlődésbe és hogyan működik tovább a Föld-fejlődésen belül. A tanítvány számára ez közvetlenül átélt megismerés lesz. A tanítvány tehát az intuícióval magyarázatot kap a Föld-fejlődés értelméről és jelentőségéről.

Az érzékfeletti világok megismeréséhez vezető előbb leírt út mindenki számára járható, bármilyenek legyenek is egyébként jelenlegi életkörülményei. Erre az útra vonatkozólag meg kell gondolnunk, hogy az igazság és a megismerés célja a Föld-fejlődés minden idejében ugyanaz, a kiindulópont azonban a különböző időkben különböző. Ha ma akar az ember az érzékfeletti világba vezető útra lépni, nem lehet a kiindulópontja ugyanaz, mint pl. a régi egyiptomi beavatandóé. Ezért a mai ember nem végezheti természetszerűleg ugyanazokat a gyakorlatokat, mint amelyeket a régi Egyiptomban kellett a tanítványnak elvégeznie. Azóta az emberi lelkek különböző megtestesüléseken mentek keresztül, és ennek a megtestesülésről megtestesülésre haladásnak megvan az értelme és jelentősége. Az emberek képességei és tulajdonságai megtestesülésről megtestesülésre változnak. Még ha felületesen szemléljük is az emberi történelmet, észrevehetjük, hogy a Krisztus utáni 12., 13. század óta – az előbbi időkhez viszonyítva – az összes életfeltételek megváltoztak, a vélemények, az érzések, de az ember képességei is mások lettek, mint amilyenek azelőtt voltak. A könyvünkben leírt megis-

merési út azoknak való, akik a közvetlen jelenben teste-
sülnek meg. Ez a megismerési út a szellemi fejlődés
kiindulópontját oda helyezi, ahol a mai idők életkörü-
lményeinek megfelelően a mai ember áll. – Mint ahogy
a külső élet is megváltoztatja formáit, úgy a magasabb
megismerés útjaira vonatkozólag is a továbbhaladó
fejlődés az embert korszakról korszakra más formákhoz
vezeti. És minden időkben tökéletes harmónia kell hogy
legyen a külső élet és a beavatás között.

A VILÁG- ÉS AZ EMBER FEJLŐDÉSÉNEK JELENE ÉS JÖVŐJE

Hogy a szellemtudomány alapján valamit is megis-
merhessünk az emberiség és a világ fejlődésének jelené-
ből és jövőjéből, először ennek a fejlődésnek a múltját
kell megértenünk. Mert amit a szellemi kutató a múlt
rejtett tényeinek megfigyelése közben észlel, abban
benne van egyúttal az is, ami a jelenről és a jövőről
megtudható. Beszéltünk a Szaturnusz-, Nap-, Hold- és
Föld-fejlődésről. Nem juthatunk el a Föld-fejlődés szel-
lemtudományos megismeréséhez, ha nem figyeljük meg
az előbbi fejlődési szakaszok tényeit, mert ami a földi
világban ma előttünk van, abban bizonyos vonatkozás-
ban benne vannak a Hold-, Nap- és Szaturnusz-fejlődés
eseményei is. A Hold-fejlődés lényei és jelenségei tovább
fejlődtek. Belőlük lett mindaz, ami ma a Földhöz tarto-
zik, de fizikai tudattal nem észlelhetünk mindent, ami
a Hold-állapotból földivé fejlődött. Ennek egy részét
csak az érzékfeletti tudat egy bizonyos fokán ismerjük
meg. Ha ezt a megismerést megszereztük, akkor látjuk,
hogy a földi világ kapcsolatban van az érzékfeletti világ-
gal. Ebben az érzékfeletti világban van a Hold-fejlődés-
nek az a része, amely nem sűrűsödött fizikailag látha-
tóvá; ezt a részt *jelenlegi* állapotában találhatjuk meg
az érzékfeletti világban és *nem* abban az állapotában,
amelyben az ősrégi Hold-fejlődés alatt volt. Az érzékfe-
letti tudat mégis megláthatja az ősrégi Hold-állapot
képét úgy, hogy elmélyed a jelenlegi állapot észlelésé-
ben, és akkor a jelenlegi kép mintegy önmagától is
fokozatosan *két* képre oszlik. Az egyik kép a Földnek az
a megjelenési formája, amelyben mint Hold-fejlődés
jelent meg. A másik kép csíraállapotot jelenít meg és ez

a csíra csak a jövőben válik olyan valósággá, mint amilyen valóság ma a Föld. A további megfigyelés azt mutatja, hogy ebbe a jövőbeli formába folytonosan beáramlik az, ami bizonyos értelemben a földi történések hatása. Ez a jövőbeli forma tehát megmutatja, hogy mivé kell Földünknek változnia. A földi lét hatásai egyesülnek majd ennek az érzékfeletti világnak a történéseivel és így jön létre az az új kozmikus lény, amivé majd – a Hold Földdé változásához hasonlóan – a Föld változni fog. A Földnek ezt a jövőbeli alakját *Jupiter* –állapotnak nevezhetjük. Aki ezt a Jupiter-állapotot érzékfeletti megismeréssel figyeli meg, látja, hogy a jövőben azért *kell* egyes eseményeknek megtörténniük, mert a földi világ Holdról származó érzékfeletti részében olyan lények és jelenségek vannak, akik, illetve amelyek a fizikai Földön lejátszódó egyes események bekövetkezésakor bizonyos meghatározott formát öltenek. A Jupiter-állapotban tehát lesz valami, amit a Hold-fejlődés már előre meghatározott, és új lesz benne az, amit a földi események visznek az egész fejlődésbe. Ezért tudhat meg valamit az érzékfeletti tudat arról, ami a Jupiter-állapotban történni fog. Az ezen a tudati területen megfigyelt lényeknek és tényeknek nincs fizikai-képszerű jellegük; még olyan finom, illanó formában sem jelennek meg, hogy belőlük a fizikai érzékek benyomásaira emlékeztető hatások indulhatnának ki. A szellemi tudat tisztára hang-, fény- és hő-benyomásokat kap róluk. Ezek a lények *nem* jelennek meg semmilyen anyagi megtestesülésben, csak érzékfeletti tudattal közelíthetők meg. Mégis azt mondhatjuk róluk, hogy van „testük”. Testüket, amely a *megsűrűsödött emlékek* összessége, jelenlegi mivoltukban, lelkiségükben hordozzák. Lényükben meg lehet különböztetni azt, amit *most* élnek át, attól, amit már átéltek és amire emlékeznek. Ez az utóbbi testiségként van bennük. Úgy élük át, mint a földi ember a testét. – A Hold és a Jupiter megismeréséhez szükséges látásnál magasabb látással olyan érzékfeletti lényeket és jelenségeket lehet észlelni, akik illetve amelyek továbbfejlődött alakjai annak, ami már

a Nap-állapotban is megvolt, és jelenleg igen magasrendű létformákban jelennek meg. Ezeknek a létformáknak a létezését a Hold-formák észleléséig jutott tudat nem látja. A belső elmélyedés folyamán ennek a világnak a képe is kettéválik. Az egyik a múltbeli Nap-állapot megismeréséhez vezet; a másik a Föld jövőbeli formáját mutatja meg, azt a formát, amivé a Föld változni fog, ha az előbb leírt érzékfeletti világ formáiba beleáradnak a földi- és Jupiter-folyamatok hatásai. Az ilyen módon megfigyelt jövőbeli világot a szellemtudomány értelmében *Venusz*-állapotnak nevezhetjük. Hasonló módon adódik egy még fejlettebb érzékfeletti tudat számára a fejlődésnek az a jövőbeli állapota, amelyet *Vulkán*-állapotnak nevezhetünk és amely éppen olyan kapcsolatban van a Szaturnusz-állapottal, mint a Vénusz-állapot a Nap-fejlődéssel és a Jupiter-állapot a Hold-fejlődéssel. A Föld-fejlődés múltjára, jelenére és jövőjére vonatkozólag tehát Szaturnusz-, Nap-, Hold-, Föld-, Jupiter-, Vénusz- és Vulkán-fejlődésről beszélhetünk. – Miként a Föld-fejlődés átfogó körülményei, úgy megfigyelhetők a közelebbi jövő körülményei is. *Minden* múltbeli képnek megfelel egy jövőbeli. Mégis, ha a jövőről beszélünk, hangsúlyoznunk kell valamit, aminek a figyelembevételre *lehető legszükségesebbnek* tekintendő. Ha ilyen jövőbeli tényt akarunk megismerni, teljesen ki kell iktatnunk azt a gondolatot, hogy a fizikai valóságon nevelődött filozófiai gondolkodás valamit is mondhat róla. Ezeket a dolgokat nem lehet és nem is helyes ilyen gondolkodással kutatni. Aki azt hiszi, hogy a szellemtudomány közléseiből a Hold-állapotot ismerve, csak egybe kell vetnie a földi és Hold-beli körülményeket, hogy gondolkodásával kideríthesse, milyen lesz a Jupiter, az alaposan téved. Ezeket a körülményeket *kikutatni* csak olyan érzékfeletti tudattal lehet, amely felemelkedett a kellő megfigyelési képesség fokára. A kikutatott eredmények közlését azután érzékfeletti tudat nélkül is meg lehet érteni.

A jövőre vonatkozó közlésekkel kapcsolatban egészen más helyzetben van a szellemi kutató, mint a

múltra vonatkozókkal. A jövő eseményeivel az ember *egyelőre nem tud* olyan elfogulatlanul szemben állni, mint a múlt eseményeivel. Ami a jövőben történni fog, az izgatja az érzést és az akaratot; a múltat egészen másképp éljük át. Aki megfigyeli az életet, tudja, hogy ez már a mindennapi életben és így van. Hogy azután ez a nem a mindennapi életben, hanem az élet rejtett tényeinek átélésekor milyen formákat ölt és milyen mérhetetlenül fokozódik, azt csak az tudhatja, aki az érzékfeletti világok bizonyos folyamatait már ismeri. Ezzel megadtuk az okát annak is, hogy az érzékfeletti tények megismerése miért van bizonyos határokhöz kötve.

Mint ahogy leírtuk a világfejlődés nagy korszakait, a fejlődés állapotait a Szaturnusztól, a Vulkanig követve, úgy leírhatjuk a kisebb fejlődési korszakokat, pl. a Föld-fejlődés korszakait is. Az atlantiszi élet pusztulását okozó hatalmas átalakulás után az emberiség fejlődésében azok a korszakok következtek, amelyeket könyvünkben őszindiai, őszperzsa, egyiptomi-kaldeai és görög-latin kultúrának neveztünk. Az *ötödik* korszak az, amelyben a mai emberiség él: ez a *jelen*. Ez a kor fokozatosan a Kr. u. XII., XIII., és XIV. században kezdődött, miután a IV. V. századtól kezdve készült elő. *Egészen* jellegzetesen a XV. századtól kezdve mutatkozik meg. Az ezt megelőző görög-latin kor kb. a Kr. e. VIII. században kezdődött. Első harmadának végén következett be a Krisztus-esemény. Az egyiptomi-kaldeai korból a görög-latin kor felé haladva az emberi lelkület és minden emberi képesség megváltozik. Az egyiptomi korban még nincs az, amit ma logikus gondolkodásnak, a világ értelemmel való megismerésének nevezünk. A megismerést, amelyet a mai ember értelmével szerez meg, a régi ember az akkori időknek megfelelő formában kapta meg: közvetlenül, belső, bizonyos vonatkozásban érzékfeletti tudásban. A jelenségeket észlelte és miközben észlelt, lelkében felmerült az a fogalom, az a kép, amelyre a léleknek a jelenséggel kapcsolatban szüksége volt. Ha azonban ilyen a megismerő erő, akkor

nemcsak a fizikai világ képei kerülnek felszínre, hanem felszínre kerül a lélek mélyéről a nem fizikai tények és lények bizonyos megismerése is. Ez annak a régi homályos érzékfeletti tudatnak volt a maradványa, amely valamikor az egész emberiség közös tulajdona volt. A görög-latin korban egyre több olyan ember született, akinek nem voltak ilyen képességei, mert ezeket a képességeket felváltotta az értelmi gondolkodás. Az ember mindjobban eltávolodott a szellemi-lelki világ közvetlen, álomszerű észlelésétől és mindinkább arra kényszerült, hogy értelmével és érzésével formáljon képet róla. Ez az állapot bizonyos vonatkozásban megmaradt az egész Atlantisz utáni negyedik korszakon keresztül. Csak olyan emberek tudták még tudatukba közvetlenül felvenni a szellemi világot, akik mintegy örökségként megőrizték a régi lelkületet. Ezek azonban a régi idők sereghajtói. Megismerési módjuk már nem volt az új időkbe való, mert a fejlődési törvények következménye, hogy a régi lelki képesség, amikor új képességek keletkeznek, elveszti korábbi jelentőségét. Az emberi élet az új képességekhez igazodik és a régiekkel nem tud mit kezdeni. Voltak azonban olyan emberek is, akik a már elért értelmi és érzésszerű erők mellé teljesen tudatosan kezdték kifejleszteni azokat a magasabb erőket, amelyek számukra újra lehetővé tették a szellemi-lelki világba való bejutást. Szükségképpen más módon kezdtek behatolni a szellemi világba, mint a régi beavatottak tanítványai, akiknek még nem kellett tekintetbe venniük azokat a lelki képességeket, amelyek csak a negyedik korszakban fejlődtek ki. A negyedik korszakban jelenik meg első kezdeményeiben az a szellemi iskolázás, amelyet könyvünkben mint mai iskolázási módot írtunk le. Ez az iskolázás azonban akkor még csak kezdeti fokon volt; tulajdonképpen kifejlődését csak az 5. korszakban (a XII., XIII., de leginkább a XV. század óta) érthette el. Azok, akik ilyen módon igyekeztek felemelkedni az érzékfeletti világokba, saját imaginációjuk, inspirációjuk, intuíciójuk segítségével tudhattak meg valamit a lét magasabb területeiről. Azok vi-

szont, akik a régi értelmi és érzésszeli képességeknél maradtak meg, mindarról, amit a régebbi szellemi látás tudott, csak a generációról-generációra szálló szóbeli, vagy írásbeli hagyományból szerezhettek tudomást.

A Krisztus-esemény tulajdonképpen mivoltáról is a későbbi utódok csak az ilyen hagyományokból tudhattak – ha nem emelkedtek az érzékfeletti világokba. Voltak azonban olyan beavatottak is, akiknek még természetes adottságként megvolt az érzékfeletti világ észlelésének képessége, és annak ellenére, hogy az új értelmi és érzésszeli erőket mellőzték, fejlődésük eredményeként fel tudtak emelkedni a magasabb világokba. Ők teremtették meg a régi és az új beavatási mód közötti átmenetet. Ilyen beavatottak a későbbi időkben is voltak. Az éppen a lényeges a negyedik korszakban, hogy mivel a lélek el van zárva a lelki-szellemi világgal való közvetlen érintkezéstől megerősödik értelmi és érzésszeli erőiben. Azok a lelkek, akik a negyedik korszakban úgy testesültek meg, hogy erősen kifejlesztették értelmi és érzésszeli erőiket, ennek a fejlődésnek az eredményét átvitték ötödik korszakbeli megtestesülésükbe. – Az ötödik korszakban – kárpótlásul ezért a lezártágért – megmaradnak az ősrégi bölcsességek, főként a Krisztus-esemény hagyományai, a Krisztus-esemény pedig tartalmának erejével bizalommal áthattott tudást adott a lelkeknek a magasabb világokról. – Voltak azonban mindig olyan emberek is, akik az értelmi és érzésszeli képességek mellé kifejlesztették a magasabb megismerés erőit is. Az ő feladatuk volt, hogy a magasabb világ tényeit és főként a Krisztus-esemény titkát közvetlen érzékfeletti tudásból megszerezzék. Tőlük áramlott a megismerésből a többi emberbe annyi, amennyi azok számára felfogható és jó volt. – A kereszténység első elterjedése a Föld-fejlődés értelmének megfelelően éppen arra az időre esett, amikor az érzékfeletti megismerési erők az emberiség nagy részében nem voltak kifejlesztve. Ezért volt abban az időben olyan nagy ereje a hagyománynak. És kellett is, hogy ilyen nagy ereje legyen, mert különben nem tudott volna bizalmat

keltetni az érzékfeletti világgal szemben azokban, akik maguk nem tudtak betekinteni az érzékfeletti világba. Voltak azonban szinte állandóan (kivéve a XIII. század egy rövid időszakát) olyan emberek is, akik imaginációval, inspirációval és intuícióval fel tudtak emelkedni a magasabb világokba. Ezek a régi beavatottaknak, a misztériumi tudás vezetőinek és a misztériumok tagjainak keresztény utódai. Feladatuk az volt, hogy a maguk képességeivel újra megismerjék a régi misztériumi ismeretek tartalmát és ehhez hozzáfűzzék a Krisztus-esemény lényegének megismerését.

Így az új beavatottak egy olyan megismerést hoztak létre, amely magába foglalta mindazt, amire a régi beavatás vonatkozott, de középpontjában a Krisztus-esemény titkainak magasabb tudása ragyogott. Ez a megismerés a negyedik korszakban, amikor az emberi léleknek az értelmi és érzésszeli képességeket kellett megszilárdítania, csak csekély mértékben tudott a mindennapi életbe beleáramlani. Ezért a negyedik korszakban ez „rejtett” tudás volt. Azután elkezdődött az új, az ötödik korszak, amelynek lényege, hogy az értelmi képességek fejlődése tovább megy, hatalmas virágzásnak indul és kibontakozása a jelenből a jövő felé haladva egyre fokozódik. Lassú előkészítése a XII., XIII. században zajlott le, hogy azután a XVI. századtól kezdve egyre gyorsabb iramban haladjon a mai idők felé. Ennek hatására az ötödik korszak fejlődési időszakában az emberiségnek mind jobban szívügyévé vált az értelmi erők ápolása, viszont a régi idők bizalommal áthattott tudása, a hagyományos megismerés, fokozatosan elvesztette hatalmát az emberi lélek felett. Kibontakozik azonban ebben a korban annak a lehetősége is, hogy az újkori érzékfeletti tudatból merített megismerés egyre erősebben áradjon az emberi lélekbe. A „rejtett tudás” az ötödik korban, habár kezdetben szinte észrevétlenül, de beleáramlik a képzetalkotásba. Természetes, hogy – egészen a jelen időkig – az értelmi erők elutasítóan viselkednek a magasabb megismeréssel szemben. Aminek azonban meg kell történnie, az meg is történik

minden időleges elutasítás ellenére is. A „rejtett tudást”, amely erről az oldalról és egyre fokozottabban ragadja meg az emberiséget, szimbólumáról „Grál-megismerés”-nek nevezzük. Aki megtanulta, hogy ezt a szimbólumot – ahogyan az elbeszélésben és mondában adva van – mélyebb jelentősége szerint értse meg, az látja, hogy ez a szimbólum jelentőségteljesen érzékelteti annak az előbb leírt új beavatási megismerésnek a lényegét, amelynek a középpontjában a Krisztus-titok áll. Az újkori beavatottak azért a „Grál beavatottai”-nak is nevezhetők. Azon a magasabb világokba vezető úton, amelynek első szakaszait könyvünkben leírtuk, a „Grál-tudományához” jutunk. Ennek a megismerésnek az a jellegzetessége, hogy a benne szereplő tények *kikutatásához* szükséges eszközöket csak a könyvünkben megadott módon lehet megszerezni. A kikutatott tényeket azután éppen az ötödik korszakban kifejlődött lelki erőkkkel meg lehet érteni, sőt mindjobban kiderül, hogy ezek a megismerések egyre nagyobb mértékben elégitik ki az 5. korban kifejlődött lelki erőket. A jelenben élünk, olyan korban, amelyben az általános tudatnak gazdagabban kell felvennie a Grál-megismerést, mint eddig. Könyvünk ehhez a szemponthoz igazodva kívánja közléseit megadni. Amilyen mértékben az emberiség felveszi magába a Grál-megismerést, olyan mértékben válik egyre jelentősebbé a Krisztus-esemény által megadott impulzus. A kereszténység fejlődésének külső oldalához, mind jobban kapcsolódik a *belső*. Amit imaginációval, inspirációval és intuícióval a Krisztus-titokhoz kapcsolódva a magasabb világokról meg lehet tudni, az egyre erősebben hatja át az ember gondolati, érzésbeli és akarati életét. A „rejtett Grál-tudás” nyilvánvalóvá lesz és mint belső erő egyre erősebben hatja át az ember életmegnyilvánulásait.

Az ötödik korszakban az érzékfeletti világok megismerése beleáramlik az emberi tudatba; és amikor a hatodik korszak elkezdődik, az emberiség magasabb fokon újra elérheti azt a nem fizikai látást, amely egy régebbi korban, derengő, tompa látásként, a birtokában

volt. Új tulajdona azonban egészen más formában jelenik meg, mint a régi. Amit a régi időkben a lélek a magasabb világokról tudott, azt nem hatották át benne a saját értelmi és érzés-erői, hanem sugalmazásból tudta. A jövőben is lesznek sugalmazásai, de *ezeket* meg is fogja érteni és saját lényéből valónak fogja érezni. Ha eljut valamilyen lény vagy dolog megismeréséhez, akkor értelme ezt a megismerést a saját mivoltával is igazolni fogja. Ha a lélek erkölcsi parancsolatra, emberi magatartásra vonatkozó másféle megismeréshez jut, így szól: *érezésem* csak akkor igazolta magát önmaga előtt, ha végre is hajtom azt, ami ennek a megismerésnek a szelleméből következik. A 6. korszak emberei között megfelelő nagy számmal kell olyanoknak lenniök, akik ilyen lelkiületet alakítottak ki. – Az 5. korban bizonyos módon ismétlődik az, amit a 3., az egyiptomi-kaldeai kor hozott az emberiség fejlődésének. Akkor a lélek észlelte még az érzékfeletti világ bizonyos dolgait. Ez az észlelés éppen akkor volt eltűnőben, mert az értelmi erők előkészültek fejlődésükre és el kellett, hogy zárják az embert a magasabb világoktól. Azok az érzékfeletti tények, amelyeket a 3. korban homályos tudattal látott az ember, az 5. korban ismét nyilvánvalók lesznek, de már áthatják őket az ember értelmi- és érzésbeli erői. És áthatja őket az is, amiben a lélek a Krisztus-titok megismerése által részesülhet; ezért egészen más formát öltenek, mint régen. A régi időkben az érzékfeletti világokról kapott benyomásokat olyan erőknek érezték, amelyek az embert egy szellemi külvilágból, amelyben ő nem volt benne, idehelyezték, az újabb kori fejlődés eredményeként pedig ezeket a benyomásokat olyan világból származóknak érzi az ember, amelyben nem volt benne, amelybe azonban belenövekszik és egyre jobban benne van. Ne gondolja senki, hogy az egyiptomi-kaldeai kultúra ismétlődése úgy következhet be, hogy a lélek egyszerűen felveszi azt, ami akkor volt és abból az időből maradt. Az az emberi lélek, amely a Krisztus-impulzust felvette magába, a helyesen értelmezett Krisztus-impulzus hatására a szellemi világ tagjá-

nak érzi és ismeri fel magát, míg azelőtt kívül állt a szellemi világon. – Az 5. korszakban ilyen módon újjáéled a harmadik korszak, hogy ennek a sajátosságát az emberi lélekben áthassa az az egészen új impulzus, amelyet a negyedik korszak hozott. Hasonlóképpen a hatodik korszakban újjáéled a második, a hetedikben pedig az első, az ősi indiai kor. Az ősi Indiának minden csodálatos bölcsessége, mindaz a bölcsesség, amelyet az akkori nagy tanítók közöltek, a hetedik korban, az emberi lélek életének igazságaként ismét megjelenhet.

Azokban a földi dolgokban, amelyek az emberen kívül vannak, változások mennek végbe. A változási mód bizonyos kapcsolatban van az ember saját fejlődésével. A 7. korszak vége után a Földet olyan katasztrófa éri, amely az atlantiszi és az Atlantisz utáni kor között lejátszódó katasztrófához hasonlítható. A megváltozott földi állapotok azután ismét hét korszakban fejlődnek tovább. Az akkor megtestesülő emberi lelkek a magasabb világgal való közösséget, – amelyet az atlantisziak alacsonyabb fokon éltek át – magasabb fokon fogják átélni. Csak azok fogják azonban az újjá alakult körülmények között megállni a helyüket, akik a görög-latin és az azt követő Atlantisz utáni ötödik, hatodik, és hetedik korszak fejlődési impulzusait felvevő lelkeket testesítették meg magukban. Ezeknek a lelkeknek a belső világa megfelel majd annak az állapotnak, amelyet a Föld addig elért. A többi lelkeknek akkor vissza kell maradniuk, míg azelőtt tőlük függött, hogy az együtt haladás feltételeit megszerzik-e vagy sem. A legközelebbi nagy katasztrófát követő körülmények átélésére csak azok a lelkek lesznek érettek, akik átmenve az Atlantisz utáni ötödik korszakból a hatodikba, megteremtik annak a lehetőségét, hogy az érzékfeletti megismerést értelmi és érzésszerű erőikkel hassák át. Az ötödik és a hatodik korszak mintegy a döntő. A hetedik korszakban azok a lelkek, amelyek a hatodik korszak célját elérték, megfelelőképpen tovább fejlődnek, a többiek azonban környezetük megváltozott körülményei között nem igen találnak alkalmat a mulasztot-

tak pótlására. Csak a távoli jövőben jönnek létre megint azok a feltételek, amelyek ezt lehetővé teszik. – Így megy tovább a fejlődés korszakról korszakra. Érzékfeletti megismeréssel nemcsak a Földre vonatkozó jövőbeli változásokat figyelhetjük meg, hanem azokat is, amelyek a Föld és a környezetében lévő égitestek együttműködéséből keletkeznek. És eljön majd az az idő, amikor a Föld és az emberiség fejlődésében olyan messzire jutott, hogy ismét egyesülhetnek a Földdel azok az erők és lények, amelyeknek Lemuriában, – hogy a földi lények továbbfejlődésének lehetőségét megadják – el kellett szakadniuk a Földtől. A Föld ismét egyesül a Földdel, mert akkor már elég sok emberi léleknek lesz meg a belső ereje ahhoz, hogy a holderőket a további fejlődés számára termékennyé tegye. A megfelelő számú emberi lelkek által elért magasrendű fejlődéssel párhuzamosan egy másik irányzat is lesz, amely a gonosz felé veszi az útját. A visszamaradt lelkek akkor már annyi tévelygést, rútságot és gonoszságot halmoztak fel karmájukban, hogy külön közösségbe: a gonoszok és tévelygők közösségébe tömörülve élesen szembeszállnak a jó emberi közösséggel.

A jó emberiség megszerzi fejlődésével a holderők felhasználásának a képességét és ezzel úgy alakítja majd át az emberiség gonosz részét, hogy az külön földi világgént ugyan, de részt vehet a további fejlődésben. A jó emberiségnek ez a munkája aztán képessé teszi a Holddal egyesült Földet arra, hogy egy bizonyos időszak után újra egyesüljön a Nappal (és a többi bolygóval). És miután a Föld átment egy közbülső állapotban, vagyis egy ideig a magasabb világokban volt, a Jupiter-állapotba megy át. A Jupiteren nem lesz ásványvilág; az ásványvilág erői akkor már növényi erőkké változtak. A növényvilág, amely egészen más formában fog megjelenni, a Jupiter-inkarnációban a legalsóbb világ lesz. Magasabb fokozatként tagozódik a növényvilág mellé a szintén átalakult állatvilág, azután az emberek világa, a Földön keletkezett gonosz-közösség utódai és a jó földi emberi közösség utódai: a magasabb fokon álló emberi

világ. A magasrendű emberi világ munkájának nagy része abból áll majd, hogy a gonoszok közösségébe bukkolt lelkeket annyira megnemesítse, hogy azok még megtalálják a tulajdonképpeni emberi világhoz vezető utat. – A Vénusz-állapotban már növényvilág sincs: a legalacsonyabbrendű világ az ismét átváltozott állatvilág. E mellé sorakozik felfelé haladva a különböző tökéletességi fokon lévő három emberi világ. A Vénusz-állapotban a Föld együtt marad a Nappal; a Jupiter időben viszont a Nap még egyszer elválik a Jupitertől és a Jupitert a Nap-hatás megint kívülről éri. Azután újra egyesül a Nap a Jupiterrel, majd lassanként a Vénusz-állapot jelenik meg. A Vénuszból egy külön kozmikus test hasad le. Ezen a kozmikus testen, a „Javíthatatlan Holdon”, lesznek a fejlődést akadályozó összes lények. A „Javíthatatlan Hold” olyan fejlődésnek megy elébe, amelynek jellege nem írható le, mert túlságosan elűt mindattól, amit az ember a Földön átélhet. A fejlett emberiség pedig teljesen átszellemiesített létformában a Vulkán-fejlődés felé halad, amelynek leírása azonban ennek a könyvnek a keretein kívül esik.

Látható, hogy a „Grál-megismerésből” adódik az emberi fejlődés elképzelhető legmagasabb ideálja: az az átszellemiesítés, amelyet az ember a saját munkájával ér el. Mert ez az átszellemiesítés végül is annak a harmóniának az eredménye, amelyet az ember a jelen fejlődés 5. és 6. korszakában az értelmi és érzésbeli erők és az érzékfeletti világok megismerése között hoz létre. Amit lelkének belső világában munkájával létrehoz, az maga külvilággá kell hogy legyen. Az ember szelleme felemelkedik külvilágának hatalmas benyomásaihoz és először csak sejti, később megismeri a benyomások mögött lévő szellemi lényeket; szíve érzi ennek a szellemiségnek végtelen magasztosságát, de eljuthat annak a felismeréséhez is, hogy belső világának intellektuális, érzésbeli és jellembeli élményei a leendő szellemi világok csírája.

Aki azt hiszi, hogy az emberi szabadság nem egyeztethető össze a jelenségek jövőbeli alakulásának előre

tudásával, előre-meghatározottságával, az gondolja meg, hogy az ember jövőbeli szabad cselekvése épp oly kevéssé függ az előre meghatározott jelenségektől, mint ahogy az sem függ attól a mai elhatározásától, hogy az ember egy év múlva beköltözik-e abba a házba, amelynek tervét most készíti el. Olyan mértékben lesz szabad, amilyen mértékben belső mivoltának megfelelően szabad lehet abban a házban, amelyet épített magának; és a Jupiteren és Vénuszon olyan szabad lesz, ahogy az belső mivoltának megfelel, az ott kialakuló körülmények között. A szabadság nem attól függ majd, amit a múlt körülményei előre meghatároztak, hanem attól, hogy a lélek milyenné alakította magát.

*

A Föld-állapotban benne van az, ami az előző állapotokban, a Szaturnusz-, Nap- és Hold-állapotban fejlődött ki. A földi ember a körülötte lejátszódó folyamatokban „bölcsséget” talál. Ez a bölcsség a Föld-fejlődés előtt történtek eredménye. A Föld utóda a „régii Hold”-nak. A „régii Hold” mindazzal, ami hozzá tartozott a „bölcsség kozmoszává” alakította magát. A Föld pedig annak a fejlődésnek a kezdete, amellyel ebbe a bölcsségbe új erő kerül. Ezzel az erővel válik az ember olyanná, hogy a szellemi világ önálló tagjának érzi magát. Ez pedig azért lehetséges, mert ahogy az „Akarat szellemei” a Szaturnuszon fizikai testét, a „Bölcsség szellemei” a Napon étertestét, a „Mozgás szellemei” a Holdon asztárrátestét, úgy alakítják ki benne a földi korszak alatt a „Formaszellemei” az „én”-t. Az „Akarat”, a „Bölcsség” és a „Mozgás” szellemeinek együttműködéséből jön létre az, ami bölcsséggként nyilatkozik meg. Hogy a földi lények és folyamatok világuk más lényeivel bölcsségben együtt tudnak lenni, az a szellemek e három osztályának munkája által lehetséges. Az ember a „Formaszellemeiktől” kapja önálló „én”-jét és énjét a jövőben harmóniában lesz a Föld, a Jupiter, a Vénusz és a Vulkán lényeivel annak az erőnek a révén, amely a Föld-

állapot során beleáramlik a bölcsességbe. Ez az erő a szeretet ereje. A Föld emberében kell a szeretet-erő kibontakozásának elkezdődnie. És a „bölcsesség kozmosza” a „szereket kozmoszává” fejlődik. Mindabból, amit az én kifejleszt magában, szeretet kell hogy legyen. A magasztos napbeli lény (akit a Krisztus-fejlődés leírásában ismertettünk) a maga kinyilatkoztatásával a „szereket átfogó mintaképét” jeleníti meg előttünk. Ezzel a szeretet csiráját az emberi lény magvának mélyére ültette. Innen kell majd a szeretetnek az egész fejlődésbe áradnia. Mint ahogy a múltban kialakult bölcsesség a földi fizikai külvilág erőiben, a „természeti erőkből” nyilatkozik meg, úgy fog a jövőben maga a szeretet is mint új természeti erő minden jelenségben megnyilatkozni. A jövő egész fejlődésének az a titka, hogy a megismerés és mindaz, amit az ember a fejlődés igazi megértése alapján létrehoz: *vetés*, amelynek *szereket* kell érnie. És annyi alkotó erő árad a jövőbe, amennyi szeretet-erő keletkezik. Azok a hatalmas erők, amelyek a fent leírt végső eredményhez, az átszellemeztetéshez vezetnek, abban gyökereznek, ami a szeretetből kialakul. És annyi életképes csíra lesz a jövőben, amennyi szellemi megismerés jut az emberiség és a Föld fejlődésébe. A szellemi megismerés *mivoltánál fogva* szeretetté változik. Az az egész folyamat, amely a görög-latin kortól halad a mi korunkon át, mutatja, hogyan kell ennek a változásnak bekövetkeznie és hogy mi az, ami a jövő számára *elkezdődött*. Az a bölcsesség, amelynek előkészítése a Szaturnuszon, Napon és Holdon zajlott le, az ember fizikai, éter- és asztráltestében működik és „a világ bölcsességét” jeleníti meg; az „én”-ben azonban bensőségessé válik. A „külső világ bölcsesége” a földi léttől kezdve belső bölcsességgé válik az emberben. És ha ott bensőségessé vált, a szeretet csirája lesz. A szeretet előfeltétele a bölcsesség, a szeretet az „én”-ben újjászületett bölcsesség eredménye.

Aki az eddigi fejtegetésekből azt a következtetést szűrte volna le, hogy a leírt fejlődésnek fatalista jellege van, az félreértette a mondottakat. Aki azt hiszi, hogy

ebben a fejlődésben az emberek bizonyos meghatározott száma arra van ítélve, hogy a „gonosz emberiség” világhoz tartozzék, az nem látja, hogyan alakul ebben a fejlődésben a fizikai és a lelki-szellemi áramlat kölcsönös viszonya. Mind a kettő: a fizikai és a lelki-szellemi princípium is bizonyos határok között külön fejlődési áramlatot képvisel. A fizikai áramlat saját erőiből jönnek létre a „gonosz emberiség” formái. Annak a szükségessége, hogy az emberi lélek ilyen formában testesüljön meg, csak akkor következik be, ha maga az emberi lélek teremtette meg ehhez a feltételeket. Előfordulhat, hogy a fizikai erőkből keletkezett formák nem találnak régebbi korból származó nekik megfelelő emberi lelkekre, mert ezek túl jók az ilyen testformákhoz. Akkor ezeket a formákat nem a régebbi emberi lelkekkel, hanem másképp kell a világmindenségből lelkekkel felruházni. Emberi lelkek csak akkor költöznek ezekbe a formákba, ha az emberi lelkek maguk ilyen megtestesülésre tették magukat alkalmassá. Az érzékfeletti megismerésnek erre vonatkozólag csak azt szabad elmondani, amit lát: hogy t. i. a jövőben két emberi világ lesz: egy jó és egy rossz; de nem *szabad* értelmi alapon a jelenlegi emberi lelkek állapotából egy természetszerű szükségyszerűséggel bekövetkező jövő állapotra *következtetnie*. Az emberi formák fejlődését és a lelkek sorsának a fejlődését az érzékfeletti megismerésnek teljesen különálló utakon kell kutatnia; és ha világnézetileg ez a kettő összekeverednék, az a materialista felfogás maradványa és ha bekövetkeznék, aggasztóan befolyásolná az érzékfelettiekre vonatkozó tudományt.

EGYES RÉSZLETEK A SZELLEMTUDOMÁNY TERÜLETÉRŐL

Az ember éterteste

Az ember magasabb rendű részeinek az érzékfeletti észlelése sohasem teljesen olyan, mint a fizikai észlelés. Ha egy tárgyat érintve hő-észlelésünk van, akkor meg kell különböztetnünk azt, ami a tárgytól származik, belőle mintegy kisugárzik, attól, amit lelkünkben élünk át. A hőérzet belső lelki élménye egész más valami, mint a tárgyból kisugárzó hő. Képzelnünk el a külső tárgytól függetlenül csak magát a lelki élményt: a hőérzet élményét a lélekben, mint lelki élményt, anélkül, hogy erre egy külső tárgy indítékot adott volna. Az indíték *nélküli* hőérzet-élmény képzelődés. A tanítvány belső észleléseket él át anélkül, hogy erre fizikai indítéka volna, különösen anélkül, hogy saját teste erre indítékot adna. A fejlődésnek bizonyos fokán (ahogy kimutattuk, magából az élményből) tudhatja, hogy a belső észlelés nem képzelődés, hanem ugyanúgy hatása az érzékfeletti külvilág valamely szellemi-lelki lényének, mint ahogy pl. a hőérzet is hatása egy külső, fizikailag észlelhető tárgynak. Így van ez a szín-észlelésnél is. Meg kell különböztetni a színt, amely a külső tárgyon jelenik meg, a lélekben megjelenő belső színérzet-től. Képzelnünk el azt a belső érzetet, amely a lélekben egy vörös tárgy észlelése közben keletkezik. Képzelnünk el, hogy élénken emlékezünk a benyomásra; azután forduljunk el a tárgytól. Ami most a szín emlékképéből még bennünk van, azt figyeljük meg mint belső élményt és akkor meg tudjuk különböztetni a belső szín-élményt a külső színtől. Ezek a belső élmények tartalmilag feltétlenül különböznek a külső érzékszervi benyomásoktól; sokkal inkább viselik magukon a fájdalom és öröm érzését, mint a külső érzékszervi benyomások. Most

képzelnünk el, hogy a lélekben felszínre kerül egy olyan belső élmény, amelyhez sem külső fizikai tárgy, sem az emlékezés nem adott indítékot. Akinek érzékfeletti megismerése van, annak lehet ilyen élménye; és ha ilyen élménye van, akkor tudja, hogy ez nem képzelődés, hanem egy lelki-szellemi lény kifejeződése. Ha ez a lelki-szellemi lény ugyanolyan benyomást kelt, mint egy külső vörös tárgy, akkor ez a benyomás vörösnek nevezhető. Ha fizikai tárgyat észlelünk, akkor először a külső benyomás jön létre és aztán a belső színélmény; a mai kor emberének helyes szellemi látásakor ennek fordítva kell lennie: először van a belső élmény, amely árnyyszerű, mint egy puszta szín-émlék és azután az egyre elevenebbé váló kép. Minél kevésbé figyelünk arra, hogy a folyamatnak így kell lezajlania, annál kevésbé tudjuk megkülönböztetni a valóságos szellemi észlelést a képzelődéstől (illúziótól, hallucinációtól stb.). Hogy a kép a lelki-szellemi észlelés során mennyire válik elevenné, árnyyszerű marad-e, mint egy homályos képzet, vagy olyan intenzíven hat, mint egy külső tárgy, az teljesen attól függ, hogy az érzékfeletti megismerésben milyen fejlettek vagyunk. – A következőképpen írhatjuk le, hogy a szellemi látónak milyen az általános benyomása az étertestről: ha valaki az érzékfeletti megismerés folyamán olyan akaratot fejlesztett ki, hogy figyelmét el tudja fordítani a fizikailag előtte álló embertől, ha el tud tekinteni attól, amit szemével lát, akkor a fizikai ember által kitöltött térben érzékfeletti tudatával lát. Természetesen az akarat nagy mértékű fokozására van szükség ahhoz, hogy az ember ne csak attól fordítsa el a figyelmét, amire gondol, hanem attól is, ami előtte van, mégpedig úgy, hogy a fizikai benyomást teljesen kioltsa. Az akaratnak ez a felfokozása azonban lehetséges és az érzékfeletti megismerés gyakorlataival érhető el. Aki eljutott a megismerésnek erre a fokára, általános benyomást kaphat az étertestről. Lelkében ugyanaz a belső érzet keletkezik, mint az őszibarackvirág színének megpillantásakor, és ez az érzet olyan elevenné válik benne, hogy tudja: az étertestnek őszibarackvirág színe van. Azután észleli az

éterttest egyes szerveit és áramlatait is. Az éterttestet azonban még részletesebben is leírhatjuk, ha elmondjuk azokat a lelki élményeket, amelyek a hőérzetnek, hangérzetnek, stb. felelnek meg. Mert az éterttest *nem csak* színjelenség. Ilyen értelemben leírhatjuk az asztráltestet és az ember többi részeit is. Aki ezt tekintetbe veszi, tudja, hogyan kell érteni a szellemtudomány által adott leírásokat. (V. ö. könyvünk II. fejezetével.)

Az asztrális világ

Amíg csak a fizikai világot figyeljük meg, a Föld – az ember lakhelye – különálló égitestnek látszik. Mily helyt azonban érzékfeletti megismeréssel más világokba emelkedünk, a Földet már nem látjuk ilyen különállónak. Ezért mondhattuk, hogy az imagináció a Földdel együtt a tovább fejlődő Hold-állapotot is észleli. Ahhoz a világhoz, amelyet imaginációval közelítünk meg, nemcsak a Föld érzékfeletti része tartozik, hanem ebbe vannak beleágyazva a Földtől fizikailag különálló más égitestek is. Aki tehát megismeri az érzékfeletti világokat, az nemcsak a Föld érzékfelettségét tudja megfigyelni, hanem *együttal* más égitestek *érezékfelettségét* is. (Más égitestek *érezékfelettségének* a megfigyeléséről beszéltünk. Ezt figyelembe kell vennie annak, aki felteszi a kérdést, hogy a szellemi látók miért nem közlik, hogy milyen pl. a Mars. A kérdező ugyanis a fizikai körülmények iránt érdeklődik.) Ezért beszélhetünk bizonyos vonatkozásokról, amelyek a Föld-fejlődés és a vele egy időben lezajló Szaturnusz-, Jupiter- és Mars-fejlődés között fennállnak. – Amikor az ember asztrálteste alvási állapotba kerül, nemcsak a földi világokhoz tartozik, hanem olyan világokhoz is, amelyeknek az életében még más kozmikus világok (csillagvilágok) is részt vesznek. Ezek a világok éber állapotban is hatnak az ember asztráltestére. Ezért mondható jogosultnak az „asztráltest” elnevezés.

A szellemi világ magasabb régiói

Az érzékfeletti megismerés az imagináció, inspiráció és intuíció segítségével fokozatosan felemelkedik a szellemi világnak azokra a területeire, ahol elérheti a világ és az emberiség fejlődésében tevékenykedő lényeket. Így a halál és az újabb születés között lejátszódó emberi élet fejlődését is úgy tudja követni, hogy az érthetővé válik. Vannak azonban a létnek még magasabb területei is, ezekre itt csak egész röviden utalhatunk. Ha az érzékfeletti megismerés az intuícióig emelkedett, szellemi lények világában él. Ezek a szellemi lények is fejlődésen mennek át. A mai emberiséget érintő ügyek mintegy felnyúlnak az intuíció világába. A halál és újabb születés között az ember még magasabb világok hatását fogadja magába; ezek a hatások nem közvetlenül érik, a szellemi világ lényei közvetítik hozzá. Ha őket megfigyeljük, megtudjuk mindazt, ami egy emberrel általuk történik. Saját ügyeiket azonban, azt, hogy mire van szükségük ahhoz, hogy az emberi fejlődést vezethessék, csak olyan megismeréssel figyelhetjük meg, amely túlemlelkedik az intuíción. Ebből mintegy magától adódik, hogy vannak olyan világok, amelyeknek magasztosságát úgy kell elképzelnünk, hogy ami itt a Földön szellemi szempontból a legmagasabb rendű, az ott alacsonyabb rendű valami. Az értelmes elhatározás pl. földi síkon a legmagasabb rendű, az ásványi világ hatása a legalacsonyabb rendű megnyilatkozásokhoz tartozik. Az intuíció feletti magas régiókban a józan elhatározások kb. ugyanazt képviselik, mint itt a Földön az ásványi hatások. Az intuíciós világon túl van az a régió, ahol szellemi okok alapján állapítják meg a világ létesülésének tervét.

Az ember halál utáni életéről

Könyvünkben beszéltünk arról az időszakról, amely a halál kapujának átlépésével kezdődik és amelyben az asztráltest még együtt van az étertesttel. Ezt az időszakot betölti az egész elmúlt életre vonatkozó és fokozatosan halványuló emlékezés. (Lásd III. fej.) Ennek az időnek a tartama különböző embereknél különböző és attól függ, hogy milyen nagy az az erő, amellyel az asztráltest maga mellett tartja az étertestet, vagyis milyen nagy hatalma van az asztráltestnek az étertest felett. Érzékfeletti megismeréssel észlelhetjük ezt az erőt, ha megfigyelünk egy olyan embert, akinek lelki-
testi állapota szerint aludnia kellene, de belső erővel ébren tartja magát. Kitűnik, hogy különböző emberek különböző ideig tudnak ébren maradni anélkül, hogy közben elnyomná őket az álom. Kb. annyi ideig tart a halál után az emlékezés az elmúlt életre, vagyis addig tartozik össze az asztráltest és étertest, ameddig az ember végső esetben – ha muszáj – ébren tud maradni.

*

Amikor az étertest a halál után eloldódott az ember-től (I. III. fejezet) marad még belőle az ember minden későbbi fejlődése számára valami, amit az étertest extraktumának, esszenciájának nevezhetünk. Ez az extraktum az elmúlt élet eredményeit tartalmazza és hordozója mindannak, amiből mint csírából a halál és az újabb születés között végbemenő szellemi fejlődés során a következő élet kibontakozik.

*

A halál és az új születés közötti idő tartamát az határozza meg, (I. III. fejezet) hogy az „én” rendszerint csak akkor tér vissza a fizikai világba, amikor a fizikai világ már kellőképpen átalakult ahhoz, hogy az „én” új élményeket élhessen át. Mialatt az én a szellemi világ-

ban van, a földi lakóhely megváltozik. Ez a változás bizonyos vonatkozásban összefügg a világmindenségben végbemenő nagy változásokkal; a Föld Naphoz való helyzetének a változásával, stb. Ezek azonban olyan változások, amelyekben az új körülményekkel összefüggően bizonyos ismétlődések következnek be. Az ismétlődések külső kifejeződése pl. az, hogy az égboltnak az a pontja, amelyben a Nap tavasz kezdetén felkel, kb. 26000 év alatt egy teljes kört ír le. A tavaszpont tehát ez alatt az idő alatt egyik égi területtől a másik felé halad. Ennek az időnek a tizenketted része, tehát kb. 2100 év alatt a földi viszonyok úgy megváltoznak, hogy az emberi lélek az előző megtestesülés után újat élhet át a Földön. Mivel pedig az ember élményei aszerint, hogy nőnek, vagy férfinak születik, különbözők, azért egy ilyen korszakban rendszerint kétszer, egyszer mint nő, egyszer mint férfi testesül meg. Ez azonban attól is függ, hogy milyenek azok az erők, amelyeket az ember a földi létből a halálán át magával visz. Tehát az olyan adatokat, mint amilyenek könyvünkben is vannak úgy kell felfogni, hogy lényegükben érvényesek, de az egyes esetekben különbözőképpen módosulnak. Hogy az ember-én mennyi ideig tartózkodik a halál és az új születés között a szellemi világban, az csak bizonyos vonatkozásban függ a világmindenség előbb leírt körülményeitől, más vonatkozásban viszont azoktól a fejlődési állapotoktól függ, amelyeken az ember ez alatt az idő alatt átmegy. Ez a fejlődés az „én”-t egy bizonyos idő múlva olyan szellemi állapotba hozza, amelyben már nem elégíti ki őt a belső szellemi átélés és vágyódik arra a megváltozott tudatra, amelyet az elégít ki, hogy a fizikai átélésben tükröződik. A megtestesülés utáni szomjúság és a megfelelő testiség megtalálásának a világmindenség által adott lehetősége együtt határozzák meg az ember földre szállását. A földre szállás – mivel két tényező együttműködése szükséges hozzá – bekövetkezhet akkor, amikor a megtestesülés utáni szomj még nem érte ugyan el a tetőfokát, de egy megközelítően alkalmas megtestesülés lehetséges és bekövetkezhet

akkor is, amikor a szomjúság normális csúcspontján már túlhaladt, mert a kellő időben nem volt még meg a lehetőség a megtestesülésre. Az egész élet testi konstíció által adott általános hangulata ezekkel a körülményekkel függ össze.

Az ember életútja

A születés és halál közötti állapotok egymásutánjában megnyilatkozó emberi életet csak akkor érthetjük meg, ha nemcsak a fizikai testet vesszük figyelembe, hanem az ember érzékfeletti részeiben végbemenő változásokat is. Itt a következő változásokat tapasztalhatjuk. A fizikai születés az ember eloldódása a fizikai, anyai buroktól. Azok az erők, amelyek a születés előtt az ember-csira és az anyai test közös erői voltak, a születés után mint önálló erők működnek az emberben. Az érzékfeletti észlelés számára az élet későbbi szakaszában a fizikai születéshez hasonló érzékfeletti események következnek be. Az ember ugyanis kb. a fogváltásig (6 vagy 7 éves korig) éteri burokkal van körülvéve. Az éteri burok ebben a korban hull le róla. „Megszületik” az étertest. Még mindig körülveszi azonban az asztrális burok, amely a 12. és a 16. év között (a nemi érettség idején) hull le róla. Ekkor „születik meg” az asztrálest. És még később születik meg a tulajdonképpen „én”. (Azokat a termékeny szempontokat, amelyek ezekből az érzékfeletti tényekből a nevelésre vonatkozóan adódnak „A gyermek nevelése a szellemtudomány szempontjából” c. kis könyvemben írtam le. Ott részletesebben fejtem ki azt, amit itt csak jelezhettem.) Abban, hogy az ember az „én” megszületése után hogyan tagozódik be a világ és az élet körülményeibe és hogyan tevékenykedik bennük, ebben az „én” által működtetett részek; az érzőlélek, az értelmi lélek és a tudati lélek a mértékadó. Azután következik az az idő, amikor az étertest visszaalakul. A 7 éves korban kezdődő fejlődésének fordítottján megy át. Az asztrálest úgy fejlődik, hogy először

kibontakoztatja a születésekor már benne lévő adottságokat, majd az „én” megszületése után a külvilág élményeivel gazdagodik, azután egy bizonyos időpontban a saját étertestéből kezd szellemileg táplálkozni. Az étertestet fogyasztja. Az élet további folyamán pedig az étertest fogyasztja a fizikai testet. Ezzel függ össze a fizikai test aggkori leépülése. – Így az ember élete három részre oszlik, ezek: a fizikai és étertest kifejlődésének ideje, az asztrálest és „én” kifejlődésének ideje és végül az az időszak, amikor az étertest és a fizikai test visszaalakulnak. Az asztrálest azonban a születés és halál között minden folyamatban részt vesz. Mivel az asztrálest szellemi születése a 12. és a 16. életév között következik be és az élet utolsó szakaszában az étertest és a fizikai test erőit kell fogyasztania, azért az, amire saját erejéből képes, csak lassabban fejlődik, mintha nem lenne fizikai- és étertestben. Ezért zajlik le fejlődése a halál után, a megigazulás idejében, amikor a fizikai- és étertest már lehullott róla, a születés és halál között eltöltött élet idejének egyharmada alatt.

Az ember lényének részei

Amit arról mondtunk (l. 52. oldal és az utána következők), hogy az „én” az ember lényének részein, a fizikai testen, étertesten és asztrálestben dolgozik és ezeket fordított sorrendben szellem-énné, élet-szellemmé és szellem-emberré alakítja, az úgy értendő, hogy az „én” azokkal a legmagasabb rendű képességekkel dolgozik az ember lényén, amelyeknek a fejlődése a földi állapotok folyamán még csak épp hogy elkezdődött. Ezt az átalakulást alacsonyabb fokon megelőzi egy másik; így jön létre az érzőlélek, az értelmi lélek és a tudati lélek. Mert mialatt az ember fejlődése folyamán kialakul az érzőlélek, változások mennek végbe az asztrálestben (érző testben); az értelmi lélek kialakulása az étertest, a tudati lélek kialakulása pedig a fizikai test változásai-ban fejeződik ki. Erről könyvünkben a Föld-fejlődés

leírása folyamán részletesebben beszéltünk. Így tehát bizonyos vonatkozásban azt mondhatjuk, hogy már az érzőléleknek is az átváltozott asztráltest (érzőtest), az értelmi léleknek az átváltozott étertest, a tudati léleknek az átváltozott fizikai test az alapja. De azt is mondhatjuk, hogy a léleknek ez a három része az asztráltest három része, mert például a tudati lélek csak megfelelő fizikai testben létezhet. A tudati lélek asztrális lényként él: asztrális életet él egy számára előkészített fizikai testben.

Az álm-állapot

Az álm-állapotot bizonyos vonatkozásban könyvünk 3. fejezetében jellemeztük. Az álm-állapotot egyrészt a régi képtudat maradványának kell tekintenünk; ilyen képtudata volt az embernek a Hold-fejlődés idején és még a Föld-fejlődés nagy részében is. A fejlődés azonban úgy halad tovább, hogy az előbbi állapotok belejátszanak a későbbiekbe. Így amikor az ember álmodik, a régi átélés maradványaként kerül felszínre az, ami azelőtt normális állapot volt. Az álm-állapot azonban bizonyos szempontból mégis más, mint a régi képtudat; mert az én kifejlődése óta belejátszik az asztráltest álm-állapotban lezajló folyamataiba. Tehát az álmodás az én jelenléte által megváltozott képtudat. Mivel az álmodás alatt az én nem dolgozik tudatosan az asztráltesten, azért semmit sem szabad az áloméletben olyasminek tekintenünk, ami a szellemtudomány értelmében az érzékfeletti világok megismeréséhez vezet. Ugyanez érvényes arra is, amit sokszor vízióknak, sejtelemnek „másodlátásnak” (deuteroskopiának) neveznek. Mindezek úgy keletkeznek, hogy az „én” kikapcsolja tevékenységét és ennek következtében régi tudatállapotok maradványai kerülnek felszínre. Ezek nem használatosak a szellemtudományban; ami ezekben a tudatállapotokban megfigyelhető, azt nem tekinthetjük a szó igaz értelmében szellemtudományos eredménynek.

Az érzékfeletti megismerés eléréséhez

Az érzékfeletti világok megismeréséhez vezető utat, (amelyet könyvünkben részletesen leírtunk) „közvetlen megismerési útnak” is nevezhetjük. Ezen kívül van még egy olyan út is, amely „érzésbeli útnak” nevezhető. Helytelen volna azonban azt hinni, hogy az első útnak az érzés kifejlesztéséhez semmi köze sincs; sőt éppen az érzésbeli élet lehető legnagyobb elmélyítéséhez vezet. Az „érzésbeli út” közvetlenül az érzéshez fordul és innen igyekszik a megismeréshez emelkedni. Az „érzésbeli út” azon alapszik, hogy az érzés, ha a lélek egy ideig teljesen átadja magát neki, megismeréssé, képszerű szemléletté változik. Ha pl. a lélek heteken, hónapokon vagy még hosszabb időn keresztül az alázat érzésével él, az érzésbeli tartalom szemléletté válik. Az ilyen érzések fokozatos átélésével is kiépítheti az ember az utat az érzékfeletti világ felé. A mai ember azonban a jelenlegi általános életfeltételek mellett ezt nem egykönnyen tudja megvalósítani. Ehhez szinte elengedhetetlen feltétel a magányosság, a mindennapi élettől való visszahúzódás. Mert a mindennapi élet benyomásai, különösen a fejlődés kezdetén, zavarják azokat az eredményeket, amelyeket a lélek bizonyos érzésekbe való elmélyedéssel elér. Ezzel szemben a könyvünkben leírt megismerési út a mai élet minden helyzetében járható.

A szellemi világ egyes eseményeinek és lényeinek megfigyelése

Felvethetné valaki a kérdést, hogy az elmélyedés és az érzékfeletti megismerés elérésére való más eszközök csak azt teszik-e lehetővé, hogy az ember halál és újabb születés között lejátszódó életét és a szellemi folyamatokat *általánosságban* figyeljük meg, vagy lehetővé teszik az egyes események és lények, pl. egy bizonyos halott megfigyelését is. Erre azt kell felelnünk, hogy aki a

könyvünkben megadott módon megszerzi azt a képességet, amellyel a szellemi világot meg tudja figyelni, az eljuthat a szellemi világban történő egyes események megfigyeléséhez is és képessé teszi magát arra, hogy kapcsolatot teremtsen azokkal az emberekkel, akik a halál és az újabb születés között a szellemi világban élnek. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a szellemtudomány értelmében ennek csak az érzékfeletti megismeréshez vezető szabályos iskolázás után szabad megtörténnie, mert csak akkor tudjuk az egyes eseményekre és lényekre vonatkozólag a téveset a valóságtól megkülönböztetni. Aki szabályos iskolázás nélkül akarja az egyes jelenségeket megfigyelni, az sokszor esik tévedésbe. Még a legegyszerűbb dolog, hogy pl. az érzékfeletti világ *egyes sajátosságos* tényeiről kapott benyomásoknak értjük a jelentését, sem lehetséges előrehaladott iskolázás nélkül. Az az iskolázás, amely a magasabb világoknak a könyvünkben leírt jelenségek megfigyeléséhez vezet, lehetővé teszi az egyes ember halál utáni életének követését is, sőt mindazoknak az egyes önálló szellemi-lelki lényeknek a megfigyelését és megértését is, akik a rejtett világokból hatnak a nyilvánvaló világokba. Mégis éppen az egyes részletek biztos megfigyelése csak úgy lehetséges, hogy megismerjük a szellemi világnak a kozmoszra és az emberiségre vonatkozó nagy, általános tényeit. Ezekhez a nagy átfogó tényekhez minden embernek köze van. Aki az egyikre vágyódik a másik nélkül, az téves úton jár. El kell jutni a szellemi világ megfigyelésében ahhoz a tapasztalathoz, hogy az érzékfeletti létnek arra a területére, amelyre az ember legelőször *vágyódik*, csak akkor léphet be, ha az általános kérdések komoly és nehéz megismerési útján igyekezett az élet értelmét megtalálni. Csak ha önzetlen, tiszta megismerési vágygal járta ezt az utat, akkor érett arra, hogy az egyes részleteket megfigyelje. Ezek látása azelőtt csak az önzés kielégítése lett volna, még ha el is hiteti magával az ember, hogy csak a szeretet – pl. egy halott iránt érzett szeretet – készíteti arra, hogy a szellemi világba

betekintsen. Az egyes részletek meglátása csak annak juthat osztályrészéül, aki a szellemtudományban az általános ismeretek iránti komoly érdeklődéssel lehetővé tette, hogy az egyes részleteket minden önző vágytól mentesen, objektív tudományos igazságnak tekintse.

Egyes megjegyzések

(A 47. oldalhoz) Az olyan fejtegetés, amilyen könyvünkben is van az emlékezőképességről, könnyen félreérthető. Aki ugyanis csak a külső folyamatokat nézi, az egyáltalán nem veszi észre azt a különbséget, amely az állat, sőt a növény emlékezéséhez hasonló folyamatok és a könyvünkben leírt emberi, valóságos emlékezés között van. Bizonyos, hogy amikor az állat harmadszor, negyedszer, stb. cselekszik valamit, a külső esemény olyannak látszik, mintha emlékezés és azzal kapcsolatos tanulás volna az alapja. Hiszen lehet az emlékezés fogalmát úgy kiterjeszteni, mint egyes természettudósok, akik azt mondják, hogy amikor a csirke kibújik a tojásból, már szedegeti a szemeket, sőt azt is tudja, hogy ehhez milyen fej- és testmozgásokat kell végeznie. Ezt nem tanulhatta a tojásban, hanem attól a sok ezer lénytől, amelyektől származik. (Így mondja pl. Hering) Lehet azt mondani, hogy ez a jelenség emlékezésnek látszik, de sohasem juthatunk az ember lényének igazi megértéséhez, ha nem vesszük figyelembe azt az egészen sajátosságos folyamatot, amely nem pusztán előző állapotok hatása a későbbiekre, hanem korábban átélt élmények későbbi időpontban történő valóságos észlelése. Itt, ebben a könyvben az elmúltaknak ezt az *észlelését* nevezzük emlékezésnek és nem csupán az előbbinek a későbbiben való – habár változott – újramegjelenségét. Ha az emlékezés szót a növény- és állatvilág megfelelő folyamataira akarná az ember alkalmazni, akkor egy másik szót kellene az emberi folyamatra használnia. Fentiekben nem is a szó a fontos, hanem az, hogy az ember lényének megértése céljából *fel kell*

ismernünk a különbséget. Még a látszólag nagyon magasrendű állati intelligencia-teljesítményt sem hozhatjuk összefüggésbe azzal, amit *itt* emlékezésnek nevezünk.

(Az 54. oldalhoz) Nincs éles határvonal az én asztrálesti, és étertesti tevékenységével előidézett változások között. Egyik a másikba olvad. Ha tanulásunkkal egy bizonyos ítélőképességet szerzünk, akkor változás történik asztrálestünkben; de ha ez az ítélőképesség megváltoztatja lelkületünket és a tanulás hozzászoktatott bennünket ahhoz, hogy pl. egy bizonyos dologgal szemben másképp *érezzünk*, mint azelőtt, akkor étertestünkben történt változás. Ami úgy válik sajátunkká, hogy állandóan tudunk rá emlékezni, annak az étertest változása az alapja. Hogy valami lassanként az emlékezet biztos tartalmává válhat, annak az az alapja, hogy az asztrálesten végzett munka áthat az étertestre.

(A 63. oldalhoz) Az alvás és a *fáradtság* közötti összefüggést többnyire nem a tényeknek megfelelő módon ítélik meg. Azt hiszik, hogy az alvás a fáradtság miatt következik be. Hogy ez az elképzelés túl egyszerű, az látszik abból, hogy igen sokszor a nem fáradt ember is elalszik ha pl. egy olyan beszédet hallgat, amely őt nem érdekli, vagy más hasonló esetben. Aki ebből azt állapítja meg, hogy ilyenkor elfárad az ember, annak a magyarázasi módszeréből hiányzik a megismerés kellő komolysága. Elfogulatlan megfigyeléssel észre kell vennünk, hogy az ébrenlét és az alvás a léleknek más-más viszonya a testhez és ez a kétféle kapcsolat az élet szabályos menetében – mint az inga balra és jobbra lendülése – ritmikus egymásutániségben következik be. Ebből az elfogulatlan szemléletből adódik, hogy a külvilág benyomásaival való telítettség felkelti a lélekben a vágyat egy másfajta állapot után, amelyben feloldódhat saját testiségének élvezésében. Két lelki állapot váltakozik egymással: odaadás a külső benyomásoknak és odaadás saját testiségünknek. Az első állapotban nem tudatosan létrejön a vágy a másik után, amely aztán szintén nem tudatosan zajlik le. A fáradtság a saját

testiségünk élvezésére törekvő vágnak a kifejeződése. Tulajdonképpen azt kell mondanunk, hogy fáradtaknak érezzük magunkat, mert aludni akarunk és nem azt, hogy aludni akarunk, mert fáradtak vagyunk. Mivel az emberi lélek hozzászokott ahhoz, hogy a normális életben szükségképpen fellépő állapotokat önkényesen is előidézze, ezért lehetséges az, hogy amikor eltompul egy adott külső benyomással szemben, felkelti magában a vágyat saját teste élvezésére, vagyis elalszik akkor, amikor belső állapota erre nem ad indítékot.

(A 92. oldalhoz) Az a kijelentés, hogy ha a személyes emberi adottságok a pusztán „öröklődés” törvényének volnának alávetve, akkor nem a vérségi közösség végén, hanem az elején jelentkeznének, könnyen félreérthető. Azt mondhatná valaki, hogy az elején azért nem jelentkezhetnek, mert hiszen előbb ki kell fejlődniük; de ez nem helytálló, mert ha be akarjuk bizonyítani, hogy valami egy előbbtől öröklődik, akkor ki kell mutatnunk, hogy az utódban újra megtalálható az, ami már előtte is megvolt. Öröklésről akkor lehet beszélni, ha van valami a vérségi közösség kezdetén, ami később újra megtalálható; de nem lehet öröklésről beszélni akkor, ha a fejlődés végén jelentkezik valami, ami azelőtt nem volt. A fenti mondat megfordításával csak azt akartuk megmutatni, hogy az öröklési gondolat képtelenség.

(A 107. oldalhoz) Könyvünk egyes fejezeteiben leírtuk, hogy az ember világa és ő maga is átmegegy a Szaturnusznak, Napnak, Holdnak, Földnek, Jupiternek, Vénusznak és Vulkánnak nevezett állapotokon. Ráműtattunk arra is, hogy az emberi fejlődés milyen kapcsolatban van a Földön kívüli és szintén Szaturnusznak, Jupiternek, Marsnak, stb. nevezett égitestekkel. Természetesen ezek az égitestek is fejlődésen mennek át. A mai korban olyan fokra jutottak, hogy fizikai részeit, mint a fizikai asztronómia által elnevezett Szaturnuszt, Jupitert, Marsot, stb. észleljük. Ha szellemtudományos értelemben szemléljük a jelenlegi Szaturnuszt, akkor újratestesülése annak, ami a régi Szaturnusz volt

és úgy keletkezett, hogy amikor a Nap elszakadt a Földtől, még voltak olyan lények, amelyeknek annyi szaturnuszi tulajdonságuk volt, hogy nem lehetett ott a helyük, ahol főként a napbéli tulajdonságok fejlődtek ki, tehát nem hagyhatták el a Nappal együtt a Földet. A jelenlegi Jupiter úgy keletkezett, hogy bizonyos lényeknek olyan tulajdonságaik voltak, amilyenek az általános fejlődésben csak az eljövendő Jupiteren fejlődhetnek ki. Ezek számára egy olyan lakóhely létesült, ahol a későbbi fejlődést elővételezhetik. A Mars olyan égitest, amelynek lényei úgy élték át a Hold-fejlődést, hogy a földi továbbfejlődés semmit sem tudott adni nekik. A Mars a régi Hold újratestesülése magasabb fokon. A jelenlegi Merkúr olyan lények lakóhelye, akik túlhaladták a Föld-fejlődést éppen azzal, hogy bizonyos földi tulajdonságokat magasabb rendű módon fejlesztettek ki, mint ahogy ez a Földön lehetséges. A jelenlegi Vénusz hasonlóképpen prófétái elővételezése az eljövendő Vénusz-állapotnak. Mindez jogosulttá teszi, hogy a Föld-fejlődést megelőző és követő állapotokat azokról az égitestekről nevezzük el, amelyek ezeket az állapotokat jelenleg reprezentálják a világmindenségben. Természetes, hogy a mondottakkal szemben sok ellenvetése lesz annak, aki az érzékfeletti módon látott Szaturnusz-, Nap-, stb. állapotoknak az ugyanilyen nevű fizikai égitestekkel való párhuzamba állítását a külső természet-szemlélethez igazodó értelemmel ítéli meg. De mint ahogy lehetséges az, hogy a naprendszer a matematikai képzetek segítségével tér- és időbeli történés képében állítsuk lelkünk elé, úgy lehetséges az is, hogy az érzékfeletti megismerés a matematikai képet lelki tartalommal hassa át; akkor pedig ez olyanná alakul, hogy a fenti párhuzam helytállóvá válik. A matematikai képet lelki tartalommal azonban csak a szigorúan természettudományos szemléleti mód további érvényesítésével lehet áthatni. Ez a szemléleti mód jelenleg még csak arra szorítkozik, hogy tisztán matematikai-mechanikai fogalmakkal közelítse meg a naprendszer és a Föld egymáshoz való viszonyát. Ilyen módon a jövő

természettudománya önmagától olyan képzetekhez jut, amelyek a mechanikai szemléletet lelki szemléletté bővítik. Ha ki akarnánk mutatni, hogy a lelki szemléletté bővítésnek már a mai természettudományos képzetek alapján be kellene következnie – és ez *valóban meg is történhetnék* – erről külön könyvet kellene írunk. Itt csak arra utalhatunk, ami könyvünk szempontjából fontos és ennek természetesen az a következménye, hogy a mondottak mindenféle félreértésnek vannak kitéve. A szellemtudomány ugyanis gyakran csak *látszólag* nem egyezik a természettudománnyal, mert a természettudomány jelenleg még egyáltalán nem akarja azokat a képzeteket kialakítani, amelyeknek a kialakítását nemcsak az érzékfeletti megismerés követeli meg tőle, hanem a fizikaiakhoz igazodó megismerés is. Ha elfogulatlanul szemléljük a mai természettudomány megfigyelési eredményeit, ezek mindenütt olyan más fizikai megfigyelési területekre utalnak, amelyeknek a kikutatását tisztán természettudományos alapon el kell indítani és ez majd nyilvánvalóvá teszi, hogy az érzékfeletti látás megismerési eredményeit a természeti szemlélet teljesen igazolja, feltéve, hogy az érzéki megismerés fizikailag is megnyilatkozó érzékfeletti, kozmikus történésre vonatkozik.

Rudolf Steiner Az antropozófia megalkotója 1861–1925

Életének áttekintése időrendben

- 1861 Rudolf Steiner február 27-én Kialjevecben (akkor az Osztrák–Magyar Monarchia, ma Horvátország területén) született, apja az osztrák délivasút tisztviselője volt.
- 1862–1879 Gyermekkorát és fiatalságát Mödlingben, Pottschahban töltötte. Iskolába Neudörfiben és Bécsújhelyen járt. Kitüntetéssel érettségizett.
- 1879–1882 A bécsi Műszaki Főiskolán tanul. Főtantervi tárgyai: matematika, kémia, fizika és biológia. Emellett irodalom, filozófia és történelem.
- 1882–1890 Goethe természettudományos írásainak kiadása Kürschner „Deutsche National-Litteratur”-jában. Filozófiai tanulmányok. Első könyvének megjelenése „a goethei világszemlélet ismeretelméletének alapvonalai” (1886) Levélváltás Eduard von Hartmann filozófussal. Magántanító egy bécsi családnál. Itt találkozik Josef Breuerral, Sigmund Freund „tanítójával”. Barátai Rosa Mayreder költőnő és a női jogok harcosa, valamint Friedrich Eckstein, Anton Bruckner későbbi titkára és életrajzírója.

A „Deutsche Wochenschrift” szerkesztője Bécsben (1888). Számos cikk jelenik meg politikai témákról.

1890–1897 A Goethe–Schiller archívum állandó munkatársa Weimarban. Goethe természettudományos írásainak Sophia-kiadásában vesz részt. Találkozik többek közt Hermann Grimmel, Eduar von Hartmannal, Ernst Haekkel, Gabriele Reuterrel és John Henry Mackayval. Barátsága Anna Eunikével, házasságkötésük 1899.

A filozófia doktorává avatják a rostocki egyetemen (1891). Disszertációja 1892-ben jelenik meg „Igazság és tudomány” címen. Naumburgban meglátogatja a beteg Friedrich Nietzschet. Megismerkedik Elisabeth Förster-Nietzschével és Nietzsche műveinek kiadójával, Fritz Koeggellel.

Megjelenik „A szabadság filozófiája” (1894), „Friedrich Nietzsche küzdelme a kora ellen” (1895) és „Goethe világszemlélete” (1897).

1897–1904 Berlinben a „Magazin für Litteratur” és a „Dramaturgische Blätter” kiadása és szerkesztése.

Előadói tevékenység a „Szabad irodalmi társaság”-ban, a „Giordano Bruno Szövetség”-ben, „Az eljövendők” irodalmi körében és másutt. Hat évig tanít a munkásképzés Wilhelm Liebknecht által alapított iskolájában. Találkozik többek között Else Lasker-Schülerrel, Ludwig Jacobowskival, Stefan Zweiggel, Erich Mühsammal, Paul

Scheerbarttal és Rosa Luxemburggal. Számos cikket ír a kultúra és a kor kérdéseiről.

1902–1912 Élénk előadói tevékenység, különböző nyilvános egyesületekben és a Teozófiai Társaságban, amelynek német szekcióját 1902 októbere óta vezeti. Találkozás Annie Besanttel; Marie von Siverssel együtt bel- és külföldi teozófus páholyok létesítése és szervezése. Előadásaiiban és írásaiban nem a hagyományos teozófus tanítást képviseli, hanem saját kutatási eredményeit, így elsősorban 1901 és 1910 közt megjelenő írásaiban: „A misztika”, „A kereszténység mint misztikus tény”, „Hogyan jutunk a magasabb világok megismeréséhez” és „Az titkos tudomány körvonalai”. Barátsága Edouárd Schuré és Christian Morgenstern költőkkel.

Münchenben; 1907-ben Schuré „Eleusis szent drámájá”-nak betanítása és rendezése, főszerepben Marie von Sivers. Egy új építőművészi impulzus kezdetei.

1910–1913 Rudolf Steiner négy misztérium drámájának, ősbemutatója Münchenben, saját irányításával. Épület terve Münchenben a művészi rendezvények, előadások stb. számára. A terv a hatóságok ellenállásán hiúsul meg.

1913–1919 Megválk a Teozófiai Társaságtól és megalapítja az Antropozófiai Társaságot. Számos előadói körút, Maire von Siversszel (1914-től Marie Steiner) szoros együttműködésé-

ben felépíti a bel- és külföldi antropozófus ágazatokat.

Rudolf Steiner vezetésével és számos művész közreműködésével felépül Dornachban (Svájc) a „Goetheanum”, egy művészien kialakított kétkupolás épület. A „Goetheanum” környezetében további lakóházak és gyakorlati célú épületek készülnek, ugyancsak az ő útmutatásai alapján.

Az „euritmia”, egy új mozdulatuművészet kezdetei (1911), amelyet a továbbiakban színpadi művészetté fejlesztenek.

Az első világháború után nyilvánosan síkra száll a társadalmi-szociális élet újjáalakításáért.

„A szociális kérdés lényege” című írásában (1919) és számos előadásában és cikkében „a szociális organizmus hármastagozódásának” eszméjét képviseli.

1919 őszén megalapítja az első „Szabad Waldorf-iskolát”, ezt haláláig ő vezeti.

1920–1925 Számos előadásban és szakmai tanfolyamon indítékot ad különböző munkaterületek megújulásához, ilyen a pedagógia, az orvostudomány, a természettudományok, a nemzetgazdaság, a teológia, a mezőgazdaság, a művészet és mások. Létrejönnek az első antropozófus beállítottságú kutatóintézetek. A tagok előadásain elmélyíti a szellemtudományos tartalmakat. Rendszeresen írja cikkeit az 1921-ben alapított „Das Goetheanum” című hetilapban.

1922/23 szilveszterének éjjelén tűz pusztítja el a Goetheanum épületét. A munkát (elő-

adások, művészeti rendezvények stb.) az asztalosműhelyben folytatják, amelyet a tűzvész megkímélt. A másik, betonból készült épülethez (elkészült 1928-ban) betegsége miatt (1924 őszétől) már csak külső modellt tudott készíteni.

A tagok számának növekedése és az antropozófus beállítottságú „leánymozgalmak” elterjedése (pedagógiai, orvostudomány stb.), valamint a megváltozott körülmények 1923 végén az Antropozófiai Társaság újjáalakításához vezetnek Rudolf Steiner ebben elvállalja az elnökséget.

1924 ősze fekvőbetegségének kezdete. Az erősen megnőtt előadási tevékenység hirtelen megszakad. Betegágán folytatja „Életutam” című önéletrajzának megírását. Ita Wegman orvostudóval együtt létrejön „A gyógyművészet kibővítésének alapjai”. Nyílt levelek és „vezérfonalak” alakjában indítékot ad a tagoknak munkájuk spirituális elmélyítéséhez.

Rudolf Steiner 1925. március 30-án halt meg Dornachban.

Rudolf Steiner műve ahhoz nyújt alapot az egész világon, hogy az emberek az antropozófia impulzusait ne csak az egyes ember fejlődése számára tegyék eredményessé, hanem a munka és az élet legkülönbözőbb területeinek megelevenítésére törekedjenek.

Műveit, tanulmányait, előadásait – több mint 4000 maradt meg a hallgatók jegyzeteiben –, valamint terjedelmes művészi munkásságát a „Rudolf Steiner összkiadás” áttekinthetően csoportosítva teszi hozzáférhetővé a nyilvánosság számára. A kiadói munkát a Rudolf

Steiner hagyatékát gondozó ún. „Nachlassverwaltung” felügyeli Dornachban (Svájc), ahol archívumban őrzik a fennmaradt iratokat, kéziratokat, leveleket, feljegyzéseket, az előadások lejegyzéseit és sok egyebet.

Az összkiadás, már nagyjából megjelent 330 kötetén kívül a mű egy részét a „Rudolf Steiner zsebkönyvek” sorozatában is kiadják. Ezenkívül bizonyos témákhoz számos különkiadás is megjelent. Közlebbi információ céljából rendelkezésre állnak a „Nachlassverwaltung”-hoz tartozó „Rudolf Steiner Kiadó” aktuális katalógusai.

Rudolf Steiner összkiadás

Első rész: I. Művek

Goethe természettudományos művei, Rudolf Steiner bevezetésével és jegyzeteivel. 1884–1897, 5 kötet (GA 1a-e), a bevezetések külön kiadása (GA 1)

A goethei világszemlélet ismeretelméletének alapvonalai 1886 (GA 2)

Igazság és tudomány. A szabadság filozófiájának előjátéka. 1892 (GA 3)

A szabadság filozófiája. 1894 (GA 4)

Friedrich Nietzsche küzdelme a kora ellen. 1895 (GA 5)

Goethe világszemlélete. 1897 (GA 6)

A misztika az újkor szellemi életének kezdetén és a modern világszemlélethez való viszonya. 1901 (GA 7)

A kereszténység mint misztikus tény és az ókor misztériumai. 1902 (GA 8)

Teozófia. Bevezetés az érzékfeletti világ megismerésébe és az emberi küldetésbe. 1904 (GA 9)

Hogyan jutunk a magasabb világok megismeréséhez? 1904 (GA 10)

Az Akasa–Krónikából. 1904 (GA 11)

A magasabb megismerés fokai. 1905 (GA 12)

Az okkult tudomány körvonalai 1910 (GA 13)

Négy misztériumdráma: A beavatás kapuja – A lélek próbatétele – A küszöb öre – A lelkek ébredése. 1910-13 (GA 14)

Az ember és az emberiség szellemi vezetése 1911 (GA 15)

Az ember önismerethez vezető útja 1912 (GA 16)

A szellem világ küszöbe. 1913 (GA 17)

A filozófia rejtélye. Történetének körvonalai. 1914 (GA 18)

Az ember rejtélye. 1916 (GA 20)

- A lélek rejtélyei. 1917 (GA 21)
 Goethe szellemi mivoltának megnyilatkozása „Faust”-jában és a kígyó meg a lilium meséjében. 1918 (GA 22)
 A szociális kérdés lényege. 1919 (GA 23)
 A szociális organizmus hármastagozódásáról és a kor helyzetéről szóló tanulmányok. 1915–1921 (GA 24)
 Kozmológia, filozófia, vallás. 1922 (GA 25)
 Antropozófiai vezérfonalak. 1924/25 (GA 26)
 A gyógyító művészet kibővítésének alapjai szellemtudományos megismeréssel. (Rudolf Steiner–I. Wegman) 1925 (GA 27)
 Életutam 1923–1925 (GA 28)

II. Összefüggő tanulmányok

- Összegyűjtött dramaturgiai tanulmányok 1889–1900 (GA 29)
 Az antropozófia módszertani alapjai. Összegyűjtött tanulmányok 1884–1901 (GA 30)
 Összegyűjtött kultúrtörténeti és kortörténeti tanulmányok 1887–1901 (GA 31)
 Összegyűjtött irodalmi tanulmányok 1886–1902 (GA 32)
 Biográfiai és biográfiai vázlatok. 1894–1905 (GA 33)
 Lucifer–Gnosis. Alapvető antropozófiai tanulmányok a „Lucifer” és „Lucifer–Gnosis” című folyóiratból 1903–1908 (GA 34)
 Filozófia és antropozófia. Összegyűjtött tanulmányok 1904–1918 (GA 35)
 A Goetheanum gondolata a jelenkor kulturális krízisében. Összegyűjtött tanulmányok a „Das Goetheanum”-ból 1921–1925 (GA 36)

III. A hagyatékból publikálva

- Levelek – Spruchok – Színpadi feldolgozások – A négy misztérium dráma tervei 1910–1913 – Antropozófia. Töredék 1910-ből. – Összegyűjtött vázlatok és töredékek – Jegyzetfüzetekből és lapokból (GA 38–47)

Második rész: Az előadások

I. Nyilvános előadások

- A berlini nyilvánosság előadás-sorozatát (Előadások az építészek házában) 1903/04–1917/18 (GA 51–67)
 Nyilvános előadások. Európa más helyein tartott előadás-sorozatok és főiskolai kurzusok. 1906–1924 (GA 68–84)

II. Az Antropozófiai Társaság tagjainak tartott előadások

- Általános-antropozófiai tartalmú előadások és előadás-sorozatok – Evangélium-tanulmányok – Krisztológia – Az ember szellemtudományos megismerése – Kozmikus és emberi történelem – A szociális kérdés szellemi háttere – Az ember összefüggése a Kozmosszal – Karma tanulmányok (GA 91-244)
 Az antropozófus mozgalom és az Antropozófia Társaság történetéről szóló előadások és írások (GA 251-265)

III. Az élet egyes területeiről szóló előadások és kurzusok

Művészeti előadások: Általános-művészi - Euritmia - Beszédformálás és drámai művészet - Zene - Képzőművészetek - Művészettörténet (GA 271-292)

Pedagógiai előadások (GA 293-311)

Orvosi előadások (GA 312-319)

Természettudományos előadások (GA 320-327)

A szociális életről és a szociális organizmus hármastagozódásáról szóló előadások (GA 328-341)

A Goetheanumot építő munkások számára tartott előadások (GA 347-354)

Harmadik rész: Művészi alkotások

Reprodukciók és publikációk a művészeti hagyatékból
Rudolf Steiner festői és grafikai terveinek és vázlatainak hű másolatai gyűjteményesen vagy egyes lapokban; az első Goetheanum festményeinek tervei - Tanulmányvázlatok festők számára - Euritmiaelőadások programképei - Euritmiaformák - Euritmiaalakok tervei és mások.

III. Az élet és az emberiség fejlődéséről szóló előadások
kötetnek

Művészeti előadások: Ártelmiségesség - Zene
Ez a kötet az előadások gyűjteménye. - Csak - Könyvtár
részlet - Művelődési Központ (IIA 271-222)

Bevezető előadások (IIA 271-222)

Ötlet előadások (IIA 271-222)

Történelmi előadások: előadások (IIA 271-222)

A szociális élet és a szociális szervezetek történelmi
fejlődéséről szóló előadások (IIA 271-222)

A Góthi építészeti művészetek történelmi fejlődéséről
szóló előadások (IIA 271-222)

Harmadik rész: Művészeti alkotások

Előadások és publikációk a művészeti tárgyról
Ez a kötet az előadások gyűjteménye. - Csak - Könyvtár
részlet - Művelődési Központ (IIA 271-222)

Rudolf Steiner műveinek a Magyar
Antropozófiai Társaság által elfogadott
és ellenőrzött kiadásai:

- A szabadság filozófiája
- A szociális élet kérdései
- A magasabb világok valósága
- A kereszténység, mint misztikus tény és az
ókor misztériumai
- A világ és az ember szellemi megismerésének
alapelemei
- Életutam
- A világ, a föld és az ember (11 előadás)
- A szellemtudomány körvonalai

Előkészületben a Magyar Antropozófiai Társaság
saját kiadásában:

- Általános embertan

